

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

Katedra právních dějin

MIMOŘÁDNÝ LIDOVÝ SOUD V PRAZE

Diplomová práce

Daniela Němečková

Vedoucí práce:

prof. JUDr. Jan Kuklík, DrSc.

Srpen 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 26. srpna 2014

Podpis

Poděkování

Chtěla bych poděkovat všem, kteří mi během celého studia při psaní SVOČ a psaní této diplomové práce poskytovali podporu, literaturu a v neposlední řadě i cenné podněty a rady, zejména pak vedoucímu práce prof. JUDr. Janu Kuklíkovi, DrSc.

Obsah

Obsah	1
Úvod.....	3
1. Právní základ retribuice	23
1.1. O dekretální normotvorbě obecně	25
1.2. Přípravy k potrestání válečných zločinců z 2. světové války	26
1.3. Tzv. velký retribuční dekret	28
1.4. Související dekrety prezidenta republiky	29
1.5. Slovensko a národní očista	32
2. Vznik MLS	34
3. Zřízení MLS Praha	39
3.1. Soudci z povolání	40
3.2. Soudci z lidu	41
3.3. Veřejní žalobci.....	44
3.4. Vyšetřující soudci.....	49
4. Zahájení činnosti	51
5. Činnost MLS Praha a její reflexe v tisku.....	55
6. Odsun Němců a jeho vliv na retribuci	60
7. Ukončení činnosti MLS Praha.....	65
8. Obnova činnosti MLS v roce 1948.....	69
9. Vybraná problematická ustanovení VRD v praxi	76
9.1. Účast ve zločineckých organizacích dle § 2 a 3 odst. 2 VRD	76
9.1.1. Leopold Keller	81
9.1.2. Wilhelm Wollner	83
9.1.3. Kurt Daluege	87
9.1.4. Karl Hermann Frank	99
9.2. Zločin proti osobám dle § 7 VRD	113
9.2.1. Milada Wenzlová.....	115
9.2.2. Anna Brodňanská.....	117
9.2.3. Kurt Blaschtowitschka.....	120
9.2.4. Karel Čurda.....	129
9.2.5. Harald Wiesmann	138
Závěr	148

Seznam zkratek	151
Seznam použité literatury a pramenů.....	153
Přílohy.....	176

Úvod

Neúprosně se blíží výročí sedmdesát let od konce druhé světové války a následného zahájení činnosti mimořádných lidových soudů (dále jen „MLS“), které soudily nacistické zločince a jejich pomahače. Největším z nich byl co do počtu případů právě pražský MLS. Mělo jím projít až na 11 tisíc případů, což je možná jeden z důvodů, proč doposud zůstával badatelsky na okraji zájmu, spočívajícím víceméně na několika nejznámějších případech. Cílem této diplomové práce má být zhodnocení činnosti pražského MLS (včetně komparace s ostatními MLS), popsání základních problémů, s nimiž se tento soud potýkal, a analyzovat některé proslulé, či naopak neznámé případy tohoto soudu. Systematicky jsem se proto rozhodla rozdělit diplomovou práci na dvě části: první obsahuje genezi retribučních dekretů, problematiku vzniku a činnosti pražského MLS vč. komparace s ostatními MLS, až po téma ukončení retribuční a jejího znovuoobnovení v roce 1948. V druhé části jsou rozebrány některé vybrané případy tohoto soudu dle charakteru spáchaných zločinů.

Činnost, ustanovení a organizace tohoto soudu je zachycena v presidiálních spisech uložených ve Státním oblastním archivu (dále jen „SOA“) v Praze, které jsou ovšem v současné době veřejnosti nepřístupné. Proto bylo nutné zjistit informace o činnosti tohoto soudu z jiných fondů uložených v Národním archivu (dále jen „NA“), mezi které bezpochyby patří fondy Ministerstva spravedlnosti,¹ jež poskytly poznatky a zpětnou vazbu ke sporným ustanovením velkého retribučního dekretu (později retribučního zákona), jak jej viděly jednotlivé MLS po ukončení jejich činnosti v roce 1947. Proto jsem se rozhodla zanalyzovat tyto zprávy k rozebrání některých problematických ustanovení velkého retribučního dekretu. Využila jsem nejenom zprávy z pražského MLS, ale i jiných nejen kvůli komparaci, ale též i kvůli tomu, že se některé zajímavé situace objevovaly v jednotlivých kauzách i u pražského lidového soudu, ač to z konečných zpráv jeho přednosta ani vedoucího veřejného žalobce nevyplývá. Tyto fondy mj. obsahují statistiky rozsudků všech MLS,² zřízení úředního

¹ Národní archiv (NA), Praha, fond Ministerstvo spravedlnosti (MS), Org, kart. 1933, svazek XII a fond MS (Org), kart. 1942.

² *Tamtéž*, kart. 1930-1933.

zástupce při soudních přelíčeních, konaných s válečnými zločinci v Německu,³ jmenování a výkon funkce veřejných žalobců a seznamy pro jmenování lidových soudců a soudců-profesionálů.⁴

V SOA Praha se nachází i fond s názvem Deník veřejného žalobce, o kterém jsem se dozvěděla z příspěvku Květy Jechové.⁵ Tento fond obsahuje celkem 93 kartonů, všechny jsou veřejnosti přístupné, ovšem není k nim žádný inventář, jen původní pomůcka. Vyhledává se v ní podle jednotlivých let a jmen: každý případ měl přidělenou svoji značku, která ovšem nekoresponduje se spisovou značkou u MLS Praha. V některých složkách chybí dokumenty, někdy chybí i celé složky, protože byly postoupeny a často v nich není ani zmínka kam a komu. Citovaný příspěvek optimisticky hovoří o tom, že lze v jednotlivých kartonech dohledat osud některých odsouzených, ale pravděpodobně ani v budoucnosti nebude možné dohledat důležitá data u všech případů.

Pro výzkum retribučních dekretů,⁶ které upravovaly problematiku potrestání nacistických zločinců, kolaborantů a zrádců, jsou klíčové publikace Jana Kuklíka *Mýty a realita tzv. Benešových dekretů*,⁷ *Vývoj československého práva 1945–1989*⁸ či příspěvek *Dekrety prezidenta republiky v bezprostředně poválečném období roku 1945* a další.⁹ Je nutné zmínit další publikace, která pomůže osvětlit utváření našich

³ Tamtéž, kart. 541.

⁴ Tamtéž, kart. 1927, 1941, 1942, 1943.

⁵ JECHOVÁ, Květa. Deník žalobce jako přístupová cesta k porozumění fondu mimořádného lidového soudu anebo jen oklika? In: BORÁK, Mečislav (ed.). *Retribuce v ČSR a národní podoby antisemitismu: Židovská problematika a antisemitismus ve spisech mimořádných lidových soudů a trestních komisí ONV v letech 1945-1948 : (sborník příspěvků)*. 1. vyd. Praha : Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky ; Opava : Slezský ústav Slezského zemského muzea, 2002. s. 107n. ISBN 80-86224-35-X.

⁶ Jejich úplné znění se nachází v edici: JECH, Karel; KAPLAN, Karel (ed.). *Dekrety prezidenta republiky 1940–1945 : Dokumenty*. 1. vyd. 1. a 2. svazek. Brno, 1995. ISBN 80-85270-41-2 a 80-85765-48-9 a na internetových stránkách Poslanecké sněmovny: <<http://www.psp.cz/docs/laws/dek/161945.html>> a <<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=1945&typeLaw=zakon&What=Rok>>

⁷ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. „Benešových dekretů“ : dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. Praha : Linde, 2002. ISBN 80-7201-352-1.

⁸ KUKLÍK Jan a kolektiv. *Vývoj československého práva 1945–1989*. Praha : Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-741-6.

⁹ KUKLÍK, Jan. Dekrety prezidenta republiky v bezprostředně poválečném období roku 1945. In: *Rok 1945 v českých a evropských dějinách : sborník referátů z vědecko-osvětové konference Českého svazu bojovníků za svobodu 4. října 2000*. Praha : Český svaz bojovníků za svobodu, 2002. ISBN 80-7005-034-9; KUKLÍK, Jan. Právní a historické souvislosti dekretů prezidenta republiky. In: DEJMEK, Jindřich; KUKLÍK, Jan; NĚMEČEK, Jan (ed). *Historické a mezinárodní souvislosti dekretů prezidenta republiky*, Praha 2003, s. 51–93. Bez ISBN.

zahraničních orgánů – *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*.¹⁰ Retribucí na Slovensku se zase mj. zabývala práce Jozefa Beni s názvem *Slovensko a Benešove dekréty*,¹¹ či příspěvek Tomáše Klauberta *Vznik a specifická ľudového (retribučního) súdnictva na Slovensku*¹² a Ivana A. Petranského *Ľudové súdnictvo na Slovensku v roku 1948*,¹³ popř. *Maďarská otázka v Československu 1945–1948 : trilógia o dejinách maďarskej menšiny*.¹⁴

Genezi retribučních dekretů, resp. prohlášení o potrestání válečných zločinců a kolaborantů můžeme reflektovat již od počátku druhé světové války. Důkazem toho jsou slavné londýnské rozhlasové projevy významných československých osobností pronesené v exilu: Prokopa Drtiny přednesené v rozhlase pod pseudonymem Pavel Svatý,¹⁵ proslovy Jana Masaryka,¹⁶ projevy Jaroslava Stránského¹⁷ nebo Edvarda Beneše,¹⁸ když důležitým doplňkem jsou diskuse při přípravě dekretů v rámci exilové vlády.¹⁹ Pro komparaci původních myšlenek retribučního soudnictví a jejich následného provedení lze využít jak texty těchto nekomunistických politiků, tak i členů moskevského exilového vedení KSČ,²⁰ neboť již v dubnu 1945 prohlásil Klement

¹⁰ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha : Linde, 2003. ISBN 80-7201-433-1.

¹¹ BEŇA, Jozef. *Slovensko a Benešove dekréty*. Bratislava : Belimex, 2002. ISBN 80-89083-22-6.

¹² KLAUBERT, Tomáš: *Vznik a specifická ľudového (retribučního) súdnictva na Slovensku*. In: PEJČOCH Ivo; PLACHÝ Jiří a kolektiv. *Okupace, kolaborace, retribuice*. Praha : Ministerstvo obrany České republiky – Prezentační a informační centrum MO, 2010. ISBN 978-80-7278-529-2, s. 233-238.

¹³ PETRANSKÝ, Ivan A: *Ľudové súdnictvo na Slovensku v roku 1948*. In: PEJČOCH Ivo; PLACHÝ Jiří a kolektiv. *Okupace, kolaborace, retribuice*. Praha : Ministerstvo obrany České republiky – Prezentační a informační centrum MO, 2010. ISBN 978-80-7278-529-2, s. 238-252.

¹⁴ VADKERTY, Katalin. *Maďarská otázka v Československu 1945–1948 : trilógia o dejinách maďarskej menšiny*. Bratislava : Kalligram, 2002. ISBN 80-7149-495-X.

¹⁵ *A nyní promluví Pavel Svatý-- : Londýnské rozhlasové epištoły z let 1940-1945*. Praha : Vladimír Žikeš, 1945.

¹⁶ MASARYK, Jan. *Volá Londýn*. 1. vyd. Praha : Práce, 1946.

¹⁷ STRÁNSKÝ, Jaroslav. *Hovory k domovu*. 2. vyd. Praha : František Borový, 1946.

¹⁸ BENEŠ, Edvard. *Šest let exilu a druhé světové války : Řeči, projevy a dokumenty z r. 1938-45*. 7. dopl. vyd. Praha : Orbis, 1947.

¹⁹ Edice připravená kolektivem: NĚMEČEK, Jan [et al.] (ed.). *Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně 1940–1941*, díl I, Praha : Historický ústav AV ČR a Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2008. ISBN 978-80-86495-52-1; *Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně 1942*, díl II, Praha : Masarykův ústav a Archiv AV ČR a Historický ústav AV ČR, 2011. ISBN 978-80-86495-71-2; *Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně 1943*, díl III/1, Praha : Masarykův ústav a Archiv AV ČR a Historický ústav AV ČR, 2012. ISBN 978-80-87782-01-9; *Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně 1943*, díl III/2, Praha : Masarykův ústav a Archiv AV ČR a Historický ústav AV ČR, 2013. ISBN 978-80-87782-02-6.

²⁰ Kupř. GOTTWALD, Klement. *Deset let : Sborník statí a projevů 1936-1946*. 10. vyd. Praha : Svoboda, 1948.

Gottwald v Košicích, že „(...) všeobecně prosazovaný zákon o stíhání zrádců a kolaborantů je velmi ostrá zbraň, kterou můžeme buržoazii osekát tolik výhonků, že z ní zůstane pahýl.“²¹

K obecným pracím, které se zabývají mj. také přípravou stíhání válečných zločinů, lze zařadit právní rozbor osobního tajemníka prezidenta Beneše Eduarda Táborského, vydaný anglicky již za války v Londýně²² a poté v osvobozené vlasti pod názvem *Naše věc: Československo ve světle mezinárodního práva za druhé světové války*²³ nebo knihu *Národní očista, retribuce v poválečném Československu* od amerického historika Benjamina Frommera,²⁴ která v sobě obsahuje i mnoho poznatků k činnosti MLS Praha z presidiálních spisů MLS Praha uložených ve Státním oblastním archivu (SOA) Praha a v současné době veřejnosti nepřístupných.

V souvislosti s retribuicí by bylo vhodné zmínit i poválečné publikace, které se dotýkaly Norimberského procesu s nacistickými zločinci, jenž vyvolával značnou pozornost i v českém prostředí. Mezi ně patří životopis z pera Karla Křepelky o čs. generálu JUDr. Bohuslavu Ečerovi,²⁵ pozdějším členovi Komise spojených národů pro vyšetřování válečných zločinů, předsedy čs. delegace u Mezinárodního vojenského tribunálu pro potrestání válečných zločinců v Norimberku a soudce Mezinárodního soudního dvora v Haagu. Dále *Zločin a trest*²⁶ napsaný lékařem Františkem Bláhou, *Svět žaluje v Norimberku*,²⁷ *Reportáž o Norimberku: 1945–1946*²⁸ z pera publicisty Ivana Suka, či *Žalujeme v Norimberku*²⁹ nebo *Československo a Norimberský proces: Hlavní dokumenty norimberského procesu o zločinech nacistů proti Československu*.³⁰

²¹ GOTTWALD, Klement. *Spisy. [Sv.] 12, 1945-1946*. 1. vyd. Praha : SNPL, 1955, s. 18.

²² TÁBORSKÝ, Eduard. *The Czechoslovak Cause : An account of the problems of International Law in relation to Czechoslovakia*. 1. vyd. London: H. F. & G. Witherby Ltd., 1944.

²³ TÁBORSKÝ, Eduard. *Naše věc : Československo ve světle mezinárodního práva za druhé světové války*. 1. vyd. Praha : Melantrich, 1946.

²⁴ FROMMER, Benjamin. *Národní očista : Retribuce v poválečném Československu*. 1. vyd. Praha : Academia, 2010. ISBN 978-80-200-1838-0.

²⁵ KŘEPELKA, Karel. *Dr. Bohuslav Ečer, bojovník za právo a spravedlnost*. 1. vyd. Brno : Zář, dříve Novina, 1946.

²⁶ BLÁHA, František. *Zločin a trest*. 1. vyd. Praha : J. Otto, 1946.

²⁷ KOCOUREK, Rostislav. *Svět žaluje v Norimberku*. Praha : Fr. Borový, 1946.

²⁸ SUK, Ivan. *Reportáž o Norimberku : 1945–1946*. 1. vyd. Praha : Nová Osvěta, 1946.

²⁹ HERBEN, Ivan. *Žalujeme v Norimberku : Reportáž o nacistických zločinech proti Československu*. Praha : Anthos : František Herman, 1946.

³⁰ *Československo a Norimberský proces : Hlavní dokumenty norimberského procesu o zločinech nacistů proti Československu*. 1. vyd. Praha : Ministerstvo informací, 1946.

Mezi závažnější dobové příspěvky k této problematice patří publikace již zmíněného B. Ečera a to mj. *Norimberský soud*,³¹ *Poučení norimberského soudu pro Slované*³² a časopisecké stati publikované v časopisu *Právní prakse*³³ a *Právník*.³⁴ K novějším publikacím patří edice *Norimberský proces*,³⁵ který shrnuje základní dokumenty k tomuto procesu. K Norimberku vyšla kupř. i kniha *Norimberk varující*,³⁶ či *Norimberský proces: poučení z historie*.³⁷

B. Ečer měl veliký podíl nejenom na dopadení uprchlých nacistů vč. Karla Hermanna Franka, ale též i na formulaci mezinárodního trestního práva. Obojí zhodnotil v dalších publikacích *Jak jsem je stíhal*,³⁸ *Právo v boji s nacismem*³⁹ a *Vývoj a základy mezinárodního práva trestního*.⁴⁰ Vedle nich je třeba k otázce mezinárodního válečného práva zdůraznit dobovou publikaci profesora Univerzity Karlovy Antonína Hobzy *Přehled mezinárodního práva válečného*.⁴¹ Dle něj bylo třeba reagovat na nacistické zločiny novým právem, které vykazovalo revoluční prvky, jelikož velký retribuční dekret pro MLS stanovil zásady řízení s určitými změnami jako před soudy stannými, ovšem samotná povaha nacistických zločinů měla tento fakt ospravedlňovat. K samotnému stannému právu již v roce 1945 vydal soukromý docent Univerzity Karlovy Josef Lepšík stejnojmennou publikaci,⁴² v níž upozornil na úpadek stanného práva v období druhé světové války, kdy se Německo rozhodlo upustit od valné většiny „záruk, obsadilo stanné soudy představiteli moci výkonné a tak ze stanných soudů

³¹ EČER, Bohuslav. *Norimberský soud*. 1. vyd. Praha : Orbis, 1946.

³² EČER, Bohuslav. *Poučení norimberského soudu pro Slované*. 1. vyd. Brno : Zář, tiskové a vydavatelské podniky, 1947.

³³ EČER, Bohuslav. Zločiny nacistických právníků : Ze zprávy o procesu proti představitelům nacistické justice před americkým vojenským soudem v Norimberku. *Právní prakse : měsíčník československých právníků*. 1948-1949, roč. 12, s. 258-278.

³⁴ EČER, Bohuslav. Hlavní materiálně-právní normy norimberského procesu. *Právník : časopis věnovaný vědě právní i státní*. 1946, roč. 85, s. 1-10.

³⁵ *Norimberský proces : sborník materiálů*. Díl 1, red. K. P. Goršenin a kol., 1. vyd., Praha : Orbis, 1953.

³⁶ GROUŠL, Josef; ŽIŽKA Jaroslav. *Norimberk varující*. Praha : FÚV ČSSPB, 1986.

³⁷ DELPLA, François. *Norimberský proces : poučení z historie*. Praha : Slovart, 2009. ISBN 978-80-7391-339-7.

³⁸ EČER, Bohuslav. *Jak jsem je stíhal*. 1. vyd. Praha : Naše vojsko, 1946.

³⁹ EČER, Bohuslav. *Právo v boji s nacismem*. 1. vyd. Brno : Zář, 1946.

⁴⁰ EČER, Bohuslav. *Vývoj a základy mezinárodního práva trestního : (se zvláštním zřetelem k československé účasti na potrestání zločinů druhé světové války a zejména na přípravě, zařízení a díle Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku)*. 1. vyd. Praha : V. Linhart, 1948.

⁴¹ HOBZA, Antonín. *Přehled mezinárodního práva válečného : Dodatek : Trestání válečných zločinců*. Praha : Spolek československých právníků Všehrad, 1946.

⁴² LEPSÍK, Josef. *Stanné právo, jeho vznik a vývoj*. 1. vyd. Praha : Knihovna Sborníku věd právních a státních, 1945.

učinilo vykonavatele přání vládních kruhů.⁴³ Ačkoliv autor nevyjádřil tento názor v souvislosti s rozbíhajícím se vývojem retribucí, lze ho chápat jako předzvěst negativních stránek národnostní očisty.

Retribuce byla od jejího ukončení do současnosti chápána z různých hledisek. Lze zmínit některá pojetí retribuice ve stylu kritické oponentury z pera exilových politiků, publicistů a historiků, kteří působili jako politici před únorem 1948 a po únorovém převratu se uchýlili do exilu. Podali obraz retribuice jako procesu, který se fakticky stal záminkou k pronásledování odpůrců komunistů. Zmíňme politiky národně socialistické strany Huberta Ripku (byť ten se v rámci londýnské vlády na přípravě velkého retribučního dekretu také sám podílel),⁴⁴ Otu Horu⁴⁵ či Miroslava J. Broučka. K dalším kritikům retribuice se zařadil se svými paměťmi i bývalý šéf čs. zpravodajské služby v londýnském exilu generál František Moravec.⁴⁶ Podle Pavla Tigrida retribuční justice měla výrazně politický charakter a komunisté zápas o ni vyhráli.⁴⁷ Další velice významnou publikací je práce Viléma Hejla, napsaná za přispění historika Karla Kaplana,⁴⁸ která se pokusila zdokumentovat zneužití bezpečnostních složek a přinesla konkrétní doklady o tom, že se retribuice měla stát především vyřizováním účtů za přispění komunistů.

Paměti bývalého ministra spravedlnosti Prokopa Drtiny⁴⁹ s názvem *Československo. Můj osud*⁵⁰ jsou výjimečné již z hlediska toho, že se jedná o svědectví osoby, která za průběh retribuice během svého působení v resortu spravedlnosti odpovídala a která popisuje zdlouhavý boj mezi ministerstvem spravedlnosti a resortem vnitra o retribuici. Na rozdíl od ostatních poválečných kritiků retribuice ji považoval za

⁴³ *Tamtéž*, s. 87.

⁴⁴ RIPKA, Hubert. *Únorová tragédie : Svědectví přímého účastníka*. 1. vyd. Brno : Atlantis, 1949. ISBN 80-7108-098-5.

⁴⁵ HORA, Ota. *Svědectví o puči : Z bojů proti komunistické Československu*. Toronto : Sixty-Eight Publishers, 1978. ISBN 0-88781-062-4.

⁴⁶ MORAVEC, František. *Špión, jemuž nevěřili*. 3. vyd. Praha : Rozmluvy, 1990.

⁴⁷ TIGRID, Pavel. *Kapesní průvodce inteligentní ženy po vlastním osudu*. Praha: XYZ, 2013. ISBN 978-80-7388-756-8.

⁴⁸ HEJL, Vilém. *Zpráva o organizovaném násilí*. 1. vyd. Praha : Univerzum, 1990. ISBN 80-85207-01-X.

⁴⁹ O jeho osobě napsal v roce 2011 knihu Ondřej Koutek. KOUTEK, Ondřej. *Prokop Drtina : osud československého demokrata*. 1. vyd. Praha : Ústav pro studium totalitních režimů : Vyšehrad, 2011. ISBN 978-80-7429-069-5.

⁵⁰ DRTINA, Prokop. *Československo můj osud : Kniha života českého demokrata 20. století Svazek druhý. Kniha 1. Emigraci k vítězství*. 1. vyd. Praha : Melantrich, 1992. ISBN 80-7023-114-9.

nutný krok při obnově osvobozeného státu a zhodnotil ji i jako svůj osobní úspěch, že se mu ji podařilo dotáhnout do konce. Opačný pohled ukázal ve svých pamětech Ladislav Karel Feierabend,⁵¹ jenž se obával zneužití retribuční komunisty k odstranění představitelů pravice.

Dršina ještě během činnosti MLS v roce 1946 pronesl několik projevů, které byly vydány v publikaci *O soudcovské nezávislosti*,⁵² která pojednává nejen o přípravě velkého retribučního dekretu v londýnském exilu a zhodnocuje dosavadní výsledky lidového soudnictví, jež můžeme dnes brát jako polemiku s komunistickou kritikou údajné nedostatečnosti poválečné očisty zaviněné ministerstvem spravedlnosti. Za zmínku jistě stojí i vzpomínky na lidové soudnictví z pohledu vedoucího veřejného žalobce u pražského MLS Jaroslava Drábka,⁵³ který poutavě komentuje zahájení činnosti pražského MLS, ale i některé významné případy řešené právě tímto soudem včetně některých afér a sporů s ministerstvem vnitra a komunisty. Vzhledem k čtivému zpracování čtenáře velice zamrzí, že se autor nevěnoval podrobněji činnosti tohoto soudu.

Po ukončení činnosti první vlny retribuční komunisty si Dršina vyžádal zprávu od MLS k jejímu zhodnocení, které poté využil jako podklad pro svůj projev v plénu Ústavodárny Národního shromáždění 29. května 1947 a následné projevy reagující na rozpravu k dané problematice 11. června 1947 a 2. července 1947, všechny tři později vydané v knize *Na soudu národa*.⁵⁴

Jiné pojetí retribuční komunisty můžeme spatřovat v poúnorových publikacích, jakými byly články *Národní očista v letech 1945 až 1946*,⁵⁵ publikace *Program revoluce*,⁵⁶ která se zabývá vznikem Košického vládního programu, *Historické mezníky ve vývoji*

⁵¹ FEIERABEND, Ladislav Karel. *Politické vzpomínky III*. 2. upr. vyd. Brno : Atlantis, 1996.

⁵² DRTINA, Prokop. *O soudcovské nezávislosti, lidovém soudnictví a jiných časových otázkách čs. justice*. 1. vyd. Praha : Mladá fronta, 1946.

⁵³ DRÁBEK, Jaroslav. *Z časů dobrých i zlých*. 1. vyd. Praha : Naše vojsko, 1992. ISBN 80-206-0365-4.

⁵⁴ DRTINA, Prokop. *Na soudu národa : Tři projevy ministra spravedlnosti Dr. Prokopa Drtiny o činnosti mimořádných lidových soudů a národního soudu*. Praha : Ministerstvo spravedlnosti, 1947.

⁵⁵ FOUSTKA, R. N. *Národní očista v letech 1945 až 1946. Československý časopis historický*. 1955, roč. 3, č. 3, s. 626-642.

⁵⁶ BOUČEK, Miroslav; KLIMEŠ, Miloslav; VARTÍKOVÁ, Marta. *Program revoluce : Ke vzniku košického vládního programu*. 1. vyd. Praha : Svoboda, 1975.

*Československa*⁵⁷ od Václav Krále, *Československá revoluce 1944–1948*⁵⁸ a práce z roku 1967 *Československá společnost a komunisté v letech 1945–1948*,⁵⁹ která popisuje osvobozenou ČSR po roce 1945 jako krizi buržoazie, dle názorů autorů se průběh národní očisty rozvíjel v prvních týdnech úspěšně, jelikož ji prováděly revoluční národní výbory a revoluční závodní rady. Autoři mají výhrady vůči další vlně (po vydání retribučních dekretů) a to zejména k ministerstvu spravedlnosti, jelikož později proti očiště vystupovali představitelé demokratické buržoazie, protože jim měla oslabovat jejich třídní pozice. I když některé názory v této publikaci jsou dnes již přežitě, potvrzují, že v době fungování lidového soudnictví do května 1947 panovaly neshody mezi ministerstvem vnitra (tento resort, vedený komunistou Václavem Noskem, autoři vyzdvihují) a ministerstvem spravedlnosti, jehož ministři jako národní socialisté měli brzdit rychlý průběh očisty. To potvrzuje i druhý díl publikace *Ve službách ČSR*⁶⁰ od Zdeňka Fierlingera, poválečného ministerského předsedy, jenž v ní kritizoval londýnskou exilovou vládu, která se obávala svěřit poválečnou očistu revolučnímu právu národních výborů. Mezi další obdobné publikace vydané před rokem 1989 patří i kniha novináře Vojtěcha Dolejšího,⁶¹ ve které se autor pokusil shromáždit a zpracovat fakta o novinách a novinářích od roku 1918 a tato publikace se dá použít k doložení komunistického chápání retribuce jako zbraně namířené proti buržoazii, či vzpomínková kniha příslušníka komunistického exilu v Londýně Bohuslava Laštovičky,⁶² jenž v ní nekriticky obhajoval exilovou politiku KSČ.

K dalším kritikům poválečného chování české společnosti zejména v souvislosti s malým retribučním dekretem patřil i literární historik Václav Černý,⁶³ jenž poukazoval na tvrdost retribuce, či historik Zdeněk Kalista,⁶⁴ zachycující podezřívavou atmosféru v akademických kruzích po skončení války. Kriticky se k provedení malého

⁵⁷ KRÁL, Václav, *Historické mezníky ve vývoji Československa*. 1. vyd. Praha : Horizont, 1978.

⁵⁸ CESAR, Jaroslav; SNÍTIL, Zdeněk. *Československá revoluce 1944-1948*. 1. vyd. Praha : Svoboda, 1979.

⁵⁹ DVOŘÁKOVÁ, Eva; LESJUK Petr, *Čs. společnost a komunisté v letech 1945-1948*. 1. vyd. Praha : Svoboda, 1967.

⁶⁰ FIERLINGER, Zdeněk. *Ve službách ČSR : 2. díl : Od přepadení SSSR do konce druhé světové války*. 3. vyd. Praha : Svoboda, 1949.

⁶¹ DOLEJŠÍ, Vojtěch. *Noviny a novináři : z poznámek a vzpomínek*. 1. vyd. Praha : NPL, 1963.

⁶² LAŠTOVIČKA, Bohuslav. *V Londýně za války : Zápas o novou ČSR 1939-1945*. 2. nezm. vyd. Praha : SNPL, 1961.

⁶³ ČERNÝ, Václav. *Paměti III 1945-1972*. 2. rozš. vyd. Brno : Atlantis, 1992. ISBN 80-7108-036-5.

⁶⁴ KALISTA, Zdeněk. *Po proudu života*. 1. vyd. Brno : Atlantis, 1997. ISBN 80-7108-147-7.

retribučního dekretu vyjádřil i J. Drábek ve své již zmíněné publikaci. K seznámení s některými skutečnostmi, jež provázely poválečné mimosoudní represe tzv. státně nespolehlivého obyvatelstva v dramatickém období prvních poválečných měsíců, může posloužit publikace Tomáše Staňka *Perzekuce 1945*.⁶⁵

Vzhledem k tomu, že národní výbory v poválečné době zaujímaly důležité postavení, vyšla v této době příručka pro národní výbory s názvem *Bezpečnostní agenda národních výborů*,⁶⁶ která vzhledem k roku svého vydání obsahuje informace o působnosti národních výborů dle platných právních předpisů v roce 1946. Činností národních výborů se zabývá mj. publikace od Adolfa Štafla,⁶⁷ která v sobě obsahuje kromě dekretů, vyhlášek a vládních nařízení upravující tuto problematiku též i obsáhlý výklad.

Z polistopadových publikací o retribuci je třeba jmenovat průlomovou monografii Mečislava Boráka s názvem *Spravedlnost podle dekretu*,⁶⁸ která se zaměřuje na retribuční soudnictví v ČSR s důrazem na činnost MLS v Ostravě. Regionálně se této problematice na Královéhradecku věnuje i publikace Lucie Jarkovské *Odplata či spravedlnost*⁶⁹ a příspěvek Zuzany Dubové,⁷⁰ která mapuje vznik, personální obsazení až zánik MLS Hradec Králové. Jiří Grézl analyzoval činnost MLS v Olomouci 1945,⁷¹ kde publikoval i seznam osob souzených před tamním soudem do ledna 1946. K dalším regionálním prací patří článek *Retribuční realita a Chebsko*⁷² či v publikace *Klatovské*

⁶⁵ STANĚK, Tomáš. *Perzekuce 1945 : Perzekuce tzv. státně nespolehlivého obyvatelstva v českých zemích (mimo tábory a věznice) v květnu – srpnu 1945*. 1. vyd. Praha : Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1996. ISBN 80-85241-99-4.

⁶⁶ VESELÝ, Jindřich. *Bezpečnostní agenda národních výborů*. Praha : Ministerstvo vnitra, II. odbor, 1946.

⁶⁷ ŠTAFL, Adolf. *Národní výbory část I, Národní výbory místní, okresní, ústřední, zemské a Ústřední národní výbory hlavního města Prahy*. 1. vyd. Praha : V. Linhart, 1947.

⁶⁸ BORÁK, Mečislav. *Spravedlnost podle dekretu : Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945–1948)*. 1. vyd. Šenov u Ostravy : Tilia, 1998. ISBN 80-86101-07-X.

⁶⁹ JARKOVSKÁ, Lucie. *Odplata či spravedlnost?: Mimořádné lidové soudy 1945–1948 na Královéhradecku*. 1. vyd. Praha : Prostor, 2008. ISBN 978-80-7260-206-3.

⁷⁰ DUBOVÁ, Zuzana. *Mimořádný lidový soud Hradec Králové*, In *Sborník prací východočeských archivů č. 14, Zámrsk : Státní oblastní archiv Zámrsk*, 2010. ISBN 978-80-254-9258-1, s. 209-220.

⁷¹ GRÉZL, Jiří. *Činnost Mimořádného lidového soudu v Olomouci 1945*. 1. vyd. Šumperk : Reprotisk, 2007. ISBN 978-80-903905-0-8.

⁷² JIŘÍK, Václav. *Retribuční realita a Chebsko*. In: *Edvard Beneš 1884-1948 : Životopisný medailon : Myšlenky a názory : Politická stanoviska : Nový dokument*. Praha : Společnost Edvarda Beneše, 1994, s. 204-221.

oprátky⁷³ nebo *Nedaleko od Norimberku, Z dějin Mimořádného lidového soudu v Chebu v letech 1946 až 1948*.⁷⁴ Tyto práce kromě zpracování několika případů ovšem neposkytují k samotné činnosti MLS obšírnější informace a celkově jsou psány chaoticky. MLS v Liberci a Litoměřicích se zabývá publikace Kateřiny Kočové, Zdeňka Radvanovského a Jitky Suché *Mimořádný lidový soud v Liberci a Litoměřicích v letech 1945–1948*,⁷⁵ liberecký MLS v roce 1948 a litoměřický případ Alfreda Bauera zpracovala opět K. Kočová.⁷⁶ Mosteckým MLS se zabývá i kniha z pera Ivany Rapavé *Mimořádný lidový soud v Mostě v letech 1945–1948*.⁷⁷ MLS v Chrudimi se zabývá studie Zuzany Dubové,⁷⁸ MLS v Písku zase příspěvek Petra Justina,⁷⁹ MLS v České Lípě stať Jany Blažkové⁸⁰ a K. Lozoviukové.⁸¹ Regionálně se zabývají MLS i některé diplomové a jiné kvalifikační práce, které jsou uvedeny v pramenech. Poválečnou justici a národními podobami antisemitismu se zabýval stejnojmenný sborník.⁸² Nakonec K. Kočová se pokusila zhodnotit činnost lidového soudnictví v prvním retribučním období,⁸³ tento článek jsem při zpracování kapitoly týkající se konce

⁷³ JIŘÍK, Václav. *Klatovské oprátky*. 1. vyd. Plzeň : Fraus, 2004. ISBN 80-7238-376-0.

⁷⁴ JIŘÍK, Václav. *Nedaleko od Norimberku : Z dějin Mimořádného lidového soudu v Chebu v letech 1946-1948*. 1. vyd. Cheb : Svět křídel, 2000. ISBN 80-85280-68-X.

⁷⁵ KOČOVÁ, Kateřina; RADVANOVSKÝ, Zdeněk; SUCHÁ, Jitka. *Mimořádný lidový soud v Liberci a Litoměřicích v letech 1945-1948*. 1. vyd. Ústí nad Labem : Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Pedagogická fakulta, 2001. ISBN 80-7044-326-X.

⁷⁶ KOČOVÁ, Kateřina. *Mimořádný lidový soud v Liberci v roce 1948*. In *Fontes Nissae. Prameny Nisy : regionální historický sborník*. Liberec : Technická univerzita, 2004. ISBN 80-7083-889-2, s. 131-166.; KOČOVÁ, Kateřina-LOZOVIUKOVÁ. *Mimořádný lidový soud v Litoměřicích – případ Alfred Bauer*. In *České, slovenské a československé dějiny : moderní přístupy k soudobým dějinám*. Ústí nad Orlicí : Ořtis, 2006, s. 71-78.

⁷⁷ RAPAVÁ, Ivana. *Mimořádný lidový soud v Mostě v letech 1945-1948*. Ústí nad Labem: Albis international, 2010. ISBN 978-80-86971-22-3.

⁷⁸ DUBOVÁ, Zuzana. *Mimořádný lidový soud Chrudim*. In *Sborník prací východočeských archivů č. 12*. Zámrsrsk : Státní oblastní archiv Zámrsrsk, 2008. ISBN 978-80-254-4348-4, s. 259-269.

⁷⁹ JUSTIN, Petr. *Mimořádný lidový soud v Písku 1945-1948*. In *Jihočeský sborník historický č. 71*. České Budějovice : Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 2002. ISBN 80-86260-18-6, s. 98-121.

⁸⁰ BLAŽKOVÁ, Jana. *Mimořádný lidový soud v České Lípě*. In *Bezděz : Vlastivědný sborník Českolipska č. 13*. Česká Lípa : Vlastivědný spolek Českolipska, 2004, s. 135-154.

⁸¹ LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. *Mimořádný lidový soud v České Lípě*. In *Fontes Nissae : Prameny Nisy : regionální historický sborník č. 8*, Liberec : Technická univerzita v Liberci, 2007, s. 125-149.

⁸² BORÁK, Mečislav (ed.). *Poválečná justice a národní podoby antisemitismu : postih provinění vůči Židům před soudy a komisemi ONV v českých zemích v letech 1945-1948 a v některých zemích Evropy : sborník příspěvků*. 1. vyd. Praha : Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky ; Opava : Slezský ústav Slezského zemského muzea Opava, 2002. ISBN 80-86224-39-2.

⁸³ KOČOVÁ, Kateřina. *Příspěvek ke zhodnocení činnosti mimořádných lidových soudů v prvním retribučním období (1945-1947)*. In BERÁNEK, Vladimír (ed.). *Pax bello potior : sborník věnovaný doc. PhDr. Rudolfovi Andělovi, CSc.* Liberec : Technická univerzita v Liberci, 2004. ISBN 80-7083-816-7.

retribuce ovšem téměř nevyužila, jelikož jeho autorka vycházela ze stejných archivních materiálů.

Dopady retribuční na zajatce a oblast vězeňství zmapoval Tomáš Staněk⁸⁴ a této problematice se věnoval i sborník s názvem *Vězeňství ve střední Evropě v letech 1945-1955*.⁸⁵ Výkonu trestu retribučních vězňů odsouzenými MLS v Opavě a v Novém Jičíně se zabývá stejnojmenný příspěvek Jiřího Mašaty.⁸⁶

Základní faktografické údaje můžeme nalézt ve stati Tomáše Pasáka s názvem *Problémy české kolaborace*,⁸⁷ který jej původně měl vydat v časopise *Dějiny a současnost* na konci 60. let 20. století, ale kvůli jeho zrušení jej vydal o 25 let později. O osudech českých zrádců napsal Václav Junek stejnojmennou popularizační publikaci, v níž se autor pokoušel zachytit zásadní případy zrahy jako nečestného, často zjištěného a především vždy „bezečného“ činu.⁸⁸

Kromě publikací zaměřujících se na činnost MLS nesmíme opomenout ani literaturu zabývající se činností Národního soudu. Na počátku devadesátých let vyšla kniha historika Karla Kaplana *Dva retribuční procesy: Komentované dokumenty (1946–1947)*,⁸⁹ jež se zabývala procesem s protektorátní vládou a Jozefem Tisem. Kromě toho proces s protektorátní vládou zpracovala Eva Janečková ve stejnojmenné publikaci,⁹⁰ či Dušan Tomášek a Robert Kvaček v knize *Obžalována je vláda*.⁹¹ Práce Antonína Kubačáka se velice stručně zabývala osobnostmi členů protektorátní vlády Jaroslava

⁸⁴ STANĚK, Tomáš. *Němečtí váleční zajatci v českých zemích 1945-1950 : (nástin vybraných problémů)*. 1. vyd. Opava : Slezské zemské muzeum, 2011. ISBN 978-80-86224-89-3; též, *Retribuční vězni v českých zemích : 1945-1955*. 1. vyd. Opava: Slezský ústav Slezského zemského muzea, 2002. ISBN 80-86224-33-3 a též, *Poválečné „excesy“ v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 2005. ISBN 80-7285-062-8.

⁸⁵ *Vězeňství ve střední Evropě v letech 1945-1955 : sborník z mezinárodního semináře konaného dne 25. 10. 2000 v Praze*, Praha : Vězeňská služba České republiky, 2001. ISBN 80-238-9219-3.

⁸⁶ MAŠATA, Jiří. Výkon trestu retribučních vězňů odsouzených mimořádnými lidovými soudy v Opavě a v Novém Jičíně. In *Slezský sborník. Acta Silesiaca : čtvrtletník pro vědy o společnosti : věstník Matice opavské č. 4*. Opava : Slezský ústav Slezského zemského muzea, 2002. ISBN 0037-6833 320, s. 270-287.

⁸⁷ PASÁK, Tomáš. Problémy české kolaborace. In MAYER, Françoise. DUCREUX, Marie-Elizabeth (ed.). *Dějiny a paměť : odboj a kolaborace za druhé světové války č. 6*. Praha 1995, s. 25-34.

⁸⁸ JUNEK, Václav. *Osudy českých zrádců : 1915-1989 : od 1. světové války až po "sametový" listopad*. Praha : Petrklíč, 2010. ISBN 978-80-7229-236-3.

⁸⁹ KAPLAN, Karel. *Dva retribuční procesy : komentované dokumenty (1946-1947)*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny ČSAV, 1992. ISBN 80-85270-05-6

⁹⁰ JANEČKOVÁ, Eva. *Proces s protektorátní vládou*. Praha : Libri, 2012. ISBN 978-80-7277-502-6.

⁹¹ TOMÁŠEK, Dušan; KVAČEK, Robert. *Obžalována je vláda*. 1. vyd. Praha : Themis, 1999. ISBN 80-85821-67-2.

Krejčího a Adolfa Hrubého, včetně procesu před Národním soudem.⁹² Obdobně i obsáhlá monografie Jaroslava Rokoského o Rudolfu Beranovi se přirozeně zabývá také jeho procesem před Národním soudem.⁹³

S retribucí nedílně souvisí i odsun Němců, kterým se zabývá nejnovější publikace od německého profesora-bohemisty Detlefa Brandese s názvem *Cesta k vyhnání 1938-1945*,⁹⁴ která se zabývá transferem Němců z ČSR a Polska, či příručka *Cesta k dekretům a odsunu Němců*,⁹⁵ jež mapuje soužití dvou národů od roku 1918 až do 1947 (obdobně jako jiná podobná příručka kolektivu autorů *Rozumět dějinám. Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848–1948*)⁹⁶ a je obohacena o mnoho dokumentů z dob minulých i současnosti (kupř. usnesení Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR ze 49. schůze k dekretům prezidenta republiky). Další publikace Marka Poloncarze o internačním táboře pro německé obyvatelstvo v Malé pevnosti Terezín 1945–1948,⁹⁷ série publikací *Odsun Němců z Československa 1945–1947*,⁹⁸ *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951*,⁹⁹ *Tábory v českých zemích 1945–1948* od Tomáše Staňka,¹⁰⁰ a výše zmínění *Němečtí váleční zajatci v českých zemích 1945–1950* od stejného autora. K porovnání zákonodárství německé menšiny v letech 1938–1948 existuje publikace *Německé menšiny v právních normách 1938-1948*.¹⁰¹ V souvislosti s výše uvedeným tématem odsunu nelze nezmínit paměti kupř. Eleonory

⁹² KUBAČÁK, Antonín. *Ministerstvo zemědělství v letech 1945-1948 : Osudy úřadu a jeho ministrů*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2005. ISBN 80-7084-463-9.

⁹³ ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba. Vzestup a pád agrární strany*. 1. vyd. Praha : Ústav pro studium totalitních režimů : Vyšehrad, 2011. ISBN 978-80-7429-067-1.

⁹⁴ BRANDES, Detlef. *Cesta k vyhnání 1938-1945 : plány a rozhodnutí o "transferu" Němců z Československa a z Polska*. 1. vyd. v čes. jazyce. Praha : Prostor, 2002. ISBN 80-7260-070-2.

⁹⁵ NĚMEČEK, Jan a kol. *Cesta k dekretům a odsunu Němců : datová příručka*. 1. vyd. Praha : Littera Bohemica : Baronet, 2002. ISBN 80-7214-519-3.

⁹⁶ BENEŠ, Zdeněk... [et al.] *Rozumět dějinám : Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848–1948*. Praha : Gallery. 2002. ISBN 80-86010-55-4.

⁹⁷ POLONCARZ, Marek. *Internační tábor pro německé obyvatelstvo: Malá pevnost Terezín 1945-1948*. Terezín: Památník Terezín, 1997. ISBN 80-238-1195-9.

⁹⁸ STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945-1947*. 1. vyd. Praha : Academia : Naše vojsko, 1991. ISBN 80-200-0328-2.

⁹⁹ ADRIAN, von Aurburg. STANĚK, Tomáš (ed.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951 : dokumenty z českých archivů. Díl I, Češi a Němci do roku 1945 : úvod k edici*. 1. vyd. Ve Středolukách : Zdeněk Susa, 2010. ISBN 978-80-86057-66-8.

¹⁰⁰ STANĚK, Tomáš. *Tábory v českých zemích 1945-1948*. 1. vyd. Šenov u Ostravy : Tilia, 1996. ISBN 80-902075-3-7.

¹⁰¹ PEŠEK, Jiří a kol. *Německé menšiny v právních normách 1938-1948 : Československo ve srovnání s vybranými evropskými zeměmi*. 1. vyd. Brno : Doplněk ; Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2006. ISBN 80-7239-201-8 a 80-7285-076-8.

Schwellové,¹⁰² která se sice narodila v Krnově a po válce byla odsunuta, ale na druhou stranu již v úvodu zdůrazňuje, že tato publikace by měla být považována za dobový dokument, který by neměl „sloužit k vytváření obrazu nepřítele“, ale naopak ke sdělení vzpomínek mladším generacím, aby se tato etapa již nikdy neopakovala. V souvislosti s transferem Němců je nutné reflektovat mezinárodní konferenci v Postupimi, kterou se zabýval mj. Jiří Frajdl¹⁰³ či až hyperkritický Milan Churaň¹⁰⁴ a výbor z paměti a projevů k této tématice z pera Edvarda Beneše,¹⁰⁵ které obsahují projevy z let 1942 a 1945–1946 pronesené na již osvobozeném území, je obohacena o ediční přílohy (vč. mnichovské dohody, rozhlasový projev k vyhlazení Lidic apod.) a souvisí s danou problematikou odsunu Němců. Z edic nelze pominout ani knihu *Češi a sudetoněmecká otázka 1939–1945. Dokumenty*, připravenou péčí Jitky Vondrové.¹⁰⁶

Druhá část této diplomové práce se zabývá některými méně i více významnými případy, které pražský MLS rozhodoval. U nich jsem kromě jednotlivých spisů z fondů MLS Praha a Mladá Boleslav uložených výše uvedeném SOA, Praha využila i jednotliviny uložené v Archivu bezpečnostních složek (ABS), Národním archivu (NA), sekundární literaturu i dobová periodika: Lidovou demokracii, Mladou frontu, Národní osvobození, Práci, Rudé právo a Svobodné slovo.¹⁰⁷ Nejenom, že obsahovala dobové fotografie obžalovaných u soudu, ale z konkrétních článků se daly vyčíst jak zaujatost reportérů, tak kupř. i informace o průběhu první veřejné popravy u MLS Praha a zároveň poslední veřejné popravy u nás – Josefa Pfitznera, jehož životem se jinak zabývala dvojdílná kniha-edice *Josef Pfitzner a protektorátní Praha v letech 1939–1945*,¹⁰⁸ či *Josef Pfitzner (1901–1945): prameny k životu a dílu sudetoněmeckého*

¹⁰² SCHWELLA, Eleonora. *50 let po vyhnání : "Mami, jsou Němci horší než ostatní lidé?" : zpráva o skutečné události*. [Karlsruhe] : Schwella, [1998].

¹⁰³ FRAJDL, Jiří. *Konference v Postupimi 17.7.-2.8.1945 a transfer Němců z ČSR : (studijní texty)*. Praha : Křesťanskosociální hnutí ve spolupráci s Historickou a dokumentační komisí Klubu českého pohraničí, 2005. ISBN 80-239-6082-2.

¹⁰⁴ CHURAŇ, Milan. *Postupim a Československo : mýtus a skutečnost*. 1. vyd. Praha : Libri, 2001. ISBN 80-7277-062-4.

¹⁰⁵ BENEŠ, Edvard. *Odsun Němců*. 1. vyd. Praha : Společnost Edvarda Beneše : Český svaz bojovníků za svobodu, 1995. ISBN 80-901733-4-9.

¹⁰⁶ VONDROVÁ, Jitka. *Češi a sudetoněmecká otázka 1939-1945 : Dokumenty*. Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 1994. ISBN 80-85864-05-3.

¹⁰⁷ Konkrétní periodika a jejich identifikace jsou opět uvedeny v pramenech.

¹⁰⁸ MÍŠKOVÁ, Alena; ŠUSTEK Vojtěch. *Josef Pfitzner a protektorátní Praha v letech 1939–1945. Svazek 1, Deník Josefa Pfitznera, úřední korespondence Josefa Pfitznera s Karlem Hermannem Frankem*. 1. vyd. Praha : Scriptorium, 2000. ISBN 80-86197-14-X a ŠUSTEK, Vojtěch. *Josef Pfitzner a*

*historika a politika*¹⁰⁹ nebo kniha Detlefa Brandese a Aleny Míškové *Vom Osteuropa-Lehrstuhl ins Prager Rathaus, Josef Pfitzner 1901–1945*.¹¹⁰

Prvním významnějším případem je Kurt Blaschtowitschka, jenž je i dnes velkou otázkou pro ty, kteří chtějí zjistit pravdu, zda se stal obětí politického procesu nebo se jednalo o osobu, kterou dostihla po válce spravedlnost. Jelikož tato otázka dodnes nebyla spolehlivě vyřešena, pokusila jsem se s touto otázkou vypořádat v práci vypracované v rámci Studentské vědecké odborné činnosti v roce (SVOČ) 2014.¹¹¹ O očištění jména tohoto bývalého německého státního zástupce se pokusil Jaroslav Pospíšil v knize *Hyeny*.¹¹² Tato publikace má jeden podstatný nedostatek: kniha sice obsahuje výčet veškeré použité literatury, čtenář se ovšem konkrétně nedozví prameny k jednotlivým kapitolám a tím si nemůže i některé autorovy závěry ověřit.¹¹³ U kapitoly K. Blaschtowitschky pravděpodobně vycházel jen z vyšetřovacího spisu uloženého ve SOA,¹¹⁴ jelikož kapitola o něm neobsahuje informace nad rámec obsahu spisu.

O Blaschtowitschkově ženě byl dokonce natočen Českou televizí dokument s názvem *Vizovická Mata Hari*.¹¹⁵ Tento dokument se opět snaží očistit i K. Blaschtowitschku, neboť jeho případ měl být ve své podstatě prvním politickým procesem řízeným komunisty. Objevuje se v něm ovšem řada nepřesností, které neznalého diváka mohou zmást. Na tyto mylné informace reagoval o rok později recenzí Jiří Plachý v příspěvku se stejnojmenným názvem,¹¹⁶ některé omyly ovšem ani

protektorátní Praha v letech 1939-1945. Svazek 2, Měsíční situační zprávy Josefa Pfitznera. 1. vyd. Praha : Scriptorium, 2001. ISBN 80-86197-14-X.

¹⁰⁹ MÍŠKOVÁ, Alena. *Josef Pfitzner (1901-1945) : prameny k životu a dílu sudetoněmeckého historika a politika = Josef Pfitzner (1901-1945) : Quellen zu Leben und Werk des sudetendeutschen Historikers und Politikers*. 1. vyd. Praha : Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2011. ISBN 978-80-86495-92-7.

¹¹⁰ BRANDES, Detlef; MÍŠKOVÁ, Alena. *Vom Osteuropa-Lehrstuhl ins Prager Rathaus, Josef Pfitzner 1901-1945*. 1. vyd. Praha : Masarykův ústav a Archiv AV ČR. ISBN 978-80-87782-03-3.

¹¹¹ NĚMEČKOVÁ, Daniela. *Právo a spravedlnost: Kurt Blaschtowitschka před mimořádným lidovým soudem*. Břežany, 2014. Studentská vědecká odborná činnost. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra právních dějin. Konzultant Jan Kuklík. Dostupný také z WWW: <<http://svoc.prf.cuni.cz/sources/7/4/410.pdf>>

¹¹² POSPÍŠIL, Jaroslav. *Hyeny*. 4. dopl. vyd. Vizovice : Lípa, 1998. ISBN 80-86093-31-X.

¹¹³ Kupř. spojitost smrti kněze Antonína Vysloužila s osobou Kurta Blaschtowitschky. Autor mnohdy cituje z listinných pramenů, ale poté již neuvede zdroj citací.

¹¹⁴ Státní oblastní archiv (SOA), Praha, fond Mimořádný lidový soud (MLS), Ls 2/45 – Kurt Blaschtowitschka.

¹¹⁵ Dostupný z <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/1186450336-vizovicka-mata-hari/>>

¹¹⁶ PLACHÝ, Jiří. *Vizovická Mata Hari*. Česká televize Ostrava, 2005, 56 min., režie Ján Novák, scénář Šárka Horáková, námět JUDr. Jaroslav Pospíšil. In *Securitas imperii : sborník k problematice*

v něm vyjasněny nebyly, proto jsem se je rozhodla uvést na pravou míru ve výše uvedené SVOČ. Snad jen pro doplnění je třeba uvést, že k dokumentu poskytl námět a odbornou spolupráci opět J. Pospíšil.¹¹⁷

Pro zjištění pravdy a rozklíčování otázky spravedlivosti v procesu s K. Blaschtowitschkou bylo nutné projít jeho spis, ale též i další spisy MLS v Praze – jeho otce JUDr. Antonína Blaschtowitschky,¹¹⁸ jeho známého Theodora Josefa Jaworskiho.¹¹⁹ Žena Kurta Blaschtowitschky – Marie Blaschtowitschková, roz. Tomšů žádný spis u SOA, Praha založený nemá, a to ani ve fondu Veřejného žalobce v tomtéž archivu. Jako poslední bylo nutné vyhledat spis Eduarda Czerného u MLS v Chebu uložený v SOA, Plzeň,¹²⁰ neboť o rok a půl později si chebský MLS vyžádal po vynesení rozsudku nad Blaschtowitschkou jeho spis v obdobné věci Czerného, který jsem využila jako vhodný pramen pro komparaci obou případů. K osobě Czerného blíže i v článku *Úřady veřejné žaloby v obvodu Zemského soudu v Chebu a jejich personální obsazení v letech 1938–1945*.¹²¹

Pro zmapování Blaschtowitschkovy činnosti za doby okupace posloužily jednotliviny uložené v ABS Praha¹²² a NA Praha.¹²³ Obsahovaly zejména jednotlivé spisy s obžalobami, pod kterými byl K. Blaschtowitschka podepsán. Z nich se dají potvrdit nebo vyvrátit argumenty svědků vypovídajících v procesu u MLS Praha.

bezpečnostních služeb 14 : Agent Hračka : Smrt na hranicích : Rozpuštění Lidových milicí : Laušman v Bělehradě : X. správa SNB. Praha : Themis 14, 2006. ISBN 80-86621-26-X, s. 440-453.

¹¹⁷ V pramenech jsou uvedeny i jednotlivé internetové zdroje, které ovšem obsahují téměř totožné informace, pravděpodobně vycházejí všechny z jednoho pramene a to od J. Pospíšila, *Hyeny*, c. d.

¹¹⁸ SOA, Praha, MLS Praha, Ls 63/45.

¹¹⁹ Tamtéž, Ls 890/45.

¹²⁰ SOA, Plzeň, fond MLS Cheb, kart. 58, Ls 1399/46.

¹²¹ ŘEHÁČEK, Karel. *Úřady veřejné žaloby v obvodu Zemského soudu v Chebu a jejich personální obsazení v letech 1938-1945*. In *Sborník muzea Karlovarského kraje č. 17*, Cheb : Muzeum Karlovarského kraje, 2009. ISBN 978-80-85018-71-4, s. 185-199.

¹²² Archiv bezpečnostních složek (ABS), Praha, fond 2M (Odbor politického zpravodajství MV), fond 52 (výpovědi zaměstnanců gestapa a SD), fond 134 (Německé soudy v protektorátu), fond 301 (Vyšetřovací komise pro národní a lidový soud při ministerstvu vnitra), fond S (Sbírka různých písemností). Jednotlivé signatury jsou uvedeny v pramenech.

¹²³ Národní archiv (NA), Praha, fond MV ČSR/ČR-AMV 316 (Ministerstvo vnitra II, Praha – Stíhání válečných zločinců, AMV č. 316), fond OVS/KT-OVS (Okupační vězeňské spisy-AMV 101), fond PP 1931–1940 (Policejní ředitelství Praha II – prezidium – 1931-1940), fond PŘ 1931-1940 (Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna – 1931-1940), fond PŘ 1941-1951 (Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna – 1941-1950), fond PŘ II – EO (Policejní ředitelství Praha II – evidence obyvatelstva), fond SSS-AMV 142 (Sbírka soudních spisů). Jednotlivé signatury jsou konkretizovány v pramenech.

Činností nacistických soudců na okupovaném území ČSR se zabývá publikace *237 vrahů československého lidu slouží západoněmecké justici*,¹²⁴ ale konkrétně Blaschtowitschka je v ní pouze zmíněn, neobsahuje bližší údaje o jeho činnosti.

O dalším odsouzeném Wilhelmu Wollnerovi¹²⁵ jsem jako primární pramen opět použila jeho spis uložený v SOA, Praha,¹²⁶ doplněný o spisy z ABS z fondu stíhání válečných zločinců,¹²⁷ kde se nacházejí některé materiály z výsledků tohoto gestapáka a šetření některých akcí, kterých se zúčastnil (kupř. akce gestapa proti jedné z nejznámější osob našeho odboje za druhé světové války doc. Vladimíru Krajinovi, se kterým se dostal do kontaktu při zatýkání), vč. Krajinových vzpomínek s názvem *Vysoká hra*¹²⁸ a knihy Jiřího Šolce *Smrt přála statečným*,¹²⁹ která zachytila Krajinovy osudy a jeho spolupracovníků v českém domácím odboji za druhé světové války.

V souvislosti s jeho působením bylo nutné využít několik dalších zdrojů, abych například zjistila, v jakém oddělení gestapa působil, co měl za úkol vyšetřovat apod. Proto jsem využila práci Oldřicha Sládka s názvem *Zločinná role gestapa*¹³⁰ a též knihu od Jochena von Langa, *Gestapo : Nástroj teroru*,¹³¹ v souvislosti s jeho činností v pracovní-výchovném táboru v Břežanech i svoji publikaci *Obec Břežany 1939–1948*.¹³²

Při psaní této práce nešlo opomenout nejznámější případy tohoto největšího MLS, které se nějakým způsobem podílely na zkáze Lidic (K. Daluge, K. H. Franka, Haralda Wiessmanna) nebo na tragickém osudu parašutistů-atentátníků na Heydricha

¹²⁴ VOLEJNÍK, Jaroslav a kol. *237 vrahů československého lidu slouží západoněmecké justici : Dokumenty o zločinné činnosti nacistických soudců a státních zástupců na okupovaném území Československé republiky*. Praha : ÚV Svazu protifašistických bojovníků, 1960.

¹²⁵ I tento případ jsem zpracovala ve Studentské vědecké odborné činnosti v roce 2010. NĚMEČKOVÁ, Daniela. *Willy Wollner před Mimořádným lidovým soudem*, Břežany, 2010. Studentská vědecká odborná činnost. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra právních dějin. Konzultant Jan Kuklík.

¹²⁶ SOA, Praha, fond MLS Praha, Ls 7246/46.

¹²⁷ ABS, Praha, fond 325 (Stíhání válečných zločinců).

¹²⁸ KRAJINA, Vladimír. *Vysoká hra : Vzpomínky*. 1. vyd. Praha : Eva, 1994.

¹²⁹ ŠOLC, Jiří. *Smrt přála statečným : Osudy doc. Vladimíra Krajiny a jeho spolupracovníků v českém domácím odboji za druhé světové války*. 1. vyd. Praha : Vyšehrad, 1995. ISBN 80-7021-147-4.

¹³⁰ SLÁDEK, Oldřich. *Zločinná role gestapa : Nacistická bezpečnostní policie v čes. zemích 1938-1945*. 1. vyd. Praha : Naše vojsko, 1986.

¹³¹ LANG, Jochen von. *Gestapo : Nástroj teroru*. 1. vyd. Praha : Naše vojsko, 1994. ISBN 80-206-0395-6.

¹³² NĚMEČKOVÁ, Daniela. *Obec Břežany 1939-1948*. Břežany : nákladem vlastním, 2014. ISBN 978-80-239-6137-9.

(Karla Čurdu). Případ K. H. Franka patří k nejzpracovanějším osobám, které byly odsouzeny MLS Praha. Jeho spis je uložený v SOA Praha¹³³ a osobní pozůstalost jeho obhájce ex offio Kamilla Reslera se nachází v Archivu hlavního města Prahy (AHMP).¹³⁴ Vzhledem k úloze, jakou Frank zastával v protektorátu za války, není divu, že o něm bylo napsáno mnoho publikací: jedna z prvních vyšla z pera Karla Vykusy pod názvem *Zpověď K. H. Franka*¹³⁵ již v roce 1946, o rok později zas kniha *Český národ soudí K. H. Franka*,¹³⁶ na jejíž vydání spolupracoval i obhájce K. H. Franka, a publikace *Pětkrát šedou eminencí*¹³⁷ z roku 1970, či *Vrahové bez alibi*.¹³⁸ Z novějších publikací je nutno zmínit *K. H. Frank : vzestup a pád karlovarského knihkupce* od Miloslava Moulise¹³⁹ či *Vzestup a pád K. H. Franka, aneb, Příběh pilného knihkupce* od Jany Divišové,¹⁴⁰ *Noc před popravou* od Ladislava Tunyse¹⁴¹ a další. Právě v publikaci od L. Tunyse jsou zachyceny poslední minuty K. H. Franka, jak je strávil: kupř. sepišoval závěť (která se nachází v již zmíněném fondu AHMP) a též i o jeho obhájci K. Reslerovi. Ze zahraničních je možno citovat kupř. nejnovější a velice kvalitní titul z pera německého historika z mnichovského Collegia Carolina René Küppera,¹⁴² který se po německém vydání dočkal i českého překladu, popř. starší titul *Die Deutschen in der Tschechoslowakei 1933–1947*,¹⁴³ která obsahuje sbírku dokumentů k dějinám Československa v období 1933–1947. V souvislosti s Frankovou předválečnou činností je nutné zmínit i literaturu k tzv. národnostnímu statutu z roku 1938.¹⁴⁴

¹³³ SOA, Praha, fond MLS Praha, Ls 1527/46.

¹³⁴ Archiv hlavního města Prahy (AHMP), Praha, fond Resler Kamill JUDr.

¹³⁵ VYKUS, Karel. *Zpověď K. H. Franka*. Praha : Cíl, 1946.

¹³⁶ *Český národ soudí K. H. Franka*. Praha : Ministerstvo informací, 1947.

¹³⁷ RADKA, Karel. *Pětkrát šedou eminencí*. Praha : Magnet, 1970.

¹³⁸ KAŠÁK, Karel. *Vrahové bez alibi*. 1. vyd. Praha : Horizont, 1974.

¹³⁹ MOULIS, Miloslav. *K. H. Frank : vzestup a pád karlovarského knihkupce*. 2. rozš. vyd. Praha : Epoque, 2003. ISBN 80-86328-21-X.

¹⁴⁰ DIVIŠOVÁ, Jana. *Vzestup a pád K.H. Franka, aneb příběh pilného knihkupce*. Praha : BVD : Bondy, 2010. ISBN 978-80-87090-26-8.

¹⁴¹ TUNYS, Ladislav. *Noc před popravou* : K. H. Frank a jeho obhájce : archivy promluví. Praha : J & J, 1995. ISBN 80-901084-4-X.

¹⁴² KÜPPER, René. *Karl Hermann Frank (1898-1946) : politická biografie sudetoněmeckého národního socialisty*. 1. vyd. Praha : Argo, 2012. ISBN 978-80-257-0521-6.

¹⁴³ *Die Deutschen in der Tschechoslowakei 1933-1947 : Dokumentensammlung / Zusammengestellt, mit Vorwort und Anmerkungen versehen von Václav Král*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1964.

¹⁴⁴ KUKLÍK, Jan; NĚMEČEK, Jan. *Od národního státu ke státu národností? : Národnostní statut a snahy o řešení menšinové otázky v Československu v roce 1938*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2377-1.

Oproti K. H. Frankovi i dnes je osud Kurta Daluegeho, člověka, který stál na nacistickém žebříčku mnohem výše než Frank, na okraji zájmu a celkově mu nebylo věnováno mnoho pozornosti. Jeho spis se opět nachází v SOA Praha (Ls 2043/46), byla o něm napsána stručná hesla v německých biografických encyklopediích.¹⁴⁵ Naštěstí byla již Caronem Cadlem zpracována jeho krátká biografie v knize *Die braune elite : 21 weitere biographische Skizzen*,¹⁴⁶ jež obsahuje odkazy na další sekundární a zahraniční prameny pro studium jeho osoby, většina z nich je ovšem v České republice nedostupná.

Dalším odsouzeným Karlem Čurdou jsem se zabývala již před dvěma lety, kdy jsem zpracovala jeho proces (vč. procesu s dalším parašutistou Viliamem Gerikem, členem skupiny Zinc) v rámci SVOČ.¹⁴⁷ Při zmapování procesu s Čurdou jsem kromě jeho spisu¹⁴⁸ využila publikace historiků Zdeňka Jelínka¹⁴⁹ a Petra Kopečného,¹⁵⁰ Jiřího Šolce,¹⁵¹ Martina Reichla¹⁵² a víceméně i publikace Oldřicha Sládka,¹⁵³ ale též i mimořádně kvalitní literaturu faktu od Jaroslava Andrejse¹⁵⁴ (také publikujícího pod pseudonymem Jan Drejs),¹⁵⁵ v níž lze porovnat jednotlivá fakta, kde se autor lišil od svědectví ve spise mimořádného lidového soudu anebo jiných pramenů, které použil ve

¹⁴⁵ KILLY, Walther. *Deutsche biographische Enzyklopädie : (DBE)*. München : Saur, 1995, 1996. ISBN 3-598-23162-8 a 3-598-23163-6, či HERIBERT, Sturm. *Biographisches Lexikon zur Geschichte der böhmischen Länder : Bd. I (A-H)*. München : Oldenbourg, 1979. ISBN 3-486-44051-9, popř. WISTRICH, Robert Solomon. *Who's who in Nazi Germany*. 1. vyd. London ; New York : Routledge, 1995. ISBN 0-415-11888-3.

¹⁴⁶ SMELSER, Ronald; SYRING, Enrico; ZITELMANN, Rainer. *Die braune Elite : 21 weitere biographische Skizzen : Bd. 2*. 2. vyd. Darmstadt : Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1999. ISBN 3-534-14460-0.

¹⁴⁷ NĚMEČKOVÁ, Daniela. *Novodobí Jidášové: Gerik a Čurda před mimořádným lidovým soudem*. Břežany, 2012. Studentská vědecká odborná činnost. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra právních dějin. Konzultant Jan Kuklík. Dostupný také z WWW: <<http://svoc.prf.cuni.cz/sources/5/4/153.pdf>>

¹⁴⁸ SOA, Praha, fond MLS Praha, Ls 1290/45.

¹⁴⁹ JELÍNEK, Zdeněk. *Operace Silver A*. 1. vyd. Praha : Naše vojsko, 1992. ISBN 80-206-0112-0; TÝŽ, *Západní paraskupiny a domácí odboj*. Praha : Historický ústav Čs. armády v Praze, 1992.

¹⁵⁰ JELÍNEK, Zdeněk; KOPEČNÝ, Petr. *Operace Out distance*. In LEDVINKA, Václav (ed.). *Pražský sborník historický*. Praha : Panorama, 1988, s. 16-48.

¹⁵¹ ŠOLC, Jiří. *Bylo málo mužů : Českoslovenští parašutisté na západní frontě za druhé světové války*. 1. vyd. Praha : Merkur, 1990. ISBN 80-7032-624-7.

¹⁵² REICHL, Martin. *Cesty osudu : [životní příběhy československých parašutistů vycvičených v letech 1941-45 ve Velké Británii]*. 1. vyd. Cheb : Svět křídel, 2004. ISBN 80-86808-04-1.

¹⁵³ SLÁDEK, Zdeněk. *Přicházeli z nebe*. 1. vyd. Praha : Naše vojsko, 1993. ISBN 80-206-0289-5.

¹⁵⁴ ANDREJS, Jaroslav. *Tři cesty k smrti : zánik skupiny ZINC*. 1. vyd. Praha : Mladá fronta, 1968.

¹⁵⁵ DREJS, Jan. *Za Heydrichem stín*. 2. vyd. Praha : Naše vojsko, 1947; srov. nejnovější přepracované vydání ANDREJS, Jaroslav. *Smrt boha smrti. Legendy a skutečnost kolem atentátu na Heydricha*, Brno : Jota, 1997. ISBN 80-7217-011-2.

své práci. Vzhledem k Čurdovi nelze opomenout literaturu vztahující se obecně k problematice atentátu na Heydricha, mezi velice důležité publikace patří kupř. memoárová stat' vedoucího vyšetřovatele gestapa v případě atentátu na Heydricha Heinze Pannwitz, ¹⁵⁶ kterou v Austrálii publikoval Stanislav Berton po dohodě s vdovou po Pannwitzovi, obsahující velice důležité informace o vyšetřování atentátu a Čurdově účasti na něm. Jelikož jsem tehdy při psaní SVOČ vycházela hlavně ze spisu pražského MLS, byla jsem tehdy ovlivněna negativní pohledem svědků a i poválečných autorů, kteří si opakovaně pokládali otázku, zda nešlo zabránit situacím, aby se jednotliví parašutisté či českoslovenští vojáci stávali zrádci a udavači gestapa. ¹⁵⁷ O rok později ovšem vyšel velice zajímavý článek z pera vojenského historika Jiřího Plachého, ¹⁵⁸ který se snaží vyvrátit zažitá omyly týkající se této osoby, vychází nejenom z literatury, ale i materiálů Vojenského historického archivu.

Poslední zkoumaná osoba – Harald Wiesmann – je dodnes téměř nezpracovanou kapitolou, ačkoliv se jednalo o poslední největší případ pražského MLS, který soustředil pozornost médií i kvůli účasti jmenovaného na zkáze Lidic. Zatímco o osudu Lidic, lidických mužů, žen a dětí bylo napsáno nepřeberné množství publikací, ¹⁵⁹ o Wiesmannovi neexistuje žádná souborná monografie. Proto jsem musela při psaní jeho

¹⁵⁶ PANNWITZ, Heinz. *Atentát na Heydricha*. Roseville, N. S. W. : Berton, 1986. Berton dostal povolení od rodiny k publikování s tím, že nebude pošpiňovat památku jeho manžela. Německy publikoval Pannwitzovu zprávu též v německém časopise *Vierteljahreshefte für Zeitgeschichte*. BERTON, Stanislav. *Das Attentat auf Reinhard Heydrich vom 27. Mai 1942. Ein Bericht des Kriminalrats Heinz Pannwitz. Vierteljahreshefte für Zeitgeschichte* 33. 1985, č. 4, s. 668–706.

¹⁵⁷ Tuto otázku si pokládali i autoři první serióznější monografie o dějinách západního vojenského odboje. BROD, Toman; ČEJKA, Eduard. *Na západní frontě : historie československých vojenských jednotek na Západě v letech druhé světové války*. 2. přeprac. a dopl. vyd. Praha : Naše vojsko, 1965.

¹⁵⁸ PLACHÝ, Jiří. Osudné selhání čs. zpravodajské služby? *Historie a vojenství*. 2013, roč. 62, s. č. 4, s. 60-70. Dostupný také z WWW: <<http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/karel-curda-aneb-osudne-selhani-ceskoslovenske-zpravodajske-sluzby--94499/>>

¹⁵⁹ Zmíňme některé z nich: KONOPKA, Vladimír. *Lidice*. 5. přepr. vyd. Praha : Naše vojsko, 1966; KALIBOVÁ, Miloslava. *Lidice*. Nymburk : Ivan Ulrych, 2001. ISBN 80-903163-1-X; HANZLÍKOVÁ, Renata. *Lidice dříve, Lidice dnes*. [Nymburk] : Vega-L, 2009. ISBN 978-80-86757-99-5; *Lidice! : očima pamětníků a autorů literatury faktu*. Praha : Pražská vydavatelská společnost ve spolupráci s Památníkem Lidice, 2007. ISBN 978-80-7250-368-1; MACKOVÁ, Jolana. *Osudy lidických dětí : (vzpomínky, svědectví, dokumenty)*. 2. vyd. Nymburk : Vega-L, 2011. ISBN 978-80-87275-42-9; STEHLÍK, Eduard. *Lidice : příběh české vsi*. 1. vyd. Praha : V Ráji, 2004. ISBN 80-86758-13-3 a následující publikace obsahuje soupis všech publikací a dokumentů (nejen historických): MARIÁNKOVÁ, Jana a kol. *Lidice 1942-2002 : Soupis publikací, dokumentů a uměleckých děl v rešerších domácích a zahraničních institucí*. 1. vyd. Nymburk : Památník Lidice, 2002. ISBN 80-7276-036-X; KOURA, Petr. „Byli to fašističtí vrazi podporovaní mezinárodním kapitalismem!“ Proměny interpretace lidické tragédie po Únoru 1948 a její využití v komunistické propagandě. *Marginalia historica*. 2012, roč. 3, č. 2, s. 49-58.

případu vycházejt hlavně z jeho obsáhlého spisu u Ls 7408/46. Jelikož nebyl souzen sám, ale spolu s dalšími patnácti členy kladenského gestapa, je ve spisu možné najít údaje i o činnosti těchto osob. Tento spis tedy obsahuje kromě Wiesmanna spisy dalších členů kladenského gestapa (Thomas Thomsen, Oskar Felkl, Otto Gehle, Walter Forster, Rudol Vlčk, Alfred Forkel, Ewald Hartge, Petr Porst, Hans Gutweniger, Josef Gebert, Antonín Szpat, Josef Richter, Jaroslav Svoboda, Jindřich Faber, Jindřich Lockert) a spisy týkající se Lidic. Pro doplnění je nutno dodat další archivní pramen z ABS Praha, obsahující údaje o vyšetřování a hledání ztracených lidických dětí.¹⁶⁰

¹⁶⁰ ABS, Kanice, fond B1, kart. 35.

1. Právní základ retribuice

Zločiny, jichž se okupanti dopouštěli v průběhu druhé světové války, vyvolaly otázku, jak naložit s válečnými zločinci a kolaboranty, pomahači a zrádci, neboť již 14. srpna 1940 varoval v londýnském rozhlase Prokop Drtina, že „*nikdo neunikne odpovědnosti za to, čím se provinil proti svým vlasteneckým a státním povinnostem. Ti všichni budou jednou souzeni přísně a nebude tentokráte odpuštěno!*“¹⁶¹ Jan Masaryk zase reagoval 5. srpna 1942 na vypálení obce Lidice: „*Odplata za Lidice bude naším tématem. (...) Žádný pardon, žádné milosrdenství, žádné odpuštění.*“¹⁶² I Státní rada v Londýně podobně proklamovala, že „*nikdo z těch, kdož se jakýmkoliv způsobem zúčastnili provádění těchto zvěrstev nebo kdož jakoukoli měrou nesou spoluvinu za ně, neujdou spravedlivému trestu.*“¹⁶³ Koneckonců i prezident Edvard Beneš varoval, že všechny viníky postihne zasloužená, spravedlivá a nemilosrdná odplata.¹⁶⁴ Mezinárodně to pak deklarovala československá exilová vláda dvěma nótami (první byla deklarace z 29. května 1942 a druhá nota přišla v reakci na vypálení Lidic 17. června 1942) spojeneckým vládám po německých represáliích, které přišly po atentátu na Heydricha.¹⁶⁵

Odpovědí na spáchané zločiny měly být tzv. retribuční dekrety, v jejichž přípravě rozhodující úlohu sehrála československá exilová vláda v Londýně, resp. orgány jí zřízené k tomuto účelu. K nim patřila expertní komise vlády vytvořená předsedou Právní rady Adolfem Procházkou a ministerstvem spravedlnosti pro vypracování dekretu o potrestání válečných zločinců, zrádců a kolaborantů, která fungovala spolu se subkomisemi, které pracovaly mj. na posouzení rozsahu trestných činů, jež mají být do dekretu zahrnuty, pro soudní řízení a pro mezinárodní otázky související s retribucí. Návrh dekretu byl již v dubnu 1943 předložen Právní radě k

¹⁶¹ *A nyní promluví Pavel Svatý-- : londýnské rozhlasové epištoly z let 1940-1945.* Praha : Vladimír Žikeš, 1945, s. 40.

¹⁶² MASARYK, Jan. *Volá Londýn.* 1. vyd. Praha : Práce, 1946, s. 185.

¹⁶³ Toto prohlášení bylo reakcí na zprávu, dle které bylo do Osvětimi hromadně zavlčeno a popraveno na sedm tisíc čl. židů. BENEŠ, Edvard. *Odsun Němců.* 1. vyd. Praha : Společnost Edvarda Beneše : Český svaz bojovníků za svobodu, 1995. ISBN 80-901733-4-9, s. 91.

¹⁶⁴ BENEŠ, Edvard. *Šest let exilu a druhé světové války : řeči, projevy a dokumenty z r. 1938-45.* 7. dopl. vyd. Praha : Orbis, 1947, s. 161.

¹⁶⁵ KUKLÍK, Jan; NĚMEČEK, Jan. Československá exilová vláda, Britové a atentát na Reinharda Heydricha. *Moderní dějiny : Časopis pro dějiny 19. a 20. století.* 2010, roč. 18, č. 2, s. 145-176.

dokončení první verze jeho osnovy. Následovala jednání ve vládě a také v politickém výboru Státní rady, kde se vyhotila diskuse zejména o míře potrestání domácí kolaborace.¹⁶⁶

Retribuce v této době byla všeobecně známa jako potrestání válečných zločinců a domácích kolaborantů.¹⁶⁷ Pojem retribuice vychází z latiny a jeho význam se průběhu času nezměnil, i dnes znamená nápravu, odčinění,¹⁶⁸ v právním slova smyslu stíhání zločinů, kterých se dopustili nacisté a jejich pomahači na československém lidu.¹⁶⁹

Retribuční justice vycházela z odpovědnosti státu za řešení trestných činů dopadením a spravedlivým potrestáním jejich pachatelů. Snahy o retribuční spravedlnost můžeme nalézt již u raně středověké církve, která se prostřednictvím státu pokoušela prosadit křesťanské hodnoty a způsob života (Dekreta Břetislavova z r. 1039). V západní a střední Evropě docházelo k postupnému nahrazování soukromé svépomoci (krevní msty, války rodů a výkupného) veřejným zájmem na dopadení a postihu zločinců asi od 13. století. Jelikož v konceptu retribuice byl trestný čin chápán zejména jako útok proti státu, způsobení újmy pachateli a jeho morální zavržení a stigmatizace byly chápány jako vhodné prostředky a ochrany společnosti před další kriminalitou. Ve středověku byl tento koncept trestní spravedlnosti velice pokrokový, ovšem koncem 20. století se stal nefunkčním a zastaralým pro svoji vysokou finanční nákladnost a nízkou efektivitu. Proto byl v mnohých případech doplňován nebo v případech méně závažné kriminality i nahrazován novým konceptem restorativní justice, která chápe trestný čin primárně jako konflikt mezi pachatelem a obětí, nikoliv jako útok pachatele na zájmy státu, maximalizuje dobrovolnou participaci pachatelů na odčinění následků jejich činů.¹⁷⁰

¹⁶⁶ NĚMEČEK, Jan [et al.] (ed.). *Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně 1943 : díl III/1*, c.d., s. 7-8.

¹⁶⁷ KUKLÍK Jan a kolektiv, *Vývoj československého práva 1945–1989*, c.d., s. 44.

¹⁶⁸ *Malá československá encyklopedie V*. 1. vyd. Praha : Academia, 1987, s. 316.

¹⁶⁹ PETRÁČKOVÁ, Věra; KRAUS a kolektiv. *Akademický slovník cizích slov*. 1. vyd. Praha : Academia, 1997. ISBN 80-200-0607-9, s. 662.

¹⁷⁰ HENDRYCH, Dušan. *Právní slovník*. 3. rozš. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-059-1, s. 927-928.

1.1. O dekretální normotvorbě obecně

Na úvod je vhodné osvětlit vznik dekretů prezidenta republiky, dnes známých i pod nepřesným a hanlivým názvem Benešovy dekrety, jelikož otázka jejich vzniku a platnosti je i po sedmdesáti letech ožehavým a diskutovaným tématem. Československo se po událostech 14.-16. března 1939 dostalo právně do složité situace: vznikl Protektorát Čechy a Morava a formálně nezávislá Slovenská republika, existence Československé republiky *de iure* byla ohrožena. Velká Británie, Francie, USA a SSSR vytvoření protektorátu neuznaly a proti jeho vzniku náležitě protestovaly.¹⁷¹ Českoslovenští politici, kteří odešli do emigrace, formulovali jako první stanovisko, že československý stát ani po těchto událostech právně nezanikl. Prvním počátečním úspěchem čs. zahraniční rezistence bylo vytvoření Československého národního výboru v Paříži, který podle mezinárodního uznání byl kompetentní reprezentovat „československý lid“ v zahraničí a řídit vojenské jednotky ve Francii. Později, po pádu Francie došlo k uznání československého prozatímního státního zřízení a to 21. července 1940.¹⁷² Vzniklo z dosavadního Čs. národního výboru a na svém počátku se skládalo ze tří součástí: prezidenta, vlády a Státní rady. O rok později, tedy v roce 1941, k nim přibyl Nejvyšší účetní a kontrolní úřad a v roce 1942 i Právní rada.¹⁷³

Normotvorná činnost v rámci exilového státního zřízení byla vykonávána tzv. ústavními dekrety, dekrety prezidenta republiky a nařízeními vlády. Právním základem pro jejich vydávání se stal ústavní dekret č. 2 Úředního věstníku čs. o prozatímním výkonu moci zákonodárné ze dne 15. října 1940, který řešil mimořádnou situaci, do níž se ČSR dostala a to ne vlastní vinou, navíc Ústava z roku 1920 tuto situaci nepředpokládala a neřešila. Paragraf 2 zmíněného dekretu stanovil, že zákonodárná činnost měla být v nezbytných případech vykonávána prostřednictvím ústavních dekretů a dekretů prezidenta republiky vydaných na návrh vlády a spolupodepsaných prezidentem a předsedou vlády, respektive ministry odpovědnými za jejich provedení.

¹⁷¹ Blíže NĚMEČEK, Jan. *Soumrak a úsvit československé diplomacie : 15. březen 1939 a československé zastupitelské úřady*. 1. vyd. Praha : Academia 2008. ISBN 978-80-200-1638-6, s. 18n.

¹⁷² Blíže KUKLÍK, Jan. *Vznik Československého národního výboru a prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci v letech 1939-1940*. 1. vyd. Praha : Karolinum 1996. ISBN 80-7184-138-2.

¹⁷³ KUKLÍK Jan. *Mýty a realita tzv. Benešových dekretů*. c.d. s. 28.

Později, po vydání ústavního dekretu č. 12/1942 Úředního věstníku čsl., si prezident před vydáním dekretů musel navíc vyžádat poradní zprávu Státní rady, která plnila funkci poradního orgánu prezidenta a prozatímního státního zřízení ČSR. Skládala se ze 40 členů, které jmenoval prezident republiky vždy na dobu jednoho roku.¹⁷⁴

Posledním orgánem exilového státního řízení byla Právní rada vytvořená usnesením vlády a rozhodnutím prezidenta republiky 4. února 1942.¹⁷⁵ Zastávala funkci poradního a kvazisoudního orgánu, jehož úkolem bylo podávat právní posudky při přípravě osnov normativních aktů exilového státního zřízení rozhodnutím orgánů exilového státního zřízení. Významně se tak podílela svými posudky i na přípravě dekretů prezidenta republiky a na přípravě poválečného zákonodárství.¹⁷⁶

Základem československého poválečného právního vývoje se stal ústavní dekret prezidenta republiky č. 11/1944 Úř. věst. čsl., o obnovení právního pořádku, který dočasně platil pouze v českých zemích.¹⁷⁷ Ústavní a jiné čsl. právní předpisy vydané do 30. září 1938 prohlašoval za čsl. právní řád, zatímco předpisy vydané poté do skončení tzv. doby nesvobody nebyly jeho součástí, protože nebyly vydány ze svobodné vůle československého lidu. Na přechodnou dobu mohly být používány ty předpisy, které se svým obsahem nepříčily ústavní listině. Nemohlo se ovšem používat předpisů občanského a trestního soudního řízení a občanského a rodinného práva. Potvrdila se i zásada, že všechny předpisy exilového státního zřízení podléhaly dodatečné ratihabici.¹⁷⁸

1.2. Přípravy k potrestání válečných zločinců z 2. světové války

Úsilí o potrestání válečných zločinů se datuje již od r. 1941 a našlo svůj výraz v deklaraci představitelů devíti okupovaných zemí z 13. ledna 1942, podepsané v

¹⁷⁴ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. c.d. s. 508.

¹⁷⁵ KUKLÍK, Jan. Právní rada v londýnském exilu za druhé světové války. In: *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. Praha : Karolinum, 1997, č. 2, s. 33-46.

¹⁷⁶ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. c.d. s. 509.

¹⁷⁷ Dekret byl po válce publikován ve Sbírce zákonů pod č. 30/1945 Sb. Konečnou podobu dostal teprve zákonem prozatímního Národního shromáždění č. 12/1946 Sb. ze dne 19. 12. 1945, kterým se schvalují, doplňují a mění předpisy o obnovení právního pořádku. MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. c.d. s. 514.

¹⁷⁸ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. c.d. s. 514.

londýnském paláci sv. Jakuba o potrestání válečných zločinců, kde v bodě 3 si signatáři stanovili jako hlavní válečné cíle potrestání viníků a těch, kdo jsou za tyto zločiny odpovědni, organizovanou justici, ať už tyto zločiny nařídili, spáchali nebo jakkoli se na nich účastnili.¹⁷⁹ Z československé strany pak na mezinárodní scéně zesílilo toto úsilí o potrestání po nacistické perzekuci po atentátu na Reinharda Heydricha v květnu 1942, kdy československá vláda adresovala spojeneckým vládám již zmíněné dvě deklarace, v nichž upozornila na zvěrstva prováděná okupační správou a zdůraznila nutnost potrestání německých zločinů.¹⁸⁰ Vláda se také zúčastnila v létě 1942 společného apelu signatářů svatojakubské deklarace na vlády USA, Velké Británie, SSSR a Vatikánu, týkajícího se odpovědnosti států Osy za zločiny páchané na obyvatelstvu okupovaných států, na který postupně přicházely ze strany oslovených reakce, potvrzující odhodlání potrestat válečné zločiny.¹⁸¹

Toto úsilí pak pokračovalo deklarací z 2. listopadu 1943 o odpovědnosti hitlerovců za spáchaná zvěrstva a konečně vyvrcholilo Postupimskou konferencí Velké Británie, Sovětského svazu a Spojených států amerických, která potvrdila úmysl postavit válečné zločince před „rychlý a spravedlivý soud“. Ten posléze následoval v podobě Norimberského procesu s hlavními válečnými zločinci a procesy na něj navazujícími.¹⁸²

¹⁷⁹ TÁBORSKÝ, Eduard. *Naše věc : Československo ve světle mezinárodního práva za druhé světové války*. 1. vyd. Praha : Melantrich, 1946, s. 203-205. Text svatojakubské deklarace, podepsané zástupci Belgie, Československa, Řecka, Lucemburska, Nizozemí, Norska, Polska, Jugoslávie a Francouzského národního výboru viz NĚMEČEK, Jan [et al.] (ed.). *Československá zahraniční politika v roce 1942.*, sv. B/3/1. Praha : Ústav mezinárodních vztahů : Historický ústav Akademie věd ČR, 2010. ISBN 978-80-86506-92-0, s. 77-78. ISBN 978-80-86506-92-0.

¹⁸⁰ KUKLÍK, Jan; NĚMEČEK, Jan. Československá exilová vláda, Britové a atentát na Reinharda Heydricha. *Moderní dějiny : Časopis pro dějiny 19. a 20. století*. 2010, roč. 18, č. 2, s. 145-176.

¹⁸¹ NĚMEČEK, Jan [et al.] (ed.). *Československá zahraniční politika v roce 1942.*, sv. B/3/1. c. d., dok. č. 196, s. 431.

¹⁸² K norimberskému procesu dále *Norimberský proces : Sborník materiálu*. Díl 1, red. K. P. Goršenin a kol., 1. vyd., Praha : Orbis, 1953, s. 33-38. K samotnému Norimberskému tribunálu blíže kupř. GROUŠL, Josef; ŽIŽKA Jaroslav. *Norimberk varující*. Praha : FÚV ČSSPB, 1986.; DELPLA, François. *Norimberský proces : poučení z historie*. Praha : Slovart, 2009. ISBN 978-80-7391-339-7.; *Norimberský proces : Sborník materiálu*. Díl 1, red. K. P. Goršenin a kol., 1. vyd., Praha : Orbis, 1953.; GROUŠL, Josef; ŽIŽKA Jaroslav. *Lavice obžalovaných zločinců : Norimberk 1945-1946*. Praha : Orego, 2011. ISBN 978-80-87528-10-5. či ve vztahu k ČSR: *Československo a Norimberský proces : Hlavní dokumenty norimberského procesu o zločinech nacistů proti Československu*. 1. vyd. Praha : Min. informací, 1946.

1.3. Tzv. velký retribuční dekret

Zásady potrestání válečných zločinců stanovila nová československá vláda na osvobozeném území a formulovala je v tzv. Košickém vládním programu, přijatém 5. dubna 1945, kde v bodě IX. stanovila zásady pro potrestání válečných zločinců, spáchaných nejen na národech Československa a na československém území, nýbrž i zločinců na jiných národech. Avšak již 28. dubna 1945 košická vláda musela konstatovat, že bylo nutné reagovat na změněnou situaci na osvobozeném území.¹⁸³ Původní londýnský dekret o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech z 1. února 1945 byl s určitými změnami nahrazen pouze pro české země platným stejně nazvaným dekretem č. 16/1945 Sb. z 19. června 1945 (tzv. velký retribuční dekret, dále jen VRD). Týkal se potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a též mimořádných lidových soudů.¹⁸⁴

Příprava tohoto dekretu započala již v březnu 1942. Tehdy ministr exilové vlády Jaroslav Stránský požádal Právní radu, aby ve smyslu § 5 svých stanov uvážila, jaké doporučuje doplnění platného trestního zákona,¹⁸⁵ aby se mohlo po válce postupovat proti osobám, které se provinily proti povinnostem řádného občana republiky v době německé okupace.¹⁸⁶

Po celou dobu vývoje osnovy dekretu se její tvůrci snažili, aby s ohledem na její nezbytnou platnost bylo možné vystačit si s co největší možnou měrou se skutkovými podstatami platného československého trestního práva, ovšem za přísnějších trestních sazeb. Nové skutkové podstaty (např. členství v nacistických a fašistických organizacích) se formulovaly jen tam, kde to bylo opravdu nezbytné. Jejich zpětná působnost měla být snadno odůvodněna tím, že už původní zákonodárce by je takto vymezil, pokud by předvídal tragické události, které se v Československu měly později odehrávat.¹⁸⁷

¹⁸³ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. „Benešových dekretů“ : Dekrety prezidenta republiky 1940-1945.* c.d., s. 370.

¹⁸⁴ Tento dekret později o rok později vyšel s drobnými změnami pod č. 22/1946 Sb. jako zákon, jímž se schvalují, mění a doplňují předpisy o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech (retribuční zákon, dále jen VRD).

¹⁸⁵ Jednalo se o tehdy platný recipovaný trestní zákon č. 117/1852 ř. z. (dále jen „trestní zákon“) a zákon na ochranu republiky č. 50/1923 Sb..

¹⁸⁶ NA, Praha, fond Předsednictvo ministerské rady – Londýn (PMR-L), kart. 24.

¹⁸⁷ *Tamtéž.*

VRD stanovoval přísnější trestní sazby pro trestné činy uvedené v dekretu spáchané v době zvýšeného ohrožení republiky – tedy v období mezi 28. květnem 1938 a 31. prosincem 1946. Udavačství mohlo být trestáno i smrtí a to v případě, kdy dotyčný zavinil ztrátu lidského života. Pro rozhodování o těchto trestných činech byly v sídlech krajských soudů zřizovány MLS, o jejichž činnosti bude pojednáno dále.

Pro řízení před MLS platily zásady řízení před soudy stannými a to v úpravě podle § 26-31 VRD. Obžalobu soudu předkládal veřejný žalobce. Celé řízení se konalo zpravidla od počátku do konce před MLS ve způsobu hlavního líčení, pokud možno bez přerušení a původně mělo být ukončeno do tří dnů od okamžiku, kdy byl obžalovaný před něj postaven, v opačném případě měl soud postoupit věc řádnému soudu. Toto ustanovení ovšem nereflektovalo složitější kauzy, které nemohly být ani přes veškerou snahu všech zúčastněných stran vyřešeny do tří dnů, proto si praxe vynutila novelu č. 22/1946 Sb., kdy mohlo být i po uplynutí této lhůty pokračováno v řízení, pokud to navrhl veřejný žalobce, který zastupoval žalobu.

Pro účely soudního řízení před MLS byla prodloužena vazba ze 48 hodin na 8 dní.¹⁸⁸ Výše zmíněné zajišťovací vazby byla též započítávána do vyřčeného trestu odnětí svobody.

Účelem VRD bylo tedy dopadnout nacisty a kolaboranty, kteří páchali zločiny na území Československa, a potrestat bez průtahů, čímž mělo být „zajištěno, že se již nikdy nebude moci opakovat Mnichov a 15. březen 1939. (...) Necht' nikdy více se neopakuje potupná kapitulace, necht' nikdy více ruka státníkova nepodepíše podlý dokument národní zrady.“¹⁸⁹

1.4. Související dekry prezidenta republiky

Kromě MLS byl dekretem č. 17 z 19. června 1945 zřízen tzv. Národní soud, který měl posuzovat morální a politické chování domácích politických vůdců. Národní

¹⁸⁸ Dle velkého retribučního dekretu ji tak prodlužoval ústavní dekret č. 137/1945 Sb. z 27. října 1945. Původní lhůta byla dána dle ústavního zákona č. 293/1920 Sb. Tamtéž.

¹⁸⁹ Projev Zd. Fierlingera v rozhlase zaznamenaný v článku Lid sám bude soudit zrádce. *Práce*. 13. července 1945, č. 56, s. 1.

soud byl vázán hmotněprávními předpisy VRD a kromě svého výjimečného postavení¹⁹⁰ se lišil od MLS v dalších procesních a organizačních záležitostech.

První odlišnost můžeme spatřovat v jeho rozdělení na trestní a čestný. Pokud byly osoby vyjmenované v § 2 výše uvedeného dekretu (jednalo se pouze o Čechy) odsouzeny Národním soudem jako soudem čestným, mohl být zbaven aktivního a pasivního volebního práva do veřejných zastupitelstev, svolávat veřejná shromáždění a zúčastnit se jich, popř. vydávat politické časopisy nebo jiné politické publikace aj. Další odlišující znak spočíval ve složení senátů, které byly oproti MLS obohaceny o dva přísedící. Je možné si povšimnout i jiné terminologie, kdy veřejnou žalobu zastupoval národní prokurátor.¹⁹¹

Zajímavou část o trestání některých provinění proti národní cti obsahoval tzv. malý retribuční dekret¹⁹² platný opět jen v českých zemích. Pokud se provinilec dopustil v době zvýšeného ohrožení republiky nepřístojného chování urážející národní cítění českého nebo slovenského lidu,¹⁹³ pak mu mohl být uložen trest vězení do 1 roku, pokuty do 1 milionu korun či veřejného pokárání.¹⁹⁴ Nebo mohl být odsouzen ke dvěma z uvedených trestů či ke všem třem současně. Od potrestání mohlo být upuštěno, pokud byl čin spáchán pod nátlakem či když pachatel „*jednal s úmyslem prospěti českému nebo slovenskému národu nebo Československé republice*“, nebo tak činil „*s úmyslem zabránit národní, rasové nebo politické perzekuci jednotlivce*“ či se svou „*pozdější činností zasloužil o osvobození republiky*“. Skutky dle malého retribučního dekretu se promlčovaly ve lhůtě šesti měsíců ode dne účinnosti dekretu.¹⁹⁵

¹⁹⁰ Celkem bylo zřízeno na 24 MLS, ovšem Národní soud byl pouze jedený.

¹⁹¹ K dalším odlišnostem viz FROMMER, Benjamin. *Národní očista : retribuční v poválečném Československu*. c. d., s. 352 an. K samotné činnosti pak blíže JANEČKOVÁ, Eva. *Proces s protektorátní vládou*. c. d..

¹⁹² Dekret prezidenta republiky č. 138/1945 Sb. publikovaný 26. listopadu 1945, kdy vstoupil do účinnosti. Později byly vydány podrobné směrnice, která upřesňovala jednání, která se považovala za „*nepřístojné chování urážející národní cítění*“. Kupř. dobrovolné hlášení k německé či maďarské národnosti, politická spolupráce s Němci včetně členství ve fašistických organizacích „*jednal-li pachatel s obzvláštní horlivostí, překračuje tak ve značné míře normální rámec svých členských povinností*“ apod.

¹⁹³ Podmínkou trestnosti bylo, že takové jednání vzbudilo „*veřejné pohoršení*“.

¹⁹⁴ To bylo uskutečňováno vyvěšením či vyhlášením v domovské obci. Pozn. aut.

¹⁹⁵ KUKLÍK, Jan a kolektiv. *Vývoj československého práva 1945-1989*, c. d., s. 49.

Retribuce též souvisely s problematikou ústavního dekretu č. 137, který se zabýval zajištěním osob, jež byly považovány za státně nespolehlivé,¹⁹⁶ v době revoluční. Účelem tohoto ústavního dekretu bylo zpětné prohlášení zajištění (vazby) těchto nespolehlivých osob, které byly zajištěny pro účely stíhání podle retribučních dekretů, za zákonné, i pokud se tak stalo „*i mimo případy zákonem dovolené*“ či „*přes dobu přípustnou podle zákona*“. Dekret se však vztahoval jen na případy, k němž došlo před účinností dekretu.

Kromě vlastních retribučních norem byla v roce 1945 vydána řada dalších norem týkajících se trestního práva. Jen část těchto dekretů prezidenta republiky měla celostátní platnost. Byl vydán i dekret prezidenta republiky, týkající se přísnějšího postihu některých vojenských deliktů,¹⁹⁷ další proti nejvýraznějším případům majetkového obohacování v opuštěných nebo válkou poškozených majetcích,¹⁹⁸ dekrety prezidenta republiky o národní správě¹⁹⁹ či znárodňovací dekrety.²⁰⁰

V souvislosti s retribuční je nutno zdůraznit význam dekretu o zvláštních nucených pracovních oddílech,²⁰¹ neboť stanovil, že ve věznicích krajských soudů a v trestnicích se zřizovaly nucené pracovní oddíly, popř. zvláštní pracovní tábory. V nich si odsouzení mohli vykonat část trestu či celý trest stanovený MLS podle VRD. Dalším cílem tohoto dekretu bylo přispět „*k obnově hospodářského života nebo k jiným pracím, konaným ve veřejném zájmu, např. k odstraňování válečného materiálu a trosk, k opravě a stavbě veřejných budov a jiných veřejných zařízení*“.²⁰² Trestanci neměli

¹⁹⁶ Dekret č. 137/1945 Sb., o zajištění osob, které byly považovány za státně nespolehlivé, v době revoluční.

¹⁹⁷ Dekret prezidenta republiky č. 3/1945 Sb, kterým se mění a doplňují některá ustanovení vojenského trestního zákona a branného zákona. Vojenské trestní právo a polní trestní řízení bylo až poté modifikováno přijetím dvou dekretů, č. 119/1945 Sb., o přechodné úpravě vojenského trestního řádu a č. 120/1945 Sb., o přechodné úpravě vojenského polního trestního řízení.

¹⁹⁸ Dekret prezidenta republiky č. 38 Sb., o přísném potrestání drancování. Podle tohoto dekretu mohl být stanoven velmi přísný trest od 5-10 let těžkého žaláře anebo 10-20 let, či doživotí.

¹⁹⁹ Dekret prezidenta republiky č. 5/1945 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů.

²⁰⁰ Dekret prezidenta republiky č. 100/1945 Sb., o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků a č. 103/1945 Sb., o znárodnění soukromých pojišťoven.

²⁰¹ Dekret prezidenta republiky č. 126/1945 Sb., o zvláštních nucených pracovních oddílech.

²⁰² KUKLÍK, Jan. Dekrety prezidenta republiky v bezprostředně poválečném období roku 1945. In: *Rok 1945 v českých a evropských dějinách : sborník referátů z vědecko-osvětové konference Českého svazu bojovníků za svobodu 4. října 2000*. c. d., s. 112.

nárok na odměnu za práci v oddílech, jejich mzda propadala státu. Tyto pracovní tábory byly předstupněm pro systém nucených prací v komunistickém režimu. Kromě nich ovšem existovaly i tábory resp. „střediska“ pro německé obyvatelstvo soustředěvané pro odsun.

Dne 31. července 1945 rozhodl prezident republiky E. Beneš o amnestii. Podle ní buď zmírnil anebo prominul řadu trestů uložených mezi 29. 9. 1938 a 5. 5. 1945 – tedy v době nesvobody a dále nařídil zastavení a nezahajování řízení o trestných činech spáchaných před 5. květnem 1945.

Retribuční předpisy byly v poměru speciality vůči normám z období první republiky, tudíž vyžadovalo delší čas pouhé osvojení znalostí těchto nových norem, které byly doplňovány četným a velmi obsáhlým zpravodajským materiálem ministerstva vnitra. Navíc vzhledem k vysokému počtu případů, které se nacházely v rukou vyšetřujících soudců a které bylo nutné prostudovat, odůvodnilo pravděpodobný odhad doby zpracování jednoho případu na 2 měsíce a to ještě za předpokladu, že šlo soudce, jenž byl s trestním řízením důvěrně obeznámen.²⁰³

1.5. Slovensko a národní očista

Na Slovensku byla situace zcela odlišná. VRD se tam neuplatnil, neboť došlo ke vzniku právního dualismu. Základní retribuční normou se pro Slovensko stalo nařízení SNR č. 33/1945 Sb. nar. SNR z 15. března 1945 o potrestání fašistických zločinců, okupantů, zrádců a kolaborantů a o zřízení lidového soudnictví. Nařízení nenavazovalo na předmnichovský zákon na ochranu republiky č. 50/1923 Sb., ani na žádnou jinou československou normu, v čemž dnes můžeme spatřovat postoj SNR k otázce nepřetržité právní kontinuity ČSR. Toto nařízení rozlišovalo pět trestných činů (TČ), které byly rozděleny do pěti paragrafů (§ 1 TČ fašistické okupace, § 2 TČ domácí zrady, § 3 TČ kolaborace, § 4 TČ zrady na povstání²⁰⁴ a § 5 TČ provinění fašistického režimu). V nařízeních na rozdíl od VRD nebyl zakotven TČ spočívající v účasti ve zločineckých organizacích. Na Slovensku tedy nemohla být souzena automaticky každá

²⁰³ NA, Praha, fond MS (Org), kart. 1941, MS č. 54.551/1946-I/3.

²⁰⁴ Myslí se tím Slovenské národní povstání.

osoba, která byla členem Hlinkovy slovenské ľudové strany (HSĽS), Hlinkovy gardy (HG) nebo Hlinkovy mládeže (HM). Za trestné se ovšem považovalo členství ve Slovenském sněmu, kdy vinu jednotlivých poslanců na spáchání některých TČ bylo možné vyvodit z kolektivní odpovědnosti všech poslanců sněmu za činy vlády první SR bez ohledu na to, zda ten či který poslanec hlasoval pro přijímané zákony anebo ne. Později se upravilo, že ve věci trestní odpovědnosti poslanců se mělo uplatňovat stanovisko individuální odpovědnosti poslance. Toto nařízení mělo ještě jedno specifikum: tři z pěti paragrafů skutkových podstat přikazovaly soudu uložit pachateli uznanému za vinného trest smrti jako absolutně určitou sankci, tedy bez možnosti ji alternovat jiným trestem.

Nařízení dále upravovalo základní rozpracování hierarchie mimořádných lidových soudů, jejich kompetence a složení senátů. Na Slovensku tedy byly zřízeny tyto soudy: Národní soud se sídlem v Bratislavě, okresní lidové soudy v sídle okresů a místní lidové okresy v každé politické obci, jež měly soudit místní činitele HSĽS. Oproti VRD místní lidový soud zasedal v pěti až jedenáctičlenném senátě.²⁰⁵

J. Kuklík sumarizoval výsledky slovenské retribuice takto: „*V retribuici na Slovensku bylo do května 1947 podáno 20 500 žalob a odsouzeno 8058 osob. Národní soud v Bratislavě a lidové soudy v 55 případech vynesly rozsudky smrti, z toho v 29 případech byl trest vykonán. 127 osob bylo odsouzeno k trestu odnětí svobody na 20-30 let a 202 osob do vězení od 5-10 let. Z odsouzených bylo 3722 Maďarů, 1609 Slováků, 559 Němců a 77 příslušníků jiných národností.*“²⁰⁶

²⁰⁵ Blíže KLAUBERT, Tomáš: Vznik a specifika ľudového (retribučního) soudnictva na Slovensku. In: PEJČOCH Ivo; PLACHÝ Jiří a kolektiv. *Okupace, kolaborace, retribuice*. Praha : Ministerstvo obrany České republiky – Prezentační a informační centrum MO, 2010. ISBN 978-80-7278-529-2, s. 235 an. či BEŇA, Josef. *Slovensko a Benešove dekrety*. Bratislava : Belimex, 2002. ISBN 80-89083-22-6, s. 79 a n.

²⁰⁶ KUKLÍK, Jan. Dekrety prezidenta republiky v bezprostředně poválečném období roku 1945. In: *Rok 1945 v českých a evropských dějinách : sborník referátů z vědecko-osvětové konference Českého svazu bojovníků za svobodu 4. října 2000*. c. d., s. 112.

2. Vznik MLS

První pokusy o revoluční lidovou „spravedlnost“ lze sledovat již krátce po osvobození. V Brně v den osvobození Rudou armádou šest samozvaných soudců odsoudilo na smrt ženu za udávání Čechů gestapu a popravilo ji na školním dvoře. V Lanškrouně zase veřejný tribunál vynesl rozsudek smrti kolem dvaceti Němců, některé z nich utopením.²⁰⁷ V Praze na Střížkově se 9. května 1945 sešlo následujících pět osob: elektrotechnik a zároveň i předseda nově vzniklého Národního výboru na Střížkově Karel Bureš, civilní strážník u policejního ředitelství v Praze Josef Hrdlička, svářeč Karel Neubauer, úředník Josef Rubín a berní úředník Josef Polák. Těchto pět osob se prohlásilo za revoluční lidový soud, neboť si zřízení tohoto soudu údajně přálo okolní obyvatelstvo. Tento lidový soud bez záruky jakýchkoliv morálních kvalit jeho samozvaných soudců rozhodoval ve dnech 9. a 10. května 1945 o osudu minimálně tří osob, které měly být „zločinci českého národa, kteří udáváním spoluobčanů dopouštěly se zločinu napomáhání německé tajné policii“.²⁰⁸ Minimálně tři osoby byly odsouzeny touto kvazisoudní spravedlností k trestu smrti zastřelením, který byl okamžitě vykonán veřejně přímo na poli před domem čp. 1576. Po bezpečném zjištění smrti byla těla pohřbena v kráteru po leteckém náletu, posypána vápnem a dostatečnou vrstvou zeminy.²⁰⁹

Kromě těchto prvních revolučních tribunálů ovšem měly v blízké době vznikat legální MLS zřízené dle VRD, nikoliv podle názoru ulice a lidu. MLS se měly nacházet v sídlech krajských soudů, v případě nutnosti nebylo vyloučené zasedat v kterémkoliv místě soudního obvodu. Jednalo se o instituce „mimořádné“, neboť původně VRD

²⁰⁷ Další případy popisuje FROMMER, Benjamin. *Národní očista : Retribuce v poválečném Československu*. c. d., s. 74 an.

²⁰⁸ Protokoly z těchto kvazisoudních líčení ovšem neobsahují informace, kdo souzené udal, ani proč byli souzeni. Z dalšího šetření vyplynulo, že minimálně ve dvou případech se jednalo o vyřizování si účtů kvůli rodinným rozepřím. ABS, Kanice, fond B 1, karton 19.

²⁰⁹ Zpráva z Oblastní krajské úřadovny v Praze z 30. ledna 1946 hovoří ještě o čtvrtém německém vojínovi, jehož totožnost lidový soud ani nezjišťoval. Ani o rok později se nepodařilo zjistit jeho další osud. Ale z dalších okolností vyplývá, že byly popraveny čtyři osoby. Navíc K. Bureš zaslal spisy s protokoly o těchto „hlavních líčeních“ předsedovi MLS v Praze, kde hovoří o hlavním líčení s Klisovými, o těch ale výše uvedená zpráva vůbec nehovoří. Z toho vyplývá, že tento samozvaný lidový soud mohl soudit i další osoby. Jejich činnost zůstala po válce nepotrestána. ABS, Praha, fond B 1, karton 19. Blíže k dalším kvazisoudním tribunálům FROMMER, Benjamin. *Národní očista : Retribuce v poválečném Československu*. c. d., s. 75.

stanovil účinnost těchto soudů pouhý jeden rok. Jejich „lidovost“²¹⁰ se projevovala zejména v obsazení senátů. V jejich čele stál soudce z povolání (občanský nebo vojenský), další čtyři osoby byly soudci z lidu, tedy laikové jmenovaní národními výbory a schválení centrální vládou.²¹¹

Původní londýnský retribuční dekret připouštěl pouze dva lidové soudce, zvýšením tohoto počtu došlo k posílení hlasu v právu neškolených soudců na úkor soudce profesionála a větší politizaci poválečného veřejného života. Výběr počtu čtyř „lidových soudců“ nebyl náhodný, neboť se původně počítalo, že každá z legálních politických stran bude mít v senátu svého reprezentanta a tím se zabrání k využívání soudů k politickým intrikám.²¹²

Nejrychleji se podařilo zvládnout personální a organizační záležitosti MLS v Brně, u něhož proběhlo hlavní líčení již 8. června 1945. Zajímavostí tohoto soudu zajisté bylo i to, že jako jediný soudil podle londýnského dekretu, jelikož VRD byl vyhlášen a nabyl účinnosti až 9. července 1945. Zbývající MLS (celkem jich bylo 24) nezahájily svoji činnost současně, ale podle toho, jak příslušné ONV podaly vhodné návrhy na jmenování soudců z lidu. Jak P. Drtina upozornil, na tyto návrhy neměla justiční správa žádný vliv a jen z těchto vybraných osob ze všech stran Národní fronty a osob z řad perzekuovaných a vězňených mohli být jmenováni vládou soudcové z lidu. Poslední z MLS se podařilo ustavit až v roce 1946 v Chebu a svoji činnost zahájil 12. února 1946.²¹³

Již od počátku retribučního soudnictví ministerstvo spravedlnosti vyžadovalo zasílání měsíčních výkazů souzených osob, ze kterých vypracovávalo celkové souhrnné

²¹⁰ Je dnes ovšem otázkou, zda nemělo být zvoleno jiné označení těchto soudů. Československá exilová vláda se zjevně inspirovala neblaze proslaveným nacistickým Lidovým soudem (Volksgericht), jenž postihoval údajné nepřátele třetí říše, a toto rozhodnutí bylo později kritizováno. KLÁTIL, František. Sud'te přísně, ale spravedlivě. *Svobodné slovo*. 14. června 1945, č. 29, s. 1.

²¹¹ § 22 odst. 1 dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb.

²¹² FROMMER, Benjamin. *Národní očista : retribuční v poválečném Československu*. c. d., s. 118,

²¹³ DRTINA, Prokop. *Na soudu národa : Tři projevy ministra spravedlnosti Dr. Prokopa Drtiny o činnosti mimořádných lidových soudů a národního soudu*. c. d., s. 17.

přehledy, jež zasílalo všem MLS. Díky nim soudy mohly porovnávat svoji vlastní výkonnost, způsob, posuzování a trestání jednotlivých trestných činů s ostatními.²¹⁴

Největší význam pro celé řízení měly vyšetřující komise ONV a bezpečnostní orgány. Jejich zjištění ovlivňovala konečné rozhodování MLS. Právě tyto komise shromažďovaly důkazy a prověřovaly udání, zajišťovaly podezřelé a rozhodovaly, které případy předají k podání obžaloby. Nad jejich činností dohlížely vyšetřovací komise Zemských národních výborů, později i tzv. Komise pro vnitřní národní bezpečnost Zemského národního výboru v Praze²¹⁵ a též i veřejnost, jelikož i tisk apeloval na odpovědnost členů národních výborů, aby si byli vědomi svých úkolů.²¹⁶

Tyto vyšetřovací komise se v praxi neosvědčily, jak vyplývá ze závěrečných zpráv jednotlivých přednostů MLS a veřejných žalobců ke konci retribuční, i když tomuto závěru odporují pochvalné dobové články v Rudém právu.²¹⁷ Byly totiž sestaveny většinou z lidí neznalých práva, takže pracovaly a vyšetřovaly věci bez znalosti VRD a jiných zákonů, proto některé důležité informace bagatelizovaly, jiné odložily ad acta a k veřejnému žalobci se vůbec nedostaly.²¹⁸

Přednosta MLS v Mladé Boleslavi vytknul, že tyto komise neměly dostatečné odborné znalosti, zkušenosti a v některých případech vedly v duchu metod německých policejních úřadů jednostranné vyšetřování, vedoucí jen k usvědčování obžalovaných a omezovaly nebo i znemožňovaly obviněným osobám obhajobu. Projevilo se to zejména v hlavních líčeních, kde se obžaloba opírala o doznání, při nichž však obžalovaní namítali, že doznání bylo na nich vynuceno týráním. Jednalo se o případy vyšetřovací komise v Železném Brodě (Lsp 40/45 – Salaba, Lsp 149/46 – Štekr, Lsp 120/46 – Hugo Sochor). Také svědecké výpovědi svědků v určitém směru měly být vynucovány a

²¹⁴ Jednotlivé zprávy se nachází v NA, Praha, fond MS (Org), karton 1930-1933. DRTINA, Prokop. *Na soudu národa : Tři projevy ministra spravedlnosti Dr. Prokopa Drtiny o činnosti mimořádných lidových soudů a národního soudu.* c.d., s. 17.

²¹⁵ KUKLÍK, Jan a kolektiv. *Dějiny československého práva 1945-1989.* c. d., s. 33.

²¹⁶ ADAMEC, Otakar. Zrádci nesmějí ujít spravedlnosti. *Práce*, 31. července 1945, č. 71, s. 1.

²¹⁷ Ústřední vyšetřovací výbor v Praze během prvních týdnů po vyhlášení retribučního dekretu dokonce zpracovat na pět tisíc případů a po zřízení MLS Praha měl denně zasílat i na dvacet případů. Nikdo ze zrádců nebude ušetřen. *Rudé právo*. 14. července 1945, č. 57, s. 2; Zahájení procesu před lidovým soudem v Praze. *Rudé právo*, 2. září 1945, č. 99, s. 2.

²¹⁸ Zpráva vedoucího veřejného žalobce u MLS Olomouc z 12. 5. 1947. NA, Praha, fond MS (Org), kart. 1942, pres. 47/47-3.

svědky pak při hlavních přelíčeních odvolávány (Lsp 124/46 – Kovář, Lsp 40/45 Salaba). Ovšem objevily se případy jiné, kdy se bezpečnostní referent ONV v Mladé Boleslavi pokoušel i později zasahovat ústně i písemně do soudních řízení a to buď ve prospěch obžalovaných, nebo proti nim. Jeho zásahy však zůstaly bezvýsledné. V souhrnu se nespolehalo na protokoly těchto vyšetřovacích komisí, spisy od nich byly předávány v nepořádku, zajišťovací vazba nebyla vedena v přesné evidenci, tudíž i po skončení retribuční se odsouzení domáhali oprav rozsudků započtením zajišťovací vazby, která ve spisech vyznačena nebyla.²¹⁹

S činností vyšetřovacích komisí nebyl spokojen ani přednosta MLS Litoměřice v závěrečné zprávě z 9. 5. 1947, v níž uvedl: „*Kde nepracoval soud, byly výsledky komisí pochybné.*“ Jednalo se zejména o protokoly z první doby po revoluci: neodborné, neobjektivní, jejich obsah často nebyl prokázán výsledky provedených důkazů při hlavním líčení. Totéž platilo i u protokolů Obranného zpravodajství (OBZ).²²⁰ Stálý zástupce vedoucího veřejného žalobce v Praze JUDr. Václav Kotýnek podotkl, že takto nedostatečně vyšetřené výsledky osob bylo nutné doplňovat. Pro případy bezvýznamné po skutkové stránce byla mnohdy vyslechnuta celá řada svědků o podružných okolnostech, byly zcela zbytečně zpracovány velmi obšírně (kupř. u Milady Wenzlové, jak bude uvedeno dále), zatímco těžší případy byly předkládány v několikastránkovém kusém a neprošetřeném trestním oznámení. Popř. docházelo k horší variantě: že tato kusá neprošetřená trestní oznámení docházela úřadu veřejné žaloby v posledních týdnech působnosti lidového soudu. V důsledku toho docházelo k přetížení lidového soudnictví v posledních týdnech účinnosti VRD.²²¹

Asi největší výhrady k nim měl vedoucí veřejní žalobci v Uherském Hradišti a Praze. Vyšetřovací komise často zaměňovala drobná provinění proti národní cti za zločiny. „*Nebylo-li navrženo stíhání veřejnou žalobou před MLS, projevovaly vyšetřovací orgány nemístnou umíněnost a šířily nedůvěru naprosté objektivitě veřejné žaloby a mimořádných lidových soudů,*“ píše se v závěrečné zprávě z 12. května

²¹⁹ Zpráva přednosta MLS Mladá Boleslav z 13. 5. 1947. *Tamtéž*, kart. 1942, pres 13/7/47.

²²⁰ Zpráva přednosta MLS Litoměřice z 9. 5. 1947. *Tamtéž*, pres 142/47.

²²¹ Zpráva veřejného žalobce u MLS Praha z 10. 5. 1947. *Tamtéž*, pres 156/3/47.

1947.²²² Před soudem svědci vypovídali pravý opak toho, co museli vypovídat do protokolů, popř. jejich protokoly byly samovolně doplňovány. Též materiál pro usvědčení či ospravedlnění obviněných nebyl včas zakládán do spisů a často byl poskytnut tisku, který poté kritizoval osvobozující rozsudky, neboť spis tyto materiály neobsahoval.

Lze tedy shrnout, že se vyšetřovací komise u ONV zejména na počátku retribuice neosvědčily, často zatěžovaly veřejnou žalobu nadměrným množstvím protokolů, které věc neobjasňovaly. Většina z těchto spisů se pak musela zaslat vyšetřujícímu soudci k došetření, což mělo vliv na prodlužování trestního řízení.²²³

²²² Zpráva přednosty MLS Uherské Hradiště z 12. 5. 1947. *Tamtéž*, pres. 211/47.

²²³ Zpráva vedoucího veřejného žalobce u MLS Kutná Hora z 10. 5. 1947. *Tamtéž*, pres. 35/3/47.

3. Zřízení MLS Praha

Pražský MLS byl zřízen dne 3. srpna 1945 usnesením 43. schůze vlády²²⁴ spolu s dalšími soudy v Kutné Hoře a Olomouci. Závodní rada a ředitelství Krajského soudu na Pankráci daly pro výkon lidového soudnictví k dispozici porotní síň a dvě jednací síně, aby mohly zasedat hned 3 senáty zároveň.²²⁵

Hlavní problém pražského MLS spočíval v nedostatečném personálním obsazení. Potvrzují to zprávy zasílané ministerstvu spravedlnosti od počátku zahájení retribučního soudnictví až do jeho ukončení v roce 1947, dle kterých se postupně pro retribuční agendu měl uvolnit co největší počet sil dle toho, jak si to retribuční agenda vyžadovala.²²⁶ Upozorňoval na to od počátku svého uvedení do funkce P. Drtina. Nutným předpokladem pro rychlé provedení retribučního lidového soudnictví mělo být řádné vybavení soudů a soudců všemi nezbytnými prostředky. Největší obtíže spočívaly hlavně v nedostatku soudců, veřejných žalobců a kancelářského personálu.²²⁷

Po druhé světové válce ovšem procházelo československé soudnictví krizí: národněsocialističtí pracovníci justice 13. listopadu 1945 vyjádřili nespokojenost s tímto stavem a požádali o zjednání nápravy. Celkem v dopise adresovaném ministru spravedlnosti P. Drtinovi vyjmenovali čtyři základní příčiny, mezi které zahrnuli i zřetelnou snahu ministerstva vnitra o přesun výkonu spravedlnosti ze soudních orgánů na administrativu.²²⁸

Seznamy možných soudců z lidu, profesionálů a veřejných žalobců vytvářely okresní národní výbory. Ty po odeslání seznamů očekávaly odpověď, zda byly dotyčné osoby jmenovány. Ministerstvo spravedlnosti ovšem nepotvrzovalo jmenování nebo

²²⁴ *Tamtéž*, kart. 1941. Čj. 408 dův/45.

²²⁵ Mimořádný lidový soud v Praze 3. září. *Lidová demokracie*. 25. srpna 1945, č. 89, s. 2.

²²⁶ Zpráva z 12. 7. 1946. NA, Praha, fond MS (Org), kart. 1941. MS č. 52053/1946.

²²⁷ Jednalo se o projev z 12. prosince 1945, který ministr spravedlnosti pronesl před zahájením na pracovní poradě na ministerstvu spravedlnosti ve věci dalšího postupu v řízení podle retribučního dekretu. *Tamtéž*, kart. 1927.

²²⁸ KOUTEK, Ondřej. *Prokop Drtina : Osud československého demokrata*. c.d., s. 191.

nejmenování těchto osob, do seznamu soudců a veřejných žalobců ovšem mohl nahlédnout kdokoliv u jednotlivých přednostů MLS v sídlech krajských soudů.²²⁹

3.1. Soudci z povolání

Právní úprava soudce z povolání, tedy soudce profesionála, který stál v čele pětičlenného senátu, byla upravena v § 22 VRD. Soudce z povolání, kterým mohl být občanský nebo vojenský soudce, jmenoval prezident republiky na návrh vlády ze seznamu osob, který vypracovaly příslušné okresní národní výbory. Právě zde můžeme vidět odchylku oproti jmenování veřejných žalobců, kteří byli jmenováni vládou, resp. ministrem spravedlnosti.

Kromě soudců z povolání prezident na návrh vlády jmenoval i přednosty MLS a jejich náměstky. Přednosta nebo jeho náměstek měl sestavit ze jmenovaných soudců z povolání i soudců z lidu potřebný počet senátů s náhradníky.²³⁰

Základní jmenování soudců z povolání proběhlo 14. srpna 1945,²³¹ kdy se celkem najmenovalo 308 osob složených jak ze soudců z lidu, tak ze soudců z povolání a veřejných žalobců.²³² JUDr. Vladimír Kozák,²³³ nar. 1898 v Rokycanech, se stal přednostou nově vzniklého MLS Praha na doporučení vedoucího veřejného žalobce J. Drábka,²³⁴ jeho náměstkem byl zvolen JUDr. Jan Kaplan, který působil ve funkci až do února 1946, kdy ho ve funkci nahradil JUDr. František Prokop.²³⁵

²²⁹ Tak tomu bylo i v případě Svazu osvobozených politických vězňů, kteří chtěli nahlédnout do seznamu soudců z lidu, soudců z povolání a veřejných žalobců. NA, Praha, fond MS (Org), kart. 1927.

²³⁰ Příslušný § 22 odst. 1, 2 a 3 VRD.

²³¹ V některých dokumentech ministerstva spravedlnosti se za datum prvního jmenování označuje již datum 3. srpna 1945, kdy vznikl MLS Praha a kdy došlo k základnímu jmenování veřejných žalobců. Příkláním se ovšem k druhému datu, neboť je nepravděpodobné, že by vláda tentýž den předložila seznamy soudců prezidentu republiky. Pozn. aut.

²³² NA, Praha, fond MS (Org), kart. 1941. MS č. 17.051/1945_Pr/4.

²³³ V. Kozák se narodil 1898 v Rokycanech, působil jako soudce na Slovensku a několik let jako předseda porotního soudu v Levoči, v Praze za války jako předseda odvolacího senátu civilního soudu a později u pracovního soudu. Během okupace ilegálně pracoval jako člen skupiny tajemníka kovodělníků Sedelmayera, který byl nacisty popraven. Spravedlnost přísná a důstojná. *Práce*. 1. září 1945, č. 98, s. 2.

²³⁴ DRÁBEK, Jaroslav. *Z časů dobrých i zlých*. c. d., s. 107.

²³⁵ JUDr. Jan Kaplan byl 18. ledna 1946 současně jmenován náměstkem přednosty Národního soudu v Praze. Ke zproštění funkce došlo již 25. ledna 1946, ale formálně až rozhodnutím prezidenta republiky z 23. března 1946. Pres 221/3/46. NA, Praha, fond MS (Org), kart. 1941.

Předsedou I. senátu byl jmenován soudní rada JUDr. František Prokop, II. senátu JUDr. Alois Pažout, III. senátu soudní rada JUDr. František Tomsa, IV. senátu soudní rada JUDr. Alois Plocek, V. senátu soudní rada JUDr. Jan Kaplan, VI. senátu soudní rada JUDr. Jiří Solnař, VII. senátu soudní rada JUDr. Josef Neureiter, VIII. senátu soudní rada JUDr. Jaroslav Novák.²³⁶

Blížící se konec retribuční zprávy neznamenal snížení výkonu pražského MLS, naopak pracovní vytížení pražského MLS se zvyšovalo nápadem nových věcí, jak konstatoval V. Kozák na poradě 14. ledna 1947 na ministerstvu spravedlnosti. To nutně vyžadovalo, aby dosavadní počet senátů se rozšířil z 20 na 30. Bylo tudíž nutné najmenovat dalších 10 soudců z povolání, stejně tak i počet vyšetřujících soudců.²³⁷

3.2. Soudci z lidu

Soudci z lidu představovali laický prvek retribučního soudnictví, předpokládalo se, že budou především zastánci tvrdé lidové spravedlnosti. A měli to být právě oni, kdo přinutí soud přijmout přísnou spravedlnost. Opak byl pak často pravdou. Určitá podjatost soudců (laiků), kteří prodělali jakýmkoliv způsobem nacistickou hrůzovládu zejména tím, že sami byli vězněni v koncentračních táborech anebo káznících, přispěla k tomu, že se laičtí soudci sami osvědčili jako velmi spravedliví a rozvážliví soudci.²³⁸

Postup jmenování upravoval § 22 odst. 2 VRD, dle kterého měla soudce z lidu jmenovat vláda a to ze seznamů pořízených okresními národními výbory v příslušném kraji. Vláda tyto seznamy překontrolovala a následně schvalovala, teprve poté se soudci z lidu mohli ujmout své funkce.²³⁹ Pro jmenování přicházelo v úvahu celkem 255 osob a to 80 ze seznamu ONV Praha, 30 ze seznamu ONV Praha-jih, 20 ze seznamu ONV Berouna, 16 z ONV v Brandýse nad Labem, 12 z Českého Brodu, 12 z Hořovic, 12

²³⁶ Údaje pochází z: Mimořádný pražský soud lidový zahájil činnost. *Práce*. 2. září 1945, č. 99, s. 2. a NA, Praha, fond MS (Org), kart. 1941. Pro získání informací o dalších najmenovaných soudcích je třeba projít presidiální spisy uložené v SOA, Praha, uvedený karton z NA sice obsahuje zprávy o jmenování a fluktuaci profesionálních soudců na pražském MLS, ovšem při využití pouze tohoto zdroje hrozilo riziko, že zveřejněné údaje by nemusely být úplné.

²³⁷ NA, Praha, fond MS (Org), kart. 1941. MS č. 3525/1947-I/3.

²³⁸ Závěrečná zpráva V. Kozáka o konci retribuční zprávy z 15. května 1947. *Tamtéž*, kart. 1942. Pres. 1379/3/47.

²³⁹ *Tamtéž*, kart. 1941. MS č. 17.051/1945_Pr/4.

z Jílového, 20 z Kladna, 12 z Kralup, 7 z Mělníka, 10 z Příbrami, 12 z Rakovníka, 12 ze Slaného.²⁴⁰

Někdy samotné ONV nedodržely stanovený postup a zasílaly pražskému lidovému soudu přihlášky těch osob, které se chtěly stát soudci z lidu. Ministerstvo spravedlnosti je vracelo zpět, neboť mohly být jmenovány jen ty osoby, které byly zahrnuty ve seznamech příslušných ONV. Tudíž nemohly tyto osoby žádat o jmenování přímo MLS Praha, ale příslušné ONV.²⁴¹

Pro výkon soudce z lidu bylo nutné nejenom samotné jmenování vládou, ale i složení slibu a vydání jmenovacího dekretu. Předseda MLS v Praze svolal pražské lidové soudce na sobotu 1. září na 9. hod. ranní do porotní síně Krajského trestního soudu na Pankráci, aby převzali jmenovací dekrety, přijali poučení a složili slib.²⁴² Některým jmenovaným soudcům ovšem dekrety soudců z lidu nebyly doručeny. Jednalo se o ty osoby, které nesložily předepsaný slib pro nemoc, přestěhování do pohraničí, úmrtí a jiné důvodné překážky.²⁴³ A jindy ministerstvo muselo řešit kuriózní situace, kdy jeden soudce jmenovací dekret ztratil a druhému shořel při požáru. Ministerstvo spravedlnosti vydalo příkaz k vyhotovení s použitím tištěného formuláře pro soudce z lidu jmenovací listinu, vyznačení, že se jedná o duplikát, a použít datum jmenování.²⁴⁴

Vzhledem k souběžné činnosti MLS Praha a Národního soudu se v praxi nepodařilo zabránit „dvojímu jmenování“ vzhledem ke značnému počtu přísedících. Stalo se tak u vrchního magistrátního rady dr. Jana Plcha, jenž byl jednak jmenován přísedícím Národního soudu v Praze, jednak též i soudcem z lidu MLS Praha. Vzhledem k tomu, že zároveň působil jako přednosta finančního úřadu pražské obce,

²⁴⁰ *Tamtéž*. MS č. 17.051/1945_Pr/4.

²⁴¹ *Tamtéž*. MS č. 15.402/1945_III/4 pol.

²⁴² Další jmenování proběhlo 5. září 1945. Dychtivý původce a účastník nejméně 120 poprav, Blaschtowitschka před pražský lidový soud. *Lidová demokracie*. 29. srpna 1945, č. 92, 2. vyd., s. 1; Hodina spravedlnosti se přiblížila. Mimořádný lidový soud v Praze zahajuje činnost. *Lidová demokracie*. 5. září 1945, č. 98, 2. vyd., s. 1.

²⁴³ NA, Praha, fond MS (Org), kart. 1941. Pres. 1468_18/47. Příkladem by byl případ Václava Líbala. Proto přednosta MLS v Praze požádal ministerstvo spravedlnosti o sdělení, který ONV ho jmenoval, aby mu jmenovací dekret byl doručen, popř. aby po něm příslušný ONV zapátral. *Tamtéž*. Pres 673/3/45.

²⁴⁴ Jednalo se o lidového soudce Otto Třešku, č. 70.949/1946-I/3, a Karla Šmidrkala, č. 74.005/1946-I/3, oba jmenování vládou 19. 12. 1945. *Tamtéž*.

nemohl převzít další funkci a žádal, aby jí byl zproštěn. Žádosti o zproštění funkce soudce z lidu bylo vyhověno tím způsobem, že ho přednosta později neměl k této funkci vůbec povolávat.²⁴⁵

Ne každý lidový soudce byl poctěn novou funkcí, kterou měl zastávat v lidovém soudnictví. Stejně jako u veřejných žalobců, soudců z povolání, ani u soudců z lidu se nedoporučovalo donucovat k výkonu soudcovského úřadu, pokud žádali o zproštění z této funkce. Ministr spravedlnosti se domníval, že takové donucení by bylo na úkor řádného výkonu funkce a mohlo by to být i veřejností kritizováno, jelikož existovala spousta osob vhodných k výkonu tohoto povolání.²⁴⁶ Dále si praxe vynutila vybírání osob, které byly skutečně ochotny vykonávat funkci lidových soudců, a do seznamů zapsat především osoby bydlících v sídle MLS,²⁴⁷ neboť přicházely na ministerstvo stížnosti, že soudci z lidu ovšem svoji funkci nezastávali řádně. I když byli včas obesláni, nedostavili se bez omluvy k hlavnímu přelíčení, na což kriticky zareagoval dobový tisk²⁴⁸ a též přednosta MLS v oběžníku z 1. července 1946, jímž zaslal lidovým soudcům výzvu, aby včas přicházeli na hlavní líčení a upozorňoval je na důsledky vzniklé z neplnění jejich povinností: způsobovali i vícehodinové průtahy se zahájením líčení, než se podařilo telefonicky získat náhradníka, pokud se nestihlo ani to, nebylo možné konat hlavní líčení.²⁴⁹ Obdobné stížnosti přicházely i od jiných MLS. Bohužel ani zde nebyly upraveny sankce v případech neomluvených absencí,²⁵⁰ tudíž zmíněnému upadajícímu zájmu se dalo čelit jen jediným způsobem: pečlivým výběrem těchto soudců, případně dodatečného jmenování dalších soudců, aby se zabránilo častým prodlevám u hlavního líčení.²⁵¹

²⁴⁵ *Tamtéž.* MS č. 9.813/1946-I/3.

²⁴⁶ Ministerstvo spravedlnosti jednalo na zprávu přednosta MLS Praha, dle které již po základní jmenování se objevily dvě žádosti o zproštění funkce: jednak z „z důvodu nedostatku duševní a tělesné svěžesti“ a druhá z důvodu nepostradatelnosti v civilním zaměstnání. *Tamtéž.* MS č. 25.094/1945-III/4 pol.

²⁴⁷ *Tamtéž.* MS č. 42.158/1946_I_3.

²⁴⁸ Jednalo se o noticku s názvem „*Soudci chodí pozdě*“ v novinách Právo lidu z 15. 8. 1946. Redakce vysvětlila v dopise z 26. srpna 1946 ministerstvu spravedlnosti, že uvedený článek byl napsán právě proto, aby soudcové z lidu docházeli k soudu včas a nezdržovali již tak přetížený MLS Praha. NA, Praha, fond MS (Org), kart. 1941. MS č. 60.186/1946-IV/5.

²⁴⁹ *Tamtéž.* MS č. 60.186/1946-IV/5.

²⁵⁰ Tak tomu bylo např. u přisedících pracovních soudů. *Tamtéž.* MS č. 42.158/1946_I_3.

²⁵¹ *Tamtéž.* MS č. 42.158/1946_I_3.

Někteří lidoví soudci si ovšem vážili zvolení do funkce a požádali přednostu MLS Praha, aby tlumočili ministru spravedlnosti a vládě díky za poctu, která se jim dostala jejich jmenováním do funkce a ujištění, že „*soudci z lidu budou svědomitě a poctivě plnit povinnosti na ně vložené*“.²⁵² K ministrově spravedlnosti se dostal dopis šedesátidvouletého Jana Geringera Orlického, resp. jeho žádost o jmenování lidovým soudcem. Jelikož byl legionářský důstojník – invalida, i když podle informace byl Obci legionářské pisatel neznámý, i jako sociálně kulturní pracovník (tedy žurnalista) měl právo stát se soudcem z lidu a soudit všechna příkoří páchaná nacistickými zločinci. Žádost ministerstvo vzalo pouze na vědomí, jelikož již byl v seznamu příslušného ONV navrhován.²⁵³

3.3. Veřejní žalobci

Postavení veřejného žalobce upravoval § 24 VRD a jeho úkolem bylo zastupovat obžalobu. Jmenovala ho vláda nebo z jejího pověření ministr spravedlnosti na určité období, pro určité případy nebo pro celou dobu činnosti soudu z řad prokurátorů nebo z jiných osob, které dosáhly doktorátu práv nebo složily tři státní právní zkoušky, nejméně však státní zkoušku judičiální, pokud se jejich jméno objevilo v seznamech, pořizovaných za tímto účelem okresními národními výbory. Podřízení byli přímo ministru spravedlnosti.²⁵⁴

Veřejný žalobce u MLS měl práva a povinnosti státního zástupce před řízením MLS, jeho hlavním úkolem bylo zastupovat obžalobu, ale v praxi měl se zabývat všemi hlášeními o zločinech, které podléhaly stíhání podle retribučních dekretů. Oznámení o zločinech pocházela od národních výborů, závodních rad velkých podniků, z organizací osvobozených politických vězňů, od Státní bezpečnosti i od jednotlivců.

V souvislosti s výkonem funkce veřejného žalobce je nutné zmínit jeho deník, do něhož si ke všem trestním oznámením zapisoval: odkud přichází podnět ke stíhání, další získané údaje o obviněném, příslušný paragraf retribučního dekretu, který měl obviněný spáchat. Ve zmíněném deníku se nacházely i záznamy o postupu běžného

²⁵² *Tamtéž.* Pres 193/3/46.

²⁵³ *Tamtéž.* MS č. 21098/1945_III/4 pol.

²⁵⁴ Viz příslušný § 24 VRD.

vyšetřování při vypracování obžaloby, údaje o výpovědích svědků apod. V některých případech obsahoval i návrh obžaloby a její konečné znění. A pokud proběhlo soudní řízení, tak v něm též je uložena kopie rozsudku. V případě odsouzení k trestu odnětí svobody jsou v deníku údaje o nastoupení trestu, údaje o jeho přerušení, o útěku vězně, žádosti o obnovení řízení, žádosti o milost a výsledky jejich projednávání.²⁵⁵

K nejzajímavější oprávněním patřilo zastavení stíhání. Téměř polovina všech podání se k soudu nedostala. Hlavní líčení neproběhlo u těch obviněných, u kterých nebylo zjištěno místo pobytu anebo ti, kterým se podařilo uprchnout. Otázka vydání válečných zločinců československým úřadům se měnila v průběhu měsíců: zatímco v roce 1945 bylo předání obviněných záležitostí několika týdnů, později se tato praxe zpomalovala a konečně se situace zásadně změnila.²⁵⁶

Také příprava obžaloby u německých občanů se po vstoupení v platnost zákona č. 166/46 Sb. zásadně změnila. Tento zákon umožňoval upustit od stíhání veřejnou žalobou, pokud byl obviněný určen pro odsun z území ČSR.

Ministr spravedlnosti J. Stránský pověřil vedením agendy veřejných žalobců u MLS Praha advokáta JUDr. Jaroslava Drábka,²⁵⁷ jeho stálým zástupcem pražského státního zástupce JUDr. Václava Kotýnka. Zároveň bylo pověřeno pražské státní zastupitelství doručením jmenovacích listin veřejným žalobcům.²⁵⁸ Ti z nich, kteří

²⁵⁵ JECHOVÁ, Květa. Deník žalobce jako přístupová cesta k porozumění fondu mimořádného lidového soudu anebo jen oklika? In: BORÁK, Mečislav (ed.). *Retribuce v ČSR a národní podoby antisemitismu : Židovská problematika a antisemitismus ve spisech mimořádných lidových soudů a trestních komisí ONV v letech 1945-1948 : (sborník příspěvků)*. c. d., s. 107.

²⁵⁶ JECHOVÁ, Květa. Deník žalobce ve Státním oblastním archivu Praha ve druhém čtení. In BORÁK, Mečislav (ed.). *Poválečná justice a národní podoby antisemitismu : postih provinění vůči Židům před soudy a komisemi ONV v českých zemích v letech 1945-1948 a v některých zemích Evropy* : sborník příspěvků. c. d., s. 108.

²⁵⁷ Advokát J. Drábek se narodil 1901 v Chrudimi, za druhé republiky byl členem skupiny, která udržovala styk s prezidentem E. Benešem, a ihned se po okupaci stal členem ilegálního hnutí Politického ústředí. V roce 1943 byl zatčen a vězněn v Osvětimi a na Pankráci. Po únorových událostech v roce 1948 doslova ujel na lyžích s rodinou přes Šumavu do zahraničí. Zemřel v roce 1996 ve Washingtonu. Blíže k osobě VĚRTELÁŘ, Jan. Víte kdo byl? JUDr. Jaroslav Drábek. *Chrudimské vlastivědné listy*. 2014, roč. 23, č. 2, s. 7-8, popř. jeho nekrolog v New York Times. SAXON, Wolfgang. Jaroslav Drabek, 95, Lawyer and Voice of Czechs in exile. *New York Times*. 29. prosince 1996. Dostupné také z WWW: <<http://www.nytimes.com/1996/12/29/world/jaroslav-drabek-lawyer-and-voice-of-czechs-95.html>>

²⁵⁸ Jednalo se o 43. schůzi vlády. Čj. 408 dův/45. NA, Praha, fond MS (Org), kart. 1941.

nebyli úředníky se složenou služební přísahou nebo slibem k plnění povinností,²⁵⁹ složili slib, že „budou šetřiti zákonů, svůj úřad vykonávati svědomitě a nestranně a že budou zachovávat úřední tajemství.“²⁶⁰ O složení slibu se měl sepsat protokol, který se následně předložil ministerstvu spravedlnosti.

Další jmenování soudců z lidu a jednoho veřejného žalobce bylo schváleno na 50. schůzi vlády z 3. září 1945.²⁶¹ Přesto personální situace nebyla jednoduchá: veřejných žalobců bylo poskrovnu, docházelo k personálním obměnám a jeden veřejný žalobce se musel podrobit operaci mandlí. Na září byla u MLS Praha stanovena hlavní líčení v takovém počtu, že některé dny měly zasedat i čtyři senáty. Při tomto pracovním rozdělení u MLS Praha byli přidělení státní zástupci plně zaměstnaní intervencemi u hlavních líčení a činilo potíže obsazení čtvrtého senátu veřejným žalobcem. Veřejných žalobců z řad advokátů byli sice jmenováni, ale nestačili uzpůsobit svojí agendu činnosti u MLS Praha.²⁶² Proto ministr spravedlnosti navrhl na základě ustanovení § 24 VRD, aby ho vláda pověřila jmenováním veřejných žalobců. Toto pověření by pomohlo rychlejšímu doplnění stavů veřejných žalobců bez zatěžování vlády. Vláda tento návrh schválila na 66. schůzi vlády 4. října 1945.²⁶³

Tíživé situace při nedostatku veřejných žalobců částečně pomohlo jmenování advokátů do této funkce. Zdůrazňuji, že částečně, neboť advokáti vedle výkonu této funkce vykonávali ještě advokátní agendu a někteří ze jmenovaných se ihned vzdávali své funkce. Tím byla brzděna očista veřejného života, na jejíž urychlené provedení opětovně naléhala široká veřejnost. Proto ministerstvo spravedlnosti apelovalo na advokátní komoru, aby veřejným žalobcům bylo připomenuto, že jmenování do funkce veřejného žalobce bylo projevem jak mimořádné důvěry a jejich plného národního uvědomění, tak i očekávání v plnění úkolů spojené s funkcí, neboť byly významnou službou národu a státu.²⁶⁴

²⁵⁹ Dle § 12 z. 15/1914 ř. z. o služebních poměru státních úředníků a státních zřízenců nebo služební pragmatice.

²⁶⁰ NA, Praha, fond MS (Org), karton 1943. MS č. 25455/1945-III/4 pol. 5/9.

²⁶¹ *Tamtéž*, kart. 1941. MS č. 27.042/1945-Pr/4.

²⁶² *Tamtéž*. MS č. 26.409/1945-Pr/4.

²⁶³ *Tamtéž*, kart. 1927. Čj. 727/Dův/45.

²⁶⁴ *Tamtéž*. MS č. 9576/1946-I/6.

Rezignace advokátů z funkce veřejných žalobců se objevovaly po celou dobu retribuční a problémy se jmenovanými veřejnými žalobci z řad advokátů měl nejenom pražský MLS. Vedoucí veřejný žalobce u MLS Litoměřice na konci retribuční v roce 1947 situaci zhodnotil následovně: „Zkušenosti s veřejnými žalobci z řad právníků ne soudců a státních zástupců byly až na čestné výjimky smutné. Vedle nezájmu byly to i potíže s osídlováním zvl. u advokátů – začátečníků, zakládajících si kanceláře v pohraničí mimo sídlo MLS, jež často bylo nutno i opětovně urgovati o vrácení svěřených jim spisů (třeba nevyřízených) i dokonce prostřednictvím přednostů soudů v místě jejich pobytu.“²⁶⁵

Bohužel neexistovala žádná ustanovení, která by nutila jmenované veřejné žalobce k výkonu jejich funkce. Časté rezignace advokátů nenasvědčily o správném pochopení důležitosti rychlého a přesného provádění retribučního soudnictví. Advokáti nejčastěji žádali o zproštění funkce z důvodu zdravotních²⁶⁶ a časových,²⁶⁷ v jednom případě kvůli činnosti v berounské okresní vyšetřovací komisi,²⁶⁸ v jiném pro konání mimořádné vojenské služby.²⁶⁹ Advokát dr. Evžen Červenka dokonce prohlásil, že se v případě jeho jmenování muselo jednat o omyl, neboť se o tuto funkci neucházel, ani ho nikdo nežádal o souhlas a později se vymluvil na zdravotní důvody.²⁷⁰

Ti advokáti, kteří se ujali funkce, ovšem byli i nadále částečně vázáni výkonem svého povolání, tudíž jejich pracovní výkon nebyl stejně velký jako u soudců a státních zástupců. Proto se neustále zvyšoval tlak na jmenování nových veřejných žalobců. Do dubna 1946 jich bylo celkem jmenováno 30, z toho 9 posléze zproštěno funkce. Ze zbývajících 21 veřejných žalobců jich 13 bylo advokáty. Z nich JUDr. Antonín Hřebík

²⁶⁵ Zpráva vedoucího veřejného žalobce u MLS Litoměřice z 4. 5. 1947. *Tamtéž*, kart. 1942. Pres. 49-3/47.

²⁶⁶ Případ advokáta dr. Jana Karáska. *Tamtéž*, kart. 1927, č. 16.096/1946_I/3; případ dr. Oldřicha Wenzela, kterému v době jmenování bylo již přes šedesát let a trpěl těžkou neurastenií (nervovou slabostí). *Tamtéž*, kart. 1941, č. 48.005/1945-I/3; či JUDr. Jan Čížinský, který kromě nervového vyčerpání se musel věnovat výchově své devítileté dcery a advokátní praxi. *Tamtéž*, č. 59.593/1946-I/3; popř. JUDr. Svatopluk Venta. *Tamtéž*, kart. 1927, č. 25.762/1946_I/3.

²⁶⁷ Případ advokáta JUDr. Václava Markla. *Tamtéž*, č. 28.535/1945-III/4 pol.

²⁶⁸ Jednalo se o případ JUDr. Václava Drtiny, u kterého požádala o zproštění funkce ONV v Berouně, jelikož bez jeho součinnosti by nastala stagnace v činnosti okresní vyšetřovací komise. On sám chtěl na funkci veřejného žalobce rezignovat z existenčních důvodů. Advokát byl dne 5. února 1946 této funkce zproštěn. *Tamtéž*, kart. 1941, č. 11.804/1946_I/3.

²⁶⁹ Případ JUDr. Jaroslava Tichého. *Tamtéž*, kart. 1927, č. 31.774/45-Pr/4. Zpráva z 19. října 1945.

²⁷⁰ *Tamtéž*, MS Č. 7.499/1946-I/3..

funkci nevykonával pro poslanecký mandát, ostatní vázal výkon jejich povolání. Tíha celé retribuční agendy tak padala na bedra pěti státních zástupců a soudcovské síly. Do tohoto počtu se nemohl dále započítat JUDr. Jaromír Andres, jenž byl pověřen zvláštním úkolem (podobně jako JUDr. Jan Gemrich).²⁷¹ Tudíž pouze retribuční agendu vykonávali čtyři veřejní žalobci: JUDr. Václav Kotýnek, JUDr. Eduard Kotva, JUDr. Jaroslav Morávek a JUDr. Václav Hlaváček a právě oni měli připravovat případy pro 12 senátů MLS Praha.²⁷²

Referáty odstoupivších veřejných žalobců se nedařilo obsadit a jejich spisy se nemohly nikomu přidělit, neboť ostatní referáty byly všechny přetíženy. Jednotliví referenti dále skoro každý den museli intervenovat u hlavního líčení. Kromě toho se denně přidělovaly veřejným žalobcům dosud nezpracované a stále nově přicházející vazební případy (denně i 40 spisů od ředitelství Sboru národní bezpečnosti). Vedle toho byli jednotliví referenti při své práci rušeni četnými dotazy rodinných příslušníků vyšetřovaných a zajištěných osob o stavu řízení a deputacemi různých zájmových skupin o stavu trestního řízení. V důsledku toho bylo potřeba jmenovat další veřejné žalobce a to z řady soudců, popř. auskultantů (adv. koncipientů), kteří by mohli pracovat pod přímým dozorem a byli kdykoliv k dispozici pro hlavní líčení a to hlavně v situaci, kdy se počet senátů zvýšil a na jeden den bylo stanoveno i pět jednání.²⁷³

V březnu 1947 vzhledem k blížícímu se konci účinnosti VRD úřad veřejné žaloby nutně požadoval 2 další veřejné žalobce. Ze soudců navržených ústředním NV hl. m. Prahy byli již všichni jmenováni veřejnými žalobci, resp. soudci z povolání u MLS v Praze. Vzhledem k tomu, že § 24 VRD nevyklučoval možnost, aby veřejný žalobce jmenovaný pro určitý MLS, mohl vykonávat svoji funkci též u jiného MLS, ministr spravedlnosti navrhl uvolnit na dobu nutné potřeby okresního soudce JUDr. Gustava Horáka, jenž působil jako veřejný žalobce u MLS v Chrudimi. Okolnost, že by

²⁷¹ Zpráva hovoří pouze o tom, že J. Gemrich byl převeden do služeb ministerstva informací, dále nespecifikuje tento zvláštní úkol.

²⁷² NA, Praha, fond MS (Org), kart. 1941, MS č. 20.980/1946_I/3.

²⁷³ *Tamtéž*, MS č. 16.096/1946_I/3.

měl být pojat do seznamu pořízeného ONV, měla pouze zaručit, že proti navrženému nebyly pochybnosti z hlediska jeho národní a politické spolehlivosti.²⁷⁴

Někdy se ovšem na jmenování některých veřejných žalobců „pozapomnělo“, jak vyplývá ze zprávy z 2. března 1946, kdy byli k MLS Praha přiděleni dnem 4. března 1946 dva soudci, kteří ovšem nebyli jmenováni veřejnými žalobci. Mohli tak vykonávat pouze interní práce, nikoli intervenovat u hlavních přelíčení.²⁷⁵

3.4. Vyšetřující soudci

Řádný chod MLS Praha nebyl závislý pouze na správné funkci nalézacích senátů, nýbrž kromě úřadů veřejné žaloby i na správné funkci vyšetřujících soudců pracujících v retribučním soudnictví. Tito soudci nedoplňovali pouze skutková zjištění před hlavním líčením dle § 224 trestního řádu,²⁷⁶ nýbrž převážně jako soudcové vyšetřující, resp. vyhledávací, za účelem zjištění skutkové podstaty trestného činu, jelikož jejich činnost umožnila veřejnému žalobci, aby nepřetěžoval nalézací senáty případy, jež by nemohly skončit jinak, než osvobozujícími rozsudky, a umožnili zároveň veřejnému žalobci, aby takové případy skončily návrhem na zastavení trestního řízení.²⁷⁷

Tímto postupem se tak zkrátila nejen časově doba obviněných ve vazbě, neboť činnost senátů byla daleko složitější než pouze pouhé pročtení spisu veřejným žalobcem. Znamenalo to i značnou úsporu pro státní pokladnu (svědečné, znalečné, odměny přísedících a lidových soudců). V květnu 1946 MLS Praha měl přiděleno celkem 5 vyšetřujících soudců, z nichž doposud 4 (okresní soudci Zdeněk, Poláček a dr.

²⁷⁴ *Tamtéž*, č. 19711/1947-I/3.

²⁷⁵ Případ JUDr. Ant. Kolbaby a JUDr. Jiřího Klose. *Tamtéž*, kart. 1927, č. 43.930/1946_I/3.

²⁷⁶ Znění § 224 zákona č. 119/1873 (dále jen „trestní řád“): „Navrhoval-li by obžalovaný nebo jeho obhájce, aby některá okolnost k obhájení jeho příhodná ještě důkladněji se vyhledala, a shledá-li přísedící, že tato žádost jest podstatná, tedy má toto ohledání bez průtahu naříditi, a když se ohledání vykoná, má to oznámiti žalobníkovi a obžalovanému nebo jeho obhájci, aby dle vůle své ve spisy nahlédli a další návrhy učinili. Týmž způsobem může se také přípravné vyšetřování k návrhu žalobníka nebo soukromého účastníka doplniti.“

²⁷⁷ NA, Praha, fond MS (Org), kart. 1941. MS č. 54.551/1946-I/3.

Liška) byli jmenováni okresními soudci mimopražských soudů. Bylo tudíž nutné najmenovat jiné tři soudcovské pražské síly.²⁷⁸

²⁷⁸ Bližší údaje vč. křestních jmen o těchto vyšetřujících soudcích nebyly dohledány, zcela jistě se ovšem nachází v presidiálních spisech SOA Praha. *Tamtéž*. MS č. 54.551/1946-I/3.

4. Zahájení činnosti

V předvečer zahájení činnosti pražského MLS zaplnily tisícové davy Soudní náměstí na Pankráci (dnes Náměstí Hrdinů), kde byla večer uspořádána pietní tryzna za popravené a umučené české hrdiny v gestapáckých mučírňách pankrácké věznice a za padlé bojovníky ve dnech květnové revoluce. K pietní slavnosti se dostavil náměstek předsedy vlády Josef David, ministr spravedlnosti Jaroslav Stránský, ministr informací Václav Kopecký a náčelník Hlavního štábu gen. Bohumil Boček v doprovodu státního zástupce JUDr. Františka Grospiče. Po zahájení pietní slavnosti a úvodních projevech byly položeny věnce padlých obětí na Soudní náměstí a do popravčí cely v budově soudu.²⁷⁹

MLS v Praze svoji činnost oficiálně zahájil 1. září 1945, kdy se sešel jeho přednosta, předsedové senátů, veřejní žalobci a celkem 240 lidových soudců, jimž byly doručeny dekrety a kteří složili slib do rukou předsedy pražského lidového soudu. Po úvodním projevu²⁸⁰ přednosta sdělil, že bylo ustanoveno celkem 8 senátů a určil jejich předsedy: I. senátu soudní rada JUDr. František Prokop, II. JUDr. Alois Pažout, III. soudní rada JUDr. František Tomsa, IV. soudní rada JUDr. Alois Plocek, V. soudní rada JUDr. Jan Kaplan, VI. soudní rada JUDr. Jiří Solnař, VII. soudní rada JUDr. Josef Neureiter, VIII. soudní rada JUDr. Jaroslav Novák. Týž den byli určeni první lidoví soudci jako přísedící v prvním procesu s nacistickým náměstkem primátora z doby okupace Pfitznerem.²⁸¹

Hlavní líčení se měla konat ve velkém porotním sále Krajského soudu na Pankráci, který byl sice poškozen za květnových bojů, ovšem samotný vnitřek sálu utrpěl poměrně málo škody. O včasné provedení příprav k zahájení činnosti pražského

²⁷⁹ Pankrác Bastilou české revoluce. *Práce*. 31. srpna 1945, č. 97, s. 2.

²⁸⁰ „Všechno, co bylo spácháno na našem národě, má být postiženo spravedlností světskou, pokud to lze lidským přičiněním provést. Nemůžeme se mstít a nebudeme se mstít, ač byly spáchány mnohé činy, které by opravdu o pomstu volaly. Spravedlnost bude přísná a tvrdá, nicméně však musí zůstat spravedlivá. Již podle obsahu slibu uvidíte, že vodítkem vám všem musí být v první řadě jedině zákon. Jen takové tresty můžeme vynášeti, které zákon ustanovil. Nikdo na vás nemůže a nesmí žádným způsobem působit. Budete nezávislými soudy, odpovědnými jenom zákonu a svému nejlepšímu vědomí.“ Mimořádný pražský soud lidový zahájil činnost. *Práce*. 2. září 1945, č. 99, s. 2.

²⁸¹ *Tamtéž*.

MLS se měla zasloužit především závodní rada krajského soudu a věznice na Pankráci.²⁸²

Jak již bylo řečeno, významným faktorem ovlivňujícím rychlost retribučního řízení bylo nedostatečné personální obsazení jednotlivých MLS. Teprve vyvíjející se retribuční soudnictví v Čechách a na Moravě se do 31. prosince 1945 muselo zabývat celkem 4.581 případy, z toho se do této doby vyřídila více než polovina. Ministerstvo spravedlnosti si uvědomovalo, že činnost MLS odvisela od toho, jak rychle pracovali veřejní žalobci, proto zdůrazňovalo, aby pro rychlý konec retribuací se jejich počet navýšil.²⁸³ Však jen v Praze do konce roku 1945 bylo napadeno 1458 případů. Větší výkonnost tohoto soudu byla zdržena jednak proto, že počet veřejných žalobců nepostačoval, jednak i proto, že zde byl nedostatkem místností a kancelářských strojů.²⁸⁴

Ačkoliv dle tehdejšího mínění zahájily MLS svoji činnost ve značném odstupu od konce války a to mělo zbavit soudce od „*první vášnivosti odvety a hněvu*“,²⁸⁵ dnes již víme, že první rozsudky byly nemilosrdné, téměř každý osmý odsouzený odsouzen k trestu smrti a popraven. K prvním nejznámějším popraveným osobám patřil i Josef Pfitzner, bývalý profesor pražské německé univerzity, jenž se stal v roce 1939 nacistickým náměstkem primátora v okupované Praze. Po dvoudenním procesu u pražského MLS byl Pfitzner odsouzen k trestu smrti formou veřejného oběšení na náměstí před pankráckou věznicí.²⁸⁶ Místo nebylo vybráno náhodně, šlo o jistou formu zadostiučinění, neboť na Pankráci byli v předchozích šesti letech vězněni a mučeni čeští odbojáři. K udržení pořádku nastoupilo 400 uniformovaných policistů a členové civilní stráže. Na popravu se přišlo podívat podle policejního odhadu okolo 30 000 diváků, mezi nimiž se nacházely i ženy a děti.²⁸⁷ Sám J. Drábek pronesl, že se tato poprava zvrhla „*ve vzrušující divadlo pro kratochvíli davů, mezi nimiž byly dokonce i děti*“.

²⁸² Lid účtuje s okupanty a zrádci. *Rudé právo*. 15. července 1945, č. 58, s. 2.

²⁸³ NA, Praha, fond MS (Org), karton 1929, MS č. 1493/1946-IV/5.

²⁸⁴ *Tamtéž*. Pres. 169/23/46.

²⁸⁵ NĚMEC, František. Při dobré paměti. *Práce*. 5. září 1945, č. 101, s. 1.

²⁸⁶ Kdo dal podnět k tomu, aby se poprava konala právě tady, nevěděl ani pozdější ministr spravedlnosti P. Drtina. Nicméně ani pražský MLS, ani ministerstvo spravedlnosti se proti tomuto návrhu nepostavilo. DRTINA, Prokop. *Československo můj osud : kniha života českého demokrata 20. století Svazek druhý. Kniha 1. Emigraci k vítězství*. c. d., s. 124.

²⁸⁷ FROMMER, Benjamin. *Národní očista : retribuční v poválečném Československu*. c. d., s. 142.

Připomnělo mu to obrazy z francouzské revoluce. Kat byl oblečen „v nějaké staré gestapácké uniformě s vysokými botami a svědci tvrdili, že dal Pfitznerovi pod šibenici políček, protože provolával slávu Německu“. Tento pohlavek ovšem neušel pozornosti zahraničních médií, která celou situaci zkritizovala. Ani vedoucí veřejný žalobce, ani přednosta MLS Praha celou situaci neviděli, nicméně ihned po jejím zjištění žádali o vyšetření věci, „ale ministr Nosek, do jehož kompetence kati spadali, se však o takové maličkosti nestaral, tím spíše, že kat byl bývalý vězeň koncentračního tábora a patrně komunista.“²⁸⁸

Zcela jistě to byl podnět pro rozhořčené dopisy z řad institucí i jednotlivců adresované resortu vnitra, aby byly popravy neveřejné. První veřejná poprava byla kritizována nejenom v tisku, proti se postavil i pankrácký národní výbor, neboť se na tomto náměstí bojovalo v květnovém povstání. Ohlas této popravy se neblaze projevil i v zahraničí, kdy nám zahraniční listy²⁸⁹ doporučovaly využití méně senzační metody pro vykonání trestu smrti.²⁹⁰

Pomineme-li v praxi neproveditelné návrhy jednotlivců na modifikaci, resp. zrušení poprav,²⁹¹ zmiňme alespoň návrh synodní rady českobratrské církve evangelické, která prohlásila, že takový nedůstojný výkon spravedlnosti neodpovídal nejlepším tradicím československého národa a výkon nejvyššího trestu by se neměl proměňovat v senzační podívanou. Výkonný výbor Čsl. obce legionářské se usnesl na své schůzi 10. září 1945 požádat vládu, aby se příští poprava na základě rozsudků MLS se nekonala veřejně a účast na ní se zpřístupnila jen omezenému počtu dospělých osob.²⁹²

²⁸⁸ DRÁBEK, Jaroslav. *Z časů dobrých i zlých*. c. d., s. 107.

²⁸⁹ Pfitznerovu popravu okomentoval i moskevský rozhlas. Veřejnost popravy ovšem nekritizoval. Moskevský rozhlas o Pfitznerovi. *Rudé právo*. 11. září 1945, č. 106, s. 1.

²⁹⁰ Veřejně, neveřejně? *Lidová demokracie*. 11. září 1945, č. 104, s. 3.

²⁹¹ Sdělení Františka Němce ze 4. září 1945, který podal den před zahájením činnosti MLS Praha návrh, aby členové gestapa, kolaboranti a zrádci nebyli popravováni, neboť pro ně je odsouzení k smrti vysvobozením. On sám byl vyslýchán a mučen po dobu sedmi měsíců v Hradci Králové a Terezíně. Proto navrhoval nehumánní způsob věznění odsouzených v klecích a v době pracovního klidu je vozit od města k městu podobným způsobem „jako cirkus nebo živé panoptikum“. Mimo doby pracovního klidu by museli pracovat, aby alespoň částečně odčinili své chyby spáchané v době okupace. NA, Praha, fond MS, kart. 541.

²⁹² Legionáři proti veřejným popravám. *Lidová demokracie*. 11. září 1945, č. 104, s. 3.

Ministerstvu spravedlnosti neprodleně na výše uvedené podněty zareagovalo a shodlo se s názorem resortu vnitra na omezení počtu osob u veřejných poprav a konání poprav „intra muros“, aby ani z výše postavených míst nemohli mladiství vidět na místo exekuce. Popraviště před pankráckou věznicí tedy bylo před další popravou zlikvidováno a vláda na své 54. schůzi urychleně schválila usnesení o neveřejnosti poprav, kdy se měly nadále konat jen v místech, kam nikdo nemohl vidět z okolních domů a přihlížet mohli jen lidé s propustkou.²⁹³

Nejenom veřejnost měla problémy s výkonem trestu smrti: dva soudci odmítli vykonávat funkci veřejného žalobce a přiložili lékařské potvrzení o tom, že nesplňují zvláštní požadavek na nervovou odolnost, kterou vyžadovala přítomnost při popravě.²⁹⁴ Kromě chybějících popravčích (řada z nich byla popravena kvůli výkonu svého povolání za doby okupace) se velice špatně vybíralo místo výkonu kvůli protestům veřejnosti. V říjnu 1945 pražský MLS publikoval podrobné instrukce v případě hrdelních trestů. Zaprvé se muselo informovat o popravě ministerstvo spravedlnosti, zadruhé se povolal soudní popravčí na celý den. Dále se po vyřčení rozsudku měl kontaktovat kněz, vězeňský lékař, úřední ohledavač mrtvol, velitel věznice, městské úřady, předseda příslušného okresního soudu a úředník ministerstva spravedlnosti Zdeněk Marjanek, který měl na starosti retribuci. Nakonec předseda měl požádat soudní zaměstnance, zvláště ženy, aby se neúčastnili jako diváci výkonu poprav. Po popravě se s mrtvolou zacházelo řádně, jen pražský MLS daroval celkově padesát pět těl na vědecký výzkum.²⁹⁵

Po čase přestal být tento výkon trestu veřejnou podívanou a proměnilo se v každodenní rutinu agendy MLS, kterou rozčeřila teprve až poprava bývalého státního tajemníka Úřadu říšského protektora a později německého státního ministra pro Čechy a Moravu Karla Hermanna Franka, nicméně ale i tentokrát byl přístup na tuto popravu omezen a mohla se jí zúčastnit pouze osoba s propustkou (nutno ovšem dodat, že jich bylo celkově vydáno na šest tisíc).

²⁹³ 54. schůze první vlády 14. září 1945.

²⁹⁴ Jednalo se o případ jmenování u JUDr. Karel Zörnera a okresního soudce JUDr. Jana Pudila. NA, Praha, fond MS, kart. 1941, MS č. 19711/1947-I/3.

²⁹⁵ FROMMER, Benjamin. *Národní očista : Retribuce v poválečném Československu*. c. d., s. 145.

5. Činnost MLS Praha a její reflexe v tisku

Stejně jako v dnešní době, také v minulosti hrála média zásadní roli při informování veřejnosti o významných událostech našich dějin. Problémem ovšem bylo to, zda články jednotlivých novinářů nemohly významně ovlivnit rozhodovací činnost zejména lidových soudců. P. Drtina na konci retribuční komise chtěl vědět právě to, jakým způsobem referovali autoři o probíhajících kauzách u MLS a zda byl přítom respektován čl. VIII zákona č. 8/1863 ř. z.²⁹⁶ Přednosta pražského MLS V. Kozák celkově shrnul, že se pražský MLS s tímto problémem nepotýkal ve značné míře, tento vliv by se projevil daleko více v normálním řízení a nikoliv ve stanném, které mělo rychlý průběh, ovšem připustil, že se našlo několik případů (bez bližšího určení), kdy bylo zaujatě referováno o obžalovaném ještě před zahájením hlavního líčení. Ovšem byla otázka, zda konkrétně tento způsob měl nepříznivý vliv na způsob soudního rozhodnutí.²⁹⁷

První ohlasy na retribuční komisi můžeme sledovat již od vyhlášení VRD, kdy se začaly v novinách objevovat první články apelující na soudce, aby soudili gestapáky a nacistické vrahy tvrdě, s chladnou, nemilosrdnou spravedlností, zrádce, udavače a kolaboranty ovšem až „s vášnivou nenávisť. S odporem, s jakým zašlapáváme hnusný hmyz, s jakým hubíme krysy“.²⁹⁸ Antonín Zápotocký ve svém článku *Odboj nehledá odůvodnění v paragrafech* považoval za směšné, že boj za národní očistu se „měl a má být prováděn jen při nejužkostlivějším šetření všech zákonných ustanovení a předpisů.“ Argumentoval tím, že podle stávajících ústavních zákonů, paragrafů a předpisů by měl být zrádce Hácha oprávněným prezidentem ČSR a dodal: „Štěstí pro národ, že

²⁹⁶ Zmíněný článek VIII. zněl: „Kdo by z příčiny trestního pře líčení, které ještě trvá, ve spisech tištěných sobě dovolil rozbíratí moc přivodí, kdo by pronášel domněni o tom, jak přelíčení vypadne, nebo kdo by převracoval konec a výpadek procesu, a to způsobem takovým, že by to na veřejné mínění mohlo mítí účinek, jenž by napřed sahal ve výrok soudu, dopustí se přečinu a bude odsouzen do vězení na jeden až i do tří měsíců.“

²⁹⁷ Pro srovnání lze uvést zajímavý pohled na danou problematiku z pera stálého zástupce vedoucího veřejného žalobce V. Kotýnka, jak bude uvedeno dále. Zpráva přednosta pražského MLS V. Kozáka z 15. května 1947. NA, Praha, fond MS, kart. 1942, pres. 1379/3/47.

²⁹⁸ JARIŠ, Milan. Sudťe tvrdě. *Mladá fronta*. 4. září 1945, č. 100, s. 1.

revoluční odboj pro svoje činy nehledá odůvodnění ani v zákonných paragrafech, ani v zaprášených foliantech rozhodnutí Nejvyššího správního soudu.“²⁹⁹

Některé články i po takřka sedmdesáti letech svým obsahem vyvolávají emoce – tím spíše krátce po osvobození před zahájením činnosti MLS. Vězňové z koncentračního tábora Mauthausen vzpomínali na útrapy z tohoto tábora: na plynové komory, nekonečné popravy, dušení v kovové rakvi, na 186 mauthausenských schodů, po kterých museli vězňové nosit na zádech 40-60 kilové balvany, na 60 metrů vysokou skálu, kde členové Schutzstaffeln der Nationalsozialistischen Deutschen Arbeiterpartei (SS) „se zvláštní oblibou nutili vězně, aby seskočili, a neučinili-li tak dobrovolně, sami je strčili do propasti. (...) Nacisté a naši zrádci, kteří jim byli nápomocni, vyřadili se sami z lidské spravedlnosti – musí být vymýceni do všech důsledků z lidské společnosti, nesmí po nich zbyti nic, než vzpomínka na jejich zločineckou činnost a její následky.“³⁰⁰

Přednosta MLS V. Kozák ovšem zastával stanovisko, že soudci by se měli držet spravedlnosti nejenom ve formě, ale i obsahu. Také on si uvědomoval, že všechna rozhodnutí soudu „budou pozorně posuzována a kontrolována nejen celou naší veřejností, ale i také veřejností v zahraničí.“ Odmítl lynčování, ale slíbil přísnost, spravedlnost republiky a nekompromisní postížení zločinců, k čemuž se přidal i vedoucí veřejný žalobce J. Drábek.³⁰¹ V souladu s těmito tezemi se objevil článek z pera Františka Němce *Při dobré paměti*, který podpořil požadavek potrestat všechny zločince a zrádce tvrdě a spravedlivě.³⁰²

Po prvních rozsudcích se v Mladé frontě objevily vzkazy čtenářů, kteří nesouhlasily s mírnými rozsudky: „*Na Pankráci zavládla humanita. Ale je to humanita nezdravá a nesprávná. A potom tohle: lidový soud by měl vyjadřovat mínění lidu. A mínění lidu, ujišťuji Vás, je poněkud méně ohleduplné k usvědčeným gestapáckým*

²⁹⁹ ZÁPOTOCKÝ, Antonín. Odboj nehledá odůvodnění v paragrafech. *Práce*. 14. července 1947, č. 57, s. 1, 2.

³⁰⁰ Jednalo se o dopis mauthausenských vězňů (Františka Budského, Jindru Kotala, Josefa Kutnohorského, Jiřího Hendrycha, Míly Müllera, Káji a Ferdy Poperových, Zdeňka Rossmanna, Zdeňka Štichy). Vymýtí původce naší poroby. *Rudé právo*. 22. července 1945, č. 64, s. 2.

³⁰¹ Spravedlnost přísná a důstojná. *Práce*. 1. září 1945, č. 98, s. 2.

³⁰² NĚMEC, František. Při dobré paměti. *Práce*. 5. září 1945, č. 101, s. 1.

vrahům. *To se u nás nějak rychle zapomíná.*“³⁰³ Na tyto hlasy veřejnosti ovšem reagoval stálý zástupce vedoucího veřejného žalobce Kotýnek při procesu s K. Blaschtowitschkou a to hned dvakrát během závěrečné řeči, kdy významně „*zdůraznil, že ,ani ulice‘, ,ani články v novinách‘ nebudou mu na těchto místech vodítkem při výkonu spravedlnosti, ale pouze a jedině zákon, vyjádřený přesně dekretem pana prezidenta o potrestání nacistických zločinců.*“³⁰⁴ Toto prohlášení během závěrečné řeči bylo nutné chápat jako zásadní stanovisko, jelikož se v tomto konkrétním případě neocital v konfliktu s obecným veřejným míněním nebo s hlasy tisku. Tímto se pokoušel vysvětlit, že ta část veřejného mínění (tisk, lid na ulici) se někdy mohly ocitnout v konfliktu s přesným výkladem VRD. Autor příspěvku *Spravedlnost a „články v novinách“* ovšem s tímto stanoviskem polemizoval, kritizoval mírné rozsudky vynesené v polovině trestní sazby, jehož polovinu si mohl odpykat při nucených pracích a druhou polovinu „*patrně tedy v kriminále jako docela obyčejný poctivý zločinec*“.

Některé články byly vydávány s objektivitou a jen stručně informovaly veřejnost o budoucích hlavních líčeních, jejich následnému průběhu a rozsudku. Jiní autoři ovšem bez odborného vzdělání referovali v tisku na základě obžaloby, jako by byly činy skutečně ještě před zahájením hlavního líčení prokázány. To vyvolávalo nepříznivou odezvu veřejnosti, která se stala zaujatá a přenášela svoje soudy i na soudce z lidu, kteří se pak jen těžko odvraceli od předsudků. Před vynesením rozsudku v závažnějších případech byly vyslovovány domněnky, že dojde k rozsudkům smrti, což mohlo značně ovlivnit i svobodu rozhodování lidových soudců. Osobní domluvy redaktorům, aby takto nepsali, zůstaly bez účinku.³⁰⁵ Zmíňme případ K. Blaschtowitschky: již před zahájením činnosti začaly v novinách vycházet články týkající se činnosti MLS Praha. Některé se omezily na stručné popsání celého procesu bez hodnotících výroků,³⁰⁶ jiní

³⁰³ Nespokojený čtenář K. S. z Rokycan. Hlad mládeže, hlas všeho lidu. Sudťe tvrdě! *Mladá fronta*. 18. září 1945, č. 112, s. 1

³⁰⁴ NĚMEC, František. Spravedlnost a „články v novinách“. *Práce*. 18. září 1945, č. 112, s. 1.

³⁰⁵ Na vliv tisku upozorňoval přednosta MLS Mladá Boleslav, ale u pražského MLS tyto tendence jsou též znatelné, jelikož deník *Práce* informoval i o pražských kauzách. NA, Praha, fond MS (Org), kart. 1942. Pres 13/7/47. Zpráva přednosta MLS Mladá Boleslav z 13. 5. 1947.

³⁰⁶ Kurt Blaschtowitschka před lidovým soudem. *Lidová demokracie*. 14. září 1945, č. 106, s. 2; Druhý den přelíčení před lidovým soudem: Blaschtowitschka usvědčen ze zločinů. *Lidová demokracie*. 15. září 1945, č. 107, s. 3; Dne 5. září zahájí lidové soudy v Praze: Zrádce Blaschtowitschka bude potrestán.

autoři si presumpci nevinoty vykládali po svém. A tak si ráno, v den zahájení hlavního líčení s Blaschtowitschkou mohli lidoví soudci přečíst v Rudém právu, že mají rozhodovat o vině a trestu nad bestiálním vrahem, netvorem, který „*ve službách hitlerovského Německa a zločinných nepřátel republiky vykonával svou funkci hrdlořeza obzvláště horlivě a se sadistickou rozkoší a výkonem rozsudku povraždil 120 českých občanů. Ale nespokojil se jen s úlohou vraha. Využívaje svého postavení, vrhl se na lupičství jako celá nacistická německá sběh, a olupoval a okrádal české občany.*“³⁰⁷

Tlak neobjektivního tisku a neinformované veřejnosti v praxi vedl u MLS Jičín mj. k tomu, že veřejní žalobci před lidovým soudem žalovali i případy, které zákonodárce neměl v úmyslu postihovat a jejichž projednáváním byl MLS připravován o drahocenný čas.³⁰⁸ Obdobné problémy se nacházely ale i u veřejné žaloby v Praze: V. Kotýnek zdůraznil, že zkreslené referování o případech, které byly předmětem trestního řízení, vnášelo nervozitu do práce úřadu veřejné žaloby a to tím více, kdy po bedlivém prozkoumání případu došel veřejný žalobce k závěru, že se vina nedá spolehlivě prokázat. Na to byl v tisku napadán, že nekonal svoji povinnost, nebo kryl domněle prokázanou vinu. Tato skutečnost byla z velké části zaviněna nedostí odbornými znalostmi redaktorů – soudnickářů, kteří nebyli náležitě ve své většině ani obeznámeni s běžnými formami soudního řízení, osobně často nepřítomni a neinformováni opisovali svoje referáty od svých kolegů z jiných redakcí. Mj. se často stávalo, že redaktoři nečinili rozdíly mezi tím, zda se věc projednávala před MLS nebo Národním soudem, zda je věc vedena u národního prokurátora nebo u úřadu veřejného žalobce MLS.³⁰⁹

Na podobný přístup si stěžoval i přednosta MLS Kutná Hora. Uvedl vážný případ stranického zaujetí u obžalovaného ing. Stanislava Hořčičky (Ls 381/46), kdy dlouhotrvající tisková kampaň nejmenované politické strany³¹⁰ měla za následek tak významné ovlivnění soudců z lidu, že se neodvážili zúčastnit se hlasování o rozsudku

Mladá fronta. 29. srpna 1945, č. 95, s. 1; Další procesy lidového soudu v Praze: Proces s Blaschtowitschkou ve čtvrtek 13 t. m.. *Práce*. 11. září 1945, č. 106, s. 2.

³⁰⁷ Tvrdě proti nacistům a zrádcům: Dnes další zasedání lidového soudu. *Rudé právo*. 13. září 1945, č. 108, s. 2. O den později vyšel článek Dramatické usvědčování katana Blaschtowitschky. *Rudé právo*. 14. září 1945, č. 109, s. 2.

³⁰⁸ Zpráva přednosta MLS Jičín z 12. 5. 1947. NA, Praha, fond MS (Org), karton 1942, pres 57-26/47.

³⁰⁹ Zpráva veřejného žalobce u MLS Praha z 10. 5. 1947. *Tamtéž*, pres. 156/3/47.

³¹⁰ Ze zprávy nevyplývá, kterou politickou stranu přednosta měl na mysli, ale pravděpodobně se jednalo o komunistickou stranu.

snad z obavy, že by mohl být obžalovaný zproštěn a raději se vzdálili z porady, čímž zmařili vynesení rozsudku.³¹¹ Jeden z nich obdržel od svědka obhajoby dopis následujícího znění: „*Milý příteli, prosím Tě a zároveň Ti radím, abys 13. t. m. onemocněl a nedostavil se k lidovému soudu. Bude tak nejlépe pro Tebe. Srdečně Tě pozdravuje Tvůj Ing. J. Kavka.*“³¹²

U MLS Jihlava byla situace opačná: lidoví soudci spíše rozhodovali opačně, než si žádal tisk, aby od sebe odvrátili podezření, že byli ovlivněni. Největší vliv na rozhodování mělo všeobecné veřejné mínění, nepřímý zas referování v tisku o průběhu projednávaných případů Národním soudem a rozhodnutí tohoto soudu.³¹³

Vedoucí veřejný žalobce u MLS Olomouc si stěžoval, že předpisy čl. VIII zák. 8/1863 ř. z. byly porušovány zejména v počátcích retribuce a to veškerým tiskem bez rozdílu stran. Problémem byly ony již zmíněné vyšetřovací komise u ONV, před nimiž se konalo šetření pro MLS. K těmto komisím se přidělovali „pozorovatelé“ nevázaní žádným úředním tajemstvím ani jinými zákonnými předpisy, proto se nezdráhali sdělovat důležité informace příslušnému tisku, který pak zajímavé případy rozebíral a podstatný obsah šetření uveřejňoval. To způsobilo následující důsledky: jednak pachatelé a jejich právní zástupci získali určité povědomí o výsledcích vyšetřování a mohli si připravit obhajobu, jednak různá pojetí těchto případů ovlivňovala rozhodnutí přidělených lidových soudců.³¹⁴

Aby byly výše uvedené nedostatky eliminovány, bylo by vhodné, aby byl přijat zákon, který by upravil referování tisku o průběhu procesů. Novináři by tak směli veřejnost objektivně informovat bez vlastních komentářů a nemohli by tak ovlivnit průběh některých procesů u MLS. K tomu ovšem do konce účinnosti VRD nedošlo.

³¹¹ Zpráva přednosta MLS Kutná Hora z [datum neuvedeno]. NA, Praha, fond MS (Org), kart. 1942, pres. 82/47.

³¹² Zpráva vedoucího veřejného žalobce u MLS Kutná Hora z 10. 5. 1947. *Tamtéž*, pres. 35/3/47.

³¹³ Zpráva vedoucího veřejného žalobce u MLS Jihlava z 12. 5. 1947. *Tamtéž*, 1942, pres. 169/47.

³¹⁴ Zpráva vedoucího veřejného žalobce u MLS Olomouc z 12. 5. 1947. *Tamtéž*, pres. 47/47-3.

6. Odsun Němců a jeho vliv na retribuci

V preambuli VRD je vyjádřen úmysl zákonodárce přísně potrestat „*neslýchané zločiny, kterých se dopustili nacisté a jejich zrádní spoluviníci na Československu*“. I z názvu tohoto dekretu vyplývá prvotní záměr potrestat v první řadě nacisty, kteří páchali zločiny na území ČSR, teprve v druhé řadě české kolaboranty. Jak ale vyplývá ze závěrečných zpráv jednotlivých MLS, v důsledku odsunu se stalo lidové soudnictví tribunálem více méně české národnosti.³¹⁵

Diskuse o transferu německé menšiny z ČSR se objevovaly od počátku války a jejich genezi lze vysledovat již od mnichovské krize z podzimu 1938. Pojem odsun se poprvé objevil v oficiálním diplomatickém jednání s Brity v memorandu „*Mírové cíle československé*“ z 3. února 1941, a to ve spojení s otázkou obnovy ČSR v předmnichovských hranicích. Velká Británie přijala princip odsunu Němců ze zemí střední Evropy na základě memoranda ministra války Anthony Edena z 2. července 1942 na zasedání válečného kabinetu.³¹⁶ Zároveň britská strana požadovala jeho definitivní odsouhlasení velmocemi až po skončení války. Posléze připojila svůj souhlas s principem odsunu německé menšiny i americká administrativa v čele s prezidentem Franklinem Delano Rooseveltem při Benešově návštěvě ve Washingtonu v květnu-červnu 1943 a jako poslední ze spojeneckých velmocí s transferem vyslovil souhlas i Sovětský svaz, ještě za Benešovy americké cesty.³¹⁷

Po druhé světové válce se na osvobozeném území zvedla vlna nevole vůči Němcům a jejich pomahačům. Vláda byla hned na počátku nucena řešit tzv. živelné odsuny Němců, rozsah a následky zatýkání a zajišťování. O některých skutečnostech se hovořilo již na schůzi vlády 23. května 1945, kdy jen v této době bylo v obvodu Velké Prahy internováno na více než čtyřiceti místech 25 000 lidí. Ovšem v té době ještě nebyla jasně daná a závazná pravidla.³¹⁸

³¹⁵ Jednalo se o kupř. MLS Znojmo. Zpráva přednosty MLS Znojmo z 12. 5. 1947. NA, Praha, fond MS (Org), karton 1942. Pres. 21/47.

³¹⁶ KUKLÍK, Jan; NĚMEČEK, Jan. Britové a atentát na Reinharda Heydricha I. Politické aspekty. *Moderní dějiny*. 2014, roč. 22, č. 1, dok. č. 2, s. 319-322.

³¹⁷ Dále v NĚMEČEK, Jan a kol. *Cesta k dekretům a odsunu Němců : datová příručka*. c.d., s. 75.

³¹⁸ STANĚK, Tomáš. *Retribuční vězni v českých zemích : 1945-1955*. c.d., s. 12.

Zprvu ministerstvo vnitra upravilo poměry při zatýkání a zajišťování v případě Čechů a příslušníků slovanských národností, kteří byli obviněni ze zraedy a kolaborace. Ministerstvo vnitra výnosem z 22. května 1945 stanovilo, že osoby, o kterých se vyšetřováním prokázalo, že nebyly „*zrádci národa, škůdci, rozvratníky nebo kolaboranty*“ nebo že jejich prohřešky nejsou tak závažné, se „*prozatím*“ brát do vazby nemají. V případě jejich zadržení se připouštěla možnost propuštění a dalšího vyšetřování na svobodě.³¹⁹

Právo zatýkat, internovat, uvalovat zajišťovací vazbu, vyslýchat, provádět domovní a osobní prohlídky a zabavovat majetek mohl v té době téměř kdekdo: od národních výborů (správní komise) a jimi ustavených komisí na místní a okresní úrovni, příslušníci výpomocných bezpečnostních sborů (různých národních milicí, občanských stráží apod.), dobrovolnických ozbrojených formací včetně oddílů Revolučních gard, vojáci i nikým nepověření a až po nikomu se ze svého počínání nezodpovídající jedince. Složky disponující legitimními kompetencemi (četnictvo, uniformovaná státní policie, obecní výkonná policie) a někdy i kriminální služba byly často zatlačovány do pozadí. Nově vznikající Sbor národní bezpečnosti neoplýval potřebnými zkušenostmi, odbornými ani morálními předpoklady. Proto se mnohokrát hlavně v pohraničních regionech objevovaly různé excesy.³²⁰

Od 17. července do 2. srpna 1945 se konala v Postupimi konference, které se účastnily hlavy vlád tří velmocí: Sovětského svazu Josif Vissarionovič Stalin, USA Harry S. Truman a Velké Británie Winston S. Churchill (po volbách vyměněný Clementem Attleem) spolu s ministry zahraničních věcí. Účelem tohoto setkání mělo být projednání politiky vůči poraženému Německu. V rámci tohoto setkání se Spojenci shodli mj. i na nutnosti provést odsun německého obyvatelstva z Polska, ČSR a Maďarska. Měl však „*být zastaven tzv. divoký odsun a transfer měl být nadále prováděn spořádaně a lidsky.*“³²¹

Hlavní vlna organizovaného odsunu Němců byla ukončena 1. listopadu 1946. Živelným odsunem odešlo 660 000 Němců, organizovaným odsunem 2 256 000 a

³¹⁹ *Tamtéž.*

³²⁰ *Bliže tamtéž.*

³²¹ NĚMEČEK, Jan a kol. *Cesta k dekretům a odsunu Němců : datová příručka.* c.d., s. 93.

dodatečným odsunem v první polovině roku 1947 dalších 80 000 osob. Koncem května roku 1947 v ČSR zůstalo 204 000 Němců oproti počtu 3 200 000 z května 1945. Po skončení hlavní etapy do Německa odcházely i v dalších letech menší skupiny Němců v rámci akce slučování rodin nebo odsunu říšských Němců.³²²

V souvislosti s odsunem byly do trestního řádu zakomponovány novely, které upravovaly upuštění od stíhání trestného činu či upuštění od výkonu trestu: § 34c zákona č. 119/1873 ř.z., dle něhož mohlo být od stíhání činu veřejnou žalobou upuštěno, byl-li obviněný vydán nebo vypovězen, anebo měl-li být repatriován nebo odsunut z území ČSR. Celkem dle tohoto ustanovení bylo upuštěno od dalšího stíhání ve 14 879 případech a to vše se souhlasem s příslušnými ONV, aby mohl být umožněn nezbytný odsun Němců a repatriace jiných státních příslušníků.³²³

Další novým ustanovením byl § 397a zákona č. 119/1873 ř.z., kdy ministr spravedlnosti mohl nařídit, aby se od výkonu nebo od dalšího výkonu trestu na svobodě upustilo, byl-li odsouzený vydán nebo vypovězen, anebo měl-li být repatriován nebo odsunut z území ČSR. Při aplikaci těchto nových ustanovení se neosvědčily dotazy veřejné žaloby u ONV ohledně souhlasu s odsunem u osob německé národnosti a to jak ve vyhledávacím a vyšetřovacím stadiu, tak i ve stadiu po jejich odsouzení. Řada dotazů veřejného žalobce u MLS Praha zůstala nezodpovězena do konce retribučního soudnictví přes několik urgencí. V mnoha případech byl proveden ONV zase odsun Němců, aniž by byl úřad veřejného žalobce uvědomen, resp. dotázán, zda se proti těmto osobám nevedlo trestní řízení a pro jaké trestné činy.³²⁴

A právě odsun Němců byl veřejnosti v některých případech chápán negativně, jelikož někteří i významní viníci, kteří měli stanout kupř. před MLS v Uherském Hradišti, nebyli vůbec odsouzeni a ihned odsunuti v důsledku selhání spolupráce mezi ONV a veřejnými žalobci. Národní výbory při odsunu Němců nespolupracovaly s veřejnou žalobou, nevyžadovaly si předchozí souhlas k odsunu a tím došlo k odsunutí

³²² *Tamtéž*, s. 101.

³²³ DRTINA, Prokop. *Na soudu národa : Tři projevy ministra spravedlnosti Dr. Prokopa Drtiny o činnosti mimořádných lidových soudů a národního soudu*. c. d., s. 11.

³²⁴ Zpráva veřejného žalobce u MLS Praha z 10. 5. 1947. NA, Praha, fond MS (Org), kart. 1942, pres. 156/3/47.

Němců, které by jinak stihl i nejtěžší trest. Vzbuzovalo to pak nesprávný dojem, že proti Čechům, nacistickým pomahačům bylo postupováno mnohem přísněji, než proti samým Němcům, kteří se trestu mohli vyhnout buď útekem, nebo odsunutím.³²⁵

Bohužel není známo přesné číslo, kolik mohlo být odsunuto do Německa osob, vůči nimž bylo zahájeno trestní stíhání u pražského MLS již vzhledem k velkému počtu případů tohoto MLS a kvůli nezodpovězeným dotazům veřejné žaloby ohledně odsunu. U některých menších MLS tyto informace zjištěny byly: kupř. u MLS Ostrava se mělo jednat o 382 odsunutých Němců, vůči nimž bylo zahájeno trestní stíhání.³²⁶

Statistiky ministerstva spravedlnosti ukazují, že se odsun Němců v rozsudcích pražského MLS projevil. Jestliže od října 1945³²⁷ do prosince stanulo na lavici obžalovaných téměř polovina Němců oproti Čechům, v roce 1946 a 1947 to byla třetina Němců oproti dvěma třetinám Čechům (v roce 1945 se jednalo o 67 Němců na 146 Čechů, 1946 583 osob německé národnosti na 1627 Čechů a v roce 1947 1050 Němců a 3014 Čechů).³²⁸ U některých MLS vliv odsunu není zatelný: kupř. u MLS Liberec se již vzhledem k geografickému umístění tohoto MLS v pohraničí k hlavnímu líčení musely dostavit v roce 1945 dvě ženy – jedna české a jedna německé národnosti (liberecký MLS započal svoji činnost až v prosinci), v roce 1946 to už bylo na 795 Němců oproti 62 Čechům a v posledním roce retribuční 518 osob německé národnosti na 43 Čechů.³²⁹

P. Drtina ovšem zhodnotil, že hlavní viníci po vyšetření jejich činnosti byli odsouzeni k přísnému a spravedlivému trestu. Zmínil zejména odsouzení K. H. Franka,

³²⁵ Zpráva přednosta MLS Uherské Hradiště z 12. 5. 1947. *Tamtéž*, pres. 211/47.

³²⁶ BORÁK, Mečislav. *Spravedlnost podle dekretu : Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*. c.d., s. 158.

³²⁷ Ministerstvo spravedlnosti vedlo souhrnné statistiky až od října 1945. MLS Praha sice zaslal jmenný seznam i ze září, ovšem tento seznam nebyl úplný a nebylo z něj jasné, které osoby byly odsouzeny, proto jsem byla nucena vycházet jen ze statistik vedených od října 1945 do května 1947.

³²⁸ Údaje pochází ze souhrnných statistik ministerstva spravedlnosti. NA, Praha, fond MS (Org), kart. 1930-1933.

³²⁹ Údaje pochází ze souhrnných statistik ministerstva spravedlnosti. *Tamtéž*, kart. 1930-1933. Pro komparaci existují ještě údaje, které obsahují celkový počet vyšetřovaných případů u libereckého MLS, nikoliv jen ty případy, které se dostaly do hlavního líčení: v roce 1945 se jednalo o 17 osob na jednoho Čecha, v roce 1946 798 Němců na 3 osoby české národnosti a v roce 1947 435 Němců na 43 Čechů. Celkem bylo tedy obviněno 1286 Němců a 65 Čechů. KOČOVÁ, Kateřina; RADVANOVSKÝ, Zdeněk; SUCHÁ, Jitka. *Mimořádný lidový soud v Liberci a Litoměřicích v letech 1945-1948*. c. d., s. 28.

Kurta Daluegeho, prof. Pfitznera, Schwabeho, Judexa, Czerneho a dalších vedoucích osobností nacistického režimu. Zdůraznil ochotnou právní pomoc ostatních států při stíhání válečných viníků proti ČSR. Někteří z významných vedoucí okupačních osobností (K. von Neurath, W. Frick) před MLS nebyli postaveni, ale jen z toho důvodu, že byli souzeni a odsouzeni vojenským mezinárodním norimberským tribunálem. Jiní ovšem z řad členů gestapa (u nás mělo v době okupace působit až 5861 gestapáků) včas uprchli, žili a skrývali se za hranicemi, jiní byli odsouzeni MLS zejména v posledních týdnech účinnosti VRD. Podobně tomu tak bylo i s aktivními členy SS, postižena byla i činnost dozorců a dozorkyň různých koncentračních a pracovních táborů, věznic, trestnic a káznic, pokud se prokázalo, že se dopustili týrání a zvěrstev na čsl. území nebo v zahraničí na čsl. příslušnících.³³⁰

³³⁰ DRTINA, Prokop. *Na soudu národa : Tři projevy ministra spravedlnosti Dr. Prokopa Drtiny o činnosti mimořádných lidových soudů a národního soudu.* c. d., s. 14.

7. Ukončení činnosti MLS Praha

Ministerstvo spravedlnosti ve snaze zachytit mimořádnou soudní činnost MLS k uplatnění pro budoucí trestní zákonodárství požádalo 26. dubna 1947 výnosem č. 28.648/1947-IV/5 přednosty všech MLS a všechny vedoucí veřejné žalobce o podání úhrnných konečných zpráv, které by zachycovaly získané poznatky. Zejména postihl-li VRD svými speciálními skutkovými podstatami a stanovenými trestními sazbami všechna hrubá zavinění nacistů a jejich pomahačů, či byla-li někdy pocíťována neúplnost dekretu, jeho vady a nedokonalost. Další důležitou otázkou bylo, jaké zkušenosti se získaly spoluprací se soudci z lidu. Jestli mělo nerespektování předpisu článku VIII. zákona č. 8/1863 ř.z. vliv na trestní řízení a popřípadě jaký. Tyto zprávy měly být zaslány nejpozději do 15. května 1947, aby mohl ministr spravedlnosti kolem 20. května 1947 podat zprávu v Národním shromáždění o výsledku retribucí.³³¹ Právě tyto údaje poté ministr použil jako podklad pro zprávu přednesenou v plénu Ústředního národního shromáždění 29. května a 10. června 1947 a která poté vyšla tiskem pod názvem *Na soudu národa*.³³²

Každý přednosta či vedoucí veřejný žalobce tento úkol pojal dle svého, tudíž na ministerstvo chodily jak zprávy kusé, tak naopak obšírnější. Některé z nich byly již popsány u jednotlivých kapitol při personálním obsazení pražského MLS a jsou dodnes neocenitelným pramenem při zkoumání, zda se osvědčil VRD a lidové soudnictví vůbec. Přednosta MLS Praha zaslal ministerstvu 15. května 1947 shrnující zprávu spolu s vyjádřeními předsedů jednotlivých senátů.³³³ Konstatoval, že VRD postihl všechna hrubá zavinění, ovšem v mnohých případech se zdála minimální sazba pěti let příliš vysoká, což si v praxi vynutilo rozšířené použití § 16 odst. 2 VRD a to mnohdy i v případech, u nichž nebyly splněny podmínky. Na druhou stranu mohla být stanovena vyšší hranice trestní sazby u § 10 VRD, jelikož se objevily případy, kdy se obžalovaný kupř. živil po léta tím, že na rodinných příslušnících perzekuovaných osob parazitoval,

³³¹ NA, Praha, fond MS (Org), kart. 1942, MS č. 28648/1947-IV/5..

³³² *Tamtéž*, MS č. 29.002/1947-IV/5..

³³³ *Tamtéž*, pres. 1380/3/47.

lákal z nich peníze, šaty, potraviny, neboť předstíral, že perzekuovaní nebudou popraveni a on vymůže odsouzenému milost.³³⁴

V. Kozák zkritizoval i další ustanovení VRD: kupř. § 2 a 3 odst. 2 VRD, jelikož obsahovalo pouze demonstrativní výčet organizací, později vydané směrnice ministerstva vnitra čj. Z/II-31366-45 ze 16. ledna 1946 nebyly spolehlivé a ani úplné. Sporným otázkám nepomohly ani posudky bezpečnostních úřadů, které mnohdy neodpovídaly skutečnosti. Při výkladu § 7 VRD činil problém pojem „zavinil“ (jak bude uvedeno dále), naproti tomu se § 3 odst. 1 VRD se stal často předmětem nejvážnějších rozporů při posuzování viny. Právě zde se projevil nedostatek opravných prostředků a jednotící judikatury, jelikož při podstatně stejných skutkových podstatách docházelo pravděpodobně k největšímu počtu rozdílného posuzování viny a výměry trestu.³³⁵

Přednosta zhodnotil i účast laického prvku v lidovém soudnictví: v souhrnu proti němu nevznesl vážnější námitky. Životní zkušenosti těchto soudců, kteří byli vězněni v koncentračních táborech či káznicích, přispěla ve značné míře k objasnění skutkových podstat jednotlivých trestných činů, což V. Kozák v závěrečné zprávě ocenil: „Bylo až překvapující, s jakou pohotovostí dovedli laičtí soudcové při hodnocení průvodních prostředků uplatnit svoje životní zkušenosti a věcně i přesvědčivě odvodňovati při rozporech ve svědeckých výpovědích i hodnoceních výpovědí obžalovaného, které skutkové okolnosti pokládají za dokázané.“³³⁶ Zdárný výkon jejich funkce omezovala ve výjimečných případech příslušnost k politické straně, v komplikovanějších případech menší vzdělání, kdy někteří soudci laici při komplikovanějších případech se zorientovali ve skutkovém ději až po opětovných připomínkách předsedy. Kozák nebyl schopen posoudit, zda právě tento laický prvek tvořil správný korektiv proti striktnímu výkladu VRD, na druhou stranu se často právě oni lidoví soudci uchýlovali k využití § 16 odst. 2 VRD, i když nebyly splněny podmínky pro osvobození obžalovaného, neboť by byla i nejnižší sazba stanovená na určitý trestný čin v konkrétních případech považována za nepřiměřenou.³³⁷

³³⁴ Zpráva přednosta MLS Praha z 15.5.1947. *Tamtéž*, pres. 1379/3/47.

³³⁵ *Tamtéž*.

³³⁶ *Tamtéž*.

³³⁷ *Tamtéž*.

Všeobecně nebyly pocíťovány následky nerespektování čl. VIII zák. č. 8/1863 ř. z. na trestní řízení, což V. Kozák připisoval k přesvědčivosti argumentace soudce z povolání. Přesto se objevilo několik případů, kdy bylo zaujatým způsobem referováno o obžalovaném ještě před zahájením hlavního líčení, jež přirozeně ovlivňovalo již předem nezaujatost soudců a veřejného mínění. Nedalo se ovšem obecně shrnout, že by konkrétně tento způsob měl v některém případě nepříznivý vliv na způsob soudního rozhodnutí.³³⁸

I V. Kotýnek vypracoval dne 10. května 1945 shrnující zprávu, z níž vyplývá, že se veřejní žalobci u pražského MLS museli v období od 28. srpna 1945 do 4. května 1947 zabývat v počtu (až neuvěřitelnými) 11 630 případy, z toho zažalovali 4465 osob, 380 případů bylo postoupeno řádnému soudu, zastaveno na 4581 případů a jiným způsobem (spojením případů, postoupení jiným MLS) vyřešeno 857 případů. Z těchto údajů vyplývá, že téměř polovina všech trestních oznámení byla podána neodůvodněně. Celkem 133 osob bylo odsouzeno k trestu smrti, což odpovídalo zhruba jedné pětině celkově odsouzených osob k trestu smrti, 135 osob k doživotnímu žaláři, 2158 odsouzených k trestu odnětí svobody v souhrnné výši 15 460 roků,³³⁹ u 61 osob se upustilo od potrestání, 1730 lidí bylo zproštěno obžaloby, 225 případů se postoupilo řádnému soudu a 105 se vyřídilo jinak.³⁴⁰

Ze všech souhrnných zpráv všech MLS sestavilo ministerstvo spravedlnosti konečný přehled, z něhož vyplývá, že se veřejní žalobci všech 24 MLS museli zabývat 132 549 trestních oznámení a spisů, z čehož vyřídili 130 114 případů, takže po skončení účinnosti VRD zbylo 2435 nevyřízených případů. I z tohoto poměru lze zkonstatovat, že se veřejné žalobě nepodařilo vyřídit jen zlomek z celkového počtu trestních oznámení. Z vyřízených případů veřejní žalobci podali žalobu v 38 316 případech a 4592 postoupili k dalšímu stíhání řádným soudům. Ve 40 534 případech bylo pro nedostatek usvědčujících důkazů upuštěno od dalšího stíhání dle VRD, ovšem z valné většiny se tyto případy staly předmětem trestního stíhání před ONV dle tzv. malého

³³⁸ *Tamtéž.*

³³⁹ Údaj o celkovém počtu let všech odsouzených osob k trestu odnětí svobody vychází z průběžných statistických přehledů ministerstva spravedlnosti. *Tamtéž*, kart. 1930-1933.

³⁴⁰ Statistický výkaz u veřejného žalobce MLS Praha za dobu od 28. 8. 1945 do 4. 5. 1947; Výkaz o činnosti MLS Praha z 15. května 1947. *Tamtéž*, kart. 1942, pres. 1446/23/47.

retribučního dekretu. Ve 31 793 případech došlo k přerušení trestního řízení, poněvadž pachatel byl neznámého pobytu (většinou uprchlí Němci) nebo zemřel.³⁴¹

Již z průběžného informování a závěrečných zpráv MLS šlo sestavit i statistiku odsouzených osob z hlediska druhu trestu: 713 osob bylo odsouzeno k trestu smrti (475 Němců, 234 Čechů), 741 osob k doživotnímu těžkému žaláři (443 Němců, 293 Čechů). K dočasnému trestu na svobodě (trestu odnětí svobody) bylo odsouzeno celkem 19 888 osob na celkem 206 334 let, z toho tedy vyplývá průměrný trest odnětí svobody v trvání deseti let. A těmto osobám téměř ve všech případech bylo uloženo, aby si celý trest či jeho poměrnou část vykonaly ve zvláštních nucených oddílech.³⁴²

V 745 případech byli žalovaní uznáni vinnými ve smyslu VRD, ale z důvodu § 16 VRD bylo upuštěno od vyměření trestu. Konečně 1634 případů bylo postoupeno od zahájení hlavního líčení řádným soudům, buď nemohl MLS v třídní lhůtě dospět k rozsudku, nebo šlo o zvlášť komplikovanou povahu souzeného případu. Na 9132 osob bylo osvobozeno. Zbývající případy v počtu 5129 byly buď spojeny s jinou trestní věcí, nebo bylo nutné trestní řízení přerušit pro neznámý pobyt žalovaného, popř. zastavit, poněvadž žalovaný zemřel apod.³⁴³

Zhodnocení potrestání Němců bylo již popsáno v předchozí kapitole. Co se týkalo stížení spravedlností zrádců a udavačů z vlastních řad, mnohokrát veřejnost a také i někdy lidoví soudci nezastávali jednotné stanovisko oproti posuzování viny Němců. Často se totiž jednalo o situace vynucené okolnostmi a prostou a přirozenou snahou přežít bezohledný nacistický útlak, někdy byla kolaborantská činnost i předstírána, aby mohla být kryta vlastní ilegální protiněmecká činnost (na tuto okolnost ovšem již pamatoval § 16 VRD).³⁴⁴

³⁴¹ DRTINA, Prokop. *Na soudu národa : Tři projevy ministra spravedlnosti Dr. Prokopa Drtiny o činnosti mimořádných lidových soudů a národního soudu.* c. d., s. 11.

³⁴² *Tamtéž*, s. 12.

³⁴³ *Tamtéž*, s. 12.

³⁴⁴ *Tamtéž*, s. 16.

8. Obnova činnosti MLS v roce 1948³⁴⁵

Květnem 1947 retribuční soudnictví ale zdaleka neskončilo. Zákonem č. 33/1948 Sb. z 25. března 1948 se obnovila účinnost retribučního dekretu a nařízení o lidovém soudnictví, změnila a doplnila některá ustanovení VRD. Po „Vítězném“ únoru došlo ke komunistickému převratu v ČSR, tzv. vládní akční program nově ustaveného kabinetu z 10. března 1948 označil provedenou retribuci jako nedůslednou a za jeden z kořenů vládní krize. Znovuobnovení účinnosti VRD a revize výsledků činnosti MLS byly jedněmi z instrumentů k totálnímu ovládnutí společnosti.³⁴⁶

Nutno podotknout, že myšlenky na revizi rozsudků a to konkrétně Národního soudu se objevily již dříve a to 2. srpna 1946 po vynesení mírného rozsudku se členy protektorátní vlády. Během tajného setkání některých členů vlády ministr Václav Kopecký nadnesl otázku, že by se měl sestavit nový Národní soud a ten by mohl řízení se členy protektorátní vlády doplnit. Ministr Adolf Procházka byl zásadně proti zavedení revize, *„neboť jak bychom vypadali, kdybychom chtěli novým retroaktivním zákonem tuto revizi zavést jen za tím účelem, abychom vyvrátili rozsudek, který vydal lidový soud, utvořený podle našeho vlastního retribučního zákona.“*³⁴⁷ O dva roky později byla situace ovšem zdaleka jiná.

Ministerstvo spravedlnosti, v jehož čele stanul nový ministr spravedlnosti Alexej Čepička, již 6. března 1948 požádalo okresní národní výbory v sídle krajských soudů, resp. ústřední národní výbory, aby v součinnosti s okresním Akčním Výborem Národní Fronty s největším urychlením, nejpozději však do 15. března 1948 předložily seznamy: 1) soudců činných u krajských soudů, popř. v jeho obvodu, kteří by mohli být jmenováni přednosty (náměstky přednosty) a soudci z povolání u MLS. 2) Soudce, státní zástupce a obhájce v trestních věcech, kteří byli činní t. č. v sídle krajského soudu,

³⁴⁵ V současné době o revizi retribuce 1948 není napsáno mnoho publikací i z toho hlediska, že fond Ministerstva spravedlnosti uložený v Národním archivu obsahuje jen zlomek materiálů zpřístupněný veřejnosti týkající se této problematiky a k pražskému MLS neobsahuje podrobnější informace.

³⁴⁶ JARKOVSKÁ, Lucie: Retribuční soudnictví 1948 – národní očista nebo třídní justice? In: PEJČOCH Ivo; PLACHÝ Jiří a kolektiv. *Okupace, kolaborace, retribuce*. c. d., s. 188.

³⁴⁷ KAPLAN, Karel. *Dva retribuční procesy : komentované dokumenty (1946-1947)*. c. d., s. 77.

resp. v jeho obvodu a mohli být jmenováni veřejnými žalobci u MLS. 3) Osoby, které by mohly být jmenovány soudci z lidu. Do seznamu mohly být zapsány jen osoby naprosto státně spolehlivé a oddané myšlením lidově-demokratické republiky.³⁴⁸

K urychlení věci dodala prezidia krajských soudů předsedům ONV a ÚNV seznamy soudců z lidu a soudců a státních zástupců, kteří byli jmenováni u MLS, jejichž činnost skončila 4. května 1947. Výběr osob se neomezoval původními seznamy a nové seznamy mohly být doplněny novými osobami.³⁴⁹

MLS podle zákona č. 33/1948 Sb. byly výlučně příslušné rozhodovat o trestných činech uvedených v retribučním dekretu a to i o trestných činech spáchaných osobami mladistvými. Účelem zákona bylo rychle ukončit případy, které se po dva roky nedaly vyřešit, a sjednat revizi řízení, resp. výměry trestů v „*křiklavějších a veřejnost pobuřujících případech*“.³⁵⁰ Tento zákon dále dle § 1 písm. b měnil obsazení senátu, kdy měl rozhodovat tříčlenný senát složený z jednoho soudce profesionála a dvou soudců laiků, pokud ovšem předchozí řízení neskončilo rozsudkem (pak soudil ve stejném složení jako dle VRD).

V zájmu urychlení řízení měl veřejný žalobce provést jen ty důkazy, které se vztahovaly na okolnosti skutečně rozhodné pro usvědčení obžalovaného. Nenavrl tedy proto zpravidla provádění dalších důkazů, pokud obžalovaný byl dle obsahu spisů dostatečně podezřelý za čin, z něhož byl obžalován, tím spíše, pokud se doznal. Na zřeteli se mělo co nejrychlejší provedení řízení a vynesení rozsudku a dle toho usměrnit své návrhy. K hlavnímu přelíčení proto byli předvoláni jen ti nejdůležitější svědci.³⁵¹

Další změny na nás z dnešního pohledu působí jako předzvěst procesů padesátých let. Docházelo k běžnému ovlivňování vyšetřování, zpochybňovaly se pravosti podpisů vyšetřovaných osob, při jednání soudu se předkládaly falešné důkazy. Během výslechů, které probíhaly i v noci, bylo používáno fyzické násilí a psychický nátlak. Častými případy se stala i zmanipulovaná soudní řízení, v některých případech

³⁴⁸ NA, Praha, fond MS (Org), kart. 1929. MS č. 18821/1948-I/3.

³⁴⁹ *Tamtéž*.

³⁵⁰ *Tamtéž*, kart. 1942. MS č. 289412/1948-III/1.

³⁵¹ *Tamtéž*.

se vedla v rozporu s trestním řádem, důkazní řízení se provádělo nedůsledně a zcela účelově. Není proto divu, že se v devadesátých letech obracely oprávněné osoby a jejich příbuzní na Ústavní soud. V některých případech byly ústavní stížnosti odmítnuty,³⁵² v jiných případech bylo žadatelům vyhověno a rozsudky byly zrušeny.³⁵³

Ještě před nabytím účinnosti tohoto zákona se měly vyskytnout pokusy o „zašantročení“ spisového materiálu, který se týkal řízení pro trestné činy podle retribučního dekretu. Přednostové jednotlivých MLS se na základě pokynů ministerstva spravedlnosti měli postarat pod osobní odpovědností o bezpečné zajištění tohoto spisového materiálu.³⁵⁴

Výše uvedený zákon nabyl účinnosti 2. dubna 1948. Retribuční činnost na pražském MLS byla zahájena 8. dubna 1948³⁵⁵ a již necelý měsíc poté vydalo státní zastupitelství při zemském soudu v Praze příkaz neprojednávat případy sociálně slabých Čechů. Důvodem bylo přesvědčení, že během okupace kolaborovali a obohacovali se pouze ekonomicky dobře situovaní lidé. Zde již vidíme první modifikaci VRD, kdy obnovené retribuční soudnictví získalo rysy třídní justice.³⁵⁶

Dne 24. dubna 1948 se konala na ministerstvu spravedlnosti pracovní porada o způsobu provádění revize retribučního soudnictví. Porady se zúčastnili všichni vedoucí veřejní žalobci u MLS v zemi České a Moravskoslezské, za pražský MLS se zúčastnil JUDr. Hugo Richter, původně advokát v Praze, a dále zemský prokurátor JUDr.

³⁵² Kupř. Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3031/08. Stěžovatel podal ústavní stížnost proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 29. listopadu 1994 (sp. zn. 4 Tz 34/93), jímž tento soud zamítl stížnost pro porušení zákona, kterou ve prospěch stěžovatelova otce podal bývalý generální prokurátor ČR proti pravomocnému rozsudku bývalého MLS v Mostě ze dne 30. prosince 1948 (sp. zn. Ls 299/48). Dalším příkladem by bylo usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 586/02. V daném případě stěžovatel ústavní stížnost napadl usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 3. 9. 2002, sp. zn. 3 Tdo 438/2002. Stěžovatel se domáhal na povolení obnovy řízení, které skončilo pravomocným rozsudkem MLS v Plzni ze dne 13.3.1946, čj. Ls 169/46-35. V daném případě ovšem nebyly dány zákonné důvody pro povolení obnovy řízení.

³⁵³ Konkrétně se dle Lucie Jarkovské jednalo o čtyři rozsudky vynesené MLS Hradec Králové v roce 1948: Ls 35/48 Břetislav Kubeček, Ls 41/48 Antonín Chládek, Ls 36/48 Josef Vozenílek a Ls 64/48 Jan Chudoba. JARKOVSKÁ, Lucie: Retribuční soudnictví 1948 – národní očista nebo třídní justice? In: PEJČOCH Ivo; PLACHÝ Jiří a kolektiv. *Okupace, kolaborace, retribuice*. c. d., s. 191.

³⁵⁴ NA, Praha, fond MS (Org), kart. 1942. MS č. 18210/1948-IV/1.

³⁵⁵ Do 24. dubna 1948 bylo předáno 255 nedodělaných případů, předávání nebylo skončeno. Ovšem do té doby bylo oznámeno ještě dalších 200 revizních případů. MS č. 36900/1948-III/5. *Tamtéž*.

³⁵⁶ JARKOVSKÁ, Lucie: Retribuční soudnictví 1948 – národní očista nebo třídní justice? In: PEJČOCH Ivo; PLACHÝ Jiří a kolektiv. *Okupace, kolaborace, retribuice*. c. d., s. 188.

František Grospič. Za ministerstvo spravedlnosti se zúčastnil mj. JUDr. Otakar Heráf, přednosta kabinetu JUDr. Karel Klos³⁵⁷

K. Klos ve svém projevu zdůraznil tři podstatné okolnosti, které se zjistily při způsobu provádění revize retribuce. Za prvé se žalované věci u MLS měly dostatečně vytřídit, jelikož veřejní žalobci zpracovali a soudům předkládali k posouzení v první řadě případy osob sociálně slabých. Přivedla je k tomu v první řadě okolnost, že šlo zpravidla o méně komplikované případy. V takovém případě bylo nutné zjednat nápravu.³⁵⁸

Vlastní realizace třídní justice závisela do velké míry na postoji a aktivitě místních orgánů, v některých případech skutečně docházelo ke zpětvzetí žalobních návrhů na osoby sociálně slabé. Za provedení příkazu tyto případy neprojednávat byli osobně zodpovědní pod hrozbou disciplinárního řízení vedoucí veřejní žalobci. JUDr. Jaroslav Kremla, vedoucí veřejný žalobce v Hradci Králové, skutečně pět žalob u těchto společensky slabých osob vzal zpět.

U MLS Hradec Králové tak došlo k radikální proměně sociální struktury: nastal výrazný nárůst mezi příslušníky inteligence (na 13,5 % oproti původním 5,8 %), u podnikatelů (7,9 % oproti 3,7 %) a úředníků (12,4 % oproti 9,6 %). Oproti tomu došlo ke snížení počtu osob z řad živnostníků (5,6 % oproti 7,6 %), dělníků (20 % oproti 25 %) a osob v zaměstnaneckém poměru (11,2 % oproti 12 %). U dalších skupin (rolníci, ženy v domácnosti, penzisté, obchodníci a jiné profese) ke změnám nedošlo.³⁵⁹

Za druhé dle K. Klose MLS nedostatečně úzce spolupracovaly s akčními výbory, s nimiž měl být styk pokud možno bezprostřední a častý. Jen tímto způsobem se mělo zajistit řádné zjištění, na kterých případech měla skutečný zájem veřejnost.³⁶⁰

A za třetí nebylo účelem obnovené retribuce postupovat způsobem, který by se mohl vykládat k vyřizování osobních účtů, tedy jako odvěta za dřívější výsledky

³⁵⁷ NA, Praha, fond MS (Org), karton 1942. MS č. 36900/1948-III/5.

³⁵⁸ *Tamtéž*. MS č. 36900/1948-III/5.

³⁵⁹ JARKOVSKÁ, Lucie: Retribuční soudnictví 1948 – národní očista nebo třídní justice? In: PEJČOCH Ivo; PLACHÝ Jiří a kolektiv. *Okupace, kolaborace, retribuce*. c. d., s. 189.

³⁶⁰ O tom, že tento bod byl klíčový svědčil i fakt, že na ministerstvu bylo slovo „veřejnost“ podtrženo. MS č. 36900/1948-III/5. NA, Praha, fond MS (Org), kart. 1942.

v jednotlivých trestních věcech. Účelem mělo být postihnoutí těch případů, v nichž v důsledku způsobu, jakým se dříve retribuce prováděla, došlo k zastavení trestního stíhání popř. k zprošťujícím rozsudkům, a tento postup vzbudil ve veřejnosti oprávněné pobouření právě proto, že se nedalo na „*cítění lidu*“. Při této revizi se ovšem musel vzít zřetel na politické důsledky provádění obnovené retribuce. Z toho důvodu se mělo postupovat obezřetně tam, kde šlo o hrdelní případy, zvláště u osob české a slovenské národnosti. U osob německé národnosti se hrdelní případy měly odsunout až na dobu po sokolském sletu.³⁶¹

Celá procedura od vyšetřování po vydání rozsudku se měla lišit od předchozích let retribuce. V. Černý zkritizoval postup některých veřejných žalobců, kteří před zastavením trestního stíhání v případech, kdy již podali obžalobu, neinformovali ministerstvo spravedlnosti. Tyto případy se do budoucna neměly opakovat. U hrdelních případů bylo nutné předkládat ministerstvu spisy se zprávou o zamýšleném postupu a v této zprávě podrobně uvést okolnosti přitěžující a okolnosti polehčující, popř. další okolnosti vedoucí soudu úvaze o nepřiměřenosti trestu smrti ve smyslu § 29 retr. zákona. A pokud by mělo vyjít najevo až během hlavního přelíčení, že se jedná o hrdelní zločin, měl soud ihned telefonicky vyrozumět ministerstvo spravedlnosti a vylíčit okolnosti, které by jinak uvedl v písemné zprávě. K tomuto telefonickému sdělení měl být přítomen i předseda senátu MLS, aby mohl podrobně vylíčit skutkový stav.³⁶²

Veřejný žalobce dále měl udržovat úzký styk s místním tiskem a postarat se o náležitou publicitu činnosti veřejných žalobců. Žalobce měl informovat média o podaných obžalobách a výsledcích hlavních přelíčení u MLS. Pokud by byly vysloveny tresty smrti, upozornil by tisk, aby tyto výsledky nesděloval v nápadné úpravě a jen stručně sdělil výsledek hlavního přelíčení.³⁶³

V praxi činila potíže otázka, zda případ měl projednat tříčlenný anebo pětičlenný senát. Dr. Černý poukázal na to, že při rozhodování této otázky se vycházelo z ustanovení zák. č. 33/1948 Sb. a přitom se mělo uvažovat, zda šlo o skončené či

³⁶¹ *Tamtéž.* MS č. 36900/1948-III/5.

³⁶² *Tamtéž.*

³⁶³ *Tamtéž.*

neskončené řízení. Zásadou ovšem zůstávalo, že rozhodnutí početně silnějšího sboru nemělo být revidováno sborem početně slabším.³⁶⁴

Pojem vedoucí veřejný žalobce sice explicitně v zákoně uveden nebyl, ovšem veřejný žalobce se měl chápat též jako úřad, který reprezentuje navenek osoba, která udržuje styk mezi tímto úřadem a ministerstvem. Pokud se nekrylo stanovisko vedoucího veřejného žalobce s přiděleným veřejným žalobcem, mělo se ministerstvo o tom telefonicky vyrozumět, aby si mohlo vyžádat spisy.³⁶⁵

Dalším bodem bylo doručování tabulek veřejným žalobcům, jejichž účelem bylo zjistit stav retribučního soudnictví vždy ke konci každého měsíce. Tyto tabulky měly být řádně vyplňovány. V případě pochybností si veřejní žalobci vyžádali podrobnější ústní pokyny. Zároveň ministerstvo zaslalo výnos s pokyny a vysvětlivkami o způsobu vyplňování tabulek.³⁶⁶

Pokud došlo k rozporu mezi stanoviskem veřejného žalobce, který nepokládal případ za vhodný k revizi, a okresního akčního výboru, který naopak případ k revizi doporučoval, měl veřejný žalobce spisy předložit ministerstvu spravedlnosti se svým návrhem.³⁶⁷

Obnova národní očisty a pokus uplatnit ji jako třídní justici se neuskutečnily. Jednak se i přes rozsáhlé čistky po únoru 1948 nenacházelo v justici dostatek stoupců KSČ, jednak se projevila nedokonalost technik politických procesů. Jejich mechanismy nebyly v té době natolik propracované, jak tomu bylo posléze v padesátých letech. Další problém se objevil ohledně konkrétních kauz, neboť mohla být prozkoumávána jen omezená skupina osob, která byla souzena před MLS. Ne se všemi se ovšem mohlo lehce manipulovat.

Účinnost retribučního dekretu byla opět časově ohraničena, zprvu do 28. října 1948, později došlo k prodloužení do konce roku 1948. Pro zdárné ukončení do tohoto data resort spravedlnosti nařídil veřejným žalobcům, aby si vyžádali vždy k 15. a 1.

³⁶⁴ *Tamtéž*. MS č. 36900/1948-III/5.

³⁶⁵ *Tamtéž*

³⁶⁶ Tyto tabulky se dochovaly a jsou uschovány v NA, Praha, Osobní fond A. Čepička 1947-1953, sv. 24.

³⁶⁷ *Tamtéž*, fond MS (Org), kart. 1942. MS č. 36900/1948-III/5.

v měsíci zprávy o počtu nedodělků a postarali se o odstranění zjištěných překážek, které by bránily urychlenému vyřízení. Dále měli být v kontaktu s vyšetřujícími soudci, nechávat se od nich informovat o stavu vyšetřování, usměrňovat průběh vyšetřování a dávat vhodné pokyny k urychlení šetření. Nakonec měli zjistit politicky závažné případy a ty, na jejichž projednání byl zájem.³⁶⁸ Po úplném ovládnutí veškerých zdrojů moci upadl význam retribučního soudnictví jako jediného nástroje politizace trestního řízení. K naplnění myšlenky třídní justice byly přijaty jiné zákonné normy, zejm. zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky.³⁶⁹

³⁶⁸ *Tamtéž.*

³⁶⁹ JARKOVSKÁ, Lucie: Retribuční soudnictví 1948 – národní očista nebo třídní justice? In: PEJČOCH Ivo; PLACHÝ Jiří a kolektiv. *Okupace, kolaborace, retribuče.* c. d., s. 196.

9. Vybraná problematická ustanovení VRD v praxi

9.1. Účast ve zločineckých organizacích dle § 2 a 3 odst. 2 VRD

Velký retribuční dekret reagoval na mimořádnou situaci způsobenou druhou světovou válkou a byl obohacen o zcela nové skutkové podstaty. V počátcích působnosti MLS ovšem chybělo prováděcí nařízení, popřípadě interní pokyny k vysvětlení určitých problematických míst VRD, které by pomohly aplikaci těchto nových skutkových podstat, což způsobovalo problémy. J. Drábek později označil VRD za „*velmi chabý*“, za hlavní nedostatek kromě neexistence opravných prostředků označil trestání zločinů, nikoliv menších kolaborantských trestných činů, které byly dodatečně stíhány správní cestou, tzv. malým dekretem, čímž „*byla dokořán otevřena cesta komunistům, aby stíhali hlavně ty, kdo měli nějaký zabavitelný majetek*“.³⁷⁰

V praxi MLS se objevovaly konkrétní obtíže při subsumování jednání pachatele pod ustanovení § 3 odst. 1, § 3 odst. 2, § 2, § 11, § 10 VRD, zejména u § 2 a § 3 odst. 2 u demonstrativního výpočtu organizací. Později vydané směrnice ministerstva vnitra čj. Z/II-31366-45 ze 16. ledna 1946 nebyly spolehlivé a ani úplné, navíc nemohly být pro soudy ani závazné. Ani posudky bezpečnostních úřadů mnohdy neodpovídaly skutečnosti. Na jednu stranu bylo pochopitelné, že při neurčitěm počtu a roztříštěnosti těchto organizací se raději ponechalo vše na uvážení soudu, zda šlo o organizaci podobné povahy. Na druhé straně se ovšem mělo uvážít, že při stanném řízení se těžko mohly zkoumat případ od případu stanovy jednotlivých organizací a účel podle jejich obsahu, nehledě na to, že se často nedaly opatřit, neboť šlo o sdružení úředně ještě nepovolená a fungující pouze dočasně (kupř. Národní tábor československý).³⁷¹

V případě sporného ustanovení se na ministerstvo spravedlnosti obrátili veřejní žalobci s dotazem, jak je mají vykládat. Ministerstvo pak sporné ustanovení interpretovalo a výnosem ho zaslalo všem vedoucím veřejným žalobcům a na vědomí

³⁷⁰ DRÁBEK, Jaroslav. *Z časů dobrých i zlých*. c. d., s. 106.

³⁷¹ Zpráva přednosty MLS Praha z 15. května 1947. NA, Praha, fond MS (Org), kart. 1942, pres. 1379/3/47.

ministerstva vnitra. V praxi se průběhu retribucí ovšem nedařilo spolehlivě navázat spolupráci s tímto resortem. Důvodů můžeme nalézt několik: od rozdílné stranické příslušnosti obou ministrů až po „odlišné nazírání vedoucích pracovníků těchto resortů na stěžejní cíle a nástroje retribuce a principiální otázky jejího sladění s platným právním řádem, se zásadami demokracie a humanity“.³⁷²

Již v září 1945 se objevil problém konkrétně u § 3 odst. 2 VRD, jelikož se vyskytly pochybnosti v otázce, mají-li být podle tohoto ustanovení trestány i ty osoby, které byly v době zvýšeného ohrožení republiky činovníky nebo veliteli v organizaci Národní obec fašistická (dále jen „NOF“). NOF nebyla explicitně v tomto paragrafu uvedena, proto se vyskytla otázka, zda by mohla spadat do zbytkové kategorie („organizacích podobné povahy“). Při posuzování této otázky bylo nutné klást důraz na to, zda programové cíle NOF a prostředky jejich uplatňování byly podobné programovým cílům a prostředkům organizací a spolků výslovně vyjmenovaných v § 3 odst. 2 VRD. Programovým cílem těchto organizací byla úzká spolupráce s Němci, podporování jejich politických i válečných snah a snaha získat čs. lid pro nacistické myšlenky. Ty se tak staly skutečnými pomahači nacistických zločinců. Ovšem ministerstvo spravedlnosti vyložilo, že NOF měla jiné cíle, někdy i protichůdné vůči těmto organizacím. Stála na půdě čs. státu, chtěla nejen udržet samostatný čs. stát, ale nad to jej zabezpečit úzkou spoluprací se všemi slovanskými národy, propagovala myšlenku spojení všech slovanských států. Měla zastoupení v Národním shromáždění, v listopadu splynula s ostatními čs. politickými stranami ve Straně národní jednoty a od té doby nevyvíjela žádnou činnost. Dle svého programu si spolupráci s Němci nepřála a také s nimi nespolupracovala. Nad to zákonodárce zřejmě ani sám nepovažoval NOF za organizaci takové povahy jako organizace a spolky vyjmenované v § 3 odst. 2 citovaného dekretu, neboť by ji jinak jmenoval na prvním místě mezi fašistickými organizacemi.³⁷³

V daném případě ministerstvo vnitra žádalo o revizi výnosu č. 26760/45-III/1 ze dne 14. září 1945, neboť bylo zřejmým úmyslem zákonodárce podřídit pod § 3 VRD veškerou činnost, záležející v propagování fašistického nebo nacistického hnutí, ať se

³⁷² STANĚK, Tomáš. *Retribuční vězni v českých zemích : 1945-1955*. c. d., s. 19.

³⁷³ NA, Praha, fond MS (Org), kart. 1934.

tak dělo individuálně, či byl viník funkcionářem některé organizace příkladně uvedené. Ratio legis tedy měla volat k odpovědnosti všechny osoby, které se zjevně hlásily k fašismu nebo organizaci hlásící se k zásadám fašistickým, pomáhala rozvracet mravní, národní nebo státní vědomí čs. lidu a připravovala tak cestu nacistickým okupantům. Organizaci NOF po stránce ideologické se podobala organizaci Vlajky na podzim 1939 některé skupiny (Národní tábor fašistický, Fašistické gardy) po odštěpení od NOF s Vlajkou splynuly. V některých případech projevovala NOF větší agresivnost než jiné obdobné organizace (pokus o státní převrat útokem na kasárny v Židenicích v r. 1933 a sázavské přepadení v r. 1932).³⁷⁴

Třenice o výklad některých pojmů mezi ministerstvem spravedlnosti a resortem vnitra se objevovaly i v dalších případech, zmiňme organizaci SA.³⁷⁵ Ministr vnitra odmítl názor, že by organizace SA spadala pod § 3 VRD, neboť byla složkou NSDAP: v původním návrhu VRD členství v této organizaci bylo samo o sobě trestné. Během porad v roce 1943 sice Právní rada jednomyslně doporučovala, aby členství organizace SA samo o sobě nebylo trestné, nýbrž aby se postihovalo přijetí funkce v ní. I při pozdějších poradách se žádalo, aby organizace SA spadala pod tento paragraf, ale nakonec z toho sešlo, neboť se měla ponechat větší volnost při rozhodování v jednotlivých případech, jak vyplynulo i z odůvodnění londýnské Státní rady: „*Je totiž jasno, že lidové soudy doma budou moci daleko lépe posouditi skutečnou povahu některých organizací než my v zahraničí.*“³⁷⁶ Ministerstvo spravedlnosti tento názor odmítlo a podložilo ho odůvodněním Nejvyššího soudu, jenž označil sbory SA za „*síly branné i pomocné*“ ve smyslu § 2 zákona na ochranu republiky s ohledem na politické cíle NSDAP, ke kterým sloužily, a vzhledem k speciálním úkolům SA se jednalo o organizaci určenou k násilným útokům proti statkům chráněným v § 1 zákona na ochranu republiky. Členství v této organizaci (za předpokladu, že byla naplněna i subjektivní skutková podstata tohoto zločinu) posuzoval jako zločin podle § 2 zákona na ochranu republiky. V pozdějším politickém vývoji Německa sice význam této organizace ustoupil do pozadí, ale v publikaci „*Das Dritte Reich im Aufbau*“ z roku

³⁷⁴ *Tamtéž*, kart. 1934. Blíže viz BLODIG, Vojtěch. Puč v Židenicích. In *Paginae historiae 3*. Praha : Státní ústřední archiv, 1995, s. 146-160; PEJČOCH, Ivo. Židenický puč. *Historie a vojenství*. 2006, roč. 55, s. 20-36; MOULIS, Miloslav. *Tajné heslo – Granát*. Praha : Magnet, 1973.

³⁷⁵ SA bylo zkratkou Die Sturmabteilungen der Nationalsozialistischen Deutschen Arbeiterpartei.

³⁷⁶ NA, Praha, fond MS (Org), kart. 1934, MS č. 20.556/1945-III/1.

1939 je tato organizace charakterizována jako elitní organizace představující politickou armádu nacismu organizovanou po vojenském způsobu. Výslovně bylo v ní zdůrazněno, že členství v této organizaci bylo dobrovolné.³⁷⁷ V praxi ovšem opět záleželo na tom na jednotlivém senátu, zda členství v SA bylo trestné či nikoliv. Vedoucí veřejný žalobce Kovář zkonstatoval, že senáty u MLS Liberec považovaly členství v této organizaci za trestné v počátcích retribuční, později ovšem takové případy zprošťovaly s odvoláním na výrok mezinárodního soudního tribunálu v Norimberku: jednotky SA dle obžaloby proti hlavním válečným zločincům měly být formací nacistické strany pod bezprostřední pravomocí Führera (Adolfa Hitlera), vojensky organizovanou, která se skládala z dobrovolníků, sloužících jako političtí vojáci strany.³⁷⁸ Tedy senáty MLS Liberec později pachatele odsoudily jen v případě, kdy dosáhl v těchto oddílech vyšší hodnosti (tresty se pravidelně kryly s délkou vykonané vazby zajišťovací a vyšetřovací).³⁷⁹

Posuzování trestnosti členství v SA bylo zajímavé v porovnání s rozsudkem Norimberského tribunálu, ačkoliv tento výrok³⁸⁰ nešlo považovat z hlediska mezinárodního práva za zavazující pro jednotlivé vnitrostátní retribuční soudy, navíc nereflektovalo zdejší poměry, neboť bylo nutné uvážit, že členové SA zde měli daleko jinou funkci, nežli na území říše. To platí zejména o činnosti v letech 1938-1939.³⁸¹ Nakonec se k trestnosti této funkce přiklonil Nejvyšší soud, který posuzoval zmateční stížnost státního zastupitelství k rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 25. srpna 1947 a vyložil, že členství v SA „*jako polovojenské výběrové organizaci, která propagovala své cíle i násilím, přičemž členství v ní bylo dobrovolné a zavazovalo*

³⁷⁷ Otázku vznesl ONV v Hořovicích 27. 7. 1945. *Tamtéž*, MS č. 20.556/1945-III/1.

³⁷⁸ Mezinárodní soudní tribunál v Norimberku nad německými nacistickými zločinci byl zahájen 20. listopadu 1945 a svoji činnost ukončil 1. října 1946.

³⁷⁹ Zpráva vedoucího veřejného žalobce u MLS Liberec z 12. 5. 1947. Ls. Pres. 38/47. NA, Praha, fond MS (Org), karton 1942.

³⁸⁰ SA, založené 1921, byly jednou z prvních formací nacistické strany a původním ochráncem nacionálně socialistického hnutí. SA se využívaly pro vyvolávání výtržností, terorizování a odstraňování politických odpůrců, vč. nástroj fyzického, ideologického a vojenského výcviku členů strany, a jako rezerva německých branných sil. Později „vystupovaly nejen jako organizace pro vojenský výcvik, ale dodávaly pomocné policejní a bezpečnostní síly do obsazených zemí, hlídaly tábory válečných zajatců a koncentračních táborů, a dohlížely i kontrolovaly osoby, donucené vykonávat práce v Německu a v obsazených územích.“ Dodatek B k obžalobě v procesu proti hlavním válečným zločincům. *Československo a Norimberský proces : Hlavní dokumenty norimberského procesu o zločinech nacistů proti Československu*. 1. vyd. Praha : Ministerstvo informací, 1946, s. 58.

³⁸¹ Zpráva přednosta MLS Praha z 15. května 1947. NA, Praha, fond MS (Org), karton 1942, pres. 1379/3/47.

k bezpodmínečné věrnosti a poslušnosti, tedy i ke splnění zločinných rozkazů [...], ohrožovala bezpečnost republiky a jejich občanů,“ bylo trestné.³⁸²

Nejvíce používaným paragrafem bylo ustanovení § 3 odst. 1 VRD,³⁸³ neboť jeho skutková podstata se ukázala tak širokou, že postihovala všechny činnosti, které se nedaly podřadit pod jiná ustanovení a které však podle lidového právního přesvědčení měly být postiženy a zároveň se tak staly předmětem nejvážnějších rozporů v posuzování viny. Právě zde se nejčastěji pociťovala nejednotnost judikatury a nedostatek opravných prostředků. Rovněž rozsah trestních sazeb dával největší možnost nejednotného postupu a docházelo k pravděpodobně největšímu počtu rozdílného posuzování viny a výměry trestu při obdobných skutkových podstatách.³⁸⁴

Rovněž ustanovení § 3 odst. 2 VRD přesně nevyjadřovalo, kdo byl činovníkem nebo velitelem v organizacích NSDAP, SdP a podobných organizacích. V praxi se vykládalo, že činovníkem byl tzv. Blockleiter³⁸⁵ organizace NSDAP. Někdy ovšem taková osoba neměla žádný vliv na politické vedení strany, představovala pouhého poslíčka, roznášela plakáty, vybírala příspěvky a nevyvíjela další činnost. I v takových případech byl soud postaven před těžké rozhodování, zda za takovou nepatrnou činnost má být pachatel potrestán nejméně pětiletým trestem těžkého žaláře.³⁸⁶ Pokud pouhý člen složky SA, jako např. Nationalsozialistisches Kraftfahrkorps – Nacionálně socialistický motoristický sbor (NSKK) nevyvíjel žádnou činnost, do cvičení vůbec nechodil, apelů se nezúčastnil, ve stejnokroji nechodil a pouze platil příspěvky do této

³⁸² JECHOVÁ, Květa. Deník žalobce ve Státním oblastním archivu Praha ve druhém čtení. In BORÁK, Mečislav (ed.). *Poválečná justice a národní podoby antisemitismu...* c. d., s. 114. Autorka bohužel neuvádí spisovou značku této zmáteční stížnosti.

³⁸³ § 3 odst. 1 VRD zní: „*Kdo v době zvýšeného ohrožení republiky (§ 18) propagoval nebo podporoval fašistické nebo nacistické hnutí, nebo kdo v oně době tiskem, rozhlasem, filmem nebo divadlem, nebo na veřejném shromáždění schvaloval nebo obhajoval nepřátelskou vládu na území republiky nebo jednotlivé nezákonné činy okupačních velitelství a úřadů a orgánů jim podřízených, trestá se, nedopustil-li se činu přísněji trestného, za zločin těžkým žalářem od pěti do dvaceti let, spáchal-li však takový zločin v úmyslu, aby rozvrátil mravní, národní nebo státní vědomí československého lidu, zejména československé mládeže, trestá se těžkým žalářem od deseti do dvaceti let, a za okolností zvláště přitěžujících těžkým žalářem od dvaceti let až na doživotí, nebo smrtí.*“

³⁸⁴ Zpráva přednosta MLS Praha z 15. května 1947. NA, Praha, fond MS (Org), kart. 1942.

³⁸⁵ Blockleiter byla funkcionář odpovědný za nejmenší organizační jednotky nacistické strany. „Blok“ se skládal ze 40 až 60 domácností. FROMMER, Benjamin. *Národní očista : Retribuce v poválečném Československu.* c. d., s. 332

³⁸⁶ Zpráva vedoucího veřejného žalobce u MLS Opava z 10. května 1947. NA, Praha, fond MS (Org), kart. 1942, pres. 1379/3/47.

složky, měl spadat pod skutkovou podstatu tohoto ustanovení? Lidové soudce znepokojovala skutečnost, že by zákonodárce za pouhé členství bez jakékoliv činnosti ve složce SA apod. chtěl takového „viníka“ postihnout trestem těžkého žaláře od 5-20 let.³⁸⁷ V konkrétní rovině trest stanovený za zločin podle § 2 a 3 odst. 2 VRD byl příliš přísný a účel by splnila i sazba od 1 roku výše. Soudci na to v několika málo případech raději odhlasovali nevinu obžalovaného (kupř. u málo významného Blockleitera NSDAP), protože uznali, že tento trest by byl naprosto neúměrný zavinění.³⁸⁸

Přednosta MLS v Jihlavě zhodnotil, že bylo nejvíce užíváno právě ustanovení § 3 odst. 1 VRD, neboť jeho široká skutková podstata dovoľovala i širší výklad, takže postihovala vše, co nešlo podřadit pod jiná ustanovení VRD kupř. činnost, kterou nebylo možné kvalifikovat jako zločin dle § 5 odst. 2 písm. a nebo § 8 odst. 2 písm. a VRD.³⁸⁹

9.1.1. Leopold Keller

Leopold Keller, osoba německé národnosti, se narodil 3. října 1898 v Novém Bohumíně. Od r. 1930 byl zaměstnancem Anglo-československé pražské úvěrní banky až do její likvidace. Od října 1938 ho zaměstnala bývalá filiálka v Liberci až do srpna 1939, kdy působil jako vnucený správce a později ředitel a vedoucí ředitel společnosti Továrny na nábojky a kovové zboží akc. spol. (koncern Zbrojovky). Byl členem NSDAP již od roku 1939, žádnou funkci ovšem nezastával. Dále byl příslušníkem SA, za což byl obžalován dne 11. listopadu 1945, jelikož se měl dopustit skutku podle § 2 VRD.

Obžalovaný se doznal jak ke členství v NSDAP, tak k účasti v SA. V rámci hlavního řízení³⁹⁰ konaného 3. ledna 1946 bylo za souhlasu stran čtena pouze prohlášení

³⁸⁷ Zpráva vedoucího veřejného žalobce u MLS Opava z 10. května 1947. NA, Praha, fond MS (Org), kart. 1942, pres. 63/47.

³⁸⁸ Zpráva přednosta MLS Most z 11. 5. 1947. *Tamtéž*, pres. Lid. 41/47.

³⁸⁹ Zpráva přednosta MLS Jihlava z 12. 5. 1947. *Tamtéž*, pres. 46/47.

³⁹⁰ Předsedou senátu byl soudní rada Jan Kaplan, další jména lidových soudců jsou z protokolu z hlavního líčení nečitelná. Na straně obhájce stála dr. Vladimír Kobl (popř. Hobl, příjmení špatně čitelné) v zastoupení koncipientkou dr. Marií Novotnou.

Bedřicha Krodla, pravděpodobně správce domu³⁹¹ a vyjádření závodní rady Továrny na nábojky a kovové zboží akc. spol., že zde vystupoval vůči českým zaměstnancům slušně a nevyžadoval zdravení zdviženou pravicí. Přesto byl jednomyslně odsouzen dle § 2 VRD k trestu těžkého žaláře ve výši 15 let (po započtení doby strávené ve vazbě od 8. května 1945), čtvrtletně 1x zostřeného půstem a celý trest si měl odpykat ve zvláštních nucených pracovních oddílech. Dále ztratil navždy občanskou čest a jeho jmění propadlo státu. Jeho trest ovšem nebyl zcela vykonán. Jelikož zájem státu na odsunu jmenovaného z území ČSR převažoval nad zájmem státu na výkon celého trestu, rozhodl 29. listopadu 1947 ministr spravedlnosti za podmínek § 397 a) trestního řádu od upuštění od dalšího výkonu trestu s tím, že měl být odsouzený zařazen do dodatečného odsunu,³⁹² čímž se fakticky zmírnila tvrdost již vyneseneho rozsudku.

Rozsudek nad Kellerem v dnešní době přináší některé nevyřešené otázky. Proč byl obžalován a odsouzen za členství v SA, u kterého bylo sporné, zda se jednalo o zločineckou organizaci obdobné povahy vyjmenovaným § 2 VRD, když se přiznal i ke členství k NSDAP, organizaci výslovně zakotvené v § 2 VRD? Proč byl odsouzen spíše v horní výši trestu odnětí svobody, když mohl být odsouzen v dolní hranici (kupř. k pěti let trestu odnětí svobody)? Celý spis obsahuje k samotnému procesu velice málo informací, jsou zde pouze tři důkazy: doznání obžalovaného, vyjádření závodní rady výše uvedené společnosti a správce Bedřicha Krodla. Dle mého názoru se nepodařilo prokázat v hlavním líčení přitěžující okolnosti, jak byly v rozsudku odůvodněny: značnou nebezpečnost a důkladnou rozvahu.³⁹³

Tento případ kontrastuje s odsouzeným Němcem Ing. Kurtem Borovským, nar. 21. června 1912 ve Skočově, který byl jednohlasně odsouzen k trestu odnětí svobody ve výši 20 let, přestože byl odsouzen hned na základě dvou paragrafů a to § 2 a 3 odst. 2 VRD pro účast v organizaci SS a činnost v organizaci NSDAP.³⁹⁴ Právě na těchto

³⁹¹ Příjmení této osoby je ve spisu nečitelné, pravděpodobně se jedná o B. Krodla. Ze spisu navíc nevyplývá, čeho byl správcem, zda domu, kde L. Keller žil, či společnosti Továrny na nábojky a kovové zboží akc. spol. SOA, Praha, MLS Praha, LS II 473/45, s. 22.

³⁹² Poslední zpráva o odsouzeném a odsunutém je z 8. dubna 1948, kdy byl odevzdán MNV ve Stříbře za účelem odsunu. *Tamtéž*, LS 910/45, s. 21, 22, 38.

³⁹³ Okolnosti přitěžující v § 43 trestního zákona.

³⁹⁴ SOA, Praha, MLS Praha, LS II 473/45, s. 21.

dvou případech lze prokázat nejednotnost rozhodování jednotlivých senátů³⁹⁵ a důsledek neexistence opravných prostředků a jednotné judikatury. Na druhou stranu u K. Borovského je ovšem zajímavé to, že ONV v Kladně neměl zájem na jeho odsunu z území ČSR a naopak trval na odpykání trestu i přes časté žádosti jeho manželky Margity o jeho odsun.³⁹⁶ Závěrem lze zkonstatovat, že při porovnání obou případů lze dojít k názoru, že tvrdost vyneseného rozsudku mohla být fakticky zmírněna odsunutím odsouzeného.

9.1.2. Wilhelm Wollner

Vilém³⁹⁷ Wollner se narodil 12. července 1913 v Aši rodičům Kristiánovi Wollnerovi a Markétě Wollnerové rozené Fedrové, kteří ho zde nechali pokřtít.³⁹⁸ Navštěvoval 5 tříd obecné a 3 třídy měšťanské školy, vyučil se tkalcem a oženil se s Barborou rozenou Špindlerovou,³⁹⁹ s níž měl dvě děti.⁴⁰⁰ Byl národnosti německé. Od června 1930 do února 1931 dobrovolně sloužil u pěšího pluku 33 v Chebu, kde poté absolvoval poddůstojnickou školu a zůstal v armádě jako dělesloužící. Byl přeložen k druhému praporu pěšího pluku 33 do Falknova,⁴⁰¹ kde zůstal až do obsazení českého pohraničí německým vojskem na podzim 1938.

Podle své výpovědi byl po obsazení pohraničních oblastí Německem stále kontrolován a měl být zavřen do koncentračního tábora, protože podle německých policejních úřadů zradil německou myšlenku tím, že se dobrovolně hlásil k českému

³⁹⁵ Spor s L. Kellerem vedl předseda JUDr. J. Kaplan, kdežto s K. Borovským soudce JUDr. J. Neureiter.

³⁹⁶ Později prezident republiky 7. července 1953 rozhodlo o prominutí 10 let z uloženého trestu. Jistě tomu napomohlo vyjádření Útvaru nápravného zařízení v Opavě, dle něhož pracoval průměrně na 140 %. Nakonec byl odsouzený podmíněčně propuštěn 1. března 1954 se zkušební dobou tří let. Jelikož žádal o odsun, byl přidělen ke KNV v Ostravě, kde byl pracovně zařazen až do dne odsunu. Není jisté, jestli byla jeho žádost kladně vyřízena. SOA, Praha, MLS Praha, LS II 473/45, s. 34, 74, 75.

³⁹⁷ Vilém Wollner se za války přejmenoval na Wilhelm.

³⁹⁸ Podařilo se mi dohledat, že měl ještě bratra Adama Jiřího Wollnera, narozeného 15. 12. 1903 v Aši. Byl poslancem Sudetoněmecké strany a za okupace Kreisleiterem NSDAP v Plzni. SOA, Praha, MLS Praha, Ls 7246/46, s. 28.

³⁹⁹ I ona se později přejmenovala na Barbaru roz. Spimmler.

⁴⁰⁰ SOA, Praha, MLS Praha, Ls 7246/46, s. 8.

⁴⁰¹ *Tamtéž*, výpověď W. Wollnera, s. 233.

vojsku a zůstal u něj až do konce. Pracovním úřadem byl nucen údajně proti své vůli přijmout místo tlumočnicka u německé tajné policie – gestapa.⁴⁰²

Od ledna do února 1939 byl povolán k vojenskému cvičení u říšskoněmeckého pěšího pluku v Norimberku. Poté se hlásil u pracovních úřadů v Chebu a právě těmi byl přidělen jako tlumočnick ke gestapu⁴⁰³ v Karlových Varech, odkud byl později přeložen jako tlumočnick k řídicí službě gestapa v Praze. Zde pracoval v oddělení II BM 3.⁴⁰⁴ Dle svědeckých výpovědí měl vyšetřovat hlavně letákové akce, včetně rozšiřování ilegálního časopisu „V boj“.⁴⁰⁵

Dne 20. dubna 1944 byl služebně přeložen jako velitel pracovních-výchovného tábora do Břežan na benešovském SS-Truppenübungsplatz Böhmen,⁴⁰⁶ kde působil až do dubna 1945, jelikož byl tábor v důsledku kritické vojenské situace německé armády rozpuštěn. Po jeho uzavření byly propuštěny zde internované francouzské osoby, které byly hlídány německými policejními jednotkami až do 5. května, kdy Wollner odjel na západ, do amerického okupačního pásma Německa.⁴⁰⁷ Zde ho zajistily americké

⁴⁰² Tato jeho tvrzení je ovšem třeba brát s rezervou, neboť byla učiněna v souvislosti s jeho výpovědí před MLS a tedy se zřejmým cílem vyvázat se ze zodpovědnosti za své činy v době ohrožení republiky před a za okupace, z nichž byl obviňován.

⁴⁰³ Gestapo, Geheime Staatspolizei, česky Tajná státní policie. Zřízena byla v roce 1934 a byla přímo podřízena říšským ústředním úřadům. Jeho aktivita byla zaostřena proti domácí rezistenci. Blíže LANG, Jochen von. *Gestapo : Nástroj teroru*. 1. vyd. Praha : Naše vojsko, 1994. ISBN 80-206-0395-6. V Praze využívalo gestapo i budovu Právnické fakulty UK. Během okupace zatklo asi 115 000 lidí. Neřídilo se obvyklými procesními postupy v trestním řízení a podílelo se na fyzické likvidaci českého obyvatelstva. V roce 1946 bylo označeno mezinárodním tribunálem v Norimberku za zločinnou organizaci. MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. c. d. s. 473.

⁴⁰⁴ Oddělení II BM 3 u řídicí služby gestapa v Praze mělo za úkol stíhat letákové akce namířené proti okupantům a též případy poslechu zahraničního rozhlasu. Blíže ke struktuře gestapa SLÁDEK, Oldřich. *Zločinná role gestapa : nacistická bezpečnostní policie v českých zemích v letech 1938–1945*. 1. vyd. Praha : Naše vojsko, 1986.

⁴⁰⁵ Vlastnoručně psaný životopis W. Wollnera byl přiložen k trestnímu oznámení ze 4. listopadu 1946. Avšak údaje v něm neodpovídaly skutečným. Měly ho ospravedlňovat, že pomáhal českému národu a byl loajální. SOA, Praha, MLS Praha, Ls 7246/46, s. 8.

⁴⁰⁶ Obec Břežany (okres Benešov) byla v roce 1942 nuceně vystěhována kvůli zřízení cvičiště zbraní SS Čechy (SS-Truppenübungsplatz Böhmen), v roce 1943 se zřídil v části zvané Malá Strana pracovních-výchovný tábor (Arbeitserziehungslager), který byl určen na převychování pro muže starší 18 let. Jednalo se o jeden velký tábor, v němž se shromažďovaly osoby, které podle německých předpisů nějakým způsobem narušovaly pracovní smlouvu, uprchly z nuceného nasazení v říši či podle nacistických hledisek pracovaly špatně a nedostatečně. Nakonec jím prošli nejen Češi, ale i Francouzi, Rusové, Poláci a další národnosti. A právě sem byl 20. dubna 1944 služebně přeložen i W. Wollner. V AEL Breschan byl velitelem až do dubna 1945, kdy byl tábor v důsledku válečné situace rozpuštěn. Blíže k tomuto táboru a historii obci Břežan NĚMEČKOVÁ, Daniela. *Obec Břežany 1939-1948*. c. d.

⁴⁰⁷ SOA, Praha, MLS Praha, Ls 7246/46, s. 8.

vojenské jednotky 15. července 1945⁴⁰⁸ ve vesnici Neukirchen beim Heiligen Blut v Bavorsku.⁴⁰⁹ Následně jej převezli do zajateckého tábora v Dachau, odkud byl 11. února 1946 předán československým úřadům⁴¹⁰ za účelem trestního stíhání jako válečný zločinec.⁴¹¹

Dne 5. února 1947 navrhl veřejný žalobce u pražského MLS zahájení trestního řízení proti Wollnerovi. V devět hodin ráno 21. dubna 1947 nastala dlouho očekávaná událost: na jedné straně se tohoto dne dočkali poškození a na straně druhé – jistě mnohem méně nadšený obžalovaný. O vině rozhodoval senát složený z předsedy dr. Stanislava Suchánka a dalších soudců: Gustava Tichého, Josefa Šrůty, Oldřicha Tomka a Gustava Treitnera. Celé líčení zapisoval V. Kainar.⁴¹² Veřejnou obžalobu zastupoval dr. Josef Patočka, obžalovaného zastupoval advokát ex offio V. Růžička. K soudu byl předveden jako tlumočník dr. Reimund Nepustil, advokát působící v Praze.⁴¹³

Za vinu se obžalovanému přikládalo, že v době zvýšeného ohrožení republiky v Praze a Břežanech byl členem SS, čímž měl spáchat zločin proti státu dle § 2 retribučního zákona č. 16/45 Sb.

Soudu se velice snadno podařilo prokázat, že W. Wollner byl v tomto bodu obžaloby vinen, i když se obžalovaný bránil tím, že pouze nosil uniformu, která se velice podobala uniformám oddílu SS. Kromě svědeckých výpovědí i ze znaleckého posudku však jasně vyplynulo, že W. Wollner u soudu lhal a za války členem oddílů SS skutečně byl, neboť při osobní prohlídce znalec objevil v podpaží u levé paže tetování obvyklé pro SS. Podle provedeného důkazu se zjistila jeho krevní skupina pro případ eventuální transfuze krve a to 0.⁴¹⁴ Znalec Antonín Fršínek dále tvrdil, že Wollner „byl

⁴⁰⁸ Dne 28. července 1945 byla sepsána Arrest report (Zpráva o zadržení). *Tamtéž*, s. 13.

⁴⁰⁹ Toto místo se nachází pár kilometrů od hranic, asi 33 km od Klatov.

⁴¹⁰ Dle slov Václava Kozy byl obžalovaný mezi válečnými zločinci, kteří byli dopraveni do Prahy až z Norimberku s transportem Soppa, Sova a spol. SOA, Praha, MLS Praha, LS 7246/46, s. 254.

⁴¹¹ *Tamtéž*, s. 8.

⁴¹² *Tamtéž*, s. 387.

⁴¹³ *Tamtéž*.

⁴¹⁴ V pozdějších dobách bylo nařízeno tetování u příslušníků bezpečnostní policie a protiletecké obrany, avšak tetování se u těchto složek pravidelně neprovádělo. Často se však stávalo, že se u skutečných příslušníků SS tetování neudělalo, avšak u Wollnera ano. *Tamtéž*, s. 391.

*kriminálním asistentem gestapa, kteří všichni prodělávali tzv. Führerkurs a po jeho absolvování byli zařazeni do SS, pokud jimi již nebyli*⁴¹⁵.

I z dalšího bodu obžaloby byl nakonec svědeckými výpověďmi usvědčen, že spáchal zločin proti osobám dle § 7 odst. 1 a odst. 2 retribučního zákona za to, že v letech 1939–1945 jako úředník gestapa zavinil ztrátu svobody většího počtu obyvatel republiky, při výsleších týral vězně a tím způsobil těžké ublížení na těle dr. Z. Polanskému, V. Polákovi, V. Říhovi, Fr. Vackovi, Fr. Lapáčkovi, V. Mráčkovi, L. Brázdovi, K. Hertvíkovi, dr. J. Valentovi, V. Miňovskému, V. Patočkovi, V. Říhovi, J. Cvrčkovi, M. Tumpachovi, J. Pokornému, M. Macourkovi a jiným. Mnoho svědků se shodlo na tom, že je obžalovaný nechal svázat do kozelce a pak je v této pozici, kdy leželi na zemi, kopal. Svědek Jaroslav Pokorný vypověděl: „*Když jsem prosil o trochu vody, tak mě podal plivátka, které bylo v místnosti, a říkal, abych se napil, a když jsem odmítl, tak mě bitím přinutil, že jsem musel obsah plivátka vypít.*“⁴¹⁶

Dále se mu kladlo za vinu, že působil v letech 1944–1945 v Břežanech jako velitel kárného tábora, propagoval a podporoval nacistické hnutí tím, že týral, bil a mučil osoby v nacházející se v táboře. Za tyto prohřešky byl obžalován podle § 3 odst. 1 retribučního zákona (zločin proti státu). Z provedených důkazů během hlavního líčení vyplynulo, že působil jako velitel AEL v Břežanech, propagoval nacistické hnutí tím, že týral osoby v táboře se nacházejícím, ovšem neprokázalo se, že by tyto osoby bil a mučil za okolností zvláště přitěžujících.

Poslední zločin se nepodařilo kvůli nedostatku důkazů prokázat: měl jej spáchat proti majetku dle § 10 retribučního zákona tím, že v roce 1942 v Praze zneužil tísň, způsobené politickou perzekucí, aby se obohatil na úkor Marie Polanské tím, že jí odcizil bytové zařízení a oblečení v ceně 700 000 Kčs.

⁴¹⁵ *Tamtéž*, s. 418.

⁴¹⁶ Další svědek svázání do kozelce: Jan Hrubý, Bohuslav Vacek, který v kozelci ztratil vědomí. *Tamtéž*, s. 391, 392.

W. Wollner byl po provedeném hlavním líčení ve dnech 21. – 23. dubna 1947⁴¹⁷ odsouzen k trestu smrti provazem a ztrátě občanské cti. Přitěžovalo mu spáchání více zločinů různého druhu, zralá rozvaha při spáchání, značná škoda jimi způsobená a nemožnost poškozených účinně se proti nim bránit (dle § 43 tr. zák.).⁴¹⁸

Případ W. Wollnera⁴¹⁹ je velice zajímavý hned z několika ohledů: za prvé je možné v něm nalézt konkrétní případy odbojové činnosti, stíhání odbojářů (kupř. Vladimíra Krajiny, člena Ústředního vedení odboje domácího – ÚVOD), drastické zacházení s vyslychanými, za druhé se v něm objevují svědectví k dnes již téměř zapomenutému AEL Breschan.

9.1.3. Kurt Daluege

Dne 10. dubna 1945 vystoupil se spoutanýma rukama z velké šedivé limuzíny v zadním traktu pankrácké věznice muž několika tváří: evangelík, stavební inženýr, říšský vedoucí pořádkové policie Ordnungspolizei (Orpo) a bývalý zastupující říšský protektor Kurt Daluege. V Praze ho oproti minulosti vítala jen skupinka několika novinářů, která se snažila zachytit předání jeho osoby pražskému MLS z rukou mjr. Velena Fanderlíka, zmocněnce čs. delegace u Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku.⁴²⁰ On sám počítal pouze s tím, že podá svědectví v procesu s K. H. Frankem, netušil, že o půl roku později sám stane na lavici obžalovaných.

Kurt se narodil rodičům Paulovi a Lauře Daluegovým 15. září 1897 v německém Kreuzbergu. Jeho autoritativní otec mu vštěpoval svérázný antisemitismus a nacionalismus. Vystudoval obecnou školu ve Vratislavi, Frankfurtu nad Odrou a poté prestižní reálné gymnázium, které on sám nenáviděl. Připojil se k hnutí mládeže

⁴¹⁷ Rozsudek uvádí datum vynesení rozsudku 21. 4. 1947, ovšem ze žádosti soudního tlumočnicka JUDr. Raimunda Nepustila o tlumočné vyplývá, že hlavní líčení probíhalo tři dny, což by vysvětlovalo pozdější datum popravky 23. 4. 1947. Čj. Lst 5989/46. SOA, Praha, MLS Praha, Ls 7246/46, s. 425.

⁴¹⁸ *Tamtéž*, s. 422.

⁴¹⁹ Více k procesu W. Wollnera před pražským MLS NĚMEČKOVÁ, Daniela. *Willy Wollner před Mimořádným lidovým soudem*, Břežany, 2010. Studentská vědecká odborná činnost. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra právních dějin. Konzultant Jan Kuklík.

⁴²⁰ Kurt Daluege v Praze. *Mladá fronta*. 11. dubna 1946, č. 86, s. 1, 3.

wandervoglů, jelikož ho přitáhlo její odmítnutí „sterilní“ soudobé kultury, jejich důraz na přirozenost a kulturu zakořeněnou v německu. Později se stal jejím vůdcem.⁴²¹

Během první světové války bojoval jako dobrovolník, byl oceněn za statečnost a úspěšně prošel důstojnickou školou. V důsledku vážného zranění v dubnu 1918 musel strávit šest měsíců v lazaretu Frankfurtu nad Odrou, což ho ochránilo před realitou na frontě. Proto ho nečekaně zasáhla porážka Německa. Připojil se k Selbstschutz Oberschlesien (SSOS) – Sebeobrana Horního Slezska, jedné z polovojenských dobrovolnických organizací (Freikorps), která byla koncipována na zachování této oblasti u Německa a nepřipustit jeho připojení k Polsku. Současně pracoval na plný úvazek ve strojírenské továrně. V listopadu 1922 opustil Freikorps a vstoupil do pruské obdoby NSDAP Grossdeutschen Arbeiterpartei. Na jaře 1923 se v Mnichově seznámil s vůdcem NSDAP Adolfem Hitlerem, jehož řeči a projevy na něj udělaly hluboký dojem a stal se jeho následovníkem. Během Hitlerova puče v Bierhallenu v listopadu 1923 čekal Daluege s přibližně třiceti osobami v Berlíně na telefonát z Mnichova, všichni odhodláni pokusit se dobýt německé hlavní město. Čekali marně. Přišel následný zákaz NSDAP a Daluege založil v dubnu 1924 s dalšími berlínskou Frontbann, jež se nakrátko stala krycím pláštěm zakázané SA a unikla rozpuštění.

Frontbann se stala součástí berlínských pouličních scén: obtěžovala Židy a cizince, demonstrovala proti Výmarské republice a zapojila se vždy do násilných konfrontací se sociálními demokraty a komunisty, což si vyžádalo několik mrtvých (Daluege sám byl jednou prohlášen za mrtvého). I přes svou nepřetržitou politickou činnost složil zkoušky ze stavebního inženýrství a v roce 1926 se oženil s národní socialistkou Käthe Schwarzovou. Do ledna 1933 pracoval na plný úvazek jako inženýr. Uskutečnil několik velkých staveb, dle vlastních slov se stal v roce 1928 vedoucím stavebního oddělení berlínské společnosti pro odvoz odpadu, kde postavil první bezprašné zařízení pro sklad smetí.

⁴²¹ Následující údaje o jeho životě pochází z prvního výsledku dne 13. června 1946. SOA, Praha, MLS Praha, Ls 2043/46, s. 3 a SMELSER, Ronald; SYRING, Enrico; ZITELMANN, Rainer. *Die braune Elite : 21 weitere biographische Skizzen : Bd. 2.* c. d., s. 66-77. Některé údaje ovšem neseďí a nebylo možné ověřit z jiného zdroje: kupř. ve výsledku vypovídá Daluege o tom, že ho Hitler poznal až v roce 1933, v knize *Die braune elite* ovšem se ovšem hovoří už o roku 1923. Jindy se kniha zmiňuje jen o třech dětech Daluegeho, kdežto ve výsledku vypověděl, že mě celkem čtyři děti.

Daluege byl vůči Hitlerovi velice loajální, proto vystoupil z SA a 25. července 1930 vstoupil do SS. V následujících měsících stál během krize (stávka SA v září 1930, Stenneský puč z dubna 1931) věrně po boku Hitlera i s berlínskými SS. Konkrétně Stenneský puč mu přinesl trvalý prospěch a založil jeho kariéru. Hitler mu byl více než vděčný a označoval ho za „*mein tapferer Kurt*“ („*můj statečný Kurt*“). Kariéra Daluegeho eskalovala, stal se nejenom SS-Gruppenführerem, nýbrž získal i místo v pruském zemském sněmu.

Dne 17. června 1936 byla vytvořena jednotná německá policie v čele s jejím šéfem Heinrichem Himmlerem. Daluege byl jmenován Himmlerovým zástupcem a vedoucím jednoho ze dvou nových policejních útvarů (Orpo), velel veškeré uniformované polici a hasičům v celém Německu. V březnu 1936 prodělal srdeční infarkt, který mu způsobil „*lues hereditas*“ (vrozený syfilis). V SS pak obíhaly fámy, že mu tato nemoc způsobila impotenci a psychickou labilitu. Tyto fámy se rozšířily, když byl v důsledku bezdětnosti v roce 1937 prohlášen za neplodného. Na to Käthe přivedla na svět tři vlastní děti, což umlčelo diskuze o jeho impotenci nikoliv ovšem názory ohledně jeho narušených duševních schopností.

Daluege chtěl dokázat, že je stále výkonný a plný sil, začal plně organizovat a modernizovat Orpo, podílel se na vyzbrojení Německa. Po německém vpádu do Polska a do Sovětského svazu připravil Daluege plán, jak upozornit na roli Orpo v rámci těchto operací. Organizace Orpo plnila úkoly policie: hlídala vězně, kořist a zklidňovala civilní obyvatelstvo. Chování Orpo bylo ve východní Evropě pověstné: už v únoru 1940 německá armáda požadovala, aby všechny jednotky Orpo byly z Polska staženy. Uvnitř říše převzalo Orpo pořádkové úkoly, jako bylo hlídání válečných zajatců, letecké hlídky a odstranění škod po bombách, zapojilo se i do protižidovských pogromů, jelikož již před válkou Daluege jako vášnivý antisemita dbal na přísné dodržování norimberských zákonů, zapojil se i do plánování a zinscenování křišťálové noci.⁴²²

Po spáchání atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha 27. května 1942 byl Daluege jmenován dočasně (a po smrti Heydricha trvale)

⁴²² Křišťálová noc (Kristallnacht) bylo označení pro protižidovský pogrom, který se odehrál v noci z 9. na 10. listopad 1938 v Německu, k němu připojeném Rakousku a v Sudetech. Mnoho osob bylo zabito, okolo 30 000 Židů bylo zavlčeno do koncentračních táborů.

zastupujícím říšským protektorem. Toto rozhodnutí bylo pro všechny (a zejména pak pro K. H. Franka) překvapivé, jelikož v raných dobách vnitropolitického zápolení stál K. Daluege proti R. Heydrichovi a v SS ho proslavila jeho nesmírná prostoduchost. Heydrich ho zásadně označoval za panáka a idiota.⁴²³

Jaká byla role Daluegeho na vyšetřování atentátu na Heydricha, se pokusil rozklíčovat René Küpper: pátrání po atentátnících v Praze 27. a 28. května bylo provedeno na Daluegeův rozkaz. Výnosy říšského protektora o zpřísněné ohlašovací povinnosti v protektorátu a o policejních opatřeních při výkonu civilního výjimečného stavu podepsal Daluege a „od druhého dne výjimečného stavu nesl přímou odpovědnost za střílení lidí“.⁴²⁴

Represe ovšem nevedly k zjištění atentátníků, ale jen k navyšování počtu obětí a nespokojenosti A. Hitlera. Přišel osudný 4. červen 1942, Heydrichova smrt a poté i vypálení Lidic 10. června. Konečné rozhodnutí připadlo Hitlerovi, ovšem není jasné, kdo mu tuto obec poradil, zda K. H. Frank, či Daluege. Přesto však represe nepřinášely úspěch: ten přineslo až oznámení Franka z 13. června, který sliboval beztrestnost pro toho, kdo objasní atentát, na který zareagoval parašutista Karel Čurda. Vypátráním atentátníků však vraždění neskončilo, jelikož Daluege zrušil civilní výjimečný stav až 3. července 1942, kdy vydal „nařízení (...) k odvrácení podpory činům proti Říši“, které dále umožnilo popravu pomocníků českých parašutistů a pomahačů.⁴²⁵ Během Frankem vyhlášeného výjimečného stavu bylo zatčeno celkem 3188 Čechů a 1357 z nich zastřeleno, mezi nimi 477 pro údajné schvalování atentátu. K těmto popravám ovšem dával rozkaz Daluege.⁴²⁶

Červen 1943 otevřel šanci Himmlera na zbavení Daluegeho všech povinností jako šéfa Orpo: využil jeho druhého srdečního infarktu, aby ho vytlačil z funkce zastupujícího říšského protektora. Zastíněný svými kolegy, přáteli i členy rodiny se musel Daluege podrobit lékařskému ošetření, které ho málem stálo život. To ho vedlo

⁴²³ MACDONALD, Callum. *Úder z Londýna : atentát na Obergruppenführera Reinharda Heydricha*. 1. vyd. Praha : BB art, 1997. ISBN 80-86070-26-3, s. 220.

⁴²⁴ KÜPPER, René. *Karl Hermann Frank (1898-1946) : politická biografie sudetoněmeckého národního socialisty*. c.d., s. 161.

⁴²⁵ *Tamtéž*, s. 167.

⁴²⁶ *Tamtéž*, s. 163.

k tomu, aby požádal Hitlera o dlouhodobou dovolenou. Hitler mu poskytl statek a Himmler se ujistil, aby se nacházel daleko od Berlína. Daluegemu byla systematicky odňata všechna osobní privilegia, proto odešel se svoji rodinou na konci roku 1944 na východ. Ovšem o několik měsíců později se vrátil zpátky do Berlína před přibližující se Rudou armádou a později utekl do Lübecku, kde byl zajat. Velice ho překvapilo, když se objevil na seznamu hlavních válečných zločinců a to ještě nevěděl, že česká vláda začala jednat o jeho vydání.

Bohuslav Ečer, čs. zástupce v komisi Spojených národů pro válečné zločiny, zjistil po návratu do Wiesbadenu, že za dobu jeho nepřítomnosti povolilo Nejvyšší vedení americké okupační armády i Daluegeho výslech, proto ihned po svém příjezdu jej začal vyslýchat a 23. července 1945 vyhotovil protokol o Daluegeho výpovědích a to v sedmi exemplářích.⁴²⁷ Během výslechu se Kurt choval velmi zdvořile, ale o K. H. Frankovi hovořil s velkým opovržením a nenávisí. Vyvrátil celou Frankovu obhajobu a potvrdil, že byl odpovědný za vypálení Lidic. Dle přípisu z 6. dubna 1946 předán čsl. úřadům v Norimberku a čs. vládě, aby mohl být souzen jako válečný zločinec.⁴²⁸

Při nástupní lékařské prohlídce K. Daluege oznámil, že je luetik (syfilitik) a že jde u něho o lues hereditaria (vrozený syfilis).⁴²⁹ Podepsaný vrchní justiční lékař Oldřich Navara proto požádal o sdělení, zda by neměl provést lumbální punkci vyšetřovaného s vyšetřením mozkomíšního moku, aby prokázal nebo vyvrátil tvrzení obžalovaného.⁴³⁰ Je velice pravděpodobné, že se mohlo jednat o vychytralou strategii Kurtovy obhajoby: snažil se prokázat, že trpěl po syfilitické nákaze progresivní paralýzou a nemohl být za jakékoliv činy odpovědný. Nutno dodat, že tyto případy se před MLS skutečně vyskytovaly a obžalovaný byl zproštěn obžaloby.⁴³¹

⁴²⁷ Čtyři si vyžádali Američané, jeden R. H. Jackson, jeden si ponechal Ečer a jeden poslal pražskému MLSu.

⁴²⁸ SOA, Praha, MLS Praha, Ls 2043/46, s. 38.

⁴²⁹ V případě vrozené syfilitidy dochází k přenosu z matky na plod. Označení syfilis hereditaria není přesné, protože nejde o geneticky determinované dědičné onemocnění.
<http://www.levret.cz/publikace/casopisy/mb/2007-14/?pdf=27>

⁴³⁰ SOA, Praha, MLS Praha, Ls 2043/46, s. 13.

⁴³¹ Jednalo se kupř. o případ Kristiána Nechanického, jenž byl na základě znaleckého posudku lékařů zproštěn obžaloby. SOA, Praha, MLS Mladá Boleslav, Ls 2/45, s. 4.

Z odborného posudku o duševním stavu vyšetřovaného vyplývá, že otec vyšetřovaného měl syfilis (o kterém se Kurt dozvěděl až v otcově 73. roku věku) a Daluege se o svém onemocnění měl dozvědět až po absolvování horské túry v roce 1936 v Berlíně, kdy se sám poté začal léčit na toto onemocnění. Dle svých slov se květnu 1943 zhroutil i kvůli srdeční slabosti, o dva roky později u něho byla prodělána lumbální punkce a sérologické vyšetření dopadlo pozitivně. V posledních týdnech (před procesem u pražského MLS) se cítil slabý a deprimován, s bolestmi v levé srdeční krajině. Z příložených výsledků ze Státního zdravotního ústavu ovšem vyplynulo, že všechny výsledky byly negativní (včetně lumbální punkce), z čehož vyplynulo, že syfilitidou netrpěl. I když byl skleslý a se sklonem k depresivnosti, nebyly shledány příznaky jakékoliv hlubšího narušení duševního zdraví, které by bylo typické pro progresivní paralýzu.⁴³²

Dne 27. srpna 1946 bylo vedoucímu veřejnému žalobci zasláno trestní oznámení o 91 stranách a 68 přílohách, které vypracovala vyšetřovací komise ministerstva vnitra. Součástí byl i protokol o výslechu, u kterého se nacházel vrchní aktuárský ředitel František Čmolík, aktuárský tajemník František Šejn (z odboru pro politické zpravodajství ministerstva vnitra) a vyšetřující soudce JUDr. Jan Vavřík z pražského MLS.⁴³³ O měsíc později, 21. září 1946, podal veřejný žalobce u pražského MLS šestnáctistránkovou žalobu proti K. Daluegemu.⁴³⁴ Kladlo se mu za vinu zejména, že násilím změnil ústavu republiky, přivtělil cizímu státu území republiky a odtrhl od něho jeho část, zúčastnil se obsazování zbylé části republiky německým vojskem 15. března 1939 ve funkci velitele pořádkové policie. Nakonec byl obžalován z toho, že se stal zástupcem říšského protektora, dal některým svým jednotkám rozkaz k odjezdu na území ČSR a sám se odebral do Prahy. Tyto jednotky pořádkové policie vykonávaly pak exekuci na čs. občanstvu, jež byla zaviněna nacistickou pomstychtivostí. V průběhu hlavního líčení veřejný žalobce rozšířil obžalobu o další bod § 3 VRD, kterou měl spáchat zejména svými projevy k protektorátní vládě v roce 1942 a 1943.⁴³⁵

⁴³² *Tamtéž*, MLS Praha, Ls 2043/46, s. 14, 29.

⁴³³ *Tamtéž*, s. 139.

⁴³⁴ Zločiny dle § 1 (zločin úklady o republiku dle § 1 č. 50/1923 Sb.), § 2, § 5 odst. 2 písm. a) (§ 98 písm. b a § 99 TZ), § 6, 7, 9, 10 VRD.

⁴³⁵ SOA, Praha, MLS Praha, Ls 2043/46, s. 97 a 177k.

Daluege si odmítl zvolit obhájce, načež mu byl ustanoven ex offo advokát JUDr. H. Stolz.⁴³⁶

Hlavní líčení se konalo 9. října 1946 za přítomnosti předsedy senátu a přednosty pražského MLS Vladimíra Kozáka, za soudce lidu Václav Koubek, František Klika, Alois Fiřt a JUDr. Vladimír Sutnar. Na straně veřejného žalobce stanul vedoucí veřejné žaloby J. Drábek a jeho náměstek J. Morávek. Na straně druhé obhájce ex offo JUDr. Hynek Stolz st. a JUDr. Hynek Stolz ml. Celé hlavní líčení zapisovala Marie Kurková a tlumočil František Čmolík a Jindřich Vybíral. Zároveň byli povoláni dva svědci z oboru psychiatrie: docent MUDr. Jaroslav Stuchlík a prof. MUDr. Eduard Knobloch.⁴³⁷

Daluegeho obhájce vznesl jménem obžalovaného námitku nepřislušnosti pražského MLS, jelikož výše uvedené zločiny by se měly pokládat za mezinárodní ve smyslu článku 6⁴³⁸ Dohody o stíhání a potrestání válečných zločinců evropských zemí Osy z 8. srpna 1945 a vyhrazeny Mezinárodnímu vojenskému soudnímu dvoru.⁴³⁹ J. Drábek odmítl důvody nepřislušnosti, jelikož odst. 3 tzv. Moskevské deklarace z 1. listopadu 1943, kterou uzavřela Velká Británie, Spojené státy americké a Sovětský svaz, stanovil, že váleční zločinci, kteří byli odpovědni za ukrutnosti, masakry a popravky, měli být posláni zpět do zemí, kde ony zavrženíhodné činy byly spáchány, aby byli souzeni a potrestáni podle zákonů osvobozených zemí a svobodných vlád tam zřízených.⁴⁴⁰ Tzv. Londýnská dohoda z 8. srpna 1945 blíže rozvedla tuto zásadu a v článku 1 zřídila Mezinárodní vojenský soudní dvůr pro souzení těch válečných zločinců, jejichž trestné činy nešlo zeměpisně umístit. Článek 4 této Dohody výslovně stanovil, že Dohoda nemá být na újmu ustanovením, daným Moskevskou deklarací o návratu válečných zločinců do zemí, kde spáchali své zločiny. Veřejný žalobce zdůraznil i ustanovení článku 6, čímž se snažil prokázat vyloučení pravomoci Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku včetně prohlášení z 8. dubna 1946 založeného v soudních spisech jako příloha č. 21, kdy tento tribunál tímto prohlášením

⁴³⁶ *Tamtéž*, s. 102.

⁴³⁷ *Tamtéž*, s. 122.

⁴³⁸ Tento článek zní: „*Tato dohoda nebude v ničem na újmu pravomoci nebo oprávněním kteréhokoliv státního nebo okupačního soudu, který již byl zřízen nebo bude zřízen na kterémkoliv spojeneckém území či v Německu k souzení válečných zločinců.*“

⁴³⁹ *Norimberský proces : sborník materiálů*. Díl 1, red. K. P. Goršenin a kol. c.d., s. 42.

⁴⁴⁰ *Tamtéž*, s. 33.

vydal Daluegeho československé vládě k soudu jako válečného zločince. Proto obžalovaný měl podléhat příslušnosti čl. soudů podle obecných ustanovení trestního řádu a VRD. Po tajné poradě předseda prohlásil, že se návrh obhajoby na uznání nepřislušnosti pražského MLS zamítá.⁴⁴¹

Dále obhájce v průvodní řeči zmínil článek, který vyšel ráno v den hlavního líčení. Autor tvrdil, že se obžalovaný snažil zbavit veškeré viny tím, že byl luetik. Obhájce na tento článek navázal a tvrdil, že v důsledku lues hereditas se u obžalovaného rozvinula paralýza již za okupace, proto požadoval o přezkoumání duševního stavu obžalovaného, k čemuž se veřejný žalobce připojil. V. Kozák s tímto bodem souhlasil vzhledem i k souhlasnému stanovisku veřejného žalobce, aby již ustanovení znalci posoudili duševní stav obžalovaného, zda obžalovaný nejen v den soudního procesu, ale zejména v době spáchání činů byl za své činy trestně odpovědný. Poté předseda udělil slovo veřejnému žalobci k přednesení žalobního návrhu s důvody. Obžalovaný na to prohlásil, že se necítí vinen a poté nesmyslně prohlásil, že byl postřelen do lýtka a při dlouhém transportu utrpěl otravu krve, kvůli které měl být hned dvanáctkrát operován. Až poté začal systematicky odpovídat na jednotlivé body obžaloby.⁴⁴²

Jeho obhajoba byla jednoduchá a obdobná jako u ostatních obžalovaných: svádění viny na jiné a odmítání odpovědnosti. Byl jmenován generálem policie na rozkaz Hitlera, převzal úkoly za Heydricha rovněž na rozkaz Hitlera, jako zastupující říšský protektor působil krátce kvůli prohlášení za duševně chorého.⁴⁴³ Dále jeho obhajoba působí i dnes velice chaoticky: Daluege se rozhovořil o svých dětech, z nichž jedno mělo zemřít ve vazbě v Lübecku, poté se vrátil v myšlenkách do doby první světové války a poté zpět do roku 1933 a později k vysvětlení činnosti pořádkové

⁴⁴¹ SOA, Praha, MLS Praha, Ls 2043/46, s. 123.

⁴⁴² Daluege neuvedl, kdy měl být postřelen, zda se jednalo o incident z 1. světové války či doby pozdější. *Tamtéž*, s. 126.

⁴⁴³ Předseda Kozák k tomu trefně v průběhu hlavního líčení podotkl: „Tak mám dojem, že v tom německém aparátu nebyl nikdo odpovědný. Vy všichni hrdinové se vymlouváte, že jste neměli žádnou odpovědnost a že jste museli jen poslouchat rozkazů. A vy, Daluege, jste byl přece jedním z nejvyšších říšských úředníků.“ „Útlocitný“ Kurt Daluege neschvaloval akci v Lidicích. *Mladá fronta*. 11. října 1946, č. 233, s. 1, 3.

policie. Proto raději korigoval jeho výslech předseda senátu, který mu pokládal otázky.⁴⁴⁴

Daluege odmítal, že by byl hlavním velitelem SFK (Sudetendeutsches Freikorps, Sudetoněmecký dobrovolnický sbor) a požadoval důkaz, který by toto prokázal. Předseda mu poskytl opis s tím, že mu originál předloží později. Zmiňovaný dokument z 1. října 1938, podepsaný Konradem Henleinem údajně nikdy do ruky nedostal, proto se k jeho pravosti a správnosti nemohl vyjádřit. Při jízdě kolonou do Sudet měl Hitlera pouze doprovázet. Daluege považoval použití pořádkové policie k vojenským účelům za porušení mezinárodního práva, ale neodstoupil ze strachu o svůj život.⁴⁴⁵

K převzetí úkolů o Heydrichovi vypověděl, že se o svém jmenování dozvěděl až 29. května 1942, kdežto o den dříve se připravoval jeho projev, který měl podepsat, o čemž mu opět nebylo nic známo. Dále se předseda podívoval nad tím, že v nemocnici Na Bulovce, kde ležel raněný Heydrich, Daluege podepisoval rozhodnutí z titulu nové funkce, o níž Daluege údajně nevěděl. Ten se ovšem bránil: „*Já jsem nic nepodepisoval.*“ Soudce proto přeformuloval otázku: „*Tak jste tedy rozhodoval?*“ Daluege odmítl, že nerozhodoval, pouze schvaloval jemu předložené návrhy. Předseda se tedy nakonec zeptal, proč je schvaloval. Vyslýchaný na to odpověděl, že jako policejní odborník se domníval, že by bylo správné, že se účastnil při rozhodování jako poradce.⁴⁴⁶

Vymlouval se, že by projev, který pronesl členům protektorátní vlády po atentátu na Heydricha, mu byl dodán Himmlerem,⁴⁴⁷ i když při pátém výslechu z 26. června 1946 pronesl, že tento projev si vypracoval on sám. Do svých výpovědí se neustále zamotával, až na to zareagoval veřejný žalobce, že i „*Frank se choval před soudem mnohem statečněji*“ než on.⁴⁴⁸ Drábek měl pravdu: Frank dle svých slov nezamlčoval, i když na mnoho případů zapomněl: „*Musil jsem se v mnoha případech „po upozornění“ rozpomenout, nechtěl-li jsem tu stát jako naprostý ignorant.*“⁴⁴⁹

⁴⁴⁴ SOA, Praha, MLS Praha, Ls 2043/46, s. 128.

⁴⁴⁵ *Tamtéž*, s. 130.

⁴⁴⁶ *Tamtéž*, s. 135.

⁴⁴⁷ *Tamtéž*, s. 20.

⁴⁴⁸ Daluege odjakživa pohrdal českým národem. *Mladá fronta*. 12. října 1946, č. 234, s. 1, 3.

⁴⁴⁹ AHMP, Praha, fond Resler Kamill JUDr., kart. 12.

Nicméně zejména kvůli těmto projevům k protektorátní vládě veřejný žalobce rozšířil žalobu o § 3 VRD pro zločiny podpory nacismu a veřejného schvalování nepřátelské vlády na území republiky.

Jednou z nejvíce problematických otázek byla ta, která se týkala jednotlivých přípisů, výnosů a rozsudků smrti, zda je podepsal či nepodepsal obžalovaný. Obžalovanému kupř. byl předložen přípis z května 1942, kterým oznamoval ministerstvu vnitra zavedení povinného hlášení všech osob české národnosti starších 15ti let, nesplnění této povinnosti bylo trestáno smrtí. Daluege si na něj ovšem nevzpomínal, na druhou stranu potvrdil, že podpis na něm byl psaný jeho vlastní rukou. Tento listinný důkaz obsahoval řadu korektur, které ovšem byly dodatečně provedeny úředníkem ministerstva vnitra! Další významnou otázkou bylo, zda vydal rozkaz na zastřelení a popravy osob, podepsal rozsudky smrti (později u jednotlivých dokumentů popíral pravost své parafy zejména u rozsudků smrti a jindy přiznával, ale ihned odkazoval, že je psal ve zmenšené duševní přičetnosti). Veřejný žalobce proto požádal o ustanovení grafologů ve všech případech, u nichž se vyskytlo podezření, že je psal obžalovaný. Drábkův návrh předseda schválil.⁴⁵⁰ Závěr znaleckého posudku však zněl, že posuzované dokumenty obžalovaný podepisoval.⁴⁵¹

Soud se rozhodl vyslechnout některé navržené svědky obhajoby,⁴⁵² jiné zamítl pro nadbytečnost a u jednoho případu pro nerozhodnost: jelikož nebylo pro soud rozhodné to, co obžalovaný udělat chtěl, nýbrž to, co skutečně udělal.⁴⁵³ Dobový tisk Daluegeho rozpoložení shrnul následujícími slovy: „*Je celkem klidný a projevuje spíše známky nudy než zájmu. Občas pohlédne do auditoria, pozorně sleduje každého příchozího, anebo se obrací na svého obhájce.*“⁴⁵⁴

Obžalovaný během procesu na většinu otázek neodpověděl, protože si buď nepamatoval, nebo odpověď nevěděl, protože podepisoval dokumenty, aniž by si je

⁴⁵⁰ SOA, Praha, MLS Praha, Ls 2043/46, s. 135.

⁴⁵¹ Znalecký posudek ze 14. října 1946. *Tamtéž*, s. 185.

⁴⁵² Svědci dr. Reineföhrt a Lammers nakonec nebyli připuštěni, jelikož nebylo vůbec pravděpodobné ani jisté, že a zda by v dohledné době tyto důkazy mohly být vůbec provedeny. *Tamtéž*, s. 177m.

⁴⁵³ V tomto případě svědkyně měla potvrdit, že po vypálení Lidic měl několikrát Daluege požadovat o zproštění funkce a nabídnout demisi Hitlerovi, načež tato žádost měla být opakovaně zamítnuta s odůvodněním, že jeho postavení v protektorátu bylo pouze reprezentativní. *Tamtéž*, s. 136.

⁴⁵⁴ Daluege zodpovědný za rozsudky smrti. *Lidová demokracie*. 16. října 1946, 3. vyd., č. 288, s. 2.

přečetl. Na to veřejný žalobce reagoval: „*Tím, co nám tu vykládáte, líčíte vlastně tu nejměšnější figuru, jakou kdy říšský protektor byl.*“ Daluege k tomu podotkl, že o „*své osobě a svém pojmání života*“ mohl rozhodovat jen on sám. Jeho úkol v protektorátu bylo splnění rozkazu, proti němuž se nemohl bránit, a jako voják navíc byl zvyklý tyto rozkazy provádět bez zkoumání jejich věcné správnosti či nesprávnosti.⁴⁵⁵ Obžalovaný se soud dokonce snažil přesvědčit soud, že nevěděl o „nějakém“ úředním věstníku říšského protektora. Na otázku, jestli se nestaral o to, jakým způsobem byly výnosy a nařízení protektora publikovány, obžalovaný odpověděl: „*Neměl jsem k tomu vůbec čas a Frank měl mou plnou důvěru.*“⁴⁵⁶

Nejdůležitější otázkou ovšem bylo posouzení otázky přičetnosti u obžalovaného. V průběhu líčení znalci sledovali myšlenkové pochody a citové reakce obžalovaného, na základě kterých došli k závěru, že jak v průběhu hlavního líčení, tak i v době převzetí funkce zastupujícího říšského protektora netrpěl duševní nemocí. Připustili zhroucení v roce 1943 v důsledku možné vyčerpanosti z práce, ovšem nejednalo se o progresivní paralýzu. Lékaři opětovně odebrali vyšetřovanému krev a mozkomíšni mok získaný lumbální punkcí, ale všechny výsledky byly naprosto negativní, proto mohli shrnout, že vyšetřovaný neurolysem netrpěl.⁴⁵⁷

Dalším zajímavým důkazem bylo i přečtení hesla z německé encyklopedie Der neue Brockhaus, jež označovalo jakožto šéfa pořádkové policie Daluegeho za zástupce Himmlera. Obžalovaný se ovšem vůči tomu vzrušeně ohradil, že toto tvrzení bylo sprostou lží.⁴⁵⁸

Hlavní líčení s postupným odročováním trvalo do 17. října 1946, kdy obžalovaný měl pokračovat ve své závěrečné obhajovací řeči. Ještě před ní dle dobového tisku přečetl tajemník Zeman reakci amerického plukovníka B. C. Andruse na Daluegeův dopis, v němž si stěžoval, že byl vydán do ČSR: „*Doufám, že nevěříte, že s některým z vězňů v Norimberku bude zacházeno lépe než s vámi. Jsou souzeni pro nejtěžší zločiny.*“ Daluege dle Mladé fronty zavrtěl hlavou a pokračoval v závěrečné

⁴⁵⁵ SOA, Praha, MLS Praha, Ls 2043/46, s. 165.

⁴⁵⁶ *Tamtéž*, s. 174.

⁴⁵⁷ *Tamtéž*, s. 177.

⁴⁵⁸ *Tamtéž*.

řeči.⁴⁵⁹ Cítil se plně odpovědný za práce ve funkci nejvyššího velitele pořádkové policie. Ovšem odmítal spáchání jakýkoliv zločinů, jelikož ze žádné země, ve které působil (ať Holandsko nebo Francie) nevznesla žádné stížnosti k Mezinárodnímu tribunálu v Norimberku, jenom z bývalého protektorátu.⁴⁶⁰

Ještě před vynesením rozsudku se obžalovaný pravděpodobně hned dvakrát pokusil o sebevraždu. V pondělí 21. října 1945 mu členové Sboru vězeňské stráže zadrželi podezřelou cigaretu, jež měla být podezřele větší než ostatní a údajně napuštěná jedem. V noci z 22. na 23. října se pokusil Daluege přerezat si žíly na pravém předloktí střepem rozbité jídelní misky. Na otázku, proč se pokusil se zabít, odpověděl, že stejně bude popraven.⁴⁶¹

Soudu se podařilo vyvrátit již tak chatrnou obhajobu a senát se jednomyslně usnesl o vině obžalovaného. Dne 23. října 1946 předseda senátu vynesl rozsudek trestu smrti o 27 stranách, po jehož vyhlášení odsouzený nežádal ani o milost, ani o prodloužení lhůty k výkonu trestu. Navždy pozbyl občanskou čest a celé jeho jmění propadlo státu. Součástí odůvodnění tohoto rozsudku byly i výňatky z jeho projevů včetně z již uvedeného, datovaného 29. května 1942 po atentátu na Heydricha, kdy mj. pravil: „*Tento zločinný čin vyžaduje provedení rozkazu vůdce a nařízení říšského vedoucího SS, které, společně se starým bojovníkem o země Čechy a Moravu, s mým starým kamarádem, státním tajemníkem Frankem provedu.*“ Soudu se podařilo prokázat i to, že vyhlášku z 28. května 1942 o vypsání odměny 10 milionů korun za dopadení atentátníků podepsal K. H. Frank, ale již zmíněné prováděcí nařízení k civilnímu výjimečnému stavu podepsal Daluege.⁴⁶²

Daluege před smrtí pronesl poslední slova typická pro loajálního národního socialistu: „*Ich sterbe nicht als Christ, sondern als Staatsverbrecher. Mein Werk als*

⁴⁵⁹ Rozsudek nad Daluegem v úterý. *Mladá fronta*. 18. října 1946, č. 239, s. 1.

⁴⁶⁰ Rozsudek nad Daluegem 22. října. *Lidová demokracie*. 18. října 1946, 3. vyd., č. 219, s. 2.

⁴⁶¹ Tato informace pochází z článku Daluege odsouzen k trestu smrti. *Mladá fronta*, 24. října 1946, č. 244, s. 1, 2. Nicméně Lidová demokracie (a i literatura viz *Die braune elite...*) tuto informaci potvrzuje, neboť prezidium pražského MLS úředně oznámilo, že při normální prohlídce, která se vykonávala u každého obžalovaného, jemuž bylo obžalobou navržen trest smrti, se našly na stole mezi ostatními věcmi smotky naplněné šedou hmotou neznámého složení. Daluege odsouzen k trestu smrti a popraven. *Tamtéž*. 24. října 1946, č. 245, s. 1, 2.

⁴⁶² SOA, Praha, MLS Praha, Ls 2043/46, s. 188, 195 a 199.

Chef der Orpo ist nicht anerkannt worden.“ („*Neumírám jako křesťan, nýbrž jako státní zločinec. Moje práce šéfe pořádkové policie nebyla uznána.*“)⁴⁶³ Rozsudek byl proveden krátce po třinácté hodině odpoledne.

Kurt Daluege byl dalším z významných případů pražského MLS, i když v té době jej zastínil soud s K. H. Frankem. O jeho proces byl výrazně menší zájem i ze strany veřejnosti, což dosvědčují i články v dobovém tisku neumístěné na titulních stranách jako tomu bylo u K. H. Franka. Jeho spis nicméně obsahuje velice zajímavé znalecké posudky, jak z oboru grafologie, tak i psychiatrie. A velice zajímavá je i skutečnost, že přes jeho údajnou nemoc (bohužel v jeho spisu se nenacházely lékařské zprávy z roku 1936) se nepotvrdilo prodělání syfilitidy jako takové, ačkoliv literatura vychází z faktu, že jí trpěl. Respektive nepotvrdilo se, že by odsouzený trpěl progresivní paralýzou, která by ho zbavovala odpovědnosti za jeho činy.

Dalším zajímavým faktem bylo to, že byl zproštěn v případě členství organizace dle § 2 VRD (nejmenovaná organizace) kvůli členství v říšské vládě. Pražský MLS se odvolával na rozsudek Norimberského tribunálu, který rozhodl, že říšská vláda nebyla ve svém celku zločineckou organizací a cítil se tímto rozhodnutím vázán už jen kvůli tomu, že mu chyběly předpoklady, aby toto rozhodnutí mohl přezkoumat. Soud dále konstatoval, že tu nebyly splněny ani předpoklady pro to, aby z hlediska státně-ústavního práva mohl být říšský protektor považován za člena říšské vlády. Vzhledem k tomu byl obžalovaný v tomto bodě zproštěn obžaloby. Na druhou stranu, jelikož se stal členem a ve vedoucí funkci Oberstgruppenführera v organizaci SS od 27. května 1942 do srpna 1943 na území protektorátu, naplnil přesto skutkovou podstatu § 2 VRD.

9.1.4. Karl Hermann Frank

Pravděpodobně nejvíce sledovaným procesem pražského MLS byl případ sudetského Němce Karla Hermanna Franka, dalšího muže několika tváří: zkrachovalého karlovarského knihkupce, poslance SdP a pozdějšího státního ministra. Byl obžalován téměř ze všech paragrafů VRD a J. Drábek ho označil za zajímavý typ německého

⁴⁶³ Daluege odsouzen k trestu smrti a popraven. *Lidová demokracie*. 24. října 1946, č. 245, s. 1, 2 a SMELSER, Ronald; SYRING, Enrico; ZITELMANN, Rainer. *Die braune Elite : 21 weitere biographische Skizzen : Bd. 2. c.d.*, s. 77.

fanatika: „*Na rozdíl od mnohých vedoucích nacistů vedl spořádaný rodinný život, byl celkem vzdělaný, ale ve věcech, které se týkaly čehokoliv českého, projevoval nenávisť pro člověka stěží pochopitelnou, vzpomínáje patrně německého císaře Viléma II.*“⁴⁶⁴ Mimořádný zájem o tento proces byl i v zahraničí, což odpovídalo účasti velkého počtu zahraničních novinářů, jelikož si jméno Franka spojovali zejména s henleinovskou politikou, opatřeními proti studentům ze 17. listopadu 1939 a nakonec i zkázou Lidic. O tom, že se jednalo o největší proces pražského MLS, svědčí i to, že jeho spis je uložen v celkovém počtu jedenácti kartonů v SOA, Praha.

K. H. Frank se narodil 24. ledna 1898 v Karlových Varech jako první syn učitele Heinricha Franka a jeho manželky Paule. Nikdy nebyl vynikajícím žákem, neměl nadání jako jeho mladší bratr Walter, ale i tak studoval na místním klasickém gymnáziu, kde se stal členem mládežnického hnutí Wandervogel stejně jako Daluege. V době na počátku studia na střední škole utrpěl těžké poranění pravého oka, když jej spolužák zasáhl z kapesního praku. Po několika pokusech o záchranu mu oko bylo v roce 1918 vyňato – od této doby musel nosit skleněnou protézu.⁴⁶⁵

Po vypuknutí první světové války vstoupil do řad chebského pěšího pluku č. 73, v šestnácti letech se tak stal členem chlapecké střelecké čety. Hlásil se jako jednorozční dobrovolník na frontu, ale pro vadu zraku byl odmítnut. Místo fronty tedy složil maturitu a absolvoval v roce 1917 jednorozční abiturientský kurs na německé obchodní akademii v Praze a o rok později se zapsal na právnickou fakultu pražské německé univerzity, kterou ovšem nikdy nedokončil, a zároveň v roce 1918 nastoupil místo ve Vítkovických železárnách.⁴⁶⁶

V roce 1921 se mu naskytla možnost vrátit se do Karlových Varů, přijal nabídku a stal se úředníkem Duchcovsko-podmokelské dráhy. Pracoval ve Wandervogel a jako příslušník Freiwilliger Arbeitsdienst (brigádnické pracovní služby). V roce 1923 se stal knihkupeckým učněm, nastoupil u společnosti Erich Matthes v saské vesnici Hartenstein. Jednalo se o nakladatelství sloužící výhradně nacionalistickému

⁴⁶⁴ DRÁBEK, Jaroslav. *Z časů dobrých i zlých*. c. d., s. 108.

⁴⁶⁵ MOULIS, Miloslav. *K. H. Frank : vzestup a pád karlovarského knihkupce*. c. d., s. 16.

⁴⁶⁶ *Tamtéž*, s. 18.

mládežnickému hnutí. Po roce se stal Matthesovým zaměstnancem-společníkem, pracoval přechodně v jeho lipské filiálce, aby získal všestrannou praxi.⁴⁶⁷

V roce 1925 se oženil s Annou Müllerovou, která mu porodila dvě děti. Týž rok se Frank odešel do Lokte a zřídil si malé knihkupectví s názvem Dům pro knihu a umění Chebska. Toto knihkupectví ovšem i přes veškeré úsilí neprosperovalo a zkrachovalo. Frank se proto v roce 1931 přestěhoval do rodných Karlových Varů, kde působil též jako karlovarský knihkupec a příležitostný nakladatel. Ovšem jako podnikatel ztroskotal, rozhodl se proto uspět v jiném oboru a příležitost mu přinesla velká hospodářská krize a vzestup nacismu v Německu.⁴⁶⁸

V únoru 1932 československé ministerstvo vnitra zakázalo činnost spolku Volkssport, který byl součástí DNSAP, v květnu byli jeho funkcionáři obžalováni a v září byl vynesena rozsudek brněnského soudu pro protistátní činnost jeho členů, kteří uprchli do Německa. 1. října 1933 Konrad Henlein oznámil vytvoření Sudetendeutsche Heimatsfront (SHF) a vyzval Němce k jednotě, Frank na to zareagoval založením první místní organizace v Karlových Varech a odjel za Henleinem do Chebu, kde mu předal jmění rozpuštěné místní organizace Německé nacionální strany (jednalo se o 10 000 Kčs, které mu ovšem nepatřily). Tehdy se ze zkrachovalého knihkupce stal politik.⁴⁶⁹

Od začátku října 1933 se stal zaměstnancem SHF jako pracovník agitačního oddělení a vedoucí karlovarské krajské organizace. Později byl pověřen vedením propagačního oddělení a zůstal jím až do zvolení poslancem v roce 1935. Působil i jako redaktor časopisu Rundschau, dále jako mluvčí Henleinovy strany. Poslancem byl zvolen v roce 1935 za stranu Sudetendeutsche Partei (SdP), která vznikla 20. dubna 1935 z SHF. Tato strana získala přes sedmašedesát procent z celkového počtu německých hlasů, čímž se stala druhou nejsilnější v ČSR.⁴⁷⁰

SdP stále hlasitěji deklarovala „právo na sebeurčení až do odtržení“, Frank využil doslova každé situace (i smrti prezidenta T. G. Masaryka v roce 1937)

⁴⁶⁷ MOULIS, Miloslav. *K. H. Frank : vzestup a pád karlovarského knihkupce*. c. d., s. 20.

⁴⁶⁸ *Tamtéž*, s. 28.

⁴⁶⁹ TUNYS, Ladislav. *Noc před popravou* : K. H. Frank a jeho obhájce : archivy promluvily. c. d., s. 12.

⁴⁷⁰ *Tamtéž*, s. 33.

k razantnějšímu postupu. Přišel kritický rok 1938 a s ním i anexe Rakouska a jednání Henleina, Franka a Hitlera. Hitler na tajném setkání 28. března 1938 udal jasné pokyny: klást vládě nepřijatelné požadavky. Československá vláda mezitím začala vypracovávat národnostní statut, aby situaci uklidnila, což ovšem Frank odmítal. Národnostní statut měl být významnou reformou menšinové politiky a týkat se nejen německé menšiny, ale i ostatních a upravovat jejich právní postavení. Zahrnoval nejen jazykové právo, ale i otázky samosprávy, školství, státní správy, sociálního zabezpečení či trestní ochrany menšin.⁴⁷¹

Československá vláda pod mezinárodním tlakem ustupovala, ale henleinovci eskalovali prostřednictvím Henleinových tzv. karlovarských požadavků své nároky dál. Odmítali jak vládní návrh jazykového uspořádání, tak i národnostní statut, nepřijali ani žádné další plány. Nezadržitelně se blížilo kritické září 1938, kdy SdP přestala trvat na svých karlovarských požadavcích a žádala okamžité odstoupení území s nadpoloviční většinou Němců dle stavu v roce 1918.⁴⁷²

Po vyprovokovaném střetu s policií 14. září 1938 se Frank schoval do Henleinovy vily v Aši. Dorazil tam ve chvíli, kdy se z rozhlasu obyvatelé Československa dozvěděli, že byl na něj a Henleina vydán zatykač. Rozdělili se a oba uprchli do Německa. Následující dny jen dokreslují počátek tragédie našich dějin: vyprovokované incidenty, teroristické akce a četné provokace na hranicích, nová vláda generála Jana Syrového, vyhlášená mobilizace 23. září a Mnichov.

Frank v Německu dlouho nesetřval: hned od prvního října se s prvními říšskými jednotkami vrátil, aby mohl přivítat Hitlera. Stal se zástupcem Henleina, který byl jmenován říšským komisařem (Gauleiter) pro sudetské území. Po 15. březnu 1939 se stal státním tajemníkem, Konstantin von Neurath říšským protektorem v nově vzniklém Protektorátu Čechy a Morava. V den přepadení Polska bylo na Frankův příkaz zatčeno přes dva tisíce osob (mezi nimi mnoho významných politiků, umělců,..), které byly internovány převážně v koncentračních táborech (Aktion Albrecht I.). Na příkaz Hitlera měl Frank potřít veškerý domácí odpor. Devět studentů bylo 17. listopadu 1939

⁴⁷¹ Blíže k národnostnímu statutu KUKLÍK, Jan; NĚMEČEK, Jan. *Od národního státu ke státu národností? : Národnostní statut a snahy o řešení menšinové otázky v Československu v roce 1938.* c. d.

⁴⁷² TUNYS, Ladislav. *Noc před popravou* : K. H. Frank a jeho obhájce : archivy promluvil. c. d., s. 43.

popraveno dle rozsudku stanného soudu, stovky odvezeny do koncentračního tábora. Vše jako reakce na pohřeb studenta Jana Opletala z 15. listopadu 1939, jenž se z původního smutečního obřadu stal spontánně národní manifestací.⁴⁷³

Zatímco Frankova kariéra stoupala (v mezidobí se stačil rozvést a oženit s Karolou Blaschek), pracoval na memorandu, jehož obsahem měl být proces úplné germanizace: část Čechů poněmčít, část vysídlit, zbytek zničit. V září 1941 nastoupil Neurath zdravotní dovolenou a jeho funkcí Hitler pověřil šéfa hlavního úřadu říšské bezpečnosti (RSHA) SS-Gruppenführera R. Heydricha, který začal promýšlet na konečné řešení české otázky. Heydrich ve svém úřadu dlouho nepůsobil, legenda o korunovačních klenotech se vyplnila. Frank proto očekával, že jako „znalec českých poměrů“ se stane po atentátu jeho následovníkem. Nestalo se tak a do funkce byl jmenován K. Daluge.⁴⁷⁴

Několik hodin po atentátu Frank po poradě s protektorátním ministrem vnitra Richardem Bienertem a policejním prezidentem Rudolfem Charvátém nařídil uzavření Prahy. Večer 27. května vydal příslušná oznámení, stanovil odměnu 10 milionů korun za dopadení pachatelů a oznámil, že *„kdo poskytne pachatelům útočiště nebo pomoc, má povědomí o jejich totožnosti nebo místě pobytu a neoznámí je, bude zastřelen s celou rodinou.“* Vyhlásil civilní výjimečný stav a zákaz vycházení pro veškeré obyvatelstvo pro nadcházející noc v pražském obvodu vrchního zemského rady (v případě neúspěšného hledání se měl výjimečný stav rozšířit na celé území protektorátu). Ještě téhož večera vyhlásil *„civilní výjimečný stav nad celým protektorátem“* a nařídil provádění poprav zastřelením, ohlášených v předchozím oznámení.⁴⁷⁵

Důležitá byla i jeho účast na vyhlazení Lidic. Dle jedné verze byl přítomen jejich zkáze, dle druhé přijel jen zkontrolovat výsledek. Wiesmann odmítl, že by dostal rozkaz čekat na příjezd Franka, nikdo údajně neočekával, že se Frank osobně dostaví. Když se v Lidicích objevil, bylo to překvapení pro všechny, kromě dalšího kladenského gestapáka Forsteho, který prohlásil, že mu jakýsi Obersturmführer výslovně řekl, že

⁴⁷³ *Tamtéž*, s. 63.

⁴⁷⁴ TUNYS, Ladislav. *Noc před popravou* : K. H. Frank a jeho obhájce : archivy promluvily. c. d., s. 69.

⁴⁷⁵ *Tamtéž*, s. 161.

„*Frank ist gemeldet!*“ („*Frank je očekáván*“).⁴⁷⁶ Do Lidic Frank zajel ještě dvakrát: dojednání likvidace trosek, nakonec zkontrolovat zahlazení této české kladenské vesnice. Ale ani lidická tragédie nepřivedla nacisty na stopu atentátníků, to mělo až oznámení Franka z 13. června 1942, slibující beztrestnost těch, kteří přivedou německou policii na stopu atentátníků. I u jejich smrti Frank byl, stejně jako se podepsal na zkáze osady Ležáky a poprav zatčených (mezi nimi i protektorátní premiér gen. Alois Eliáš).⁴⁷⁷

Důležitým bodem jeho kariéry byl rok 1943, kdy byl Daluge označen za duševně chorého a z funkce zastupujícího říšského protektora odvolán (rovněž jako von Neurath z funkce protektora). A tak nic nebránilo tomu, aby se Frank stal německým státním ministrem pro Čechy a Moravu dle výnosu o německém státním ministrovi pro Čechy a Moravu z 20. srpna 1943, kdy mu byla formálně potvrzena jeho vedoucí politická pozice v protektorátu, kterou zastával až do konce války.⁴⁷⁸

Po osvobození Prahy tajně opustil město na západ, do amerického zajetí a později byl převezen do Německa. 16. května 1945 mu bylo sděleno, že je politickým vězněm a nikoli válečným zajatcem, jak se on sám domníval a jak chtěl tohoto statusu docílit. Frank evidentně zprvu neočekával, že by se mu jako hlavnímu reprezentantu válečného Německa v protektorátu mohlo něco vážného stát a že by ho Američané vydali ČSR k potrestání. Mezitím ovšem Ečer vyjednával jeho vydání československým soudům, neboť jeho trestní činnost se vztahovala převážně na území ČSR. Dne 26. května 1945 Ečer zjistil, že Frank byl internován ve Wiesbadenu, požádal proto ihned plukovníka Mickelweita⁴⁷⁹ o povolení výslechu, po jehož skončení byla vznesena jménem československé vlády formální žádost tehdejšímu vrchnímu veliteli anglo-amerických armád gen. Dwightu Eisenhowerovi na Frankovo vydání. Později, 25. června 1945, se Ečer odebral na telegrafickou výzvu J. Stránského do Londýna, kde se zúčastnil setkání hlavního amerického žalobce Roberta Jacksona se zástupci žaloby

⁴⁷⁶ SOA, Praha, MLS Praha, Ls 7408/46.

⁴⁷⁷ TUNYS, Ladislav. *Noc před popravou* : K. H. Frank a jeho obhájce : archivy promluvily. c. d., s., s. 71.

⁴⁷⁸ *Tamtéž*, s. 187.

⁴⁷⁹ Náčelník oddělení pro vyšetřování válečných zločinů při tehdejších vrchních velitelství anglo-amerických armád.

ostatních tří velmocí (sovětským – generálem I. T. Nikitčenkem, francouzským – Robertem Palto a britským – Maxwellem Fyfe) až do 16. července 1945 (v poslední fázi se ho zúčastnila i delegátka amerického State departmentu Kateřina Fite). Výsledkem jednání byla dohoda, kterou podepsal Jackson a Fite za USA a zplnomocněný ministr generál just. služby B. Ečer za čs. vládu. Ve smyslu této dohody byl československému zástupci K. H. Frank 7. srpna 1945 odevzdán na letišti ve Frankfurtu nad Mohanem a téhož dne v doprovodu dvou amerických vojenských policistů dopraven na letiště v Ruzyni. Na letišti ho formálně převzal a zatkl úředník ředitelství národní bezpečnosti v Praze dr. Pravda. A odtud Frankova cesta mířila přímo na Pankrác, kde na něj byla uvalena řádná vyšetřovací vazba dle VRD.⁴⁸⁰

Ministerstvo vnitra zpracovalo velice podrobné stopadesátišestistránkové trestní oznámení z 1. března 1946, jehož přílohou bylo více jak 210 příloh (některé se ovšem nedochovaly). Toto trestní oznámení bylo doplněno o dodatek z 20. března 1946.⁴⁸¹ Žaloba byla proti obžalovanému vypracována 4. března 1946 a publikována 15. března 1946. Hlavní líčení proti jmenovanému bylo nařizeno na 22. března 1946 a počítalo se s jeho pravděpodobným trváním asi 14 dnů (ve skutečnosti se Frankův případ projednával pět týdnů). Přednosta V. Kozák proto zažádal advokátní komoru o neotálení s ustanovením obhájce, jelikož bylo třeba vypracovat vývodní návrhy obžalovaného.⁴⁸² Kromě V. Kozáka měl zájem na ustanovení advokáta se znalostmi politického života a mezinárodních poměrů i ministr spravedlnosti P. Drtina, který již 15. března 1946 žádal prezidenta advokátní komory JUDr. Antonína Kloudu o zvýšení pozornosti při vybírání takového obhájce. A právě ustanovení advokáta ex offo (lidově advokáta chudých) byl možná jeden z největších problémů přípravy jednání, jelikož si obžalovaný nemohl zvolit kvůli nedostatku peněžních prostředků svého obhájce. Již jsem se zmínila o neochotě advokátů zastupovat některé případy a obhajoba K. H. Franka nebyla výjimkou. Advokátní komora se v tomto případě nerozhodla postupovat dle zvyklostí stálého postupu vybírání advokáta dle abecedního pořadí, ale již vzhledem ke zvláštním okolnostem případu učinila výjimku a zvolila zkušeného obhájce JUDr. Kamilla

⁴⁸⁰ *Český národ soudí K. H. Franka*. c. d., s. 16.

⁴⁸¹ SOA, Praha, MLS Praha, Ls 7408/46.

⁴⁸² Zpráva z 15. března 1946. *Tamtéž*.

Reslera, aby „nevznikla nežádoucí a trapná situace (...), že se musí hlavní přelíčení, o něž mělo zájem i zahraničí, odročit proto, že obhájce nebyl včas jmenován.“⁴⁸³

Obhájcem z povinnosti byl tedy ustanoven 16. března 1946.⁴⁸⁴ Advokát se ovšem bránil všemi zákonnými prostředky proti tomuto rozhodnutí advokátní komory a podal rozklad, ovšem tomuto návrhu nebylo vyhověno.⁴⁸⁵ Podal návrh adresovaný MLS v Praze, aby rozhodnutí o jeho jmenování vyslovil za nezákonné a neúčinné, jelikož pražský MLS ho do funkce obhájce formálně neustanovil. On sám věděl, že bude po dobu trvání tohoto případu fakticky vyřazen z běžného výkonu své advokátní praxe a toto rozhodnutí považoval za velkou hospodářskou obět: později musel požádat o uvolnění části vázaných vkladů u Československé národní banky se zřetelem na obhajobu tohoto obžalovaného (a též za vedení advokátní kanceláře) ve výši 50 000 Kčs. Kromě toho se cítil osobně podjatý („stejně jako každý Čech“), mnoho jeho přátel bylo postiženo činností K. H. Franka jak vězněním, někteří byli popraveni, mnoho jich zemřelo ve věznicích a sběrných táborech. Přesto byl nucen odložit své osobní výhrady stranou, Franka hájil velice zdařile a i po jeho popravě se snažil vyplnit poslední vůli odsouzeného.

V den zahájení hlavního líčení, 22. března 1946, se justiční palác na Pankráci zaplnil davem lidí, dychtících spatřit proces proti „největšímu zločinci a katanu našeho národa Karlu Hermannu Frankovi.“⁴⁸⁶ Ačkoliv byla zesílena pořádková opatření, nebylo možné zadržet návaly osob, které k soudu spěchaly od tamější tramvajové zastávky. Jelikož se jednalo o prvořadý proces, bylo vydáno několik set vstupenek do soudní síně, která „oproti jiným procesům budí dojem majestátnosti a nezvyklosti. Na místech novinářů jsou připravena sluchátka a po levé straně v pozadí soudní síně je

⁴⁸³ Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu Ds I 16/46-1. AHMP, Praha, fond Resler Kamill JUDr., kart. 12, s. 4

⁴⁸⁴ Blíže k jeho osobě kupř. TUNYS, Ladislav. *Noc před popravou* : K. H. Frank a jeho obhájce : archivy promluvily. c. d.

⁴⁸⁵ Sdělení advokátní komory 0 1505/46-T 46/460-T/KL z 21. března 1946. K tomu je nutné dodat, že podal Kamill Resler podal dozorčí stížnost Ministerstvu spravedlnosti na rozhodnutí výboru Advokátní komory z 16. března 1946 právě kvůli přeskocení pořadí advokátů ex offio. Věc musel řešit až Nejvyšší soud jako kárný odvolací soud pod č.j. Ds I 16/46-1. AHMP, Praha, fond Resler Kamill JUDr., kart. 12.

⁴⁸⁶ Lidový soud v Praze soudí K. H. Franka. *Lidová demokracie*. 23. března 1946, 2. vyd., č. 70, s. 1.

*postavena tlumočnická kabina, odkud budou tlumočeny všechny výpovědi obžalovaného.*⁴⁸⁷

Pod státním znakem usedl krátce před desátou hodinou soudní senát⁴⁸⁸ a v čele s V. Kozákem, jenž se pozdravil s oficiálními hosty, mezi nimi byl i ministerský rada dr. Marianko (v zastoupení ministra spravedlnosti P. Drtiny) a za zpravodajské oddělení ministra spravedlnosti generálové Bartík a Ečer, který se na zahájení přelíčení dostavil až z Norimberka. Po několika minutách byl přiveden i bledý obžalovaný, oblečený v uniformě, bez distinkcí. Po příchodu J. Drábka a jeho zástupce Gemricha prohlásil V. Kozák proces za zahájený.⁴⁸⁹ Obžalovaný nejprve uvedl údaje o svých osobních poměrech, po nichž ho předseda upozornil, aby dal pozor na obžalobu, jenž se měla přednášet a též na průběh jednání. K tomuto velkému procesu byli předvoláni znalci z mezinárodního práva (univerzitní profesor JUDr. Antonín Hobza), vojenského (plk. Mojmír Soukup), politicko-zpravodajského (JUDr. František Kropáč) a hospodářského (JUDr. Leopold Chmela a Eduard Vyškovský). Obhájce ihned vznesl námitku, aby byl z oboru politického zpravodajství ustanoven JUDr. František Kropáč kvůli podjatosti z jeho předchozí účasti ve vyšetřující komisi, která obžalovaného vyslýchala od 15. srpna 1945. Veřejný žalobce navrhol zamítnutí této námitky, jelikož byl obžalovaný sice tímto znalcem vyslýchán, ale jen ve věcech politického zpravodajství a to pouze jednou (nikoliv jako vyšetřující orgán). Po tajné poradě předseda tuto námitku zamítnul.⁴⁹⁰

Obhájce obžalovaného vznesl další námitky, dle nichž byl K. H. Frank až do dne zahájení hlavního líčení členem československého parlamentu, neboť tento zákonodárny sbor nebyl rozpuštěn. Tudíž nemohl být obžalovaný před tímto soudem souzen a vztahuje se na něj imunita. Ostatní námitky směřovaly k tomu, že byl Frank do Čech vyslán ne jako válečný zločinec, ale jako americký zajatec „vypůjčený“ k objasnění určitých politických a státních událostí a po nich měl být navrácen

⁴⁸⁷ *Tamtéž.*

⁴⁸⁸ Oficiální složení soudu bylo: předseda V. Kozák a jeho náhradník J. Novák, soudci z lidu: Václav Koubek, František Klika, Alois Fiřt, JUDr. Vladislav Sutnar. Tajemník byl JUDr. Hugo Zeman, na straně veřejného žalobce nestal nikdo jiný než J. Drábek a jeho náměstek J. Gemrich. Byli jmenováni i náhradníci lidových soudců: Antonín Blažek, Růžena Rollová, František Červinka. Obhájce K. Resler, tlumočnick Dr. Felix Gráb (později byl jmenován Karel Březina, po něm Ladislav Drůbek) a celé řízení zapisovala Marie Kurková. SOA, Praha, fond MLS Praha, Ls 1527/46, s. 830.

⁴⁸⁹ Lidový soud v Praze soudí K. H. Franka. *Lidová demokracie*. 23. března 1946, 2. vyd., č. 70, s. 1.

⁴⁹⁰ SOA, Praha, fond MLS Praha, Ls 1527/46, s. 834.

americkým úřadům. Frank chtěl být evidentně souzen v Norimberku. Znalec Ečer ovšem oponoval, že tento soud nebyl dle svého statusu příslušný, odkázal opět na Moskevskou deklaraci z 30. října 1943, ve které bylo výslovně uvedeno, že tito váleční zločinci měli být posláni do zemí, v nichž byly spáchány jejich „*hanebné činy*“, aby byly souzeni a trestáni dle zákonů těchto osvobozených zemí a dále objasnil průběh extradice Franka do Československa. Kromě toho Franka nepředvolali jako svědka v Norimberském procesu a vůbec ne jako obžalovaného vzhledem k ustanovením Moskevské deklarace.⁴⁹¹

V dalších dnech si obžalovaný vyslechl obžalobu, dle níž byl obžalován téměř ze všech paragrafů VRD,⁴⁹² jelikož se měl pokusit násilím změnit ústavu republiky z hlediska samostatnosti, jednotnosti a demokraticko-republikánskou formu státu a přivtělit cizímu státu území Republiky nebo odtrhnout jeho část, jako zástupce Konrada Henleina a člen vedení SdP s ostatními funkcionáři a členy SdP spolčil se k úkladům o republiku. (...) Dále se mu kladlo za vinu, že byl členem organizací FS, SS a činovníkem nebo velitelem organizací SdP a NSDAP. Měl propagovat nebo podporovat nacistické hnutí a v oné době tiskem, rozhlasem, filmem, divadlem, nebo na veřejných shromážděních, schvalovat nebo obhajovat nepřátelskou vládu na území republiky (...), ve službách nebo v zájmu Německa nebo jeho spojenců se měl dopustit spoluviny na zločinu prosté vraždy, vzdálené spoluviny na zločinu vraždy, spoluviny na zločinu nakládání s člověkem jako otrokem, veřejného násilí neoprávněným omezováním osobní svobody člověka, veřejného násilí vydíráním atd. Frank se po dlouhém výčtu žalobních důvodů ovšem necítil vinen ve smyslu trestního práva, nýbrž jemu odpovědným se provádění jemu daných nařízení, jak sám prohlásil.⁴⁹³

Frank se střetl u soudu i se svými bývalými spolupracovníky. Sám již během výslechů měl možnost se seznámit s výpovědí Neurathovou a Daluegeovou, kteří se snažili v podstatných záležitostech jednoduše přesunout vinu na Franka („*Daluege*

⁴⁹¹ *Tamtéž*, s. 842.

⁴⁹² Jednalo se o zločiny proti státu podle § 1, 2, 3 odst. 1 a 2, § 5 odst. písm. a, § 5 odst. 2 písm. a, § 6, § 7 odst. 1, 2, 3, § 8 odst. 1 písm. a, § 8 odst. 2 písm. a, § 9, 10, 11 VRD. *Tamtéž*.

⁴⁹³ *Tamtéž*, s. 847.

přímo neuvěřitelným a blbým způsobem“),⁴⁹⁴ ale tím jen donutili Franka, aby vypovídal co nejvíce dle pravdy. Ten dle svých slov na počátku sám nechtěl vůbec vypovídat a chtěl „zarputile mlčet“. Svůj postoj změnil, jelikož mu někdo údajně opětovně hrozil represáliemi vůči jeho manželce a dětem (kdo konkrétně ovšem ze špatně čitelné zkratky nelze poznat) a on jako „*pater familias – lehkověrně – podlehl šalbě a slibům*“.⁴⁹⁵

V procesu vypovídal na všechny otázky věcně, ano, vzpomínal si na podezření gen. Eliáše pro spojení se zahraničním odbojem a přiznal, že intervenoval u Hitlera, aby protektorátnímu premiérovi nebyla dána milost. Věděl, že poprava stanného soudu se konala bez soudu a opírala se o přímý rozkaz Hitlerův: „*Tento rozkaz jsem pokládal za zákon, tedy za dostatečný právní základ. Podotýkám, že podle světového názoru nacionálního socialismu byl každý Hitlerův rozkaz zákonem. Schválení k exekuci dal jsem jen jako zprostředkovatel k vykonání Hitlerova rozkazu.*“⁴⁹⁶ Připustil, že se po atentátu na Heydricha zastavil ještě 28. května 1942 u Hitlera: nestěžoval si, že nebyl jmenován protektorem on, ale tázal se, proč právě Daluege. Odmítal účast na přípravách směřujících ke zničení Československé republiky a zřízení protektorátu, oproti tomu akci proti Lidicím tehdy považoval za správnou, jinak o tom tehdy ani nepřemýšlel, až později došel k závěru, že „*Lidice byly největší politickou chybou říšské politiky, neboť osud Lidic pobouřil proti Německa celý svět.*“⁴⁹⁷ Samozřejmě ihned dodal, že se jednalo o osudovou chybu i z hlediska lidskosti. V Lidicích se měl zastavit hned třikrát: poprvé těsně po exekuci, podruhé o den později a potřetí až v průběhu srovnávání Lidic se zemí. V procesu promluvili i kladenští gestapáci a jednou z nejzajímavějších částí hlavního líčení byla konfrontace s Daluegem (proti jehož svědectví podal Resler námítku), kdy Frank odmítl odpovídat na kterékoliv dotazy svědka. Od další konfrontace proto bylo upuštěno. Veřejný žalobce se poté po výsledku Daluegeho otázel přímo Franka, že z jeho předchozích náznaků a dnešního prohlášení vyplynulo, že jej měl považovat za šílence: „*Chcete tím říci, že všechna ta strašná opatření proti českému národu po smrti Heydrichově byla dílem šílence? A jak jste k tomu mohl klidně*

⁴⁹⁴ Přeložená poslední Frankova slova z 21. května 1946, které Frank sepsal noc před popravou. AHMP, Praha, fond Resler Kamill JUDr., kart. 12.

⁴⁹⁵ *Tamtéž*, kart. 12.

⁴⁹⁶ SOA, Praha, fond MLS Praha, Ls 1527/46, s. 859.

⁴⁹⁷ *Tamtéž*, s. 866.

přihlížeti?“ Frak na to odpověděl, že až v létě 1943 po těžkých záchvatech Daluegeho se dozvěděl, že byl zatížen zděděnou nemocí a byl zbaven svých smyslů. Do té doby o tom nevěděl.⁴⁹⁸

V procesu vypovídaly desítky svědků: z řad navrátivších se vysokoškolských studentů, kteří byli zadrženi po Opletalově pohřbu v Hlávkově koleji a odvezeni do koncentračních táborů. Svědka Vojtěcha Jandečku 17. listopadu 1939 probudily ve čtyři ráno oddíly SS, které směřovaly do Hlávkovy koleje. Spolu se spolubydlícím medikem Minářem si uzamkli pokoj, lehce se oblékli a očekávali. Vojáci se začali dobývat do pokojů, proto jim studenti otevřeli. Všichni studenti byli vyhnáni na chodbu, někteří v pyžamu a bez bot, úplně neoblečení, nakonec i ven za notného křiku, bití, nadávání do českých psů, sviní apod. (měl dojem, že zahlédl Franka, ovšem nebyl si jistý). Z jeho známých kamarádů zemřelo v koncentračních táborech asi 20 osob. Jiný student Jan Žárský si vzpomněl, že při zatýkání Frank pronesl: „*Mit uns spielt man nicht, wir sind keine Österreicher.*“ („*S námi se nehraje, my nejsme Rakušané.*“) Bezpečně ho poznal a v koleji prý „*rádil stejně, jako ti obyčejní vojáci.*“⁴⁹⁹

Svědék MUDr. Jan Čěšpiva prošel Osvětím jako politický vězeň od ledna do srpna 1943, byl nejen svědkem strašného mučení a nesnesitelných útrap všech politických vězňů, ale i sám to poznal na vlastní kůži. Hovořil tam s německou lékařkou, která mu osvětlila, jakým způsobem se v Osvětimi vykonávala kastrace. U mužů byly nařízeny prohlídky (zejm. u Židů), nejsilnější posílání na pokusný blok (část z nich kastrována), dalším chirurgicky podvázány chámovody, třetí skupině ozařována rentgenem varlata a čtvrtá skupina prodělala všechny fáze najednou. Takto zničené lidi posílal dr. Mengele po pokusech do plynových komor.⁵⁰⁰ V procesu vypovídala jako svědkyně i JUDr. Milada Horáková, vzpomněla na to, že věznění parašutisté byli buď ubiti na dvoře, nebo v celách.⁵⁰¹

Hlavní líčení probíhalo až do 26. dubna 1946, kdy v závěrečné řeči využil J. Drábek Frankův dopis adresovaný 18. srpna 1945 ministru J. Stránskému, kde prosil o

⁴⁹⁸ *Tamtéž*, s. 1181.

⁴⁹⁹ *Tamtéž*, s. 892.

⁵⁰⁰ *Tamtéž*, s. 922.

⁵⁰¹ *Tamtéž*, s. 936.

„*velkomyslnost a velkorysost vítěze*“ a prosil o dožití svého života s rodinou. Tímto dopisem udělal ovšem strategickou chybu: J. Drábek mu tento dopis vytknul veřejně ve své závěrečné řeči: že se s klidem díval na ničení a vraždění v Lidicích, odvlékání dětí a na zoufalství matek. Toto veřejné pokárání v procesu obžalovaného nejvíce mrzelo (což konstatoval sám ve své závěrečné řeči).⁵⁰² Závěrem J. Drábek navrhoval pro obžalovaného trest smrti.

Frankův obhájce objektivně shrnul celý případ, zachoval přísnou objektivitu a dal návrh „*poslušen zákonů své země a zákonů svého stavu*“, aby byl Frank zproštěn viny ze všech bodů obžaloby buď pro nedostatek skutkové podstaty, nebo nedostatek důkazů, popř. pro nepříčitelnost, a žádal, aby byl obžalovaný trvale umístěn v uzavřeném ústavě pro choroby mysli (Resler proti vůli svého klienta požádal o přezkoumání jeho zdravotního stavu). Rozsudek byl ale nekompromisní: smrt provazem.⁵⁰³

Poslední minuty života K. H. Franka zachytil obhájcův tajemník a později i obhájce sám, jedná se o svědectví zachované pro další generace, svědectví nedocenitelné hodnoty a od Reslera bylo velice chytré je zachytit, snad si uvědomil, že jeho vzpomínky jednou budou mít historický význam. Můžeme se tak dozvědět, že si Frank pohrával s myšlenkou změny popravky oběšením v zastřelení, ale nakonec se rozhodl tak nečinit, jelikož se řízení i rozsudek konalo proti jeho přesvědčení, tudíž i poprava se měla konat dle čs. zvyklostí. Posledním přáním odsouzeného bylo jít na svou smrt bez pout, což mu předseda senátu a pražského MLS povolil vzhledem k Frankovu chování během hlavního líčení.⁵⁰⁴

Po Pfitznerově popravě se Frankova exekuce stala asi poslední podívanou, na kterou bylo vydáno přes šest tisíc vstupních lístků. Po jeho popravě si vyžádala Frankovo tělo I. oční klinika Všeobecné nemocnice v Praze 2 k vědeckému prozkoumání a k pitvě, žádosti však vyhověno nebylo. Pitvu provedl ještě týž den doc

⁵⁰² DRÁBEK, Jaroslav. *Z časů dobrých i zlých*. c. d., s. 109.

⁵⁰³ Přesné znění rozsudku a odůvodnění přehledně rozdělené do několika kapitol jsou vhodně zpracovány již v publikaci *Český národ soudí K. H. Franka*. Praha : Ministerstvo informací, 1947, s. 166n.

⁵⁰⁴ TUNYS, Ladislav. *Noc před popravou* : K. H. Frank a jeho obhájce : archivy promluvil. c. d., s. 148.

MUDr. Tesař a pitevní protokol zaslal Ústavu pro soudního lékařství univerzity Karlovy v Praze.⁵⁰⁵

Frankův případ přinesl občas i úsměvné okamžiky, kdy V. Kozák z nezjištěných příčin na žádost obžalovaného mu povolil cigarety a dodal, že mu je bude posílat jeho obhájce. „*Ale Frankovi se z toho výroku vyvinula utkvělá představa, že mezi povinnosti zástupce chudých patří i dávání cigaret obžalovanému. Noblesse p. předsedy oblige, Frank kouřil jako cikán, předsedův příděl mu nestačil a zástupce chudých musel chtít nechtě pro čest pana předsedy dosazovat,*“ postěžoval si Kamill Resler v dopise Paulovi Edwardovi.⁵⁰⁶ Kamill Resler závěrem zhodnotil, že se jednalo z právního hlediska o velice nesnadný případ. Jelikož se chtěl obžalovaného poctivě hájit, musel čelit velice složitému úkolu jak z politického hlediska, tak i proti nenávisti celého národa a „*pohyboval na ostří břitvy*“. Úspěchem pro něj ovšem bylo, že pražský MLS Franka neodsoudil pro sprosté trestné činy, udavačství, vydírání,..., ale že zemřel i dle čl. soudu jako politický a ne sprostý zločinec.⁵⁰⁷

Reslerova obhajoba neskončila ani zdaleka Frankovou smrtí: 18. května 1946 podal žádost popraveného Franka určenou pro prezidium Mezinárodního červeného kříže v Ženevě, ve které žádal o intervenci u sovětské vlády a amerických obsazovacích úřadu v Německu, aby jeho manželka Karola mohla být dopravena z Moskvy do amerického pásma a žít tu se třemi malými dětmi.⁵⁰⁸ Dále se snažil vyplnit poslední vůli odsouzeného, jelikož jeho svršky odkázal manželce a dětem. Nutno dodat, že jim dodnes nebyly předány přes žádost K. Reslera adresovanou ministru spravedlnosti. Ten tehdy varoval, že by se těchto památek mohli Němci zmocnit lstí a pokud by byly uloženy např. v Liberci, staly by pro Němce vzhledem na malou vzdálenost snadno dosažitelné. Nicméně dodnes jsou deponovány paradoxně v Severočeském muzeu v Liberci. V tomto muzeu je uschované i skleněné oko K. H. Franka stejně jako další drobnosti z jeho pozůstalosti, ovšem jeho protéza s větším množstvím zlata zmizela

⁵⁰⁵ AHMP, Praha, fond Resler Kamill JUDr., kart. 12.

⁵⁰⁶ *Tamtéž*, kart. 12.

⁵⁰⁷ *Tamtéž*.

⁵⁰⁸ *Tamtéž*.

neznámo kam (poslední záznam o ní je z 22. května 1946, kdy byla uschována v pokladně pankrácké věznice).⁵⁰⁹

9.2. Zločin proti osobám dle § 7 VRD

Výklad § 7 VRD činil v praxi všeobecně problémy, neboť soudci profesionálové si nevěděli rady z hlediska teorie trestního materiálního práva s pojmem „zavinil“.⁵¹⁰ Toto slovo bylo sice zvoleno zákonodárcem úmyslně (s ohledem na účast laického živlu se tak postihly nejrůznější způsoby trestní viny), na druhou stranu měli předsedající soudci těžké postavení, neboť měli lidovým soudcům vyložit právní poměr posuzovaného případu.

Ustanovení § 7 odst. 1, 2 a 3 VRD kladlo problémy zjištění kauzálního nexu mezi jednáním, popř. opomenutím a výsledkem. Odstavec 1 § 7 VRD nekonkretizoval, zda bylo třeba úmyslného zavinění, nebo zda stačilo zavinění z nedbalosti jakékoliv. V důsledku nejednotné kvalifikace docházelo na počátku lidového soudnictví k odsuzujícím výrokům a některé osoby byly mnohdy stížené velmi těžkým trestem. Později se došlo k ustálenému názoru, že k vině podle § 7 VRD bylo zapotřebí zlého úmyslu, popř. alespoň dolus eventualis.⁵¹¹

V dalších odstavcích byl pojem „zavinil“ nahrazen pojmem „způsobil“,⁵¹² což v praxi vyvolalo další otázky, zda se jedná o synonyma či ne, nakonec se docházelo k závěru, že ano. Někteří soudci z MLS Mladé Boleslavi spatřovali určitou nelogičnost

⁵⁰⁹ *Tamtéž.*

⁵¹⁰ § 7 odst. 1 VRD zní: „Kdo sám nebo v součinnosti s jinými v době zvýšeného ohrožení republiky (§ 18) ve službách nebo v zájmu Německa, nebo jeho spojenců, nebo republiky nepřátelského hnutí, jeho organizací či členů zavinil ztrátu svobody obyvatele republiky bez jiných následků, trestá se za zločin těžkým žalářem od pěti do dvaceti let: Způsobil-li viník takto ztrátu svobody většího počtu obyvatel republiky, může soud uložit trest těžkého žaláře od dvaceti let až na doživotí, za okolností pak zvláště přitěžujících trest smrti.“

⁵¹¹ Zpráva přednosty MLS Praha z 15. května 1947. NA, Praha, fond MS (Org), kart. 1942, pres. 1379/3/47.

⁵¹² § 7 odst. 2 VRD: „Kdo v téže době, za týchž okolností, za týmž účelem a týmž způsobem způsobil obyvateli republiky těžké ublížení na těle bez těžkých následků (odst. 3), trestá se za zločin těžkým žalářem od deseti do dvaceti let, a za okolností zvláště přitěžujících žalářem od dvaceti let až na doživotí. Byl-li však takto postižen větší počet osob, může soud uložit trest smrti.“ a § 7 odst. 3 VRD: „Kdo v téže době a za týchž okolností, za týmž účelem a týmž způsobem způsobil soudním usnesením, rozsudkem, nařízením, nebo správním rozhodnutím jakéhokoliv druhu, výkonem rozsudku, nařízením, nebo správním rozhodnutím, nebo jinak smrt obyvateli republiky, těžké ublížení na těle obyvateli republiky s následky označenými v § 156 trest. zák. č. 117/1852 ř. z. a v §§ 306, 307 trest. zák. č. 117/1852 ř. z., nebo jeho deportaci, trestá se za zločin smrti.“

ve vztahu dvou paragrafů § 7 a § 11, který se týkal udavačství. Jestli dle § 7 VRD „způsobení“ ztráty svobody většího počtu obyvatel mělo být trestáno těžkým žalářem od 20 let až na doživotí (za okolností zvláště přitěžujících i smrtí), udání dle § 11 VRD s následkem ztráty většího počtu obyvatel bylo trestné pouze doživotním žalářem, ačkoliv se udavačství považovalo za zavržitelnější a zejména po subjektivní stránce odpovídalo spíše § 1 TZ (dolóznímu jednání), než zavinění u způsobení ztráty svobody u § 7 VRD.⁵¹³

Problémy se objevovaly v souvislosti s objekty ostatních paragrafů, zejm. 6 a 11. V paragrafech 6 a 7 se hovořilo o „obyvateli republiky“, v § 11 „jiného“, v druhé větě „československém občanu“ a v třetí větě prostě o „lidech“.⁵¹⁴ Tyto různé objekty vnesly pochybnosti, zda zákonodárce nezamýšlel postihnout i trestné činy spáchané na Němcích. Soudci z MLS v Novém Jičíně se přiklonili k tomu názoru, že nikoliv, neboť v úvodu VRD se hovoří o odplatě za zločiny spáchané na Československu a československém lidu a nikoliv i o odplatě za zločiny spáchané nacisty na Němcích nebo dokonce na nacistech. Obdobné stanovisko zastávali i soudci z MLS v Brně, kdy dle VRD nemohli postihnout činy spáchané např. na polských židech nebo ruských zajatcích v koncentračních táborech na území ČSR.⁵¹⁵

Při výkladu pojmu „obyvatel republiky“ vycházely najevo i další otázky: jednalo se i o uprchlého a zde se skrývajícího válečného zajatce? Podobné případy řešili soudci z MLS v Uherském Hradišti, kteří měli potíže při subsumpci zločinů uvedeného druhu spáchané na příslušnících spojeneckých armád, kteří se jako zajatci, parašutisti či partyzáni dostali na území republiky.⁵¹⁶

⁵¹³ Zpráva přednosty MLS Praha z 15. května 1947. NA, Praha, fond MS (Org), kart. 1942, pres. 1379/3/47.

⁵¹⁴ § 6 odst. 2 VRD: „Byl-li však takovým nařízením obyvatel republiky donucen pracovati v cizině, nebo za okolností, nebo na místech jeho životu nebo zdraví nebezpečných, trestá se viník bez ohledu na účel práce těžkým žalářem od deseti do dvaceti let.“ § 11 VRD: „Kdo v době zvýšeného ohrožení republiky ve službách nebo v zájmu nepřítel, nebo využívaje situace přivoděné nepřátelskou okupací jiného pro nějakou skutečnou nebo vymyšlenou činnost udal, trestá se za zločin těžkým žalářem od pěti do deseti let. Zavinil-li však udavač svým udáním ztrátu svobody československého občana, trestá se těžkým žalářem od deseti do dvaceti let. Mělo-li udání za přímý nebo nepřímý následek ztrátu svobody většího počtu lidí nebo těžkou újmu na zdraví, trestá se doživotním žalářem, mělo-li za následek něčí smrt, trestá se smrtí.“

⁵¹⁵ NA, Praha, fond MS (Org), kart. 1942.

⁵¹⁶ Tamtéž.

S těmito problémy se musely vypořádávat senáty všech MLS na území Čech, Moravy a Slezska, jak dokládají závěrečné zprávy zpracované při konci první retribuice z roku 1947. V praxi tedy záleželo na jednotlivém soudci-profesionálovi, zda vyložil pojem „zavinil“ příliš široce a obžalovaného pak čekal velmi tvrdý trest, nebo se držel vžitého pohledu na způsoby trestného zavinění, zejména fundamentálního ustanovení § 1 trestního zákona č. 117/1852 ř. z., podle něhož ke zločinu se vyžadoval zlý úmysl, popř. dolus indirectus.

9.2.1. Milada Wenzlová

Jednou z méně známých osob souzených dle tohoto paragrafu byla Milada Wenzlová, roz. Krejčíková,⁵¹⁷ narozená 18. dubna 1913 v Rakovníku.⁵¹⁸ 1. července 1933 uzavřela sňatek s československým státním příslušníkem německé národnosti Ludvíkem Venclem (Wenzlem). Měla s ním bezproblémové manželství až do okupace, kdy kromě nabytí německého státního občanství začal vychovávat jejich dvě děti v protičeském a pronacistickém duchu. Tato Češka s říšskoněmeckým státním občanstvím byla obžalována z toho, že spáchala zločin proti osobám dle § 7 odst. VRD, protože zavinila ztrátu svobody ing. Františka Tomsy tím, že doma svému manželovi, Albertu Eberlovi a později u výslechu na radnici v Rakovníku prozradila, že Tomsa rozšiřuje zprávu o smrti Hitlera, o kterém tvrdil, že je již u ledu. Na základě zpráv byl Tomsa zatčen a odvezen do koncentračního tábora, kde později zemřel.⁵¹⁹

Wenzlová byla považována dle výpovědi starosty obce, předsedy místního národního výboru a dalších důvěryhodných za „osobu bez závad“ i po nabytí říšskoněmecké státní příslušnosti. Považovali ji za osobu ješitnou kvůli postavení jejího manžela, který byl postrachem svého českého okolí, z čehož i hmotně těžil. V procesu vypovídalo ve prospěch Wenzlové mnoho osob, ve spisu jsou dodnes uloženy dopisy jejich dětí, které potvrdily, že ji tatínek „pořád bil, protože maminka chtěla, abychom chodily do české školy“. K předmětu obžaloby se během vyšetřování podařilo zjistit ovšem pramálo.

⁵¹⁷ Ve spise se objevuje i česká verze tohoto příjmení Venclová.

⁵¹⁸ Životopisné údaje pocházejí z její výpovědi, ovšem nepodařilo se mi dohledat, zda byl její manžel stíhán a souzen před pražským MLS. SOA, Praha, fond MLS Praha, Ls II 2270/46, s. 32.

⁵¹⁹ *Tamtéž.*

Tomsa byl vedoucím odbojové skupiny v Rakovníku, měl v držení vysílací radiostanici prostřednictvím které měl mít spojení s Londýnem. V Lašovicích pak přechovával 16 lidí zapojených do ilegálních prací. 5. října 1944 o deváté ranní ho zatkl kladenské gestapo, před kterým ho varovali v noci předtím dva muži a radili mu, aby utekl. On však neposlechl, neboť se obával, že místo něj by byla zatčena jeho žena a on spíš by se dostal „z jejich drápů“. Obžalovaná tehdy u výslechu doznala a potvrdila vyšetřujícímu gestapákovi, že slyšela od svého švagra Františka Šilingra zaměstnaného v kanceláři společnosti Vopršál vyjádření Tomsy, že „*Ada [Hitler] je u ledu a že se již šjí smuteční prapory*“. Její švagr ovšem odmítl, že by něco podobného kdy říkal, proto Wenzlová při dalším výslechu uvedla, že výrok o Hitlerovi ve spojitosti s osobou Tomsy mohla slyšet od neznámých osob při jízdě vlakem.⁵²⁰

Rozsáhlé výsledky průvodního řízení ovšem nevedly k tomu, aby se bezpečně zjistilo, zda zesnulý Tomsa se skutečně vyjádřil v kanceláři společnosti Vopršál o Hitlerovi tak, jak dosvědčila obžalovaná a vyslechnutí zaměstnanců, ani sám majitel této společnosti nepotvrdil, že by se tak stalo. Soud pátral po pravé příčině toho, proč byl Tomsa kladenským gestapem zatčen a poslán do koncentračního tábora. Buď to bylo prozrazením rozsáhlé ilegální činnosti neznámou a nezjištěnou osobou, anebo udáním Němcem Albertem Eberlem, Bedřichem Kleissnerem ml., či manželem obžalované Ludvíkem Wenzlem. Jelikož se ovšem bezpečně nezjistilo, že by ztráta svobody osoby Tomsy byla zaviněna právě jednáním obžalované Milady Wenzlové, byla nakonec jednomyslně zproštěna obžaloby dle § 259 odst. 2 TŘ.

V tomto případě se jen prokázala neefektivnost vyšetřovacích komisí, ve spisu se nacházelo mnoho protokolů zachycující výpovědi svědků o tom, jak týral manžel obžalovanou, ovšem k předmětu dokazování se ve spisu objevil jen zlomek podstatných důkazů. Tuto skutečnost konečně konstatoval v závěrečné zprávě z 10. května 1947 i stálý zástupce vedoucího veřejného žalobce V. Kotýnek.

⁵²⁰ *Tamtéž.*

9.2.2. Anna Brodňanská

Anna Brodňanská se narodila 10. listopadu 1913 v Rohožci.⁵²¹ Na lavici obžalovaných u MLS Praha se ocitla 21. února 1946 o 9.30 hod. ranní. Za vinu se jí kladlo, že 1. listopadu 1944 prozradila úkryt svého milence Václava Vovsa a zavinila tak ztrátu jeho svobody. Voves se u ní zdržoval s vědomím četnictva v Přerově nad Labem od 29. července 1944, kdy uprchl z pracovního nasazení u společnosti Rimmelstoss a Sitnner v Melku u Lince, až do 1. listopadu 1944, kdy ho po předcházejících osobních sporech obžalovaná nahlásila na zdejší četnické stanici. Na podkladě toho byl zatčen 2. listopadu 1944, odvezen do AEL Breschan a zemřel o měsíc později 10. prosince 1944 v benešovské nemocnici. Příčinou smrti byl zápal plic a jejich otok.⁵²² Jeho bratr Emil Voves se i přes zákaz podíval do rakve, aby naposledy viděl svého bratra a to, co viděl, ho zdrtilo: „*Bratr byl velmi hubený, kromě toho na temeni hlavy jsem spatřil tržnou ránu. Brada byla podvázána, v obličejí a na ruku modřiny.*“⁵²³

Obžalovaná viděla v procesu u pražského MLS mstu ze strany bratra jejího snoubence Josefa Vovse z Báště u Prahy, který ještě za války udal její matku pro šrotování, a obě dvě musely zaplatit celkem 1107 K, což doložila platebním výměrem a složenkami. U soudu se Brodňanská bránila všemi způsoby: zesnulého měla udat její matka. Velitel četnické stanice Antonín Pospíchal vypověděl, že se matka obžalované Barbora Cibulková skutečně objevila na četnické stanici, ale pouze „otukávala“ situaci. Velitel ji doporučil, aby si to rozmyslela a poslal ji domů, aby Václav Voves mohl utéct. Druhý den ovšem přišla její dcera Anna Brodňanská nahlásit, že se u nich nachází uprchlík z práce a „*chtěla, abychom si ho hned vzali*“. Dodal, že motiv obou žen k tomuto činu spočíval v tom, že se ho obě chtěly zbavit. „*Jak mi Voves říkal, pokud byla sezóna, opatroval jim živobytí, když pak nastávala zima a nemohl nic donést, stal se nepohodlným. Vypravoval mi cestou, že až se vrátí, že s nimi zatočí,*“ vypověděl svědek.

⁵²¹ O jejím dalším životě spis mnoho informací neuvádí.

⁵²² Latinsky pneumonia crouposa lobi sup. lat. sin. a oedema pulmonus diffusus ac., insufficientia cordis dx. SOA, Praha, fond MLS Praha, Ls 1390/45, s. 2 a 46.

⁵²³ *Tamtéž*, s. 8.

Soudu se podařilo prokázat na základě výpovědi velitele četnické stanice A. Pospíchala, podporované výpovědí svědka Václava Průši a výpisem z knihy ústních udání, včetně oznámení četnické stanice v Přerově z 2. 11. 1944 a dopisy Václava Vovsa,⁵²⁴ že Brodňanská zavinila ztrátu svobody svého snoubence. Nakonec byla nakonec odsouzena k trestu těžkého žaláře v trvání pěti let, zostřeného jedním tvrdým lůžkem čtvrtletně a podle § 389 trestního řádu k náhradě nákladů trestního řízení a výkonu svého trestu. Dále odsouzená pozbyla na dobu 10 let občanskou čest a celý trest na svobodě si měla odpykat ve zvláštních pracovních oddílech. Polovina jejího jmění propadla ve prospěch státu. Obžalované polehčovala zachovalost, částečné doznání a prudké hnutí mysli vyplývající z toho, že k udání došlo až po delší době, kdy u sebe milence skrývala, v důsledku jejich rozporů. Smrt V. Vovsa jí nemohla být přičtena, jelikož příčiny smrti nebyly vyjasněny natolik, aby mohly být přičteny k tíži odsouzené.⁵²⁵

A. Brodňanská nastoupila trest po vynesení rozsudku 21. února 1946 o 12 hodině. Její matka téměř o rok později, 15. ledna 1947, požádala o obnovu trestního řízení v trestní věci své dcery. Tato žádost byla jednohlasně usnesením z 13. března 1947 zamítnuta a Barbora Cibulková proti ní podala 25. března 1947 stížnost. Tuto stížnost Zemský soud v Praze rovněž 6. května 1947 zamítnul a usnesení potvrdil. Bratr odsouzené Bohuslav Cibulka se ovšem nevzdal a 8. září 1947 požádal o milost prezidenta republiky. Tato žádost byla rovněž zamítnuta.⁵²⁶

Ovšem o rok později byla situace jiná, 10. července 1948 ředitelství věznice v Praze doporučilo žádost o milost A. Brodňanské ke kladnému vyřízení. K podpoře její žádosti napomohlo její vzorné chování v trestu a velmi dobrý pracovní výkon. Vzhledem k dané době soud v neveřejném zasedání 16. července 1948 přihlédl k dalšímu aspektu a to k „*nuznému prostředí v zemědělsko-dělnické rodině*“, z něhož odsouzená pocházela. Ministerstvo spravedlnosti též žádost o milost k prominutí zbytku

⁵²⁴ Zesnulý snoubenec sdělil jednomu z bratrů pohlednicí, že ho nechala zavřít „*Anča*“. Dopis druhému bratru je zajímavý i z toho hlediska, že část z něj evidentně V. Voves nepsal vlastní rukou a psal jej někdo jiný se sdělením, že „*pošta a jakékoliv zásilky jsou pro chovance kárného tábora přísně zakázány a velmi se trestají*“. V případě zaslání balíčku o tom nesměl odesílající nikomu říct a dále zde byla uvedena adresa pro zaslání balíčku s potravinami od AEL nedaleko vzdálené vesnice do Krhanic. *Tamtéž*, s. 9.

⁵²⁵ *Tamtéž*, s. 33.

⁵²⁶ *Tamtéž*, s. 66.

trestu na svobodě doporučilo, což stvrdil prezident republiky svým rozhodnutím 27. října 1948. Zbytek rozsudku zůstal nedotčen. A. Brodňanská byla propuštěna na svobodu 6. listopadu 1948.⁵²⁷ Od té doby o ní nejsou ve spisu žádné zprávy.

Tento případ je zase velice zajímavý z pohledu odsouzeného a procedury v případě předčasného propuštění po roce 1948 se zohledněním jejího pracovního výkonu a využití cestou milosti k prominutí zbytku trestu na svobodě. Jak vypadala procedura v případě jiného způsobu předčasného propuštění na svobodu bez využití cesty milosti? Odsouzený Karel Dušek⁵²⁸ po více jak polovině odpykaného trestu byl propuštěn ve stanovené zkušební době pěti let, kdy měl přijmout zaměstnání v těžkém strojírenství. Kromě toho mu byl zakázán pobyt v osadě Myslín v obci Mnichovice, kde se zdržoval za okupace. Z odůvodnění vyplývají důvody pro jeho propuštění: jednalo se o příslušníka třídy pracujících, čin spáchal z politické nezkušenosti podmíněné mládím a svedením prostředím zbarveným buržoazií. Ovšem předseda Komise pro podmíněné propuštění u Krajského soudu v Plzni dodal, že z jeho práce a chování se vyplývala naděje, že by mohl vést v budoucnosti řádný život pracujícího člověka: „*Aby to mohl také dokázati, byla mu uložena dle § 34 trestního zákona omezení, jichž splnění bude komisi nezvratným důkazem, že si zaslouží býti řádným členem naší socialistické společnosti.*“ Dušek byl nakonec podmíněně propuštěn 1. dubna 1951 a 2. srpna 1956 bylo rozhodnuto, že se ve zkušební době osvědčil.⁵²⁹

⁵²⁷ *Tamtéž*, s. 72 a 75.

⁵²⁸ Karel Dušek, nar. 5. 11. 1920 v Branícih, byl další souzenou osobou dle § 7 odst. 1 VRD pro to, že v Benešově v létě r. 1944 vyprávěl svému bratranci, členu gestapa Janu Jonášovi obsah rozmluvy s Jaroslavem Topolem. Ten údajně veřejně vyprávěl, že Německo Čechy okrádá, že veškeré zprávy v novinách byly falešné, že protektorátní peníze po válce neměly mít cenu, že při náletu na Augsburg Němci nesestřelili ani jedno letadlo, ačkoliv v novinách ohlásili 75, přičemž Jonáš pro toto vyprávění J. Topola udal a tato osoba poté byla odsouzena k osmnáctiměsíčnímu těžkému žaláři. Mimo to svědku Topolovi gestapáci odcizili různé věci, peněžní obnos a vyrazili mu 7 zubů a přelomili 2 žebra.⁵²⁸ V daném případě se prokázalo, že Dušek zavinil ztrátu svobody jedné osoby dle § 7 odst. 1 VRD a byl jednomyslně odsouzen k trestu těžkého žaláře v trvání devíti roků, jednou čtvrtletně zostřeného půstem. Kromě toho pozbyl na 15 let občanskou čest, jeho jmění propadlo státu a celý trest si měl odpykat v nucených pracovních oddílech. *Tamtéž*, Ls 0494/45.

⁵²⁹ *Tamtéž*.

9.2.3. Kurt Blaschtowitschka

Jednou z prvních osob, která byla souzena dle paragrafu 7 VRD byl Kurt Blaschtowitschka, osoba s č. 198 uvedená seznamu na č. 6 Komise Spojených národů pro válečné zločiny z dubna 1945, pro „*execution of persons inadequately tried*“.⁵³⁰

Narodil se 4. srpna 1906 v Šenově u Teplic senátnímu prezidentu u Vrchního zemského soudu v Praze Antonínu Blaschtowitschkovi a jeho ženě Karolíně. Vystudoval čtyři třídy německé školy, osm tříd německého reálného gymnázia a 4 ročníky německé Státní konzervatoře v Praze. Složil mistrovskou zkoušku z hudby a poté vystudoval německou Právnickou fakultu v Praze, kde získal titul doktora práv. Byl německé národnosti.⁵³¹

O jeho činnosti za doby první republiky existuje jen velice málo informací. Působil jako vyšetřující soudce oddělení XVIII. u Krajského trestního soudu v Praze a to až do října 1938. Prezidium Krajského soudu trestního v Praze ho přeložilo do České Lípy na pozici okresního soudce v trestním oddělení tamějšího okresního soudu, kde pracoval až do listopadu 1938. V tomto období podal přihlášku do Sudetoněmecké strany, členem se však nestal.

Od listopadu 1938 do února 1939 působil jako okresní soudce ve Varnsdorfu, odkud se dostal do Lipska, kde působil jako sekretář Říšského soudu a bydlel zde až do května 1939. Podal si přihlášku do NSDAP, přijat však opět nebyl, zato obdržel medaili za osvobození Sudet. Jako sekretář byl pověřen překladem českých civilních soudních spisů, došlých k Říšskému soudu a podáváním předběžných zpráv o stavu věci v tom kterém civilním sporu. Od října 1939 bydlel opět u svého otce v Praze a to až do roku 1944, kdy se odstěhoval po sňatku s Marií Tomšů 11. října 1944.⁵³²

Po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava byl v květnu 1939 přeložen jako soudce k Landgerichtu v trestní komoře v Praze, koncem července 1939 pak k německému státnímu zastupitelství v Praze a v říjnu téhož roku odjel na školení ke státnímu zastupitelství u Landgerichtu v Halle nad Sálou. V polovině roku 1940 se

⁵³⁰ ABS, Praha, fond 2M, sign. 2M-11683.

⁵³¹ SOA, Praha, fond MLS Praha, LS 2/45, s. 13.

⁵³² Tamtéž.

vrátil zpět do Prahy a od té doby zde nepřetržitě působil u německého státního zastupitelství nechvalně proslulého Sondergerichtu (zvláštního soudu)⁵³³ jako státní návladní u 1. komory, které podléhaly případy nedovoleného držení zbraní, poslechu zahraničního rozhlasu a další případy.⁵³⁴ Působil zde až do prosince 1944, kdy byl suspendován pro domnělé služební provinění. On sám vypověděl, že působil v referátu zaměřeném na kriminální případy, nikoliv politické, hospodářské a jiné. Po vypuknutí války spadaly pod tyto případy i všechny případy dle nařízení o škůdcích národa, násilných zločincích a osvojování si úředního charakteru německého nebo protektorátního kriminálního úředníka při spáchání trestného činu.⁵³⁵ Pracoval tedy jako státní zástupce po dobu 4 let jak u Landgerichtu (trestní komory), tak i Sondergerichtu. Dle propočtů Blaschtowitschky za 4 roky své činnosti zastupoval asi 600 obžalob, k tomu vypracoval za dobu své působnosti asi 800 obžalob.⁵³⁶

Do konce války oba manželé Blaschtowitschkovi bydleli v Praze a to až do 5. května 1945, kdy vypuklo Pražské povstání. Chtěli se uchýlit do bezpečí ke svému známému v Dolních Mokropsech, kde ovšem byli pro své podezřelé chování 6. května 1945⁵³⁷ zatčeni policejním referátem Místního národního výboru.

⁵³³ Právní základ těchto zvláštních soudů na území protektorátu upravovalo nařízení o příslušnosti trestních soudů, o zvl. soudech a jiných předpisech trestního řízení z 21. února 1940. Na území protektorátu byly zřízeny celkem dva (se sídly: Praha, Brno). Senáty složené ze 3 soudců z povolání rozhodovaly o činnosti namířené proti okupační moci, vojenskému zřízení atd. Rozsudek byl okamžitě vykonatelný a nebyl proti němu opravný prostředek. Blíže viz MORAVČÍK, Ctibor, *Organizace soudnictví v Protektorátu Čechy a Morava*. Brno : Masarykova univerzita, 1993, s. 16. ISBN 80-210-0714-1.

⁵³⁴ VOLEJNÍK, Jaroslav a kol. *237 vrahů československého lidu slouží západoněmecké justici : Dokumenty o zločinné činnosti nacistických soudců a státních zástupců na okupovaném území Československé republiky*. Praha : ÚV Svazu protifašistických bojovníků, 1960, s. 13.

⁵³⁵ SOA, Praha, fond MLS Praha, Ls 2/45, s. 14.

⁵³⁶ Tamtéž, s. 15.

⁵³⁷ Úřední záznam o zadržení nehovoří o tom, kdy přesně byli manželé zadrženi. Přesné datum uvádí Blaschtowitschka v žádosti o propuštění jeho ženy a to 8. 5. 1945, ale toto datum nekoresponduje s datem protokolu sepsaného před policejním referentem Národního výboru v Dolních Mokropsech 6. 5. 1945, ve kterém Marie Blaschtowitschková popisovala jejich útěk z Prahy. Když oba manželé během nákupu 5. května 1945 uslyšeli první výstřely Pražského povstání, rozhodli se odjet ze Smíchova vlakem k mlynáři Bohumilu Kadečkovu bydlicímu v Dolních Mokropsech. Vlaky ovšem nejely, proto společně šli pěšky přes Radotín, kde poprvé byli zadrženi, ale ihned propuštěni. Při druhé kontrole politickým referentem národního výboru na nádraží v Horních Černošicích se Blaschtowitschka odmítl legitimovat a podvolit příkazům černošické národní pohotovosti s tím, že byl se ženou na cestě do mlýna v Dolních Mokropsech, kde měl najít ochranu a nikdo mu neměl činit překážky. Na přímluvu Karla Zdeborského z Horních Černošic byl propuštěn. Ovšem dotyčný referent jako člen národního výboru přikázal místním orgánům s ohledem na národnost jmenovaného a kvůli jeho chování okamžitě zajištění obou osob v zajišťovací vazbě. Oba byli o půl deváté ráno 6. května 1945 u pana Kadečky zadrženi strážním oddílem

Blaschtowitschka v zajišťovací vazbě v Dolních Mokropsech nelenil, rozložil krabičku od krému na ruce a na nepotištěný karton napsal vzkaz manželům Kadečkovým, aby urychleně zkontaktovali Karla Zdeborského, ihned zavolali do Prahy a osobně si žádali jistého dr. Süsse, kterému měli urychleně sdělit jeho nepříznivou situaci. Tento lístek se pravděpodobně k adresátům vůbec nedostal, neboť byl zachycen a stal se přílohou obžalovacího spisu.⁵³⁸

Policejní oddělení věznice na Pankráci ho 1. června 1945 předalo MLS v Praze⁵³⁹ a zároveň přislíbilo dodání spisu jmenovaného na oddělení StB. O čtyři dny později podal okresní inspektor I. třídy⁵⁴⁰ Policejního ředitelství v Praze trestní oznámení proti K. Blaschtowitschkovi, jelikož „z jeho celkového postoje jest zřejmé, že ze všech sil napomáhal k udržování nacistického režimu“.⁵⁴¹ Inspektor narážel na skutečnost, že si manželé Blaschtowitschkovi neuvědomovali vážnost jejich situace. Místo pokory se obviněný ve vazbě choval vzpurně a jeho manželka vyzývavě.⁵⁴²

Dne 8. září 1945 Blaschtowitschku předvedli z vazby, aby si mohl vyslechnout, že se na něj uvaluje řádná vazba u MLS Praha, současně si vyslechl, z jakých důvodů⁵⁴³ byl žalován veřejným žalobcem u MLS Praha. Obžalovaný si zvolil advokáta dr. Theodora Kopeckého. V případě, že by uvedený advokát odmítl přijmout obhajobu, měl mu být stanoven obhájce ex offio, což se poté i stalo. Obžalovaný vzal na vědomí, že hlavní líčení bylo stanoveno na 13. září 1945 o 9. hodině ranní.⁵⁴⁴

a umístění do zajišťovací vazby. Nepomohla ani přímluva K. Zdeborského o jejich propuštění. *Tamtéž*, s. 126.

⁵³⁸ *Tamtéž*, s. 77 a 80.

⁵³⁹ Tehdy spis předal nejspíše Krajskému soudu trestnímu v Praze, v té době MLS Praha ještě nebyl formálně zřízen, k tomu došlo až 3. srpna 1945.

⁵⁴⁰ Jméno podepsaného inspektora je nečitelné.

⁵⁴¹ SOA, Praha, fond MLS Praha, Ls 2/45, s. 10.

⁵⁴² O tom hovoří nedatovaná a nepodepsaná krátká poznámka založená ve spisu u MLS Praha. *Tamtéž*, s. 16.

⁵⁴³ Byl obžalován ze spáchání § 7 a 10 VRD a kdyby se našly důkazy, tak i z § 3 odst. 2 VRD, neboť se Blaschtowitschka při výslechu dobrovolně přiznal k tomu, že se v září 1939 dobrovolně přihlásil do tehdejší strany SdP. Zde ho ovšem oficiálně nepřijali a také neobdržel žádnou stranickou legitimaci. Když se stal úředníkem německého státního zastupitelství, přihlásil se okolo května 1939 po návratu z Lipska na úřední výzvu do NSDAP. Členem se ale pravděpodobně nikdy nestal, dle něj kvůli jeho stykům se svou budoucí ženou – Češkou. *Tamtéž*, s. 13.

⁵⁴⁴ Již z protokolu o sdělení obžaloby je vidět, že v prvních dnech zahájení činnosti MLS Praha ještě neexistovaly tiskopisy s hlavičkou uvedeného soudu. *Tamtéž*.

Jeho případ se před pražským MLS měl projednávat dle novinových článků 5. září 1945, proč ovšem došlo k nařízení hlavního líčení na pozdější datum 13. září, vysvětlil J. Drábek o několik desítek let později: ministr spravedlnosti J. Stránský požadoval, aby jako první byl souzen nacistický místostarosta Prahy prof. Josef Pfitzner.⁵⁴⁵

V devět hodin ráno onoho dne stanul Blaschtowitschka v soudní síni na lavici obžalovaných. Jelikož se jednalo o osobu znalou práva, stal se z něj velice silný protivník v právní argumentaci. Možná i proto v čele senátu stál sám přednosta MLS Praha JUDr. Vladimír Kozák, vedle něj soudcové z lidu: Václav Koubek, František Klika, Alois Fířt a JUDr. Vladislav Šutnar. Celé líčení zapisoval auskultant Václav Poláček. Veřejnou žalobu zastupoval JUDr. Václav Kotýnek, stálý zástupce vedoucího veřejného žalobce. Na straně druhé byl ustanoven obhájce ex offio JUDr. Otakar Schmitt, advokát v Praze.⁵⁴⁶

V 9.25 hod. vyvolal zapisovatel věc. Po přednesení osobních údajů obžalovaného předseda poučil obžalovaného, aby dal pozor na přednášenou obžalobu a na průběh jednání. Zapisovatel zavolal svědky, které předseda upozornil na svátost přísahy a poté je vykázal do místnosti pro ně určené. Když se svědkové vzdálili, přednesl veřejný žalobce žalobní návrh, předseda vyslechl o obsahu obžaloby obžalovaného, který prohlásil, že se cítí nevinný.⁵⁴⁷

Dle prvního bodu obžaloby měl ve službách Německa v součinnosti s jinými jednat s obzvláštní horlivostí a způsobit smrt asi 120 obyvatelům republiky tím, že ve své funkci jako státní zástupce při německém Zemském soudu v Praze jako soudu zvláštním navrhoval asi ve 120 případech vynesení rozsudku smrti a provedení těchto rozsudků smrti se i osobně zúčastnil, čímž měl spáchat zločin proti osobám podle § 7 VRD.⁵⁴⁸

⁵⁴⁵ DRÁBEK, Jaroslav. *Z časů dobrých i zlých*. c. d., s. 107.

⁵⁴⁶ SOA, Praha, fond MLS Praha, LS 2/45, s. 103.

⁵⁴⁷ *Tamtéž*, s. 103.

⁵⁴⁸ *Tamtéž*, s. 117.

Blaschtowitschka se u hlavního líčení přiznal, že intervenoval u Sondergerichtu asi ve 120 případech, ve kterých byl vynesena rozsudek smrti. Z tohoto počtu připadalo asi 80 na kriminální případy a ostatních 40 na politické a hospodářské. Dozor nad výkonem trestu smrti náležel do kompetence vrchního státního zástupce nebo soudce, který rozhodl ve věci samé, tedy ve věcech pražských Oberstaatsanwalt. Zprvu se rozsudky smrti vykonávaly v Praze v německé věznici, později v Drážďanech. Blaschtowitschka jezdil s vrchním státním zástupcem dr. Ludwigem, který ještě tehdy neovládal češtinu, jednou až dvakrát měsíčně do Drážďan. Jeho úkol spočíval v prohlášení odsouzeným v předvečer poprav rozhodnutí říšského ministerstva spravedlnosti, načež ještě v ranních hodinách za přítomnosti komise musel přetlumočit výrok rozsudku a rozhodnutí říšského ministerstva spravedlnosti.⁵⁴⁹

Svědci u MLS vypověděli, že se k nim obžalovaný choval v průběhu procesu u Sondergerichtu krajně nepřátelsky, během přelíčení na ně křičel a znemožňoval jim poradu s obhájcem. Všeobecně vyplývalo z jeho jednání, že byl zaujat proti Čechům, neboť „*v dnešní době nehraje roli, zda je o jednoho Čecha více nebo méně*“. Antonín Šesták, obchodník, vypověděl, že už během procesu se k němu choval obžalovaný nepřívětivě a sliboval mu několikaletý žalář. Kromě toho se Blaschtowitschka neustále v opilosti vychloubal vysokým počtem účasti na popravách. A na svědkyni Aloisii Riezovou, která orodovala za svého syna, měl začít křičet, že „*syn bude odsouzen k smrti*“, na to svědkyně omdlela. Syn byl odsouzen k 10 měsícům vězení, později poslán do Afriky s trestaneckou kolonou a do hlavního líčení s obžalovaným se domů ještě nevrátil.⁵⁵⁰

Oproti výše uvedenému vypověděla svědkyně Albína Kociánová ohledně své známé Emilie Neuratové, která jela do Prahy, aby navštívila na Pankráci svoji matku a bratra Richarda Šišku, kteří byli obžalováni pro držení zbraní. Žalobu zastupoval Blaschtowitschka a jelikož svědkyně díky své dobré znalosti němčiny rozuměla všemu, vycítila zaujatost žalobce. Šiška byl odsouzen k trestu smrti a jeho matka na přímlovu syna ke třem letem káznice.⁵⁵¹ Marie Ulrichová, matka R. Šišky, vzpomínala na to, jak

⁵⁴⁹ *Tamtéž*, s. 15.

⁵⁵⁰ *Tamtéž*, s. 113.

⁵⁵¹ *Tamtéž*, s. 52.

ji státní zástupce u hlavního líčení nepustil ke slovu, německy na ní křičel a nenechal jí promluvit. Svědkyně si všimla, že ke snaše-Němce, která oba dva udala, se Blaschtowitschka choval o poznání lépe a odsoudil ji jen na dva roky vězení.⁵⁵² Soud proto považoval za prokázané, že obžalovaný naplnil skutkovou podstatu prvního bodu obžaloby.

Dle druhého bodu obžaloby měl zneužít tísně způsobené národní a politickou perzekucí, aby se obohatil na úkor ing. Jana Moravce, Otakara Chmela, Vincence Kožicha, Karly Veselé a jiných nezjištěných osob tím, že od nich a jiných neznámých osob přijímal různé dary a nákladně se dal od nich hostit, na jejich prosby jim předstíral, že u německého Zemského soudu a u německého Státního zastupitelství v Praze provede intervence ve prospěch jejich příbuzných a známých odsouzených buď k smrti, anebo jiným těžkým trestům, čímž měl spáchat zločin proti majetku podle § 10 VRD.⁵⁵³

I v tomto bodě obžaloby byl shledán vinným, jelikož se na něj v průběhu jeho působení u Sondergerichtu obraceli příbuzní zatčených osob o pomoc, kterým sice pomohl, ale jen v některých konkrétních případech: „*A sice jednalo se o těžké vyžírky, také večere stála 13 000 K, tak se jakž takž Blaschtowitschka snažil o nějaký zákrok, ale jinak se o věci nestaral, anebo dával různé vyhýbavé odpovědi, že nemůže, že nemá čas apod.*“ Svědek u lidového soudu dále dosvědčil, že za slíbené intervence dostával obžalovaný různé potraviny, kuřivo a lihoviny.⁵⁵⁴

Ačkoliv byl K. Blaschtowitschka obžalován jen ze dvou trestných činů, v průběhu líčení vyplynuly další skutečnosti, na základě kterých veřejný žalobce rozšířil obžalobu pro zločin proti osobám dle § 5 odst. 2 písm. a VRD spolu s § 99 trestního zákona (nebezpečné vyhrožování).⁵⁵⁵ Měl v době zvýšeného ohrožení republiky ve službách Německa přímo ústně vyhrožovat v roce 1939 a později v Praze Emanuelu Pácalovi, Otto Richterovi, MUDr. Arnošt Vatlachovi a JUDr. Šolínovi ublížením na těle

⁵⁵² *Tamtéž*, s. 55.

⁵⁵³ *Tamtéž*, s. 105.

⁵⁵⁴ ABS, Praha, fond 2M, sign. 2M-10438, s. 119.

⁵⁵⁵ VRD stanovil v § 28 odst. 2 VRD, že se řízení mělo zpravidla omezit na čin nebo činy, pro které byl obviněný před MLS pohnán. Z toho vyplývá, že již zákonodárce pamatoval na to, že v průběhu hlavního líčení by mohly vyjít skutečnosti, na základě kterých by MLS mohl obžalovaného odsoudit i za jiný trestný čin neobsažený v žalobním návrhu. Proto se v daném případě nejednalo o procesní vadu.

a svobodě takovým způsobem, že v nich vzbudil důvodnou obavu a to v tom smyslu, aby jmenované uvedl ve strach a nepokoj.⁵⁵⁶

Mnoho svědků vypovědělo o tom, že Blaschtowitschka byl bezcharakterní člověk a doktorka MUDr. Anna Vatlachová, manželka doktora A. Vatlacha ho označila za cynika a bezohlednou osobu. Kromě toho, že jí sliboval smrt jejího manžela, jí hrozil zatčením za spoluvinu na „vyhnání plodu“: „*A na moje námitky, že jsem v jiném stavu, cynicky odpověděl, že mohu rodit i na Pankráci,*“ zavzpomínala svědkyně po válce při výslechu a vyšetřování Blaschtowitschkova případu.⁵⁵⁷

Na obžalovaného rád nevzpomínal ani Otto Richter, jenž sdělil zážitky při setkání s odsouzeným v lednu 1943 v pražském podniku Mánesu. Blaschtowitschka v opilosti bezdůvodně zavolal na Čechy sedící u vedlejšího stolu: „*Ihr tschechische Bande, Ihr seid es nicht wert, dass man Euch leben lässt, man sollte Euch Alle erschiessen. Wisst Ihr nicht, wer ich bin. Wenn ich will, kommt Ihr alle an die Wand!*“ („*Vy jedna česká bando, nejste hodni života, měli by vás všechny postřílet. Vy nevíte, kdo já jsem! Když budu chtít, všichni půjdete ke zdi!*“).⁵⁵⁸ Svědectvím svědků vyšlo najevo, že obžalovaný vyhrožoval Čechům zastřelením, koncentračním táborem a dokonce i popravou jmenovaných a to v Praze v době zvýšeného ohrožení republiky. Tím byla naplněna skutková podstata výše uvedeného zločinu.

Blaschtowitschka byl odsouzen k trestu smrti, navždy pozbyl občanské cti a podle § 14 c) téhož dekretu celé jmění propadlo ve prospěch státu.⁵⁵⁹ Rozsudek byl přijat obecnstvem klidně a s určitým udivením.⁵⁶⁰

Poslední osudy jeho života zachytil dobový tisk: „*Krátce po 19. hodině odebral se lidový soud, jakož i zástupci lidu hlavního města Prahy a bezpečnostních orgánů do bývalé popravčí síně na Pankráci, která je dekorována na všech stěnách černým*

⁵⁵⁶ SOA Praha, fond MLS Praha, LS 2/45, s. 117.

⁵⁵⁷ *Tamtéž*, s. 54.

⁵⁵⁸ *Tamtéž*, s. 59.

⁵⁵⁹ SOA Praha, fond MLS Praha, LS 2/45, s. 117.

⁵⁶⁰ Blíže k osobě Kurta Blaschtowitschky a o vyvrácení jednotlivých omylů: NĚMEČKOVÁ, Daniela. *Právo a spravedlnost: Kurt Blaschtowitschka před mimořádným lidovým soudem*. Břežany, 2014. Studentská vědecká odborná činnost. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra právních dějin. Konzultant Jan Kuklík. Dostupný také z WWW: <<http://svoc.prf.cuni.cz/sources/7/4/410.pdf>>

suknem, ostře kontrastující s bělostí stropu. V 19.25 hod. byl přiveden obžalovaný Kurt Blaschtowitschka v doprovodu pěti dozorců spoután na rukou a předstoupil před předsedu lidového soudu V. Kozáka. Nejprve vztáhl k němu ruce. Ovládl se však, i když vyřkl první slova prosby. Zřejmě na něho působila síň, v níž umíralo sta a sta poctivých českých lidí a myslel, že bude zde popraven. Prosil, aby mu bylo umožněno spatřiti ještě jednou svého otce a ženu. Splnění žádosti mu bylo odepřeno s poukazem, že své rodinné příslušníky již viděl. Ještě jednou byl obžalovanému přečten rozsudek a sděleno mu, že jeho žádost za milost byla zamítnuta. Dr. Kurt Blaschtowitschka sňal si spoutanýma rukama z krku šálu a kravatu. Podal obě předsedovi lidového soudu s přáním, aby to bylo odevzdáno jeho ženě. Neopomenul prohlásit, že tento rozsudek je justičním omylem.⁵⁶¹

Poprava⁵⁶² odsouzeného měla být vykonána v 19.30 neveřejně ve vězeňském dvoře za vězeňskou nemocnicí na Pankráci, v tzv. Bastile české revoluce,⁵⁶³ za přítomnosti jak všech soudců ze senátu, tak zapisovatele, veřejného žalobce a obhájce. Popravy se zúčastnili taktéž zástupci hlavního města Prahy a zástupce věznice Krajského soudu trestního v Praze.⁵⁶⁴ Odsouzenému kněz dal poslední pomazání a Blaschtowitschka mu údajně políbil ruce. Po výkřiku „*At' žije moje žena*“ a „*At' žije svobodné a věčné Německo!*“ byl předán do rukou mistra popravčího a jeho dvou pomocníků. Jeden mu spoutal nohy, zatímco druhý mu připevňoval pás na prsa, jenž byl spojen s provazem, aby mohl být odsouzený vytažen vzhůru. Vykonavatel trestu smrti mu připevnil oprátku na krk a jeho pomocníci spustili odsouzenecovo tělo. Smrt nastala v 19.42.

Před popravou se před pankráckou věznicí shromáždil zástup davu, který vyvolal incident, jak ho zachytil reportér lidové demokracie: „*Za průběhu popravy*

⁵⁶¹ Rozčilený dav lidí před pankráckou věznicí: Kurt Blaschtowitschka popraven. *Lidová demokracie*. 15. září 1945, č. 107, s. 1.

⁵⁶² Popravu popsalo i Rudé právo v článku Nacistický vrah 120 vlastenců popraven: „*Zbabělý jako všichni nacističtí vrahové chvěl se zde úzkostí tento nelitostný katan, žadoně ještě alespoň o půlhodinku svého bídného života.*“ Článek ovšem vůbec není objektivní a čiší z něj zaujetí vůči odsouzenému. Nacistický vrah 120 vlastenců popraven. *Rudé právo*. 15. září 1945, č. 110, s. 2.

⁵⁶³ Toto pojmenování se několikrát objevilo v novinových člancích v periodiku Práce. Spravedlnost se blíží: Pankrác Bastilou české revoluce. *Práce*. 31. srpna 1945, č. 97, s. 2; NĚMEC, František. Při dobré paměti. *Práce*. 5. září 1945, č. 101, s. 1.

⁵⁶⁴ Jednalo se Františka Krčála, primátorova náměstka, a Josefa Valentu, zemědělského a rolnického referenta. SOA, Praha, fond MLS Praha, LS 2/45, s. 122.

shromáždil se před pankráckou trestnicí velký zástup lidí, kteří zaútočili na budovu ředitelství věznice, domáhající se vstupu. Musela být zavolána silná policejní pohotovost, již se společně s členy vězeňské stráže podařilo dav rozptýliti.“ Sám autor článku považoval tento incident vyvolaný několika provokatéry za příliš trapný a to tím spíše, že se odehrál na půdě posledního odpočinku několika desítek hrdinů padlých v květnové revoluci a na místě, k němuž by měl celý národ vzhlížet s úctou.⁵⁶⁵ Tělo popraveného bylo předáno městskému krematoriu ke zpopelnění a popel hromadně uložen.⁵⁶⁶

Blaschtowitschkův případ ovšem nebyl ojedinělý. Již o rok později, 1. října 1946 požádal MLS v Chebu o zapůjčení spisu popraveného, neboť u tamního MLS se vedlo řízení proti Eduardu Czernému, bývalému vrchnímu státnímu zástupci u německého státního zastupitelství v Chebu.⁵⁶⁷ Tento Němec spolupůsobil při úřadu veřejného žalobce u Sondergerichtu a navrhoval tresty smrti, za což byl též jako Blaschtowitschka souzen podle § 7 odst. 3 VRD, ale na rozdíl od něj jednomyslně odsouzen 20. ledna 1947 „jen“ k dvaceti letům odnětí svobody. Celý trest si měl odpykat ve zvláštních pracovních oddílech.⁵⁶⁸

Při porovnání obou případů lze najít určité shodné rysy, dalo by se říct, že se MLS v Chebu inspiroval Blaschtowitschkovým případem zejména při vytváření právní argumentace v odůvodnění rozsudku, čímž tento lidový soud vyřešil otázku neexistence sjednocující judikatury.⁵⁶⁹ Czerného případ je tak velice důležitý pro porozumění zejména toho, zda rozsudek vynesený nad Blaschtowitschkou byl spravedlivý. Jak z obou rozsudků vyplývá, při posuzování obou skutků si senáty při rozhodování pokládaly otázku, zda obžalovaní při výkonu funkce státního zástupce jednali

⁵⁶⁵ Rozčilený dav lidí před pankráckou věznicí: Kurt Blaschtowitschka popraven. *Lidová demokracie*. 15. září 1945, č. 107, s. 1.

⁵⁶⁶ SOA, Praha, fond MLS Praha, LS 2/45, s. 124.

⁵⁶⁷ Eduard Czerny se narodil 13. 7. 1892 v Chebu. Od roku 1940 vedl úřad vrchního státního zástupce a řídil veřejnou žalobu u Sondergerichtu. Jako bývalý vrchní státní zástupce u Sondergerichtu byl ve dnech 15.-20. ledna 1947 souzen před MLS v Chebu spolu s dalšími osobami: bývalý soudní rada JUDr. Bedřich Hütel, nar. 1. května 1884 ve Frýdlantě se provinil členstvím v organizaci SA, čímž spáchal zločin § 2 VRD a MLS Cheb ho odsoudil k trestu těžkého žaláře v trvání 18 měsíců, oproti tomu byl zproštěn pro zločiny § 7 odst. 3 VRD. Další souzený bývalý soudní rada Emil Novoczek, nar. 4. 11. 1888 v Kadani byl zproštěn dle § 259 odst. 2 tr. ř. obžaloby pro zločin dle § 7 odst. 3 VRD. SOA, Praha, fond MLS Praha, LS 2/45, s. 129 a SOA, Plzeň, fond MLS Cheb, kart. 58, Ls 1399/46.

⁵⁶⁸ NA, Praha, fond MS, kart. 1933, svazek XII., s. 68.

⁵⁶⁹ SOA, Plzeň, fond MLS Cheb, kart. 58, Ls 1399/46.

s obzvláštní horlivostí. V případě Czerného jako představeného veřejné obžaloby bývalého německého zvláštního soudu (Sondergerichtu) šlo o to, že navrhl na potrestání osob v době nesvobody trest smrti místo trestu na svobodě a po jejich odsouzení požadoval, aby žádosti odsouzených o udělení milosti byly zamítnuty a v jednom případě dokonce takový návrh učinil ještě před vynesemím rozsudku. Právě toto měly být důvody, proč Czerny naplnil skutkovou podstatu § 7 odst. 3 VRD.⁵⁷⁰

V čem byla spatřována ona ta obzvláštní horlivost stanovená v § 13 odst. 2 VRD?⁵⁷¹ Jednalo se i o případ, kdy přísedící soudce bývalého německého Sondergerichtu hlasoval pro trest smrti, ač tento trest zákon obligatorně nestanovoval? Překračoval tímto jednáním ve značné míře rámeček svých povinností? Tyto případy ve skutečnosti chebský MLS řešil spolu s případem obžalovaného E. Czerného, ovšem tyto osoby⁵⁷² v těchto bodech obžaloby zprostil i vzhledem k dokázané skutečnosti, že pomáhali Čechům.⁵⁷³

To, že Czerny byl o rok a půl později odsouzen MLS Cheb „jen“ ke dvaceti letům těžkého žaláře bylo zapříčiněno hned několika okolnostmi, nejenom tím, že se jeho případ projednával ke konci účinnosti VRD. Jako vrchní státní zástupce přivodil smrt několika osob, ale v porovnání s Blaschtowitschkou, jenž se sám přiznal k vytvoření 120 žalob s návrhem na trest smrti (a tyto odsouzené osoby byly poté popraveny), se jednalo o méně škodlivější případ. Blaschtowitschka kromě toho využíval pohostinnosti příbuzných osob obžalovaných u Sondergerichtu, a v podnapilosti vyhrožoval Čechům uvězněním a smrtí.

9.2.4. Karel Čurda

Karel Čurda se narodil 10. října 1911 jako nejmladší ze šesti dětí rodičům Františkovi a Rozálii v obci Nová Hlína (okres Třeboň). Navštěvoval obecnou školu ve

⁵⁷⁰ *Tamtéž.*

⁵⁷¹ „Také neospravedlňuje pachatele, že konal svoji služební povinnost, jednal-li s obzvláštní horlivostí, překročuje tak ve značné míře normální rámeček svých povinností, nebo byl-li činný v úmyslu napomáhat válečnému úsilí Němců (jejich spojenců)m, poškodit či mařit válečné úsilí Československa (jeho spojenců), nebo jednal-li z jině zřejmě zavržitelné pohnutky.“ § 13 odst. 2 VRD.

⁵⁷² Jednalo se o obžalovaného zemského soudního radu Emila Novoczecka a bývalého soudního radu JUDr. Bedřicha Hütela. SOA Plzeň, fond MLS Cheb, kart. 58, Ls 1399/46.

⁵⁷³ *Tamtéž.*

Staré Hlíně, poté se vyučil zedníkem u stavitele Sarže v Třeboni.⁵⁷⁴ Od r. 1933 nastoupil vojenskou službu u pěšího pluku 29 jako dělesloužící v Jindřichově Hradci. Asi v r. 1937 byl přijat k finanční strážce na Moravě a ve Slezsku. Naposledy po okupaci měl sloužit u finanční strážce v Lošově⁵⁷⁵ u Olomouce a to až do 15. – 16. června 1939.⁵⁷⁶

Koncem měsíce června 1939 odešel do Polska, kde byl přijat do československé vojenské skupiny, která se formovala v Malých Bronowicích nedaleko Krakova. Koncem července 1939 byl zařazen do transportu, jenž odjížděl do Francie. Zde ho nejprve odvezli do města Lille a odtud do Marseille, kde byl odveden a odeslán do Afriky, mj. do Oranu a Sidi bel Abbès, kde prodělal výcvik a sloužil u 3. čety 1. pluku francouzské cizinecké legie. Z Afriky odjel po vypuknutí druhé světové války zpět do Evropy do jihofrancouzského města Agde, kde se nacházel tábor vznikající československé armády. On sám byl zařazen k náhradnímu pluku a tudíž se bojů ve Francii aktivně nezúčastnil. Po porážce Francie se dostal podobně jako Viliam Gerik do Anglie: přes přístav Sète do Gibraltaru a odtud v srpnu 1940 do anglického Liverpoolu.⁵⁷⁷

Po reorganizaci československých pěších jednotek byl Čurda přidělen k autorotě. Zanedlouho si však podal přihlášku k parašutistům a přijal nabídku na vysazení v protektorátu jako parašutista.⁵⁷⁸ Prošel výcvikem, naučil se boji zblízka, zacházet s trhavinami a vycvičil se v sabotážní práci.⁵⁷⁹ Asi začátkem února 1942 odjel do Londýna a byl přidělen k parašutistické skupině Out Distance. Tato skupina měla sabotážní a zásobovací poslání a skládala se ze tří členů: velitele npor. Adolfa Opálky, rtm. Karla Čurdy a des. asp. Ivana Kolaříka.⁵⁸⁰

⁵⁷⁴ SOA, Praha, MLS Praha, Ls 1290/45, s. 406.

⁵⁷⁵ Velitel stanice SNB vypověděl, že se mělo jednat o místo na Svatém Kopečku u Olomouce. *Tamtéž*, s. 189.

⁵⁷⁶ *Tamtéž*, s. 26.

⁵⁷⁷ *Tamtéž*, s. 17.

⁵⁷⁸ K parašutistickému výcviku byl Čurda doporučen velitelem roty mjr. Blavicem. *Tamtéž*, s. 17.

⁵⁷⁹ *Tamtéž*, s. 17 a 26.

⁵⁸⁰ ŠOLC, Jiří. *Bylo málo mužů : Českoslovenští parašutisté na západní frontě za druhé světové války*. c. d., s. 77.

Výsadek byl vysazen v noci z 28. na 29. března 1942 spolu se skupinou Zinc.⁵⁸¹ Skupina Out distance měla být shozena na Táborsku, ale nakonec její členové seskočili v okolí Telče, u vesnice Ořechov.⁵⁸² Tato skupina⁵⁸³ měla podobně jako další skupiny tragický osud. Des. Kolařík se v dobře míněné snaze uchránit své blízké před nacistickou perzekucí 1. dubna 1942 otrávil. Npor. Opálka se částečně podílel na přípravách atentátu na R. Heydricha a sdílel s útočníky i jejich osud až do 18. června 1942, kdy společně s ostatními šesti parašutisty padl v boji o kostel sv. Karla Boromejského v Resslově ulici v Praze. A poslední z nich, rtm. Čurda, nejdříve poslal 13. června 1942 anonymní udavačský dopis četnické stanici v Benešově následujícího znění: „Zastavte pátrání po pachatelích na Heydricha, zastavte popravování nevinných osob, ježto pachatelem jest jistý Gabčík ze Slovenska a Jan Kubiš, jehož bratr jest hostinským na Moravě...“.⁵⁸⁴ Zajímavostí tohoto dopisu bylo beze sporu i to, že Čurda po válce změnil svoji výpověď s tím, že v tomto dopisu nikoho nejmenoval a lístek měl být následujícího znění: „Vrazi gestapáčtí, zanechte zbytečného zatýkání a vraždění českého národa. Já se vám přihlásím.“ Tento dopis ovšem tehdy nevzbudil na benešovské četnické stanici žádné rozrušení, takových jich tam chodily desítky, navíc jména z dopisu nikdo neznal. Četníci se rozhodli, že dopis zničí stejně, jako to dělávali u jiných udavačských dopisů, nakonec tak ale neučinili, čímž si nevědomky zachránili život.⁵⁸⁵

Čurda čekal na reakci na svůj anonym, která ovšem nepřicházela. Všude nadále panovaly razie. Z rozhlasu zněl hlas jednoho z největších kolaborantů: ministra školství a lidové osvěty Emanuela Moravce, který prohlašoval beztrestnost pro toho, kdo prozradí jména a úkryt atentátníků, a též i odměnu ve výši 10 milionů protektorátních korun. A tak 16. června 1942 vkročil do neblaze proslulého Pečkova paláce rozrušený a vyděšený muž s tím, že má informace o jedné aktovce atentátníka, kterou gestapo mezitím nechalo veřejně vystavit. Mezi dvaceti aktovkami, které si byly velice

⁵⁸¹ K této skupině blíže viz ANDREJS, Jaroslav. *Tři cesty k smrti : zánik skupiny ZINC*. c. d. či SLÁDEK, Zdeněk. *Přicházeli z nebe*. c. d., s. 35n.

⁵⁸² SOA, Praha, MLS Praha, Ls 1290/45, s. 27.

⁵⁸³ Viz ŠOLC, Jiří. *Bylo málo mužů : Českoslovenští parašutisté na západní frontě za druhé světové války*. c. d., popř. SLÁDEK, Zdeněk. *Přicházeli z nebe*. c. d., či DREJS, Jan. *Za Heydrichem stín*. c. d., anebo JELÍNEK, Zdeněk. *Západní paraskupiny a domácí odboj*. c. d.

⁵⁸⁴ SOA, Praha, MLS Praha, Ls 1290/45, s. 475 a 539.

⁵⁸⁵ IVANOV, Miroslav. *Atentát na Reinharda Heydricha*. Praha : Panorama, 1979, s. 236.

podobné, bez váhání vybral tu správnou. Byl strašně rozrušen a ke všemu koktal. Neustále se vyptával na to, zda bude popraven a co stane s jeho matkou, zda bude též zastřelena. Kriminální komisař Heinz Jantur mu přislíbil, že se jemu ani jeho rodině nic nestane.⁵⁸⁶

Čurda se musel vysvléknout a nechal se podrobit prohlídce. Byla u něho nalezena ampule s jedem, jelikož měl v plánu prokázat službu svým příbuzným a potom se otrávit. „*Znovu byla potvrzena zkušenost, na kterou se vždy měl brát zřetel: agent, i dobrovolně se hlásící, může podlehnout panice,*“⁵⁸⁷ komentoval jeho počínání kriminální rada Heinz Pannwitz, který byl pověřen vyšetřováním atentátu.

Čurda sice nevěděl místo úkrytu atentátníků, ovšem uvedl všechny osoby, které mu v té době poskytly pobyt, ačkoliv musel vědět, že bylo vyhlášeno stanné právo, podle něhož všechny takové osoby měly být i s rodinami vyvražděny. Všechny osoby žijících na prozrazených adresách byly ihned zatčeny ještě v nočních a ranních hodinách. Na základě výpovědí těchto zatčených pak byly získány další adresy a odkryta tak další část parašutistické sítě, takže za dobu od 17. června do 19. června 1942 bylo zajištěno celkem 51 osob a zatýkácké akce pokračovaly. Všichni zatčení byli 29. září 1942 odsouzeni stanným soudem v Praze k smrti, 22. října 1942 byli převezeni z Terezína do Mauthausenu, kde 24. října ihned po příjezdu byli popraveni. Celkový počet těchto Čurdových obětí dosáhl podle německé statistiky počtu 254 osob,⁵⁸⁸ podle nejnovějších výzkumů pak 294 osob.⁵⁸⁹

Výpověďmi zatčených – hlavně však Vlastimila Moravce (popraven dne 24. října 1942) a Hany Krupkové byl zjištěn úkryt parašutistů v kostele Karla Boromejského v Resslově ulici. Tento úkryt byl v ranních hodinách 18. června 1942 obklíčen a zahájen na něj útok. Když parašutisté zjistili po několikahodinovém boji, že jsou proti přesile bezmocní, spáchali sebevraždu, aby nepadli do rukou Němcům. Čurda

⁵⁸⁶ Myšlenky na sebevraždu se objevují nejen ve výpovědi Čurdy, ale i v citovaných Pannwitzových pamětech.

⁵⁸⁷ PANNWITZ, Heinz. *Atentát na Heydricha*. Roseville, N. S. W. : Berton, 1986, s. 42.

⁵⁸⁸ Ze zprávy o vyšetřování zaslané K. H. Frankem do Berlína. SOA, Praha, MLS Praha, Ls 1290/45, s. 476.

⁵⁸⁹ ČVANČARA, Jaroslav...[et al.] *Pamětní kniha : 294 hrdinů a obětí heydrichiády popravených v Mauthausenu*. 1. vyd. Praha : Dolní Břežany : Archiv hlavního města Prahy ve spolupráci se spolkem Scriptorium, 2013. ISBN 978-80-86852-51-5.

tak zpečetil osud nejenom svého velitele npor. Opálky, který sdílel s atentátníky jejich osud až do samého konce, ale zapříčinil se i o smrt dalších tři sta jiných lidí, spolupracovníků parašutistů, a hlavně sedmi svých kamarádů – parašutistů, se kterými měl pracovat až do konečného plnění svých úkolů. Němci do té doby neměli žádnou stopu, které by se mohli chytit. Z poválečných výpovědí gestapáků jasně vyplývá, že kdyby Čurda neprozradil adresy lidí, u kterých se ukrýval, v žádném případě by se nedozvěděli úkryt parašutistů a marně by pátrali ve tmě.

Po identifikaci mrtvých parašutistů, kteří raději spáchali sebevraždu, než aby se dostali do spárů gestapa, se Čurda dal plně do služeb Němců. Přijal německou státní příslušnost, též i krycí jméno Karel Jerhot a pod tímto jménem se i oženil 21. února 1944 se sestrou gestapáka Roberta Ereta Marií Braunovou, s níž počal dítě. Svoje původní jméno vůbec nepoužíval. Za svoje udání získal svých příslovečných třicet stříbrných – neuvěřitelných pět milionů protektorátních korun. I nadále spolupracoval s gestapem: jednou předstíral, že jako parašutista hledá úkryt, jindy vylákal velitele skupiny Bivouac Františka Pospíšila z Brna do Prahy – tento parašutista více jak rok úspěšně gestapu unikal! Pospíšil byl zatčen a v roce 1944 v Terezíně popraven.

S blížícím se koncem války začal Čurda měnit svoji strategii: po Pražském povstání v květnu 1945 o sobě v restauraci lidového hotelu Beránek prohlašoval, že pracoval po celé dva roky pro anglickou špiónážní službu proti Němcům.⁵⁹⁰ Dále hodlal využít lákavé nabídky svého známého Jana Kalouska, který pro něj měl opatřit protektorátní legitimaci. Jenže ani zdaleka netušil, že Kalousek byl vlastenec, jenž po zjištění Čurdovy zrady toužil jen po tom, aby byl zrádce spravedlivě souzen za svoje spáchané činy. 18. května 1945 Čurda padl do léčky a přes houževnatý odpor byl zatčen.⁵⁹¹

Původně byl vyšetřován polním soudem nezávisle na druhém zrádci – Gerikovi, ke spojení spisu došlo až u MLS v Praze. 21. listopadu 1945 navrhl polní prokurátor polnímu soudu I. armádního sboru postoupení spisu v trestní věci proti svob. V. Gerikovi a rt. K. Čurdovi veřejnému žalobci u MLS v Praze k eventuálnímu zahájení

⁵⁹⁰ SOA, Praha, MLS Praha, Ls 1290/45, s. 414.

⁵⁹¹ *Tamtéž*, s. 96.

řízení podle retribučního dekretu.⁵⁹² Tomuto požadavku bylo vyhověno 24. listopadu 1945, neboť činy obviněných obsahovaly skutkovou podstatu trestných činů uvedených v retribučním dekretu.⁵⁹³ O dva měsíce později, 29. ledna 1946, byli oba obvinění dle rozhodnutí vojenského soudu v Praze z 28. ledna 1946 přesunuti do vazby při MLS na Pankráci.⁵⁹⁴

Téměř dva roky se shromažďovaly důkazy, které vypovídaly ve prospěch, či k tíži proti oběma obviněným. Teprve až 5. dubna 1947 veřejný žalobce u MLS v Praze navrhl zahájení řízení proti K. Čurdovi a V. Gerikovi.⁵⁹⁵ Oběma obžalovaným byl sdělen návrh veřejného žalobce: vyslechli si, že se na ně uvaluje řádná soudní vazba u MLS v Praze a datum hlavního přelíčení. Čurda si zvolil jako svého obhájce JUDr. Miloslava Mellana, Gerik se rozhodl hájit sám. Oba dva též prohlásili, že se budou hájit česky. Poté byli odvedeni do řádné soudní vazby.⁵⁹⁶

Dne 25. dubna 1947 o deváté ráno předseda senátu Amos Pokorný zahájil jedno z posledních soudní přelíčení dle VRD. V jednací síni se nacházeli čtyři další soudci: Josef Hlaváč, Josef Hejbl, Zdenka Herdová, Václav Kinkora a Antonín Koleda jako náhradník, zapisovatel Karel Musil a veřejný žalobce JUDr. Vladimír Sobota.⁵⁹⁷ Byli předvoláni svědci a přizváni vojenští znalci z MNO (konkrétně mjr. Vlad. Roubíček jako poradce).⁵⁹⁸

Předseda napomenul obžalované, aby dali pozor na obžalobu, která se měla přednášet, a na průběh jednání. Když se svědkové vzdálili, dal předseda přečíst obžalovací spis z 5. dubna 1947 Ls 2518/45. Předseda vyslechl obžalované o obsahu obžaloby. Obžalovaní prohlásili, že nejsou vinni.⁵⁹⁹ Předseda oznámil obžalovaným, že mají právo, aby proti obžalobě souvisle vyličili, jak se věc sběhla a aby po provedení

⁵⁹² *Tamtéž*, s. 202.

⁵⁹³ *Tamtéž*, s. 322.

⁵⁹⁴ *Tamtéž*, s. 367.

⁵⁹⁵ *Tamtéž*, s. 554.

⁵⁹⁶ *Tamtéž*, s. 556.

⁵⁹⁷ *Tamtéž*, s. 596.

⁵⁹⁸ *Tamtéž*, s. 554.

⁵⁹⁹ *Tamtéž*, s. 596.

jednotlivých důkazů přednesli k tomu své poznámky. Oba obžalovaní prohlásili, že nejsou vinni.⁶⁰⁰

Dle prvního bodu obžaloby se měl Čurda dopustit zločinu vojenské zrady podle § 6 odst. 1 a 2 zákona na ochranu republiky v modifikovaném znění dle § 1 VRD, dále zločin proti státu dle § 3 odst. 1 VRD, jelikož měl podporovat fašistické a nacistické hnutí tím, že porušil vojenskou přísahu a dobrovolně se přihlásil do služeb gestapa, pro něhož pracoval jako placený konfident, přijal německou státní příslušnost a užíval krycího jména Karel Jerhot, za třetí měl spáchat zločin proti osobám dle § 7 odst. 1 a 3 VRD a zločin udavačství dle § 11 VRD, protože vyzradil adresy osob, jež mu poskytly úkryt vč. těch, co později podporovaly parašutisty, což mělo za následek jejich zatčení a v mnohých případech jejich smrt.⁶⁰¹

Obžalovaný se doznal, že po svém dobrovolném přihlášení na gestapu vstoupil do jeho služeb a byl užíván k různým službám i to, že obdržel od Němců odměnu pět milionů korun, jak vyplynulo z jeho doznání a výpisů z účtu u banky Kreditanstalt der Deutschen (Čurda později vypověděl, že si gestapák Diabo z jeho účtu vyzvedl v dubnu 1945 3 miliony říšských marek a odvezl si je, ovšem Marie Čurdová vypověděla, že tyto peníze našla v kůlně u jejich domu a spálila je).⁶⁰² V březnu 1943 jel spolu s Gerikem do Mnichova identifikovat české parašutisty, kteří byli s letadlem sestřeleni a všichni uhořeli. Šlo o britský bombardér Halifax, sestřelený v noci ze 14. na 15. březen 1943 německou protiletadlovou obranou, na jehož palubě letěly z Anglie paravýsadky Bronse a Iridium. Oba konfidenti identifikovali mrtvé a pokusili se i o výslech jediného přeživšího čet. asp. Františka Vrbky, který však zakrátko svým zraněním podlehl.⁶⁰³

O Čurdově vině nebylo pochyb: v jeho případě vypovídaly desítky svědků, mezi nimi i tlumočnick na pražském gestapu Josef Chalupský, jenž si vzpomněl, jak Čurda prozradil výcvikové středisko čs. zahraniční armády a jeho umístění dle plánu, dále složení čs. jednotek a jména velitelů. Miloslav Šára, syn Miloslava Šáry st., vypověděl,

⁶⁰⁰ *Tamtéž*, s. 599.

⁶⁰¹ *Tamtéž*, s. 554.

⁶⁰² *Tamtéž*, s. 622.

⁶⁰³ ŠOLC, Jiří. *Bylo málo mužů : Českoslovenští parašutisté na západní frontě za druhé světové války*. 1. vyd. Praha : Merkur, 1990. ISBN 80-7032-624-7, s. 122–123.

že za celou dobu, co otec Čurdu u sebe přechovával, ho nikdy nepodezíral, že by je byl právě on udal. O zatčení Šáry a dalších osob skupiny KOS (Kázeň-Odvaha-Statečnost) se postaral jiný konfident Šulc neboli Nachtman.⁶⁰⁴ Jednalo se však o ne zcela přesné svědectví: rozhodující roli provokatéra při likvidaci této skupiny sice sehrál jeden z nejvýkonnějších konfidentů pražského gestapa Jaroslav Nachtman, ten však Čurdu (stejně jako i další konfidenty – zatčeného Václava Kindla z výsadku Intransitive a další) nastrčil pod novou identitou (Karel Vrbas) do vedení organizace KOS, tedy i v tomto případě Čurda úspěšně hrál svou úlohu konfidenta.⁶⁰⁵

Kromě toho k polnímu soudu a posléze k mimořádnému lidovému soudu přicházela řada dopisů přeživších, kteří vypovídali o hrůzách, jež následovaly po jeho udání. Vypovídala nejen Hana Krupková, jež v Pardubicích pomáhala parašutistům ze Silver A (po válce byla odsouzena MLS Praha ke třem rokům těžkého žaláře),⁶⁰⁶ ale mj. i Karel Tuzer, jenž se potkal s udaným Janem Vojtíškem a jeho synem v Malé pevnosti v Terezíně a mnoho dalších. Katuše Marešová, sestra Vojtíška žádala: „*Prosím státní zastupitelství a soudce z lidu, aby za těchto 6 životů celé rodiny ho soudily zvláště přísně, protože my nemůžeme smrt našich drahých pomstít.*“⁶⁰⁷

Kromě toho soud došel k přesvědčení, že způsobil škodu branné moci za války, zvláště prozrazením záchytných stanic a pomocí při pátrání po parašutistech a osobách, které je přechovávaly, jednak vyradil nacistům skutečnosti, opatření a předměty, jež měly zůstat utajeny pro obranu republiky. Čurda udal nejdříve v anonymním dopise, později i osobně v Pečkově paláci útočníky na Heydricha a sdělil nacistům takové okolnosti, jež vedly k vypátrání obou útočnicků a jiných parašutistů a zavinilo jejich smrt. Příčinná souvislosti mezi udáním obžalovaného a jejich smrtí byla prokázána tajnou zprávou gestapa o vysvětlení z atentátu, jelikož z ní vyplývá, že do té doby nacisté neměli žádné stopy vedoucí k dopadení útočnicků. Uvedl veškeré osoby, které

⁶⁰⁴ SOA, Praha, MLS Praha, Ls 1290/45, s. 603.

⁶⁰⁵ KOUTEK, Jaroslav. *A národ se bránil : (k historii českého nekomunistického odboje v letech 1939-1945)*. Praha : Český svaz protifašistických bojovníků, 1987, s. 135–136; TÝŽ. *Tichá fronta*. 1. vyd. Praha : Naše vojsko, 1985, s. 170–175.

⁶⁰⁶ O jejím komplikovaném životním příběhu viz blíže: KOTYK, Jiří. *Hana a Václav Krupkovi, pardubičtí spolupracovníci SILVER A pod koly dějin : legenda a skutečnost, aneb, Co unese lidský život*. Pardubice : Evropské vydavatelství ve spolupráci s Tiskárna KATOS, 2011. ISBN 978-80-86247-09-0.

⁶⁰⁷ SOA, Praha, MLS Praha, Ls 1290/45, s. 424.

mu poskytl pobyt, ačkoliv musel vědět, že během vyhlášeného stanného práva měly být takové osoby i s rodinami vyvražděny. Za svoje služby obdržel polovinu vypsané odměny (druhou získal V. Gerik) a dobrovolně vstoupil do služeb gestapa, pro něž plnil úkoly: jednou vyzvídal u Miloslava Háka pobyt parašutistů, jindy vylákal parašutistu Františka Pospíšila do Prahy do léčky gestapa a zavinil jeho smrt. Obžalovanému přitěžovalo dopuštění se čtyř těžkých zločinů, z nichž tři se trestaly smrtí.⁶⁰⁸

Hlavní líčení trvalo až do 29. dubna 1947, kdy se senát jednomyslně usnesl na tom, že byl obžalovaný K. Čurda vinen a odsoudil ho k trestu smrti (stejně jako V. Gerika). Oba navždy ztratili občanskou čest, jejich majetek propadl státu a byli povinni nahradit náklady trestního řízení a výkonu trestu. K. Čurda trest přijal, odmítl si podat žádost o milost a odmítl i posunutí výkonu trestu o jednu hodinu (V. Gerik taktéž). 29. dubna 1947 v 11 hodin 30 minut byl na obou odsouzených vykonán rozsudek trestu smrti na nádvoří pankrácké věznice a to neveřejně, pouze v přítomnosti osob uvedených v protokolu o hlavním přelíčení a mistra popravičního se dvěma pomocníky. Smrt Gerika byla konstatována v 11,45 hod. a Čurdy v 11,57 hod. vrchním justičním lékařem MUDr. Oldřichem Navarou.⁶⁰⁹

O Čurdově případu napsal i Jiří Plachý v příspěvku publikovaném v časopisu *Historie a vojenství*. V něm si pohrával s otázkou, zda byl Čurda vůbec autorem zmíněného udavačského dopisu zaslánému četnické stanici v Benešově. Podle tehdejšího zastupujícího velitele stanice, po válce poručíka SNB Josef Štuly měla dopis sepsat osoba „*ovládající těžce péro*“. Ovšem podle dochovaných dokumentů měl Čurda poměrně úhledný rukopis a vyjadřoval se bez větších pravopisných chyb. K tomu nebyl během hlavního líčení schopen reprodukovat přesné znění jeho obsahu, včetně toho, že měl dopis zaslat právě četnické stanici v Benešově, kdežto o tři dny později již věděl, že má jít správně do Pečkova paláce.⁶¹⁰

⁶⁰⁸ *Tamtéž*, s. 625.

⁶⁰⁹ *Tamtéž*, s. 630 a 133.

⁶¹⁰ PLACHÝ, Jiří. Osudné selhání čs. zpravodajské služby? *Historie a vojenství*. 2013, roč. 62, č. 4, s. 68. Dostupný také z WWW: <<http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/karel-curda-aneb-osudne-selhani-ceskoslovenske-zpravodajske-sluzby--94499/>>

Čurdův případ byl bezesporu (kromě případu H. Wiesmanna a kladenských gestapáků) jedním z posledních významnějších případů pražského MLS, jenž byl souzen mj. i podle § 7 VRD. Jelikož byl v tomto případě souzen spolu s V. Gerikem, mohla jsem oba dva případy porovnat a zkonstatovat, že ač míra provinění obou odsouzených byla rozdílná, závažnost spáchaných trestných činů byla natolik vysoká, že pro oba neexistoval jiný trest než smrt dle zásady „oko za oko, zub za zub“.

9.2.5. Harald Wiesmann

Poslední případem zpracovaným v této diplomové práci je případ kladenského gestapáka Haralda Wiesmanna, jednoho z hlavních aktérů zničení obce Lidice. K pátrání po lidických vrazích neustále apelovalo ministerstvo vnitra, které se zvláštním pátracím oběžníkem⁶¹¹ obracelo na českou a slovenskou veřejnost k vypátrání lidických dětí a zúčastněných válečných zločinců, pokud již nebyli zajištěni. Mezi nimi se kromě K. H. Franka, K. Daluegeho a dalšími nacházelo i jméno H. Wiesmanna, šéfa úřadovny kladenského gestapa do roku 1943. Spolu s ním v březnu 1947 zasedlo na lavici obžalovaných dalších patnáct kladenských gestapáků, mezi nimi i „obyčejní“ šoféři (Češi), kteří působili za protektorátu při zatýkání osob jako tlumočníci.

H. Wiesmann se narodil 22. dubna 1909 v německém Krefeldu otci Juliovi a matce Lili. Vystudoval čtyři roky obecné školy a sedm let reálného gymnázia, ovšem maturitní zkoušku nikdy nesložil, ostatně dle svých slov se chtěl stát obchodníkem, proto ji ani nepotřeboval. Po skončení učební doby byl nucen pro špatné hospodářské poměry opustit společnost AutoUnion a pracoval až do roku 1932 jako obchodní popř. technický příručí u různých obchodních společností. Mezi tím byl vždy delší dobu nezaměstnaný a tudíž i odkázán na podporu svých rodičů.⁶¹²

V prosinci 1932 se hlásil v Berlíně u pomocné policie, aby získal vzdělání a přestal být přítěží pro své rodiče. Až do konce roku 1933 vykonával službu u silniční policie a autočety, v říjnu 1933 byl převzat jako kriminální zaměstnanec do stavu kriminální policie a po projití všech referátů v červenci 1936 jmenován kriminálním

⁶¹¹ Dle dobového tisku měl pátrací oběžník 6 článků, v nichž byla popsána činnost obou zastupujících říšských protektorů Heydricha a Daluegeho. Pátrejte po vrazích z Lidic a Ležáků. *Lidová demokracie*, 8. srpna 1945, 2. vyd., č. 75, s. 2.

⁶¹² Údaje pochází z protokolu o jeho výslechu z 27. listopadu 1946. SOA, Praha, MLS Praha, Ls 7408/46.

asistentem. Během této doby vstoupil v květnu 1935 do strany NSDAP. Na podzim 1937 nastoupil do školy pro výcvik čekatelů kriminálních komisařů, kde ještě též rok složil zkoušku a vrátil se ke kriminální policii v Berlíně jako kriminální komisař „na zkoušku“, prošel tu všemi politickými referáty a vykonával službu až do roku 1937. V květnu 1937 byl přeložen ke kriminální policii, oddělení pohraniční policie v Düsseldorfu s pověřením vyšetřovat veškeré pasové přestupky a další záležitosti.⁶¹³

V polovině roku 1938 se stal na vlastní žádost příslušníkem SS (do svazku prý nikdy nebyl přijat, tudíž neměl ani v podpaží vytetováno tetování ukazující jeho krevní skupinu), v září téhož roku byl odvelen z Düsseldorfu k tzv. Einsatzkommandu (součást Sicherheitspolizei, SiPo) ve Weiden (Oberpfalz). Jeho úkolem mělo být nasazení při obsazování Sudet v Československu, za tímto účelem vyčkávalo na hranicích ČSR během mnichovských jednání. Skládalo se z větší části z příslušníků státní policie a bylo doplněno malou částí příslušníků kriminální policie (Kripo) a SD. Údajně jeho členové nebyli ve spojení s tehdy utvořenými sudetoněmeckými oddíly Freikorps. Úkolem Wiesmanna mělo být dorazit až do Stříbra a tam činit veškerá kriminálně-policejní opatření.⁶¹⁴

Po krátkém působení v Düsseldorfu a Wupperthalu se měl 13. března 1939 hlásit v časných ranních hodinách ještě s několika dalšími příslušníky této pobočky u vedoucího služebny v Düsseldorfu, kde mu bylo sděleno jeho výběr pro zvláštní nasazení ovšem bez udání bližšího určení. Zároveň pro svoji službu obdržel uniformu a rozkaz, aby byl připraven. Nakonec odjel spolu s dalšími příslušníky Stapa (Staatspolizeiliche Dienst), Kripo (Kriminalpolizei) a SD (Sicherheitsdienst des Reichsführers-SS) do Benešova, kam dorazili 16. března 1939.⁶¹⁵

Od 16. března 1939 zahájil svoji činnost v protektorátu v Benešově jako vedoucí tzv. Einsatzkommanda, ve kterém se nacházelo 12 mužů a které se v červenci téhož roku přeměnilo na pobočku řídicí služebny gestapa v Praze (Aussendienststelle der Geheimen Staatspolizei – Staatspolizeileitstelle Prag), opět v čele s Wiesmannem.

⁶¹³ *Tamtéž.*

⁶¹⁴ *Tamtéž.*

⁶¹⁵ *Tamtéž.*

Vykonával zde službu až do října, kdy byl v Benešově zrušen úřad bývalého Oberlandrátu a zároveň také jeho pobočka.⁶¹⁶

Dne 1. října 1939 byl pověřen vedením nově zřízené služebny gestapa v Kladně. Svým energickým a odhodlaným vystupováním velmi „uklidnil“ kladenský průmyslový kraj, který byl pro branné hospodářství Německa velmi důležitý. Dle velitele pražského gestapa Ernsta Gerkeho si získal zásluhy při potírání státně nepřátelských živlů a obzvláště odboje. Přesto Gerke žádal o jeho přeložení, jelikož se přes opětné a vážné výtky dopouštěl menších nepřístojností a „*neukázal také při zacházení s personálem zvláště šťastnou ruku.*“⁶¹⁷ V říjnu byl z Kladna přeložen do Prahy a konečně dne 22. ledna 1944 nastoupil místo ve Varšavě jako kriminální rada.

Dne 18. září 1945 podal generál Ečer hlášení J. Stránskému, že Američané drželi ve věznicích v Ludwigsburgu hledaného válečného zločince H. Wiesmanna a jeho ženu Gudolu. Manžele krátce po válce poznal český dělník Luboš Brchel zaměstnaný v Innsbrucku a zalarmoval čs. vyšetřovatele. 18. června 1945 se pak po manželích zahájilo pátrání, hledal je jak komisař Mužík z vládní komise (spolu s Brchelem), tak dalších dvacet mužů za pomoci americké okupační správy. Podářilo se zadržet manželku Gudolu, která pocházela z Innsbrucku Mühlau. Byla vyslechnuta již 20. června 1945, a přestože tvrdila, že se s manželem viděla naposledy 15. dubna 1945 v Görlitzu, pátrání po jejím manželovi nadále pokračovalo až byl 20. června 1945 úspěšně dopaden.

Poprvé se o lidických událostech podrobněji rozhovořil během výslechu 3. července 1945. V polovině listopadu byl Wiesmann předán americké misi v Plzni a 1. prosince 1945 eskortován do Prahy.⁶¹⁸

Proti členům bývalého kladenského gestapa začalo dlouhé a nesnadné vyšetřování jejich spáchaných zločinů, teprve 12. prosince 1946 podala Oblastní úřadovna státní bezpečnosti s pobočkou v Kladně trestní oznámení čj. 25741/46, na

⁶¹⁶ *Tamtéž.*

⁶¹⁷ Dle zprávy Gerkeho hlavnímu říšskému bezpečnostnímu úřadu z 12. října 1943. SOA, Praha, MLS Praha, Ls 7408/46.

⁶¹⁸ Záznam z 1. prosince 1945. NA, Praha, ÚD 1942-1949, kart. 2.

základě kterého vypracoval 28. ledna 1947 veřejný žalobce obžalobu proti Wiesmannovi (a dalším gestapákům), jelikož měl spáchat zločiny proti státu dle § 2 a 3 odst. 1 (vyvíjení zločinné činnosti proti čl. občanům jako vedoucí německé tajné státní policie ve služebnách v Benešově a od října 1939 v Kladně, členství v SS a jeho účast na obsazování Sudet, pronásledování ilegální hnutí a představitele kulturního života a týrání vyšetřovaných), zločiny proti osobám dle § 5 odst. 1 písm. a § 5 odst. 2 písm. b, § 6, § 7 odst. 1 a 3 (zločin zabití, veřejného násilí vydíráním a vyhrožováním, těžké poškození na těle a též i nařízení šetření a trestní opatření proti občanům Čabárny a Lidic pro domnělé přechovávání parašutistů na základě bezpředmětného dopisu dne 3. června 1942) a nakonec zločiny proti majetku dle § 8 odst. 1 písm. a, § 8 odst. 2 písm. a, § 9 (zločin zhárství v Lidicích, zločin veřejného násilí způsobené násilným vpadnutím do cizího statku, zločiny krádeže,..). Výčet jeho spáchaných zločinů byl velice dlouhý a lidsky těžko pochopitelný.⁶¹⁹

Hlavní líčení bylo nařízeno na 27. března 1947 u pražského MLS (nikoliv u kladenského již z hlediska velkých nároků na vybavenost soudní síně: náklady na sál, zvuková a filmová zařízení, tlumočnický a šestnáct obhájců ex offio). Předsedou senátu byl nikdo jiný než přednosta MLS Praha V. Kozák (jeho náhradníkem JUDr. J. Novák), jako lidoví soudci zasedli po jeho boku: Václav Koubek, František Červinka, Josef Šícha, Antonín Balvín (jejich náhradníky Jaroslav Špaček a PhDr. Josef Fajfl). Veřejnou žalobu zastupoval JUDr. Václav Kotýnek s náměstkem JUDr. J. Kafkou. Na straně obžalovaných stálo celkem 16 osob včetně osmatřicetiletého H. Wiesmanna⁶²⁰ zastoupeného advokátem ex offio JUDr. Karlem Fabrisem. Byl ustanoven i tlumočnický František Čmolík a celé líčení zapisovala Marie Kurková.

⁶¹⁹ SOA, Praha, MLS Praha, Ls 7408/46.

⁶²⁰ Dalšími obžalovanými byli: vrchní kriminální tajemník Tomáš Karel Thomsen nar. 25. 7. 1908 v Hamburku, kriminální asistent Oskar Felkl nar. 13. 4. 1913 v Nové Bělé, vrchní kriminální asistent Walter Forster, nar. 7. 2. 1909 v Karlových Varech, automontér a šofér gestapa Rudolf Vlček nar. 7. 4. 1910 v Drážďanech, kriminální tajemník Otto Gehle nar. 1. 5. 1901 v Hamburku, vrchní kriminální tajemník Alfréd Forkel nar. 27. 3. 1906 v Klein Walburg, vrchní strážmistr Petr Porst nar. 4. 8. 1903 v Hirschgabch, kriminální sekretář Ewald Hartge nar. 6. 5. 1898 v Maursmünsteru, vrchní strážmistr Hanuš Gutweniger nar. 31. 10. 1909 v Naturns, řidič aut Josef Gebert nar. 21. 9. 1914, tlumočnický ruského jazyka u gestapa Antonín Szpat nar. 1. 7. 1885 v Pupeze, řidič aut Josef Richter nar. 8. 1. 1919 v Liběšicích, kriminální tajemník Jindřich Lockert nar. 20. 2. 1903 ve Wupperthal, kancelářský zaměstnanec gestapa Jindřich Faber nar. 22. 8. 1910 ve Woppenroth a šofér Jaroslav Svoboda nar. 4. 9. 1917 v Brozanech u Roudnice nad Labem.

Předseda napomenul obžalované k pozornosti na přednášený žalobní návrh a na průběh jednání. Wiesmann prohlásil, že nebyl příslušníkem SS, ale se svolením Himmlera mohl nosit jejich uniformu (i když při výslechu z 27. listopadu 1946 prohlásil, že se přihlásil oddílům SS). Některé rozkazy svých nadřízených (kupř. zatýkání studentů podle sociálního postavení rodičů) nepovažoval za správné, ovšem jako německý voják jim musel vyhovět. Celkem dle své výpovědi nechal zatkout až 1500 studentů. Wiesmann odmítal i účast na akci ve Cvrčovicích (Čabárně) a Lidicích v noci na 4. června 1942. Na Čabárně bylo zatčeno asi 30 mužů, kteří po výslechu byli propuštěni. Zůstala pouze rodina Horáková a Stříbrných z Lidic (o nich pojednáno dále).

Odmítl, že by se účastnil akce Lidice, jelikož měl pouze vykonávat rozkazy nadřízených. „*Trvám na tom, že nemohu za smrt mužů v Lidicích,*“ pronesl u soudu a dodal, že „*jednání Geschkeho a Böhmeho v případě Lidic bylo největším sprostáctvím, které se kdy ve světových dějinách událo. My jsme proti tomu nemohli nic podniknout.*“ Velitel bezpečnostní policie a SD v protektorátu Horst Böhme mu oznámil 10. června 1942, že se v mlýně našly nějaké zbraně a o osudu Lidic měl rozhodnout K. H. Frank. Obžalovaný Thomsen a Felkl prohlásil, že v Lidicích ovšem při prohlídce nenašel nic závadného, ani žádné zbraně, ani žádnou vysílačku (jen amatérský aparát). Thomsen dále prohlásil, že dle jeho názoru byla „*akce proti Lidicím svinstvo*“, za které odpovídala zvláštní komise z Prahy.⁶²¹ Wiesmann k tomu prohlásil, že nalezené zbraně nepovažoval za dostatečný důvod, ale Hans Ulrich Geschke, vedoucí úřadovny pražského gestapa v letech 1939–1942, i Böhme byli toho názoru, že to byla politická nutnost. „*Kdyby nebylo Lidic, byli by si Frank i Böhme vybrali jinou ves v Čechách. Není mojí vinou, že Geschke a Böhme nejsou zde, aby se zodpovídali ze svých činů, a že za tyto činy jsme činěni odpovědnými my.*“⁶²² Wiesmann se ostatně mnohokrát během procesu hlásil o slovo, odsuzoval nacismus a snažil se vysvětlit, že pouze vykonával rozkazy: „*Nacionálně socialistický režim a jeho nesvědomití držitelé moci vykonávali svoji moc s takovou brutalitou, že protivníci se jejich rozkazům bylo by bývalo nesmyslným. Nebyli bychom tím nic docílili. Násilné opatření proti českému národu*

⁶²¹ SOA, Praha, MLS Praha, Ls 7408/46.

⁶²² Nutno dodat, že Geschke ani Böhme za svoje činy nikdy nebyli souzeni před pražským MLS, ani žádným jiným soudem. Böhme byl oficiálně prohlášen v roce 1954 za mrtvého, Geschke až v roce 1959.

bylo podle mého mínění připravováno tak jako tak. Dovolávám se procesu proti K. H. Frankovi, ve kterém, pokud mi je známo, bylo již prohlášeno, že Frank měl v úmyslu odstraniti atentát na Heydricha 30 000 Čechů. Nevykonání daného rozkazu bylo by přivodilo represálie proti nám samým...“⁶²³

Hlavní líčení probíhalo v obdobném duchu jako ostatní obdobné případy: při konfrontacích se jednotliví gestapáci navzájem usvědčovali, lhali si do očí (Wiesmann při konfrontaci s dalším obžalovaným Szpatem prohlásil: „*Tvrdím Vám do očí, že lžete!*“), prohlašovali před soudem, že se mimoslužebně přátelsky stýkali s českými lidmi, ač to bylo zakázáno (případ Forstera a Wiesmanna), a obecně odmítali vinu na popravách i zkáze Lidic.⁶²⁴

Velice zajímavé na daném procesu bylo i svědectví vrchního četnického strážmistra v z. (t. č. zaměstnanec ONV v Podbořanech) Vojtěcha Babůrka, která bezprostředně souvisí s „usvědčujícím dopisem“, který měl být záminkou pro vypálení Lidic. Tento dopis měla obdržet Anna Marusčáková, která se scházela s nějakým mladíkem, který jí poradil, aby vyřídila pozdrav u Horáků. Jejich syn Josef Horák utekl do zahraničí v roce 1939 spolu s jiným důstojníkem Stříbrným a působil v čs. armádě jako důstojník-letec, proto gestapo došlo k názoru, že pisatel dopisu měl být oním synem zapleteným do atentátu na Heydricha. Gestapák Thomsen měl tehdy prohlásit, že sežere koště, jestli ten mladý Horák nebude atentátníkem na Heydricha. Ze svědectví gestapáků vyplynulo, že z vlastní iniciativy svědek Babůrek udal tehdy pro tápající gestapáky, že „*existuje pouze jeden Josef Horák, který za republiky byl čsl. pilotem a důstojníkem a že společně za republiky byl čsl. pilotem a důstojníkem a společně s jiným důstojníkem Stříbrným od dělostřelectva na podzim 1939 uprchli a jest podezření a kolují zprávy, že mají sloužit v zahraničním vojsku.*“ To mělo za následek zatčení obou rodin a jejich smrt. Kromě toho se svědek doznal, že po 10. červnu 1942 sám dováděl na gestapo lidi, kteří překročili katastr vyhlazené lidické obce (celkem se mělo jednat asi o sedm osob: 1 Němce a 6 Čechů). Zanedlouho ovšem sám stanul ve vazbě, jelikož veřejný žalobce Kotýnek navrhl, aby na něj byla uvalena řádná vyšetřovací vazba, což po tajné poradě předseda v usnesení schválil pro zločiny § 7 odst. 3, § 3 odst. 1 a § 11

⁶²³ SOA, Praha, MLS Praha, Ls 7408/46.

⁶²⁴ *Tamtéž.*

VRD.⁶²⁵ Je nutné doplnit, že autorem dopisu nebyl Josef Horák, ale Václav Říha, jenž byl ženatý a chtěl ukončit svůj poměr k Anně Maruščákové vzbuzením dojmu, že musel věnovat veškerý svůj čas odboji nikoliv vztahu s ní.

V průběhu procesu se opět promítal film Lidice (celkem 3 díly) pořízený nacisty během jejího vypálení, kde Wiesmann udával osoby, které se v něm nacházely. První díl filmu měl být zhotoven bez jeho vědomí, s K. H. Frankem ovšem přijel celý štáb v počtu 50-60 osob. Destrukční práce vypálených domů pořizovala tehdejší filmová společnost „Aktualita“. Tento film byl po revoluci zabaven a předán ministerstvu informací. Dále byl Němci pořízen 16mm úzký film, který si sám K. H. Frank nechal v Černínském paláci promítnout. Oba filmy byly později předány ministerstvu vnitra, odboru pro politické zpravodajství.⁶²⁶ Sám pro vlastní potřebu si Wiesmann pořídil fotografie destrukcí, které si ponechal ve svém bytě a po válce je mu zabavila kladenský SNB. Nebyl schopen vysvětlit, proč zničení Lidic bylo zfilmováno. Ostatní obžalovaní k filmu neměli téměř žádných poznámek.

Během hlavního líčení, jež trvalo téměř měsíc, vycházely najevo veškeré zruďné činy spáchané kladenským gestapem. Hlavní líčení pokračovalo do 11. dubna 1947, kdy ho V. Kozák prohlásil za skončené a poté udělil slovo veřejnému žalobci Kotýnkovi k závěrečné řeči, stejně jako všem obhájcům ex offo. Pronášení závěrečných řečí pokračovalo i následující dny, kdy se ujali práva posledního slova jednotliví obžalovaní v předem určeném pořadí, jako poslední obžalovaný Wiesmann. Po skončení jeho obhajovací řeči se ujal o slovo veřejný žalobce Kotýnek a pronesl repliku obžalovaného Geberta ohledně okupace Československé republiky a ohledně § 13 VRD. Poté se přihlásili ke slovu k duplice obhájci obžalovaného Geberta, Szpata a Thomsena (bohužel spis ani dobová periodika neuvádí bližší informace o obsahu závěrečných řečí, replik a duplik). Předseda senátu vzhledem k obsáhlosti materiálu hlavní líčení přerušil

⁶²⁵ Není jasné, jestli byl V. Babůrek do konce činnosti pražského MLS odsouzen. SOA, Praha, fond MLS Praha obsahuje jmenný rejstřík, který obsahuje osoby souzené pražským MLS a slouží i jako prozatímní jmenný inventář. Z něj nevyplývá, že by byl někdy odsouzen, stejný závěr vyplývá i ze jmenných seznamů odsouzených osob zasláných ministerstvu spravedlnosti. Ovšem ani tyto seznamy neseď: v seznamu z dubna-května 1947 je zapsán jako 51. odsouzený Ing. Kurt Daluge, ačkoliv byl odsouzen a popraven o mnoho měsíců dříve. NA, Praha, fond MS, kar. 1933.

⁶²⁶ Bližší informace v závěrečné zprávě čj. 6120/46-Š/Stb, o nalezení dokumentárního filmu o zničení Lidic z 3. dubna 1946. ABS, Kanice, fond B1, kart. 35.

a pokračoval v něm až 24. dubna 1947, během něhož vynesl rozsudek o téměř sto stranách, který musel číst téměř tři hodiny.

Celkem šest kladenských gestapáků bylo odsouzeno k trestu smrti (Wiesmann, Thomsen, Felkl, Forster, Vlček a Gehle), Forkel na 30 roků těžkého žaláře, Hartge na 4 roky prostého žaláře, Porst na 6 roků, Gutweniger na 13 roků, Szpat na 5 let, Richter na 12 let, Lockert na 5 let, Faber na 20 let těžkého žaláře a Svoboda na 10 let těžkého žaláře. Gebert byl uznán vinným, ale soud mu trest nevyměřil (dle § 16 VRD). Odsouzení k trestu odnětí svobody si měli odpykat větší část svého trestu v pracovních táborech. U všech propadlo jejich jmění ve prospěch státu (kromě Hartgeho a Svobody, u nichž měla propadnout pouze polovina).⁶²⁷

Wiesmann byl uznán vinným ze zločinu proti osobám (vedoucím Sokola, legionářům, komunistům, židům, proti obyvatelům obcí Václavice a Domašina), neboť nařizoval akce, v jejichž důsledku mnoho osob bylo odvedeno do koncentračních táborů (z nich popraveno na 154 osob, 637 podlehló útrapám koncentračního tábora). Dále se prokázala jeho vina, že na základě bezpředmětného dopisu nařídil opatření proti občanům Čabárny a Lidic, kde bylo 173 osob zastřeleno, 195 odvečeno do koncentračních táborů a matkám násilím odňato 104 dětí. Kromě toho Wiesmann postoupil stanným soudům s návrhem na trest smrti 8 osob a také později zatčené lidické občany předal stannému soudu s návrhem na trest smrti. Dopustil se dále zločinu krádeže a vydírání.

Jednotliví obhájci za Wiesmanna (i Wiesmann sám), Thomsena, Forstera, Marie Felklová za svého manžela Felkla a odsouzený Vlček prohlásili, že podali Kanceláři prezidenta republiky žádost o milost a žádali ve smyslu § 31 odst. 2 věta druhá VRD prodloužení lhůty k výkonu trestu o další hodinu, čemuž předseda vyhověl. A Wiesmann projevil poslední přání, aby se mohl rozloučit se svými „*kladenskými kamarády*“. Předseda senátu mu též vyhověl. Thomsen požádal, aby mohl zůstat do konce pouze se svým obhájcem, což předseda zamítl a rozhodl, že by své poslední chvíle mělo strávit všech šest odsouzených pohromadě. Jelikož žádostem o milost

⁶²⁷ Jelikož bylo obžalováno celkem 16 osob, rozsudek k tomuto případu byl velice obsáhlý a nepřehledný, proto jsem se rozhodla zohlednit jen ty důležité body, které se týkaly přímo Wiesmanna.

nebylo vyhověno, mohl být o šestnácté hodině odpolední na nádvoří pankrácké věznice neveřejně vykonán trest smrti v pořadí: Wiesmann-Gehle-Thomsen-Vlček-Forster-Felkl. Poslední poprava byla vykonána v 17,45.⁶²⁸

Co se týče dalšího osudu některých odsouzených: Jaroslav Svoboda byl podmíněně propuštěn 10. června 1955 na svobodu se stanovenou zkušební dobou tři let. Josef Richter byl usnesením generálního prokurátora odsunut do Spolkové republiky Německo 7. července 1955, taktéž Hanus Gutweniger 13. listopadu 1955, taktéž Jindřich Fáber 16. prosince 1955. Alfred Forkel byl vysídlen 14. prosince 1955 do Německé demokratické republiky.

Tímto velkým případem byla zčásti uzavřena velice bolestná kapitola vyhlazení Lidic a utrpení kladenských obyvatel, zčásti ovšem ne již vzhledem k neznámému osudu lidických dětí, které byly zavlčeny neznámo kam. V areálu kladenského reálného gymnázia je Němci odloučili od matek a rozhodovali o tom, které z nich byly vhodné k poněmčení. Dobová poválečná periodika často informovala o dětech, které se našly, a situace jejich matek byla nezáviděníhodná. Zmiňme jeden z těch smutných případů: Svobodné slovo informovalo o tom, že se našla 29. listopadu 1945 další dívka z Lidic, která ovšem mluvila jen německy a zdravila pouze německým pozdravem. Když byla vyzvána, aby se navrátila ke své matce, prohlásila „*že mezi ty otroky nepůjde*“.⁶²⁹ Tato tragická událost velice tyto lidické děti ovlivnila na celý život. Marie Šupíková, roz. Doležalová vzpomíná na to, jakým způsobem probíhalo poněmčení, za každé české slovo následovala facka. Roční výcvik se ovšem osvědčil: adoptovali ji noví rodiče Schillerovi a dívka s novým jménem Ingeborg si na nové rodiče rychle zvykla. Po válce a po zjištění její pravé totožnosti od nich byla oddělena a vrátila se zpět do Lidic, ovšem její maminka umírala na tuberkulózu a nedařilo se jí překlenout jazykovou bariéru: s maminkou do konce jejích dnů hovořila pomocí tlumočnice. Po smrti vyrůstala u tety a znovu se učila českému jazyku, svědčila před

⁶²⁸ Rozsudek nad kladenskými gestapáky. *Svobodné slovo*, 25. dubna 1947, č. 97, 5. vydání, s. 1, 2.

⁶²⁹ Další dvě děti z Lidic. *Svobodné slovo*. 30. listopadu 1945, č. 171, 2. vyd., s. 2.

Mezinárodním soudním tribunálem v Norimberku, ale se svými německými rodiči se jich nikdy neshledala.⁶³⁰

⁶³⁰ *Jako jediná z mála přežila Marie Šupíková Lidice, dodnes se s tím vyrovnává.* [online] Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/zena/styl/338603-jako-jedna-z-mala-prezila-marie-supikova-lidice-dodnes-se-s-tim-vyrovnava.html>>

Závěr

Cílem této diplomové práce mělo být popsání činnosti pražského MLS, zejména z pohledu nastíněných základních problémů, s nimiž se musel pražský MLS potýkat, a zpracování některých neznámých i neblaze proslulých případů. Některé významné případy (K. Daluge, K. H. Frank, Harald Wiesmann a spol.) nebyly podrobněji zpracovány, ale to jen z důvodu omezeného rozsahu diplomové práce, na druhou stranu nemohly tyto kapitoly být vypuštěny již vzhledem k jejich významu toto lidového soudu. Zpracovala jsem v jejich případech zejména dosud neznámé informace a důkazy uložené v archivech, doplněné obrazovou přílohou a fotografiemi odsouzených. Některé kapitoly týkající se organizace pražského MLS a revize retribuce nemohly být komplexně zpracovány, jelikož materiály v současné době nejsou veřejnosti dostupné a i po jejich zpřístupnění se dá předpokládat, že obsahují značnou materii informací, k jejichž analyzování bude nutné vymezit delší časový interval. Přesto dostupné archivní materiály postačily k získání důležitých informací o jeho činnosti, některé mezery vyplnila literatura a dobová periodika.

Závěrem by bylo vhodné celkově zhodnotit činnost pražského MLS. Pražský MLS byl zřízen až v srpnu 1945, jelikož se okresním národním výborům nedařilo v krátké době sestavit seznamy osob vhodné ke jmenování na pozici profesionálních a lidových soudců, veřejných žalobců. Činnost okresních národních výborů a zejména jejich vyšetřujících komisí nebyla kladně hodnocena ani později: bezvýznamné případy po skutkové stránce byly zpracovány velmi rozsáhle, oproti tomu u těžších případů bylo nutné doplňovat nedostatečně provedené výsledky. Docházelo i k horší variantě, že kusá neprošetřená trestní oznámení docházela úřadu veřejné žaloby v posledních týdnech působnosti lidového soudu (to se stalo u případu kladenských gestapáků, u nichž se hlavní líčení protáhlo téměř na celý měsíc). To způsobilo značné přetížení pražského MLS v posledních týdnech a dnech účinnosti VRD: jen ze statistik je známo, že se od 1. dubna do 4. května 1947 bylo nařízeno až neuvěřitelných 813 hlavních líčení. Situace se ale značně zlepšila jmenováním vyšetřujících soudců, kteří nejenom doplňovali skutková zjištění před hlavním líčením dle § 224 trestního řádu, ale snažili se objasnit skutkovou podstatou trestného činu, aby nedocházelo k přetěžování nalézacích senátů.

Hlavní problém nejenom pražského MLS spočíval v nedostatečném personálním obsazení, jelikož vhodní profesionální soudci zahynuli v koncentračních táborech. Největší obtíže tak spočívaly v nedostatku profesionálních soudců, veřejných žalobců a kancelářského personálu. U veřejných žalobců docházelo též k častým personálním obměnám: jednotliví advokáti byli sice jmenováni, ale vedle výkonu této funkce vykonávali ještě advokátní agendu, popř. se ihned této funkce vzdali a tím opět brzdili nutnou a rychlou očistu. Rezignace advokátů se objevovaly po celou dobu retribuční a obdobné problémy se nacházely i u jiných MLS již vzhledem k tomu, že neexistovala žádná ustanovení, která by nutila jmenované k výkonu této funkce.

Lidoví soudci představovali laický prvek retribučního soudnictví a předseda pražského MLS V. Kozák nebyl schopen odpovědět na otázku, zda právě laičtí soudci tvořili ten správný korektiv proti striktnímu výkladu VRD. Na jednu stranu nebyly vneseny žádné vážné námitky proti účasti těchto laiků v jednotlivých senátech, na druhou stranu přiznal, že v komplikovaných případech tito soudci těžko chápali a neuvědomovali si celý skutkový děj a orientovali se pouze po opětovných připomínkách předsedy. Všeobecně by se dalo zhodnotit, že laický živel se projevil prospěšně tam, kde mu případ vysvětlil dostatečně přesvědčivý soudce z povolání, pokud byl energický, rozuměl VRD a dovedl v případě rozpaků a nouze správnou subsumpci pod zákonné ustanovení. V opačném případě se mohlo stát, že pokud se lidovým soudcům zdála nejnižší sazba stanovená na určitý trestný čin z čistě lidského hlediska nepřiměřená, uchýlovali se raději k osvobození obžalovaného, než aby vyměřili trest v zákonné sazbě. Soudci z povolání pak nezbývalo, než vyslovit separátní vótum.

Z hlediska druhu a výši výměry trestu lze porovnat, jak rozhodovaly senáty na počátku a na konci retribuční. Ačkoliv je všeobecně známo, že rozhodování jednotlivých senátů nejenom u pražského MLS bylo velmi přísné, místy až tvrdé (jak z hlediska viny, tak i trestu), od poloviny roku 1946 rozhodovaly senáty podstatně mírněji (srov. případy Kurta Blaschtowitschky a Eduarda Czerného). Ovšem nelze srovnávat první a poslední měsíce z hlediska výkonu trestu smrti již vzhledem k počtu projednaných případů. Jestli v říjnu 1945 bylo projednáno 56 případů a z toho bylo 8 osob odsouzeno k trestu smrti, od 1. dubna do 4. května 1947 bylo sice odsouzeno k trestu smrti 49 osob ale z celkového počtu 813 osob.

Velký význam v tehdejší době měla na retribuci dobová periodika. Již od počátku byla činnost pražského MLS bedlivě hlídána. V. Kotýnek z pohledu veřejné žaloby zkonstatoval, že zkreslené referování o případech vnášelo nervozitu mezi veřejné žalobce a to tím spíše, kdy po bedlivém prozkoumání případu došel k závěru, že se vina nedala spolehlivě prokázat. Tato skutečnost byla zaviněna ve většině případů neodbornými znalostmi redaktorů – soudničkářů, kteří nebyli náležitě ve své většina ani obeznámeni s běžnými formami soudního řízení. Někteří nečinili ani rozdíl mezi tím, zda se věc projednávala před MLS, či Národním soudem.

Jedním z dalších problémů, se kterým se potýkal pražský MLS, byl odsun Němců. I když prvotním účelem mělo být potrestání nacistických zločinců, teprve poté i zrádců a pomahačů, v praxi se stala retribuce po nabytí účinnosti zákona č. 166/1946 Sb., jímž se mění a doplňují trestní řády, spíše českou. I když odsun zůstal nutností: pro byli i političtí představitelé, kupř. Klement Gottwald, který si ve své přednášce 9. července 1945 vytkl jako jeden z bodů provedení očisty republiky od Němců a osídlení pohraničí českým a slovenským živlem.⁶³¹ Českou veřejností však byly důsledky tohoto odsunu na retribuci chápány spíše negativně. Ze statistik ministerstva spravedlnosti vyplývá, že z celkového počtu 4415 projednaných případů byla pouze jedna čtvrtina osob německé národnosti. A tento poměr byl stejný jak u mužů (2330 Čechů vzhledem k 836 Němcům), tak i u žen (954 Češek oproti 214 Němkám).

Celkově lze shrnout, že se pražský MLS svého úkolu zhostil velmi dobře, a minimálně v prvním období retribuce se snažil o dosažení spravedlnosti dle VRD (jestli tomu bylo i později během revize retribuce – na tuto otázku v současné době nelze jednoznačně odpovědět). A že tento úkol byl nesmírně obtížný vzhledem k politickému boji a tlakům ze strany komunistů i velkému počtu nápadů nových případů, jejichž objemu v praxi neodpovídal počet justičního personálu, nemusíme znovu zdůrazňovat. Jen těmto osobám pracujících u MLS Praha patří zásluha na tom, že se mimořádné lidové soudnictví nezvrtlo ve mstu a pronásledování politických odpůrců.

⁶³¹ GOTTWALD, Klement. *Spisy. [Sv.] 12, 1945-1946. c. d., s. 18.*

Seznam zkratek

ABS – Archiv bezpečnostních složek

AHMP – Archiv hlavního města Prahy

DNSAP – Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei, Německá národně socialistická dělnická strana

DP – Deutsche Partei, Německá strana

Gestapo – Geheime Staatspolizei, tajná státní policie

HSLŠ – Hlinkova slovenská ľudová strana

Kripo – Kriminalpolizei, kriminální policie

MLS – Mimořádný lidový soud

MNV – místní národní výbor

NA – Národní archiv

NSDAP – Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei, Národně socialistická německá dělnická strana

ONV – okresní národní výbor

Orpo – Ordnungspolizei, pořádková policie

RSHA – hlavní úřad říšské bezpečnosti

SA – Sturmabteilung, úderné oddíly nacistické strany

SdP – Sudetendeutsches Partei, Sudetoněmecká strana

SFK – Sudetendeutsches Freikorps, Sudetoněmecký dobrovolnický sbor

SNR – Slovenská národní rada

SD – Sicherheitsdienst, bezpečnostní služba

SF – Sudetendeutsches Freikorps, Sudetoněmecký dobrovolnický sbor

SHF - Sudetendeutsche Heimatsfront

SiPO - Sicherheitspolizei

SOA – Státní oblastní archiv

SSOS – Selbstschutz Oberschlesien, Sebeobrana Horního Slezska

SS – Schutzstaffeln (Ochranné sbory či oddíly NSDAP)

Stapo – Staatspolizeiliche Dienst, státně policejní služba

SVOČ – Studentská vědecká a odborná činnost

ÚVOD – Ústřední vedení odboje domácího

VRD – velký retribuční dekret v platném znění

Seznam použité literatury a pramenů

Prameny

Archiv bezpečnostních složek, Praha

- fond 2M (Odbor politického zpravodajství MV)
 - sign. 2M-11488
 - sign. 2M-11683
 - sign. 2M-12042
- fond 52 (Výpovědi zaměstnanců gestapa a SD)
 - sign. 52-1-377
- fond 134 (Německé soudy v protektorátu)
 - sign. 134-433-8
 - sign. 134-444-2
 - sign. 134-481-5
 - sign. 134-874-9
 - sign. 141-91-32
 - sign. 141-95-6
 - sign. 141-95-16
 - sign. 141-97-33
 - sign. 141-97-34
 - sign. 141-97-34
 - sign. 141-98-22
 - sign. 141-98-26
 - sign. 141-101-28
 - sign. 141-104-15
 - sign. 141-104-20
 - sign. 141-108-14
 - sign. 141-123-35
 - sign. 141-125-15
 - sign. 141-126-34
 - sign. 141-129-14
 - sign. 141-135-23

- sign. 141-135-39
- sign. 141-141-9
- sign. 141-142-10
- sign. 141-143-16
- sign. 141-145-33
- sign. 141-148-28
- sign. 141-150-29
- sign. 141-150-41
- sign. 141-160-32
- sign. 141-161-1
- sign. 141-163-24
- sign. 141-166-14
- sign. 141-175-27
- sign. 141-184-18
- sign. 141-223-6
- sign. 141-224-2
- sign. 141-263-37
- sign. 141-264-22
- fond 301 (Vyšetřovací komise pro národní a lidový soud při MV)
 - sign. 301-7-1
- fond S (Sbírka různých písemností)
 - sign. S-502-1
 - karta s relací na jméno Kurt Blaschstowitschka

Archiv bezpečnostních složek, Kanice

- fond B1 (Krajská správa SNB Praha)
 - inv. č. 104, kart. 19
 - inv. č. 63, kart. 14
 - inv. č. 141, kart. 35

Archiv hlavního města Prahy

- fond Resler Kamill JUDr.

Národní archiv, Praha

- fond Ministerstva spravedlnosti
 - kart. 541, sign. Z. Tr. 1918-1947
 - kart. 1927 (Org.)
 - kart. 1928 (Org.)
 - kart. 1929 (Org.)
 - kart. 1930, sign. Org. Mimořádné lidové soudy, sv. I.-III.
 - kart. 1931, sign. Org. – Mimořádné lidové soudy, sv. IV. – VI.
 - kart. 1932, sign. Org. – Mimořádné lidové soudy, sv. VII. – X.
 - kart. 1933, sign. Org. – Mimořádné lidové soudy, sv. XI. – XV.
 - kart. 1934, sign. Org. (Soudy) – sv. I – IV.
 - kart. 1941, sign. Org. – sv. I.-III.
 - kart. 1942 (Org.)
 - kart. 1943 (Org.)
- fond MV ČSR/ČR-AMV 316 (Ministerstvo vnitra II, Praha – Stíhání válečných zločinců, AMV č. 316)
 - sign. 316-141-3
- fond OVS/KT-OVS (Okupační vězeňské spisy-AMV 101)
 - sign. 101-389-42
 - sign. 101-400-4
 - sign. 101-417-2
 - sign. 101-428-14
 - sign. 101-446-5
 - sign. 101-461-3
 - sign. 101-471-5
 - sign. 101-496-4
 - sign. 101-490-3
 - sign. 101-634-2
 - sign. 101-636-10
- fond PP 1931-1940 (Policejní ředitelství Praha II – prezidium – 1931-1940)
 - sign. B 15/54 Blaschtowitschka Kurt 1906

- fond PŘ 1931-1940 (Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna – 1931-1940)
 - sign. B 1946/12 Blaschtowitschka Kurt 1906
- fond PŘ 1941-1951 (Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna – 1941-1950)
 - sign. B 2020/18 Blaschtowitschková Marie 1920
- fond PŘ II – EO (Policejní ředitelství Praha II – evidence obyvatelstva)
 - sign. Blaschtowitschka Kurt a Marie 1920
- fond Předsednictvo ministerské rady – Londýn, kart. 24.
- fond SSS-AMV 142 (Sbírka soudních spisů)
 - sign. 142-20-11
 - sign. 142-116-3
 - sign. 142-15-15
 - sign. 142-15-18
 - sign. 142-15-4
 - sign. 142-18-2
 - sign. 142-20-2
 - sign. 142-20-11
 - sign. 142-36-3
 - sign. 142-37-8
 - sign. 142-37-14
 - sign. 142-37-15
 - sign. 142-38-4
 - sign. 142-38-11
 - sign. 142-39-2
 - sign. 142-457-18
 - sign. 142-57-5
 - sign. 142-59-11
 - sign. 142-59-17
 - sign. 142-59-18
 - sign. 142-59-2
 - sign. 142-59-7

- sign. 142-60-6
- sign. 142-61-8
- sign. 142-62-1
- sign. 142-62-7
- sign. 142-63-10
- sign. 142-9-8
- fond ÚD 1942-1949 (Úřad československého delegáta v Komisi pro stíhání válečných zločinců)
 - karton 2
- fond 100/52 (Osobní fond A. Čepička)
 - sv. 23

Státní oblastní archiv

- Plzeň, fond Mimořádný lidový soud Cheb
 - kart. 58, Ls 1399/46 – spis Eduarda Czerného
- Praha, fond Mimořádný lidový soud Mladá Boleslav
 - Ls 2/45 – spis Kristiána Nechanického
- Praha, fond Mimořádný lidový soud Praha
 - Ls 63/45 – spis Antonína Blaschtowitschky
 - Ls 2/45 – spis Kurta Blaschtowitschky
 - Ls 890/45 – spis Theodora Josefa Jaworskiho
 - Ls 7246/46 – spis Willyho Wollnera
 - Ls 1290/45 – spis Viliama Gerika a Karla Čurdy
 - Ls 1422/45 – spis Augustina Přeučila
 - Ls 910/45 – spis Leopolda Kellera
 - Ls 1527/46 – spis Karla Hermanna Franka
 - Ls II 473/45 – spis Kurta Borovskího
 - Ls 0494/45 – spis Karla Duška
 - Ls 7408/46 – spis Haralda Wiesmanna a spol.

Edice

HLUŠIČKOVÁ, Růžena [et al.] (ed.). *V boj : edice ilegálního časopisu*. Sv. 1. Praha : Historický ústav č. armády, 1992.

JECH, Karel; KAPLAN, Karel (ed.). *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945 : dokumenty*. 1. vyd. 1. a 2. svazek. Brno, 1995. ISBN 80-85270-41-2 a 80-85765-48-9.

KAPLAN, Karel. *Dva retribuční procesy : komentované dokumenty (1946-1947)*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny ČSAV, 1992. ISBN 80-85270-05-6.

NĚMEČEK, Jan [et al.] (ed.). *Československá zahraniční politika v roce 1942. Dokumenty československé zahraniční politiky*, sv. B/3/1. Praha : Ústav mezinárodních vztahů : Historický ústav Akademie věd ČR, 2010. ISBN 978-80-86506-92-0.

NĚMEČEK, Jan [et al.] (ed.). *Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně 1940–1941*, díl I, Praha : Historický ústav AV ČR a Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2008. ISBN 978-80-86495-52-1

NĚMEČEK, Jan [et al.] (ed.). *Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně 1942*, díl II, Praha : Masarykův ústav a Archiv AV ČR a Historický ústav AV ČR, 2011. ISBN 978-80-86495-71-2.

NĚMEČEK, Jan [et al.] (ed.). *Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně 1943*, díl III/1, Praha : Masarykův ústav a Archiv AV ČR a Historický ústav AV ČR, 2012. ISBN 978-80-87782-00-2.

NĚMEČEK, Jan [et al.] (ed.). *Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně 1943*, díl III/2, Praha : Masarykův ústav a Archiv AV ČR a Historický ústav AV ČR, 2013. ISBN 978-80-87782-02-6.

Vybraná literatura

A nyní promluví Pavel Svatý... : londýnské rozhlasové epištoly z let 1940-1945. Praha : Vladimír Žikeš, 1945.

ARBURG, Adrian von; STANĚK, Tomáš (ed.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951 : dokumenty z českých archivů. Díl I., Češi a Němci do roku 1945 : úvod k edici*. 1. vyd. Středokluky : Zdeněk Susa, 2010. ISBN 978-80-86057-66-8.

AMORT, Čestmír. *Heydrichiáda*. 1. vyd. Praha : Naše vojsko, 1965.

ANDREJS, Jaroslav. *Smrt boha smrti. Legendy a skutečnost kolem atentátu na Heydricha*. Brno : Jota, 1997. ISBN 80-7217-011-2.

- ANDREJS, Jaroslav. *Tři cesty k smrti : zánik skupiny ZINC*. 1. vyd. Praha : Mladá fronta, 1968.
- BEŇA, Jozef. *Slovensko a Benešove dekréty*. Bratislava : Belimex, 2002. ISBN 80-89083-22-6.
- BENEŠ, Edvard. *Odsun Němců*. 1. vyd. Praha : Společnost Edvarda Beneše : Český svaz bojovníků za svobodu, 1995. ISBN 80-901733-4-9.
- BENEŠ, Edvard. *Šest let exilu a druhé světové války : řeči, projevy a dokumenty z r. 1938-45*. 7. dopl. vyd. Praha : Orbis, 1947.
- BENEŠ, Zdeněk... [et al.]. *Rozumět dějinám : Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848–1948*. Praha : Gallery, 2002. ISBN 80-86010-55-4.
- BLÁHA, František. *Zločin a trest*. 1. vyd. Praha : J. Otto, 1946.
- BLAŽKOVÁ, Jana. Mimořádný lidový soud v České Lípě. In *Bezděz : Vlastivědný sborník Českolipska č. 13*. Česká Lípa : Vlastivědný spolek Českolipska, 2004, s. 135-154.
- BLODIG, Vojtěch. Puč v Židenicích. In *Paginae historiae 3*. Praha : Státní ústřední archiv, 1995, s. 146-160.
- BORÁK, Mečislav (ed.). *Poválečná justice a národní podoby antisemitismu : postih provinění vůči Židům před soudy a komisemi ONV v českých zemích v letech 1945-1948 a v některých zemích Evropy : sborník příspěvků*. 1. vyd. Praha : Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky ; Opava : Slezský ústav Slezského zemského muzea Opava, 2002. ISBN 80-86224-39-2.
- BORÁK, Mečislav (ed.). *Retribuce v ČSR a národní podoby antisemitismu : Židovská problematika a antisemitismus ve spisech mimořádných lidových soudů a trestních komisí ONV v letech 1945-1948 : (sborník příspěvků)*. 1. vyd. Praha : Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky ; Opava : Slezský ústav Slezského zemského muzea, 2002. ISBN 80-86224-35-X.
- BORÁK, Mečislav. *Spravedlnost podle dekretu : retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*. 1. vyd. Šenov u Ostravy : Tilia, 1998. ISBN 80-86101-07-X.
- BOUČEK, Miroslav; KLIMEŠ, Miloslav; VARTÍKOVÁ, Marta. *Program revoluce : ke vzniku košického vládního programu*. 1. vyd. Praha : Svoboda, 1975.

- BRANDES, Detlef. *Cesta k vyhnání 1938-1945 : plány a rozhodnutí o "transferu" Němců z Československa a z Polska*. 1. vyd. v čes. jazyce. Praha : Prostor, 2002. ISBN 80-7260-070-2.
- BRANDES, Detlef; MÍŠKOVÁ, Alena. *Vom Osteuropa-Lehrstuhl ins Prager Rathaus, Josef Pfitzner 1901-1945*. 1. vyd. Praha : Masarykův ústav a Archiv AV ČR. ISBN 978-80-87782-03-3.
- BROD, Toman; ČEJKA, Eduard. *Na západní frontě : Historie československých vojenských jednotek na Západě v letech druhé světové války*. 2. přeprac. a dopl. vyd. Praha : Naše vojsko, 1965.
- CESAR, Jaroslav; SNÍTIL, Zdeněk. *Československá revoluce 1944–1948*. 1. vyd. Praha : Svoboda, 1979.
- ČERNÝ, Václav. *Paměti III 1945–1972*. 2. rozš. vyd. Brno : Atlantis, 1992. ISBN 80-7108-036-5.
- Československo a Norimberský proces : Hlavní dokumenty norimberského procesu o zločinech nacistů proti Československu*. 1. vyd. Praha : Min. informací, 1946.
- Český národ soudí K. H. Franka*. Praha : Ministerstvo informací, 1947.
- ČVANČARA, Jaroslav...[et al.] *Pamětní kniha : 294 hrdinů a obětí heydrichiády popravených v Mauthausenu*. 1. vyd. Praha : Dolní Břežany : Archiv hlavního města Prahy ve spolupráci se spolkem Scriptorium, 2013. ISBN 978-80-86852-51-5.
- DELPLA, François. *Norimberský proces : poučení z historie*. Praha : Slovart, 2009. ISBN 978-80-7391-339-7.
- Die Deutschen in der Tschechoslowakei 1933–1947 : Dokumentensammlung / Zusammengestellt, mit Vorwort und Anmerkungen versehen von Václav Král*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1964.
- DIVIŠOVÁ, Jana. *Vzestup a pád K.H. Franka aneb Příběh pilného knihkupce*. Praha : BVD : Bondy, 2010. ISBN 978-80-87090-26-8.
- DOBEŠ, Jan. Retribuční dekrety – právní norma nebo bojový prostředek?. In: *Sborník k 70. narozeninám doc. PhDr. Jaroslava Kašpara, CSc.* 1. vyd. Praha : Karolinum, 1999, s. 23-45. ISBN 80-7184-861-1, s. 23-45.
- DOLEJŠÍ, Vojtěch. *Noviny a novináři : z poznámek a vzpomínek*. 1. vyd. Praha : NPL, 1963.
- DRÁBEK, Jaroslav. *Z časů dobrých i zlých*. 1. vyd. Praha : Naše vojsko, 1992. ISBN 80-206-0365-4.

- DREJS, Jan. *Za Heydrichem stín*. 2. vyd. Praha : Naše vojsko, 1947.
- DRTINA, Prokop. *Československo můj osud : kniha života českého demokrata 20. století Svazek druhý. Kniha 1. Emigraci k vítězství*. 1. vyd. Praha : Melantrich, 1992. ISBN 80-7023-114-9.
- DRTINA, Prokop. *O soudcovské nezávislosti, lidovém soudnictví a jiných časových otázkách čs. justice*. 1. vyd. Praha : Mladá fronta, 1946.
- DRTINA, Prokop. *Na soudu národa : Tři projevy ministra spravedlnosti Dr. Prokopa Drtiny o činnosti mimořádných lidových soudů a národního soudu*. Praha : Ministerstvo spravedlnosti, 1947.
- DUBOVÁ, Zuzana. *Mimořádný lidový soud Chrudim*. In *Sborník prací východočeských archivů č. 12*. Zámorsk : Státní oblastní archiv Zámorsk, 2008. ISBN 978-80-254-4348-4, s. 259-269.
- DUBOVÁ, Zuzana. *Mimořádný lidový soud Hradec Králové*. In *Sborník prací východočeských archivů č. 14*, Zámorsk : Státní oblastní archiv Zámorsk, 2010. ISBN 978-80-254-9258-1, s. 209-220.
- DVOŘÁKOVÁ, Eva; LESJUK Petr. *Čs. společnost a komunisté v letech 1945-1948*. 1. vyd. Praha : Svoboda, 1967.
- EČER, Bohuslav. *Jak jsem je stíhal*. 1. vyd. Praha : Naše vojsko, 1946.
- EČER, Bohuslav. *Norimberský soud*. 1. vyd. Praha : Orbis, 1946.
- EČER, Bohuslav. *Poučení norimberského soudu pro Slované*. 1. vyd. Brno : Zář, tiskové a vydavatelské podniky, 1947.
- EČER, Bohuslav. *Právo v boji s nacismem*. 1. vyd. Brno : Zář, 1946.
- EČER, Bohuslav. *Vývoj a základy mezinárodního práva trestního : (se zvláštním zřetelem k československé účasti na potrestání zločinů druhé světové války a zejména na přípravě, zařízení a díle Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku)*. 1. vyd. Praha : V. Linhart, 1948.
- FEIERABEND, Ladislav Karel. *Politické vzpomínky III*. 2. upr. vyd. Brno : Atlantis, 1996.
- FIERLINGER, Zdeněk. *Ve službách ČSR : 2. díl : Od přepadení SSSR do konce druhé světové války*. 3. vyd. V Praze : Svoboda, 1949.

- FRAJDL, Jiří. *Konference v Postupimi 17. 7. – 2. 8. 1945 a transfer Němců z ČSR : (studijní texty)*. Praha : Křesťanskosociální hnutí ve spolupráci s Historickou a dokumentační komisí Klubu českého pohraničí, 2005. ISBN 80-239-6082-2.
- FROMMER, Benjamin. *Národní očista : retribuce v poválečném Československu*. 1. vyd. Praha : Academia, 2010. ISBN 978-80-200-1838-0.
- GOTTWALD, Klement. *Deset let : Sborník statí a projevů 1936-1946*. 10. vyd. Praha : Svoboda, 1948.
- GOTTWALD, Klement. *Spisy. [Sv.] 12, 1945-1946*. 1. vyd. Praha : SNPL, 1955.
- GRÉZL, Jiří. *Činnost Mimořádného lidového soudu v Olomouci 1945*. 1. vyd. Šumperk : Reprotisk, 2007. ISBN 978-80-903905-0-8.
- GROUŠL, Josef; ŽIŠKA Jaroslav. *Lavice obžalovaných zločinců : Norimberk 1945-1946*. Praha : Orego, 2011. ISBN 978-80-87528-10-5.
- GROUŠL, Josef; ŽIŠKA Jaroslav. *Norimberk varující*. Praha : FÚV ČSSPB, 1986.
- HANZLÍKOVÁ, Renata. *Lidice dříve, Lidice dnes*. [Nymburk] : Vega-L, 2009. ISBN 978-80-86757-99-5.
- HEJL, Vilém. *Zpráva o organizovaném násilí*. 1. vyd. Praha : Univerzum, 1990. ISBN 80-85207-01-X.
- HENDRYCH, Dušan. *Právníký slovník*. 3. rozš. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-059-1.
- HERBEN, Ivan. *Žalujeme v Norimberku : reportáž o nacistických zločinech proti Československu*. Praha : Anthos : František Herman, 1946.
- HERIBERT, Sturm. *Biographisches Lexikon zur Geschichte der böhmischen Länder : Bd. I (A-H)*. München : Oldenbourg, 1979. ISBN 3-486-44051-9.
- HOBZA, Antonín. *Přehled mezinárodního práva válečného : Dodatek : Trestání válečných zločinců*. Praha : Spolek československých právníků Všehrd, 1946.
- HORA, Ota. *Svědectví o puči : z bojů proti komunistické Československa*. Toronto : Sixty-Eight Publishers, 1978. ISBN 0-88781-062-4.
- CHURAŇ, Milan. *Postupim a Československo : mýtus a skutečnost*. 1. vyd. Praha : Libri, 2001. ISBN 80-7277-062-4.
- JANEČKOVÁ, Eva. *Proces s protektorátní vládou*. Praha : Libri, 2012. ISBN 978-80-7277-502-6.

- JARKOVSKÁ, Lucie. *Odplata či spravedlnost?: Mimořádné lidové soudy 1945–1948 na Královéhradecku*. 1. vyd. Praha : Prostor, 2008. ISBN 978-80-7260-206-3.
- JARKOVSKÁ, Lucie: Retribuční soudnictví 1948 – národní očista nebo třídní justice? In: PEJČOCH Ivo; PLACHÝ Jiří a kolektiv. *Okupace, kolaborace, retribuce*. Praha : Ministerstvo obrany České republiky – Prezentační a informační centrum MO, 2010. ISBN 978-80-7278-529-2.
- JELÍNEK, Zdeněk. *Operace Silver A*. 1. vyd. Praha : Naše vojsko, 1992. ISBN 80-206-0112-0.
- JELÍNEK, Zdeněk; KOPEČNÝ, Petr. Operace Out distance. In LEDVINKA, Václav (ed.). *Pražský sborník historický*. Praha : Panorama, 1988.
- JELÍNEK, Zdeněk. *Západní paraskupiny a domácí odboj*. Praha : Historický ústav Čs. armády v Praze, 1992.
- JIŘÍK, Václav. *Klatovské oprátky*. 1. vyd. Plzeň : Fraus, 2004. ISBN 80-7238-376-0.
- JIŘÍK, Václav. *Nedaleko od Norimberku : Z dějin Mimořádného lidového soudu v Chebu v letech 1946-1948*. 1. vyd. Cheb : Svět křídel, 2000. ISBN 80-85280-68-X.
- JIŘÍK, Václav. Retribuční realita a Chebsko. In *Edvard Beneš 1884–1948 : Životopisný medailon : Myšlenky a názory : Politická stanoviska : Nový dokument*. Praha : Společnost Edvarda Beneše, 1994, s. 204-221.
- JUNEK, Václav. *Osudy českých zrádců : 1915-1989 : od 1. světové války až po "sametový" listopad*. Praha : Petrklíč, 2010. ISBN 978-80-7229-236-3.
- JUSTIN, Petr. Mimořádný lidový soud v Písku 1945-1948. In *Jihočeský sborník historický č. 71*. České Budějovice : Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 2002. ISBN 80-86260-18-6, s. 98-121.
- KALIBOVÁ, Miloslava. *Lidice*. Nymburk : Ivan Ulrych, 2001. ISBN 80-903163-1-X.
- KALISTA, Zdeněk. *Po proudu života*. 1. vyd. Brno : Atlantis, 1997. ISBN 80-7108-147-7.
- KAŠÁK, Karel. *Vrahové bez alibi*. 1. vyd. Praha : Horizont, 1974.
- KILLY, Walther. *Deutsche biographische Enzyklopädie : (DBE)*. München : Saur, 1995, 1996. ISBN 3-598-23162-8 a 3-598-23163-6.
- KLAUBERT, Tomáš: Vznik a špecifiká ľudového (retribučního) súdництва na Slovensku. In: PEJČOCH Ivo; PLACHÝ Jiří a kolektiv. *Okupace, kolaborace,*

retribuce. Praha : Ministerstvo obrany České republiky – Prezentační a informační centrum MO, 2010. ISBN 978-80-7278-529-2.

KOCOUREK, Rostislav. *Svět žaluje v Norimberku*. Praha : Fr. Borový, 1946.

KOČOVÁ, Kateřina. Mimořádný lidový soud v Liberci v roce 1948. In *Fontes Nissae. Prameny Nisy : regionální historický sborník*. Liberec : Technická univerzita, 2004. ISBN 80-7083-889-2.

KOČOVÁ, Kateřina; RADVANOVSKÝ, Zdeněk; SUCHÁ, Jitka. *Mimořádný lidový soud v Liberci a Litoměřicích v letech 1945-1948*. 1. vyd. Ústí nad Labem : Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Pedagogická fakulta, 2001. ISBN 80-7044-326-X.

KOČOVÁ, Kateřina-LOZOVIUKOVÁ. Mimořádný lidový soud v Litoměřicích – případ Alfred Bauer. In STŘEDOVÁ, Veronika. *České, slovenské a československé dějiny : moderní přístupy k soudobým dějinám*. 1. vyd. Ústí nad Orlicí : Oftis, 2006, ISBN 80-86845-63-X, s. 71-78.

KOČOVÁ, Kateřina. Příspěvek ke zhodnocení činnosti mimořádných lidových soudů v prvním retribučním období (1945-1947). In BERÁNEK, Vladimír (ed.). *Pax bello potior : sborník věnovaný doc. PhDr. Rudolfovi Andělovi, CSc.* Liberec : Technická univerzita v Liberci, 2004. ISBN 80-7083-816-7.

KOEHL, Robert Lewis. *The black corps : the structure and power struggles of the Nazi SS*. Madison : The Univ. of Wisconsin Pr., 1983. ISBN 0-299-09190-2.

KONOPKA, Vladimír. *Lidice*. 5. přepr. vyd. Praha : Naše vojsko, 1966.

KOTYK, Jiří. *Hana a Václav Krupkovi, pardubičtí spolupracovníci SILVER A pod koly dějin : legenda a skutečnost, aneb, Co unese lidský život*. Pardubice : Evropské vydavatelství ve spolupráci s Tiskárna KATOS, 2011. ISBN 978-80-86247-09-0.

KOUTEK, Jaroslav. *A národ se bránil : (K historii českého nekomunistického odboje v letech 1939-1945)*. Praha : Český svaz protifašistických bojovníků, 1987.

KOUTEK, Ondřej. *Prokop Drtina : Osud československého demokrata*. 1. vyd. Praha : Ústav pro studium totalitních režimů : Vyšehrad, 2011. ISBN 978-80-7429-069-5.

KOUTEK, Jaroslav. *Tichá fronta*. 1. vyd. Praha : Naše vojsko, 1985.

KRAJINA, Vladimír. *Vysoká hra : Vzpomínky*. 1. vyd. Praha : Eva, 1994.

KRÁL, Václav, *Historické mezníky ve vývoji Československa*. 1. vyd. Praha : Horizont, 1978.

- KŘEPELKA, Karel. *Dr. Bohuslav Ečer, bojovník za právo a spravedlnost*. 1. vyd. Brno : Zář, dříve Novina, 1946.
- KUBAČÁK, Antonín. *Ministerstvo zemědělství v letech 1945-1948 : Osudy úřadu a jeho ministrů*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2005. ISBN 80-7084-463-9.
- KUDRNA, Ladislav. *Českoslovenští letci v německém zajetí 1940–1945*. 1. vyd. Praha : Naše vojsko, 2005. ISBN 80-206-0778-1.
- KUKLÍK, Jan. Dekrety prezidenta republiky v bezprostředně poválečném období roku 1945. In: *Rok 1945 v českých a evropských dějinách : sborník referátů z vědecko-osvětové konference Českého svazu bojovníků za svobodu 4. října 2000*. Praha : Český svaz bojovníků za svobodu, 2002. ISBN 80-7005-034-9.
- KUKLÍK, Jan. Právní rada v londýnském exilu za druhé světové války. In: *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. Praha : Karolinum, 1997, č. 2, s. 33-46.
- KUKLÍK, Jan a kolektiv. *Dějiny československého práva 1945-1989*. 1. vyd. Praha : Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9.
- KUKLÍK, Jan a kolektiv. *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha : Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-741-6.
- KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. „Benešových dekretů“ : dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. Praha : Linde, 2002. ISBN 80-7201-352-1.
- KUKLÍK, Jan. Právní a historické souvislosti dekretů prezidenta republiky. In: DEJMEK, Jindřich; KUKLÍK, Jan; NĚMEČEK, Jan (ed). *Historické a mezinárodní souvislosti dekretů prezidenta republiky*, Praha 2003, s. 51-93. Bez ISBN.
- KUKLÍK, Jan. *Vznik Československého národního výboru a prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci v letech 1939-1940*. 1. vyd. Praha : Karolinum 1996. ISBN 80-7184-138-2.
- KUKLÍK, Jan; NĚMEČEK, Jan. *Od národního státu ke státu národností? : národnostní statut a snahy o řešení menšinové otázky v Československu v roce 1938*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2377-1.
- Norimberský proces : Sborník materiálů*. Díl 1, red. K. P. Goršenin a kol., 1. vyd., Praha : Orbis, 1953.
- KÜPPER, René. *Karl Hermann Frank (1898–1946) : politická biografie sudetoněmeckého národního socialisty*. 1. vyd. Praha : Argo, 2012. ISBN 978-80-257-0521-6.

- LANG, Jochen von. *Gestapo : Nástroj teroru*. 1. vyd. Praha : Naše vojsko, 1994. ISBN 80-206-0395-6.
- LAŠTOVIČKA, Bohuslav. *V Londýně za války : Zápasy o novou ČSR 1939-1945*. 2. nezm. vyd. Praha : SNPL, 1961.
- LEPŠÍK, Josef. *Stanné právo, jeho vznik a vývoj*. 1. vyd. Praha : Knihovna Sborníku věd právních a státních, 1945.
- Lidice! : očima pamětníků a autorů literatury faktu*. Praha : Pražská vydavatelská společnost ve spolupráci s Památníkem Lidice, 2007. ISBN 978-80-7250-368-1.
- LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. Mimořádný lidový soud v České Lípě. In *Fontes Nissae : Prameny Nisy : regionální historický sborník č. 8*, Liberec : Technická univerzita v Liberci, 2007, s. 125-149.
- LOVOZIUKOVÁ, Kateřina. Příspěvek ke zhodnocení činnosti mimořádných lidových soudů v prvním retribučním období (1945-1947). In *Pax bello potior. Sborník doc. PhDr. Rudolfa Andělovi*. Liberec : Technická univerzita v Liberci, 2004, s. 299-322.
- Malá československá encyklopedie V*. 1. vyd. Praha : Academia, 1987.
- MACDONALD, Callum. *Úder z Londýna : Atentát na Obergruppenführera Reinharda Heydricha*. 1. vyd. Praha : BB art, 1997. ISBN 80-86070-26-3.
- MACKOVÁ, Jolana. *Osudy lidických dětí : (vzpomínky, svědectví, dokumenty)*. 2. vyd. Nymburk : Vega-L, 2011. ISBN 978-80-87275-42-9.
- MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha : Linde, 2003. ISBN 80-7201-433-1.
- MARIÁNKOVÁ, Jana a kol. *Lidice 1942–2002 : soupis publikací, dokumentů a uměleckých děl v rešerších domácích a zahraničních institucí*. 1. vyd. Nymburk : Památník Lidice, 2002. ISBN 80-7276-036-X.
- MASARYK, Jan. *Volá Londýn*. 1. vyd. Praha : Práce, 1946.
- MASTNÝ, Vojtěch. *Vzpomínky diplomata : Ze vzpomínek a dokumentů československého vyslance*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-410-1.
- MAŠATA, Jiří. Výkon trestu retribučních vězňů odsouzených mimořádnými lidovými soudy v Opavě a v Novém Jičíně. In *Slezský sborník. Acta Silesiaca : čtvrtletník pro vědy o společnosti : věstník Matice opavské č. 4*. Opava : Slezský ústav Slezského zemského muzea, 2002. ISBN 0037-6833 320, s. 270-287.

- MÍŠKOVÁ, Alena. *Josef Pfitzner (1901-1945) : prameny k životu a dílu sudetoněmeckého historika a politika = Josef Pfitzner (1901-1945) : Quellen zu Leben und Werk des sudetendeutschen Historikers und Politikers*. 1. vyd. Praha : Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2011. ISBN 978-80-86495-92-7.
- MÍŠKOVÁ, Alena; ŠUSTEK Vojtěch. *Josef Pfitzner a protektorátní Praha v letech 1939–1945*. Svazek 1, Deník Josefa Pfitznera, úřední korespondence Josefa Pfitznera s Karlem Hermannem Frankem. 1. vyd. Praha : Scriptorium, 2000. ISBN 80-86197-14-X.
- MORAVEC, František. *Špión, jemuž nevěřili*. 3. vyd. Praha : Rozmluvy, 1990.
- MOULIS, Miloslav. *K. H. Frank : vzestup a pád karlovarského knihkupce*. 2. rozš. vyd. Praha : Epoque, 2003. ISBN 80-86328-21-X.
- MOULIS, Miloslav. *Tajné heslo – Granát*. Praha : Magnet, 1973.
- NĚMEČEK, Jan a kol. *Cesta k dekretům a odsunu Němců : datová příručka*. 1. vyd. Praha : Littera Bohemica : Baronet, 2002. ISBN 80-7214-519-3.
- NĚMEČEK, Jan. *Soumrak a úsvit československé diplomacie : 15. březen 1939 a československé zastupitelské úřady*. 1. vyd. Praha : Academia 2008. ISBN 978-80-200-1638-6
- NĚMEČKOVÁ, Daniela. *Obec Břežany 1939-1948*. Břežany : nákladem vlastním, 2014. ISBN 978-80-239-6137-9.
- PANNWITZ, Heinz. *Atentát na Heydricha*. Roseville, N. S. W. : Berton, 1986.
- PEŠEK, Jiří a kol. *Německé menšiny v právních normách 1938-1948 : Československo ve srovnání s vybranými evropskými zeměmi*. 1. vyd. Brno : Doplněk ; Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2006. ISBN 80-7239-201-8 a 80-7285-076-8.
- PETRÁČKOVÁ, Věra; KRAUS a kolektiv. *Akademický slovník cizích slov*. 1. vyd. Praha : Academia, 1997. ISBN 80-200-0607-9.
- PLACHÝ, Jiří. *Vizovická Mata Hari*. Česká televize Ostrava, 2005, 56 min., režie Ján Novák, scénář Šárka Horáková, námět JUDr. Jaroslav Pospíšil. In *Securitas imperii : sborník k problematice bezpečnostních služeb 14 : Agent Hračka : Smrt na hranicích : Rozpuštění Lidových milicí : Laušman v Bělehradě : X. správa SNB*. Praha : Themis 14, 2006. ISBN 80-86621-26-X, s. 440-453.
- POLONCARZ, Marek. *Internální tábor pro německé obyvatelstvo: malá pevnost Terezín 1945-1948*. Terezín: Památník Terezín, 1997. ISBN 80-238-1195-9.

- POSPÍŠIL, Jaroslav. *Hyeny*. 4. dopl. vyd. Vizovice : Lípa, 1998. ISBN 80-86093-31-X.
- RADKA, Karel. *Pětkrát šedou eminencí*. Praha : Magnet, 1970.
- RAPAVÁ, Ivana. *Mimořádný lidový soud v Mostě v letech 1945–1948*. Ústí nad Labem: Albis international, 2010. ISBN 978-80-86971-22-3.
- REICHL, Martin. *Cesty osudu : [životní příběhy československých parašutistů vycvičených v letech 1941-45 ve Velké Británii]*. 1. vyd. Cheb : Svět křídel, 2004. ISBN 80-86808-04-1.
- RIPKA, Hubert. *Únorová tragédie : Svědectví přímého účastníka*. 1. vyd. Brno : Atlantis, 1949. ISBN 80-7108-098-5.
- ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba. Vzestup a pád agrární strany*. 1. vyd. Praha : Ústav pro studium totalitních režimů : Vyšehrad, 2011. ISBN 978-80-7429-067-1.
- ŘEHÁČEK, Karel. Úřady veřejné žaloby v obvodu Zemského soudu v Chebu a jejich personální obsazení v letech 1938-1945. In *Sborník muzea Karlovarského kraje č. 17*, Cheb : Muzeum Karlovarského kraje, 2009. ISBN 978-80-85018-71-4, s. 185-199.
- SCHWELLA, Eleonora. *50 let po vyhnání : "Mami, jsou Němci horší než ostatní lidé?" : zpráva o skutečné události*. [Karlsruhe] : Schwella, [1998].
- SMELSER, Ronald; SYRING, Enrico; ZITELMANN, Rainer. *Die braune Elite : 21 weitere biographische Skizzen : Bd. 2*. 2. vyd. Darmstadt : Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1999. ISBN 3-534-14460-0.
- SLÁDEK, Oldřich. *Zločinná role gestapa : nacistická bezpečnostní policie v českých zemích v letech 1938–1945*. 1. vyd. Praha : Naše vojsko, 1986.
- SLÁDEK, Zdeněk. *Přicházeli z nebe*. 1. vyd. Praha : Naše vojsko, 1993. ISBN 80-206-0289-5.
- STANĚK, Tomáš. *Němečtí váleční zajatci v českých zemích 1945-1950 : (nástin vybraných problémů)*. 1. vyd. Opava : Slezské zemské muzeum, 2011. ISBN 978-80-86224-89-3.
- STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945-1947*. 1. vyd. Praha : Academia : Naše vojsko, 1991. ISBN 80-200-0328-2.
- STANĚK, Tomáš. *Poválečné „excesy“ v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 2005. ISBN 80-7285-062-8.

- STANĚK, Tomáš. *Perzekuce 1945 : Perzekuce tzv. státně nespolehlivého obyvatelstva v českých zemích (mimo tábory a věznice) v květnu – srpnu 1945*. 1. vyd. Praha : Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1996. ISBN 80-85241-99-4.
- STANĚK, Tomáš. *Retribuční vězni v českých zemích : 1945–1955*. 1. vyd. Opava: Slezský ústav Slezského zemského muzea, 2002. ISBN 80-86224-33-3.
- STANĚK, Tomáš. *Tábory v českých zemích 1945–1948*. 1. vyd. Šenov u Ostravy : Tilia, 1996. ISBN 80-902075-3-7.
- STEHLÍK, Eduard. *Lidice : příběh české vsi*. 1. vyd. Praha : V Ráji, 2004. ISBN 80-86758-13-3.
- STRÁNSKÝ, Jaroslav. *Hovory k domovu*. 2. vyd. Praha : František Borový, 1946.
- SUK, Ivan. *Reportáž o Norimberku : 1945–1946*. 1. vyd. Praha : Nová Osvěta, 1946.
- ŠOLC, Jiří. *Bylo málo mužů : Českoslovenští parašutisté na západní frontě za druhé světové války*. 1. vyd. Praha : Merkur, 1990. ISBN 80-7032-624-7.
- ŠOLC, Jiří. *Smrt přála statečným : Osudy doc. Vladimíra Krajiny a jeho spolupracovníků v českém domácím odboji za druhé světové války*. 1. vyd. Praha : Vyšehrad, 1995. ISBN 80-7021-147-4.
- ŠTAFL, Adolf. *Národní výbory část I, Národní výbory místní, okresní, ústřední, zemské a Ústřední národní výbory hlavního města Prahy*. 1. vyd. Praha : V. Linhart, 1947.
- ŠUSTEK, Vojtěch. *Josef Pfitzner a protektorátní Praha v letech 1939–1945. Svazek 2, Měsíční situační zprávy Josefa Pfitznera*. 1. vyd. Praha : Scriptorium, 2001. ISBN 80-86197-14-X.
- TÁBORSKÝ, Eduard. *Naše věc : Československo ve světle mezinárodního práva za druhé světové války*. 1. vyd. Praha : Melantrich, 1946.
- TÁBORSKÝ, Eduard. *The Czechoslovak Cause : An account of the problems of International Law in relation to Czechoslovakia*. 1. vyd. London: H. F. & G. Witherby Ltd., 1944.
- TIGRID, Pavel. *Kapesní průvodce inteligentní ženy po vlastním osudu*. Praha : XYZ, 2013. ISBN 978-80-7388-756-8.
- TOMÁŠEK, Dušan; KVAČEK, Robert. *Obžalována je vláda*. 1. vyd. Praha : Themis, 1999. ISBN 80-85821-67-2.
- TÓTH, Andrej; NOVOTNÝ, Lukáš; STEHLÍK, Michal. *Národnostní menšiny v Československu 1918-1938 : od státu národního ke státu národnostnímu?* 1. vyd. Praha

- : Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta : Togga, 2012. ISBN 978-80-7308-413-4.
- TUNYS, Ladislav. *Noc před popravou* : K. H. Frank a jeho obhájce : archivy promluvily. Praha : J & J, 1995. ISBN 80-901084-4-X.
- VADKERTY, Katalin. *Maďarská otázka v Československu 1945-1948 : trilógia o dejinách maďarskej menšiny*. Bratislava : Kalligram, 2002. ISBN 80-7149-495-X.
- VESELÝ, Jindřich. *Bezpečnostní agenda národních výborů*. Praha : Ministerstvo vnitra, II. odbor, 1946.
- Vězeňství ve střední Evropě v letech 1945-1955 : sborník z mezinárodního semináře konaného dne 25. 10. 2000 v Praze*, Praha : Vězeňská služba České republiky, 2001. ISBN 80-238-9219-3.
- Vierteljahreshefte für Zeitgeschichte (Stanislav Berton, *Das Attentat auf Reinhard Heydrich vom 27. Mai 1942. Ein Bericht des Kriminalrats Heinz Pannwitz*, Vierteljahreshefte für Zeitgeschichte 33, 1985, č. 4, s. 668–706).
- VOLEJNÍK, Jaroslav a kol. *237 vrahů československého lidu slouží západoněmecké justici : Dokumenty o zločinné činnosti nacistických soudců a státních zástupců na okupovaném území Československé republiky*. Praha : ÚV Svazu protifašistických bojovníků, 1960.
- VONDROVÁ, Jitka. *Češi a sudetoněmecká otázka 1939-1945 : Dokumenty*. Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 1994. ISBN 80-85864-05-3.
- VYKUS, Karel. *Zpověď K. H. Franka*. Praha : Cíl, 1946.
- WISTRICH, Robert Solomon. *Who's who in Nazi Germany*. 1. vyd. London ; New York : Routledge, 1995. ISBN 0-415-11888-3.
- ZEMAN, Pavel. Česká literatura o retribučním soudnictví. In BORÁK, Mečislav (ed.). *Retribuce v ČSR a národní podoby antisemitismu : Židovská problematika a antisemitismus ve spisech mimořádných lidových soudů a trestních komisí ONV v letech 1945-1948 : (sborník příspěvků)*. 1. vyd. Praha : Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky ; Opava : Slezský ústav Slezského zemského muzea, 2002. ISBN 80-86224-35-X, s. 9-22.

Vybrané bakalářské, diplomové a rigorózní práce

BURDOVÁ, Michaela. *Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Klatovech v letech 1945–1948*. Praha, 2008. 135 s. Rigorózní práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra právních dějin. Dostupný také z WWW: <<https://is.cuni.cz/webapps/zzp/dtdownload/8800016963/?lang=cs>>

CHADIMOVÁ, Jana. *Mimořádný lidový soud v Poličce ve světle výslechnů*. Praha, 2013. 144 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Dušan Foltýn. Dostupný také z WWW: <<https://is.cuni.cz/webapps/zzp/download/120122097/?lang=cs>>

KOKEŠ, Luboš. *Hana Krupková : Příběh ženy mezi dvěma totalitami*. Pardubice, 2011. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Jan Němeček. Dostupný také z WWW: <<http://dspace.upce.cz/handle/10195/39012?mode=full>>

KUREČKOVÁ, Tereza. *Retribuční procesy v letech 1945-1948 na území ČSR se zaměřením na region Plzeňska*. Plzeň, 2013. 69 s. Diplomová práce. Západočeská univerzita, Právnická fakulta, Katedra právních dějin. Vedoucí práce Vendulka Valentová. Dostupný také z WWW: <<https://otik.uk.zcu.cz/handle/11025/9565>>

NEČAS, Jaroslav. *Mimořádný lidový soud v Hradci Králové 1945–1948 a jeho ohlas v dobovém tisku*. Brno, 2011. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Vladimír Černý. Dostupný také z WWW: <http://is.muni.cz/th/261061/ff_b/MLS_Hradec_Kralove_a_jeho_ohlas_v_tisku.pdf>

NOHEL, Tomáš. *Mimořádný lidový soud ve Znojmě v letech 1945-1948*. Brno, 2009. 64 s. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Historický ústav. Vedoucí práce Tomáš Nohel. Dostupný také z WWW: <http://is.muni.cz/th/163525/ff_b/Mimoradny_lidovy_soud_ve_Znojme_v letech_1945_- 1948.pdf?lang=cs>

PŘIBÍK, Adam. *Ženy před Mimořádným lidovým soudem v Mostě a v Plzni v letech 1945-1947*. Praha, 2013. 110 s. Diplomová práce, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Ústav právních dějin. Vedoucí práce Jan Rychlík. Dostupný také z WWW: <<https://is.cuni.cz/webapps/zzp/download/120136695/?lang=en>>

ŽAMBERSKÁ, Jana. *Retribuční soudnictví – Mimořádný lidový soud v Plzni*. Plzeň 2010. 110 s. Diplomová práce. Západočeská univerzita, Filozofická fakulta, Katedra

antropologických a historických věd. Vedoucí práce Jan Gebhart. Dostupný také z WWW:

<<https://portal.zcu.cz/StagPortletsJSR168/KvalifPraceDownloadServlet?typ=1&adipidno=33808>>

Studentská vědecká a odborná činnost (SVOČ)

DRÁPAL, Jakub. *Poslušen zákonů své země a svého stavu. Obhajoba K. H. Franka očima jeho obhájce JUDr. Kamilla Reslera*. Praha, 2013. Studentská vědecká odborná činnost. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra právních dějin. Konzultant Jan Kuklík. Dostupný také z WWW: < <http://svoc.prf.cuni.cz/sources/6/4/219.pdf> >

NĚMEČKOVÁ, Daniela. *Willy Wollner před Mimořádným lidovým soudem*, Břežany, 2010. Studentská vědecká odborná činnost. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra právních dějin. Konzultant Jan Kuklík.

NĚMEČKOVÁ, Daniela. *Novodobí Jidášové: Gerik a Čurda před mimořádným lidovým soudem*. Břežany, 2012. Studentská vědecká odborná činnost. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra právních dějin. Konzultant Jan Kuklík. Dostupný také z WWW: < <http://svoc.prf.cuni.cz/sources/5/4/153.pdf>>

NĚMEČKOVÁ, Daniela. *Právo a spravedlnost: Kurt Blaschtowitschka před mimořádným lidovým soudem*. Břežany, 2014. Studentská vědecká odborná činnost. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra právních dějin. Konzultant Jan Kuklík. Dostupný také z WWW: < <http://svoc.prf.cuni.cz/sources/7/4/410.pdf>>

Judikatura

I. ÚS 586/02

I. ÚS 3031/08

Časopisy

BERTON, Stanislav. Das Attentat auf Reinhard Heydrich vom 27. Mai 1942. Ein Bericht des Kriminalrats Heinz Pannwitz. *Vierteljahreshefte für Zeitgeschichte* r. 33, 1985, č. 4, s. 668–706.

EČER, Bohuslav. Hlavní materiálně-právní normy norimberského procesu. *Právník : časopis věnovaný vědě právní i státní*. 1946, roč. 85, s. 1-10.

EČER, Bohuslav. Zločiny nacistických právníků : Ze zprávy o procesu proti představitelům nacistické justice před americkým vojenským soudem v Norimberku. *Právní prakse : měsíčník československých právníků*. 1948-1949, roč. 12, s. 258-278.

FOUSTKA, Radim N. Národní očista v letech 1945 až 1946. *Československý časopis historický*. 1955, roč. 3, č. 3, s. 626-642.

KOURA, Petr. „Byli to fašističtí vrazi podporovaní mezinárodním kapitalismem!“ Proměny interpretace lidické tragédie po Únoru 1948 a její využití v komunistické propagandě. *Marginalia historica*. 2012, roč. 3, č. 2, s. 49-58.

KUKLÍK, Jan; NĚMEČEK, Jan. Britové a atentát na Reinharda Heydricha I. Politické aspekty. *Moderní dějiny*. 2014, roč. 22, č. 1, dok. č. 2, s. 319-322.

KUKLÍK, Jan; NĚMEČEK, Jan. Československá exilová vláda, Britové a atentát na Reinharda Heydricha. *Moderní dějiny : Časopis pro dějiny 19. a 20. století*. 2010, roč. 18, č. 2, s. 145-176.

PASÁK, Tomáš. Problémy české kolaborace. In MAYER, Françoise. DUCREUX, Marie-Elizabeth (ed.). *Dějiny a paměť : odboj a kolaborace za druhé světové války č. 6*. Praha 1995, s. 25-34.

PEJČOCH, Ivo. Židenický puč. *Historie a vojenství*. 2006, roč. 55, s. 20-36.

PLACHÝ, Jiří. Osudné selhání čs. zpravodajské služby? *Historie a vojenství*. 2013, roč. 62, č. 4, s. 60-70. Dostupný také z WWW: <<http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/karel-curda-aneb-osudne-selhani-ceskoslovenske-zpravodajske-sluzby--94499/>>

VĚRTELÁŘ, Jan. Víte, kdo byl...? JUDr. Jaroslav Drábek... *Chrudimské vlastivědné listy*. 2014, roč. 23, č. 2, s. 7-8.

Periodika

Lidová demokracie – ročník 1945, 1946

Mladá fronta – ročník 1945, 1946

New York Times – ročník 1996

Práce – ročník 1945

Právo lidu – ročník 1945

Rudé právo – ročník 1945

Svobodné slovo – ročník 1945, 1946

Použité právní předpisy

Dekret č. 3/1945 Sb., kterým se mění a doplňují některá ustanovení vojenského trestního zákona a branného zákona

Dekret č. 5/1945 Sb., o neplatnosti některých majetkově - právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů

Dekret č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech (tzv. velký retribuční dekret)

Dekret č. 17/1945 Sb., o Národním soudu

Dekret č. 100/1945 Sb., o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků

Dekret č. 103/1945 Sb., o znárodnění soukromých pojišťoven

Dekret č. 38/1945 Sb., o přísném potrestání drancování

Dekret č. 119/1945 Sb., o přechodné úpravě vojenského trestního řádu

Dekret č. 120/1945 Sb., o přechodné úpravě vojenského polního trestního řízení

Dekret č. 137/1945 Sb., o zajištění osob, které byly považovány za státně nespolehlivé, v době revoluční

Dekret č. 138/1945 Sb., o trestání některých provinění proti národní cti (tzv. malý retribuční dekret)

Nařízení č. 33/1945 Sb. nar. SNR, o potrestání fašistických zločinců, okupantů, zločinců a kolaborantů a o zřízení lidového soudnictví.

Trestní řád č. 119/1873 ř. z.

Trestní zákoník č. 117/1852 ř. z.

Ústavní dekret prezidenta republiky č. 11/1944 Úř. věst. čsl., o obnovení právního pořádku

Zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky.

Zákon č. 15/1914 ř.z. o služebních poměru státních úředníků a státních zřízenců nebo služební pragmatice.

Zákon 166/1946 Sb., jímž se mění a doplňují trestní řády.

Zákon na ochranu republiky č. 50/1923 Sb.

Některé internetové zdroje:

Jako jediná z mála přežila Marie Šupíková Lidice, dodnes se s tím vyrovnává. [online]

Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/zena/styl/338603-jako-jedna-z-mala-prezila-marie-supikova-lidice-dodnes-se-s-tim-vyrovnava.html>>

<http://www.ceskatelevize.cz/porady/1186450336-vizovicka-mata-hari/>

<http://www.levret.cz/publikace/casopisy/mb/2007-14/?pdf=27>

<http://www.psp.cz/docs/laws/dek/161945.html>

[http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-](http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=1945&typeLaw=zakon&What=Rok)

[zakonu/SearchResult.aspx?q=1945&typeLaw=zakon&What=Rok](http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=1945&typeLaw=zakon&What=Rok)

[http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Pankrác,_vrchní_soud,_přes_magistrálu_\(01\).j](http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Pankrác,_vrchní_soud,_přes_magistrálu_(01).jpg)

[pg](http://zpravy.e15.cz)
<http://zpravy.e15.cz>

http://www2.holocaust.cz/cz2/resources/ros_chodes/2010/09/frommer_ocista